

BARTIN ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Uluslararası Hakemli Dergi

AYDINLIK YARINLARA

**BARTIN UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF
ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES**

Peer Reviewed International Journal

ISSN Online : 2148-2497
Yıl/Year : 2024
Cilt/Volume : 15
Sayı/Number : 30

BARTIN ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Uluslararası Hakemli Dergi

Dergimiz ASOS INDEX, GOOGLE SCHOLAR, SOBIAD ve 06.04.2015 tarihinden itibaren EBSCO Host'ta taranmaktadır. DergiPark'ta da yayımlanan dergimizin TR DİZİN' de taranması için girişimlerde bulunulmuş olup değerlendirilme süreci devam etmektedir.

BARTIN UNIVERSITY JOURNAL OF FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Peer Reviewed International Journal

BARTIN ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

BARTIN UNIVERSITY JOURNAL OF FACULTY OF
ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Yılda iki defa yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
A peer reviewed international journal published two issues per year
Yıl/ Year: 2024 Cilt/ Volume: 15 Sayı/ Number: 30
ISSN Online: 2148-2497

Sahibi / Owner:

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi adına
Prof. Dr. Metin SABAN (Dekan)

Alan Editörleri/ Associate Editor:

Prof. Dr. Şaban ESEN
Prof. Dr. Mahmut BOZAN
Doç. Dr. Said CEYHAN
Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ

Editing for papers in English Language:

Res. Asst. Dr. Ahmet ZELKA

Türkçe dil editörü:

Arş. Gör. Ferhat DEMİRCİ

Baş Editör / Chief Editor :

Prof. Dr. Metin SABAN

Editör / Editor:

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Fatih CEYHAN

Doç. Dr. Fatma SÖNMEZ ÇAKIR
Doç. Dr. Ahmet ÖZTEL
Doç. Dr. Sabahattin ÇETİN
Doç. Dr. Aybegüm GÜNGÖRDÜ BELBAĞ

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Anarkül URDALETOVA
Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL
Prof. Dr. İsmail CERİTLİ
Prof. Dr. Jorge GUILLÉN UYEN
Prof. Dr. Kahraman ÇATI
Prof. Dr. Mahmut BOZAN
Prof. Dr. Mahmut KARTAL
Prof. Dr. Mehmet ASUTAY
Prof. Dr. Metin SABAN
Prof. Dr. Mohamad SEPEHRI
Prof. Dr. Oğuz TÜRKAY
Prof. Dr. Said KINGİR
Prof. Dr. Selman KARAYILMAZLAR
Prof. Dr. Cengiz TORAMAN
Prof. Dr. Ekrem ERDEM
Prof. Dr. Stanislav IVANOV
Prof. Dr. Oğuz TÜRKAY
Prof. Dr. Aziz KUTLAR
Prof. Dr. Hamza ÇEŞTEPE
Prof. Dr. Sait AŞGIN
Prof. Dr. İhsan ALP
Prof. Dr. Asuman AKDOĞAN
Prof. Dr. Hasan BAL

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Bartın Üniversitesi
Universidad ESAN, Peru
İnönü Üniversitesi
Bartın Üniversitesi
Cumhuriyet Üniversitesi
Durham University, İngiltere
Bartın Üniversitesi
Jacksonville University, ABD
Sakarya Üniversitesi
Sakarya Üniversitesi
Bartın Üniversitesi
Gaziantep Üniversitesi
Erciyes Üniversitesi
Varna Üniversitesi
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Sakarya Üniversitesi
Bülent Ecevit Üniversitesi
Karabük Üniversitesi
Gazi Üniversitesi
Durham University, İngiltere
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Mark Anthony CAMİLLERİ	University of Malta
Prof. Dr. Kashif HUSSAİN	UCSI University
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ALTINÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Asiman GULİYEY	Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan
Doç. Dr. Fariz AHMADOV	Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan
Doç. Dr. Yaşar ÖZ	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Mahirah KAMALUDİN	Universiti Malaysia Terengganu
Doç. Dr. Ramazan ARSLAN	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Erdoğan EKİZ	King Abdulaziz University
Doç. Dr. Ahmet KAMACI	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Yaşar AKÇA	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Melih BAŞKOL	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Hande KÜÇÜKÖNDER	Bartın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Oqtay QULİYEY	Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan
Dr. Öğr. Üyesi Hande UYAR OĞUZ	Bartın Üniversitesi
Dr. Jaharudin bin Padli	Universiti Malaysia Terengganu
Dr. Marhanum Che Mohd Salleh	International Islamic University Malaysia
Dr. Mohamad Yazis Ali Basah	Universiti Sains Islam Malaysia
Dr. Nor Ermawati Binti Hussain	Universiti Malaysia Terengganu
Dr. Norasibah binti Abdul Jalil	Sultan Idris Education University
Dr. Zainizam bin Zakariya	Sultan Idris Education University

Dergidemizde Yayımlanan Makaleler İçin Gözetilen Yayın Etik İlkeleri

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'ne Makale Gönderen Yazar(lar), Aşağıda Belirtilen Etik Kuralları (Hususları) Açık Bir Şekilde ve Kendi İradeleriyle Taahhüt/kabul Etmiş Sayılmaktadırlar:

Yayımlanması amacıyla değerlendirilmek üzere Dergi-Park sistemi aracılığıyla Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'ne yüklenmiş çalışma(da); yer alan ve kullanılan tüm kaynaklara, bilimsel araştırma yöntemleri ve etik ilkeler doğrultusunda atıf yapılmıştır.

Eğer çalışma, birden fazla kişiye aitse çalışmada tüm yazarların akademik-bilimsel olarak doğrudan ve ortak katkısı vardır.

Bu çalışma, yazar(lar)ın özgün bir çalışmasıdır.

Bütün yazarlar gönderilen makalenin son halini görmüş ve sonuçlarını onaylamıştır.

Çalışma makale olarak daha önceden hiçbir şekilde yayımlanmak üzere bir yere gönderilmemiş ve/veya yayımlanmak üzere kabul edilen ve/veya başka bir dergide yayımlanmak üzere bekletilen bir çalışma olmayıp, "Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi"nin değerlendirme süreci sonuçlanıncaya kadar başka bir bilimsel dergide yayımlanması için değerlendirme sürecine gönderilmeyecektir.

Çalışmada kullanılan denek/deneklere ilişkin herhangi bir etik ihlal yapılmamış, kullanılan tüm veri toplama yöntemlerinde bilimsel etik ilkelere göre hareket edilmiştir.

Çalışmanın değerlendirilmesine ilişkin tüm süreçler (hakem raporları, editör notları vb.) üçüncü kişilerle paylaşılmamış/paylaşılmayacaktır.

Yayımlanmak üzere kabul edilen yazıların her türlü yayın hakkı dergiyi yayımlayan kuruma aittir.

Yazılardaki düşünce ve öneriler tümüyle yazarların sorumluluğundadır.

Çalışma daha önceden bilimsel bir toplantıda sunulan özet veya bu çalışmanın daha kısa hali ise, makalede bu durum belirtilmiştir.

Yazar(lar); bu çalışma üzerindeki mali hakları, özellikle işleme, çoğaltma, temsil, basım, yayım, dağıtım ve internet yoluyla iletim de dâhil olmak üzere her türlü umuma iletim haklarını "Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi"ne sınırsız olarak kullanılmak üzere devretmeyi kabul ve taahhüt eder(ler).

Çalışmayla ilgili olarak, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarca istenecek hak talebi veya açılacak davalarda "Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi" ve ilgili kurullarının hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Çalışmada, hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmamakla birlikte, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir yöntem kullanılmamış olup, çalışma ile ilgili tüm yasal izinler alınmış ve etik kurallara uygun hareket edilmiştir.

Yazışma Adresi / Communication Address:

Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 3. Kat,
Fakülte Dekanlığı, 74100 Kutlubeyyazıcılar / Merkez / BARTIN
Telefon: 0 378 501 10 00
E-posta: iibfdergi@bartin.edu.tr
Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bartiniibf>

Yasal Sorumluluk / Legal Responsibility

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına ve çevirmenlerine aittir.
The authors and translators are responsible for the content of their papers.

Yayın Hakları / Copyright and Permissions

Tüm yayın hakları saklıdır. Bu derginin hiçbir bölümü yazılı ön izin olmaksızın hiçbir biçimde ve hiçbir yolla yeniden üretilemez ve dağıtılamaz, ancak atıf yapılabilir.
*All rights reserved. No part of this publication may be reproduced and disseminated in any means without the prior written permission of Bartın University Faculty of Economics and Administrative Sciences.
No citation can be made without reference.*

İndeks / Indexing

Dergimiz 06.04.2015 tarihinden itibaren EBSCO da taranmaktadır.
This journal has been indexed within EBSCO since 06.04.2015.

Dergimiz 2023 yılından itibaren INDECOPERNICUS da taranmaktadır.
This journal has been indexed within INDECOPERNICUS since 2023.

Yayın Tarihi:

30.11.2024

30. Sayının Hakem Kurulu/ Referee Board of Issue 30

Prof. Dr. Ali Cüneyt ÇETİN	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Burhanettin ZENGİN	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut BOZAN	Bartın Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa LAMBA	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan KANDEMİR	Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan DİLEK	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet KAMACI	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç. Dr. Ali DOĞANTEKİN	Yozgat Bozok Üniversitesi
Doç. Dr. Canan YILDIRAN	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Elif KARAHAN	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer BAYKAL	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Öznur Yavan TEMİZKAN	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Doç. Dr. Sabahattin ÇETİN	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Yaşar AKÇA	Bartın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif PEÇE	Bartın Üniversitesi
Dr. Elif Hilal NAZLIOĞLU	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Özgün ŞANLI	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Said CEYHAN - Furkan BÜLBÜL
TR81 Bölgesi İllerinin Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Açısından**Analizi ve Karşılaştırması**

*Analysis and Comparison of TR81 Region Provinces in Terms
of Regional Competitiveness*

Gönderim Tarihi: 05.08.2024; Kabul Tarihi: 21.08.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1528778

- Araştırma Makalesi -

72-100

Aslan AYDOĞDU - Hafize MEDER ÇAKIR**Blockchain Teknolojisinin Uygulama Alanları ve Finans Sektörüne Etkisi**
Application Areas of Blockchain Technology and Its Impact on the Financial Sector

Gönderim Tarihi: 26.09.2024; Kabul Tarihi: 07.11.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1556654

- Derleme Makale -

101-128

Gökhan KALAĞAN - Esin ŞENGÜN**Kent İmajı Oluşumunda Kentsel Yeteneğin Yeniden Keşfi:****Bir Sanat Köyü (Küçükköy:Yeniçarahori) Örneği**

Rediscovery of Urban Talent in the Formation of Urban Image:

An Art Village Küçükköy (Yeniçarahori) Example

Gönderim Tarihi: 16.10.2024; Kabul Tarihi: 19.11.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1568391

- Araştırma Makalesi -

129-148

Zülküf ÇEVİK**The Impact of Individual Differences on Job Performance and
Mental Health Among Accountants**

Muhasebecilerin Bireysel Farklıkların İş Performansı ile

Mental Sağlık Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Gönderim Tarihi: 21.10.2024; Kabul Tarihi: 22.11.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1571400

- Araştırma Makalesi -

149-164

Ayhan KARAKAŞ - Ahmet ASLAN - Bedirhan Bülent ÇİÇEK
Üniversite Öğrencilerinin Turizme Bakış Açısının Belirlenmesi
ve Bartın'ın Turistik Değerleriyle İlgili Farkındalıkları
Determination of University Students' Perspective on Tourism
and Awareness of Bartın's Touristic Values

Gönderim Tarihi: 08.10.2024; Kabul Tarihi: 24.11.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1558106

- Araştırma Makalesi -

165-182

Gökhan DEMİRARSLAN - Şaban ESEN
An Analysis of Geographical Indications in terms of International,
Bilateral and Regional Agreements

Coğrafi İşaretli Ürünlerin Uluslararası, İki Taraflı ve Bölgesel
Anlaşmalar Açısından İncelenmesi

Gönderim Tarihi: 07.11.2024; Kabul Tarihi: 26.11.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1580771

- Derleme Makale -

183-213

Muhittin IŞIK
Yeniden Refah Partisi'nin Kurumsal Belgelerinde ve Partili Yetkililerin
Açıklamalarında Kadına Bakış

A View of Women in the Institutional Documents of the New Welfare Party and
the Statements of Party Officials

Gönderim Tarihi: 25.08.2024; Kabul Tarihi: 27.11.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1538448

- Derleme Makale -

214-231

Mehmet Akif PEÇE - Ahmet KAMACI - Nergis DEMİRDÖVEN
Tarımsal İşgücünün Yükseköğretim ile İlişkisi ve Ekonomik Etkileri:
Karadeniz Bölgesi Örneği

The Relationship of Agricultural Labor with Higher Education and Its Economic Effects:
The Black Sea Region Example

Gönderim Tarihi: 20.09.2024; Kabul Tarihi: 24.11.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1553241

- Araştırma Makalesi -

232-246

Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları
247-255

Araştırma makalesi, Gönderim Tarihi: 05.08.2024; Kabul Tarihi: 21.08.2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1528778

TR81 Bölgesi İllerinin Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Açısından Analizi ve Karşılaştırması¹

Doç. Dr. Said CEYHAN

Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
sceyhan@bartin.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-0310-8207

Furkan BÜLBÜL

Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
ffurkanbulbul@icloud.com, Orcid ID: 0000-0002-6750-5164

Öz

Dünya yerel ve bölgeselden başlayıp küresel boyutlara ulaşan bir ekonomik savaş ile karşı karşıyadır. Bu bağlamda ekonomik politikalarını doğru şekillendirip rekabet gücünü yükselten bölge ve ülkeler büyümelerini ilerletirken, ekonomik reformları yapamayanlar ise ekonomik ve sosyal krizler, geri kalmışlık, yoksulluk ve siyasal sorunlar ile mücadele etmektedirler. M. Porter'ın belirttiği gibi faktör ve talep koşulları, ilgili ve destekleyici kuruluşların varlığı, firma stratejisi ve yapısı ile rekabet boyutu, kamu ve paydaş desteklerinin düzeyi yüksek olan bölge ve ülkelerin gelişmişlik düzeyi yüksekken, diğerlerinin düşük kalmaktadır. Politika üretkenler gelişmişlik seviyesini ve rekabet edilebilirliğini arttırmak için birçok çalışmalar yapıp teşvik tedbirleri almaktadırlar. Rekabet edilebilirlik olgusu firma düzeyinde başlamış olsa da sonrasında ulusal, bölgesel ve iller arasında bile birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmada Batı Karadeniz Bölgesi illeri tüm sektörler bazında rekabet edilebilirlik gücü bakımından incelenmiş ve bölge illerinin kendi aralarında kıyaslaması yapılarak her üç ilimizin rekabet gücü sıralaması yapılmıştır. Kendilerine has özellikleri olan bu illerin kişi başına düşen GSYİH'sından başlayan bu kıyaslamada illerin ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerini de içine alarak rekabet edilebilirlik açısından sıralaması yapılmıştır. Çalışma sonucunda Üç Yıldız Analizi ile Bartın ilinde 8, Karabük ilinde 5 ve Zonguldak ilinde 20 sektörün rekabet avantajına sahip olduğu tespit edilmiştir. Ardından yapılan saha çalışması ve Elmas Modeli analiz sonuçlarına göre rekabetçilik açısından yüksekte düşüğe Zonguldak, Bartın ve Karabük şeklinde sıralanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Rekabet Edilebilirlik Analizi, Filyos, Bütünleşik Bölge Uygulamaları, Batı Karadeniz Bölgesi, TR81 Bölgesi

JEL Sınıflandırması: R11, R12

¹ Bu çalışma Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Doç. Dr. Said CEYHAN danışmanlığında Furkan BÜLBÜL tarafından yapılmakta olan yüksek lisans tezinden çıkarılmış olup, Bartın Üniversitesi Etik Kurulundan 14.03.2024 tarihli 3 numaralı toplantıda 2024-SBB-0266 numaralı etik kurul onayı alınmıştır.

Analysis and Comparison of TR81 Region Provinces in Terms of Regional Competitiveness

Abstract

The world is facing an economic war that starts from local and regional and reaches global dimensions. In this context, regions and countries that shape their economic policies correctly and increase their competitiveness advance their growth, while those who fail to make economic reforms struggle with economic and social crises, underdevelopment, poverty and political problems. As stated by M. Porter, regions and countries with high levels of factor and demand conditions, presence of relevant and supportive organisations, firm strategy and structure, competition dimension, public and stakeholder support have high levels of development, while others have low levels. Policy makers carry out many studies and take incentive measures to increase the level of development and competitiveness. Although the competitiveness phenomenon started at the firm level, it has been the subject of many studies at national, regional and provincial levels. In this study, the provinces of the Western Black Sea Region have been analysed in terms of competitiveness power on the basis of all sectors and the competitiveness power ranking of our three provinces has been made by comparing the provinces of the region among themselves. In this comparison starting from the GDP per capita of these provinces, which have their own characteristics, the provinces were ranked in terms of competitiveness by including their economic, social and cultural values. As a result of the study, it was determined that 8 sectors in Bartın province, 5 sectors in Karabük province and 20 sectors in Zonguldak province have competitive advantage with Three Star Analysis. Then, according to the results of the field study and Diamond Model analysis, Zonguldak, Bartın and Karabük are ranked from high to low in terms of competitiveness.

Keywords: Regional Development, Competitiveness Analysis, Filyos, Integrated Regional Applications, Western Black Sea Region, TR81 Region

JEL Classification: R11, R12

Giriş

Sanayi Devrimi, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve II. Dünya savaşı ile başlayan süreç bölgeler arası meydana gelen sosyoekonomik farklar neticesinde bölgesel kalkınma kavramını iktisat literatürüne dahil etmiş ve alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Özcan ve Ceyhan, 2018). Birçok akademisyen ve bilim adamının alanda yaptığı çalışmalar sonucunda bölgeler arası farkların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar devletler tarafından da desteklenmiş ve “Bölgesel Kalkınma Politikaları” oluşturulmuştur. Bölgeler arası farklardan dolayı ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sonuçların giderilmesi, bölgelerin gelişiminin desteklenmesi bunların da devlet eli ile yapılması kalkınmanın tetikleyici unsuru olmuştur.

Küreselleşen dünya üzerinde ekonomik kalkınma ve büyüme bütün ulus devletlerinin birincil amacıdır. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması

“bölge” ve “kalkınma” kavramlarının bir bütün olarak ele alınarak politika üretme çabasına neden olmuştur (Arslan, 2005). İktisat politikalarının amaçlarından biri de bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılarak belirli kentlere göçün önüne geçilmesidir. Günümüzde ülkelerin bazı bölgelerinden diğer bölgelerini ekonomik faktör akışı ve talep kayması oluştuğundan bir taraftan mega kentler oluşmakta diğer tarfta bazı bölgeler gerilemekte ve fakirleşmektedir. Bu bağlamda uygulanacak olan politikalar sayesinde gelişmiş bölgelerde ortaya çıkabilecek olan ekonomik, kentsel ve sosyal sorunların önüne geçilmesi ile geri kalmış bölgelere sağlanacak olan yatırımlar bölgenin refah düzeyini yükselteceğinden gelişmişlik farklarını da minimize edecektir.

Çelebi ve diğ., (2019) Küreselleşme süreci kapsamında değişim gösteren ekonomiler ve devlet yönetim biçimleri kapitalizm kapsamında ülkeler arası bir rekabete sebep olmuştur. Bu rekabet içinde ülkelerin bazı bölgeleri gelişmiş bölge olarak adlandırılırken bazı bölgeleri ise geri kalmış bölge olarak adlandırılmışlardır. Hatta bir bölgedeki yan yana olan iki ilden biri gelişirken diğer il gerilemektedir. Bu ülkeler açısından çözülmesi gereken önemli sorun teşkil etmektedir. Bölgesel kalkınma serüveni ile başlayan bu süreçte bölgelerin ve hatta illerin rekabet gücünü arttırıcı politikalarda devreye alınmıştır. Bölgelerin rekabet edilebilirliğini etkileyen faktörler belirlendikten sonra artı ve eksi yönleri belirlenerek sorun giderici yöntemler belirlenmiş, bölgelerin rekabet edilebilirliğini arttırıcı politikalar uygulanmıştır. Ancak bölgesel rekabet edilebilirliğin ölçümü üzerine tam bir uzlaşma olamamakla beraber yapılan çalışmalarda farklı veriler farklı yöntemler ile kullanılarak bir sonuca ulaşmayı hedeflemektedir. Literatüre bakıldığında iş imkânı yüksek ve yüksek reel gelire sahip olan bölgelerin rekabet edilebilirlik açısından avantajlı bölgeler olduğu görülmektedir (Ekinci Hamamcı, 2019).

Rekabet edilebilirliğin ölçülmesi amacıyla yapılan ampirik çalışmalarda ise rekabet düzeyini ölçmeye ve ölçülen düzey kapsamında bölgelerin veya illerin rekabet gücünü arttırmaya yönelik politikaların belirlenmeye çalışılmış olup, yapılan çalışmalarda amaç bölgenin ya da ilin rekabet derecesini belirlemek, bir veri grubunu analiz ederek bir değer ortaya çıkarmak ve ortaya çıkan değer ile bölgelerin ya da illerin birbiri arasındaki kıyaslamasının yapılmasını sağlamak olmuştur. Örneğin Yapraklı ve Aslan (2023), yaptıkları çalışmada TRA1 bölgesi illerinin rekabet gücünü ölçmeye yönelik yaptıkları çalışmada Erzurum ilinin diğer illere kıyasla daha yüksek rekabet gücüne sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Bir diğer örnek olarak Marsh ve Tokarick (1994) yaptıkları çalışmada G7 ülkelerinin rekabetçiliğini ölçmek amacıyla talep, fiyat, ihracat ve işgücü maliyetleri ile yaptıkları ampirik çalışma sonucunda yapılan analizin tam anlamı ile sonuç vermediği ve ülkeler arasında aynı şekilde çalışmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Literatürde yapılan çalışma sonucu Batı Karadeniz illeri olan Bartın, Zonguldak ve Karabük üzerinde rekabet edilebilirliğin ölçülmesi üzerine bir analize rastlanmamıştır. Bölgede bulunan Filyos beldesinde yapılmakta olan Liman projesi ve Karadeniz de bulunan doğalgazın Filyos'dan dağıtılacak olması bölgedeki rekabet edilebilirlik unsurları üzerinde yapılacak olan çalışmayı önemli kılmaktadır. Çalışma öncelikle TR81

bölgesi illerindeki Nace Rev. 2 kodlu sektörlerde faaliyet gösteren firma ve istihdam sayıları ile yapılan üç yıldız analizi ile rekabet avantajı bulunan sektörleri belirlenmiş olup akabinde Bartın, Karabük ve Zonguldak illerinde yapılan saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışmasından elde edilen bulgular Elmas Modeli yöntemine uygun olarak analiz edilmiş olup, sonuçta hem üç yıldız analizinde hem de elmas modeli analizinde tam uyum olduğu tespit edilmiştir.

1. Literatür Taraması

Literatür incelendiğinde ilgili konuda yapılan çalışma ve araştırmaların kısıtlı olduğu görülmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)(1996) tarafından yapılmış olan “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” adlı çalışmada Temel Bileşenler Analizi (TBA) tekniği ile 58 değişken kullanılarak 76 ilin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek ve illerde yapılacak olan çalışmalara fayda sağlayabilmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda en gelişmiş iller İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Kocaeli olarak belirlenmiştir.

Aydemir (2002) “Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kapsamında İllerin Kaynak Kullanım Görece Verimlilikleri: Veri Zarflama Analiz Uygulaması” adlı tezinde illerin rekabet edilebilirlik kapsamında girdi sarfiyatını ele almak ve çıktı verimliliğini incelemek amacıyla çalışma yapmıştır. Veri Zarflama Analizini (VZA) kullanarak 8 girdi ve 1 çıktı esas alınacak şekilde yapılan analizde 77 ilin verileri ile çalışılmıştır. CCR model tahmin sonuçlarında 37 il, BCC model tahmin sonuçlarında ise 56 ilin çıktı verimliliğinin ideal seviyede olduğu tespit edilmiştir.

DPT (2003) tarafından yapılmış olan “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” adlı çalışmada TBA yöntemi kullanılarak 58 değişken ile 81 il üzerinde analiz yapılmıştır. Analizler sonucu 1996 yılındaki analize kıyasla 25 ilin konumlarında gelişme olduğu fark edilmiştir.

Özdemir ve Altıparmak (2005) “Sosyo-Ekonomik Göstergeler Açısından İllerin Gelişmişlik Düzeyinin Karşılaştırmalı Analizi” adlı çalışmalarında TBA yöntemini kullanarak 81 il üzerinde 38 değişken ile yaptıkları analizde sağlık açısından en gelişmiş il Ankara, Eğitim açısından en gelişmiş il Bilecik, İktisadi açıdan en gelişmiş il İstanbul, İmalat Sanayi açısından en gelişmiş il Kocaeli olarak açıklanmışlardır.

Kara (2008) “Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları” adlı uzmanlık tezinde bölgeler arası rekabet edilebilirlik farklarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada TBA yöntemi ile 81 il ve 26 alt bölge üzerinde 30 değişkenli analiz yapmış, İktisadi açıdan en gelişmiş bölgeler TR10, TR51, TR31; yenilikçilik açısından en gelişmiş bölgeler TR10, TR41, TR51; Beşeri sermaye açısından en gelişmiş bölgeler TR10, TR51, TR31 olarak bulunmuştur.

Kalkınma Bakanlığı (2014) “İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” adlı çalışmada illerin gelişmişlik düzeylerini belirlemek ve illerde yapılacak olan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla çalışılmıştır. TBA yöntemi kullanılan analizde 81 il üzerinde 61 değişken ile birinci kademe illerin İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa, Eskişehir; altıncı kademe illerin ise Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesindeki 15 il olduğunu bulmuştur.

Kitson, Martin ve Tyler (2004) bölgesel rekabet edilebilirlik kavramını “bir bölge ya da kentin ulusal veya uluslararası boyutta diğer bölgeler/kentler ile girdiği mücadele” olarak tanımlamışlardır. Bölgesel rekabet edilebilirliğin artırılması bölgesel kalkınma politikalarının temel amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda bölgesel rekabet edilebilirlik kavramına dair olan teorik çalışmalara bakıldığında araştırmacıların ikiye ayrıldığı fark edilmektedir. Rekabetin firma düzeyinde olduğunu savunan araştırmacılar, rekabet gücünün düşük olduğu firmaların sektörden silineceği fakat bu durumun bölgeye bir etkisi olmayacağını savunmuşlardır. (Krugman, 1996). Bu görüşe karşı olarak ise rekabet gücü düşük olan firmalar piyasadan çıkarken yenilikçi firmalara yol açmakta ve kaynak kullanımı sürecinde optimizasyon sağlamış olmaktadır. Kaynak kullanımındaki optimizasyon sayesinde ekonomik kalkınmaya bölge ve ülke genelinde katkı sağlanmaktadır (Beath, 2002).

Lipschitz, L. ve McDonald (1991), iki farklı rekabet edebilirlik değişkenini aynı para birimine dayanan mal piyasasında iş gücü maliyetine ve fiyat endeksine dayandırarak incelemişlerdir. Sonuç olarak da büyümesi hızlı ilerleyen ülkelerde gelişmiş rekabet gücünün büyümeyi tetiklediğine, yavaş büyüyen ülkelerde ise rekabet gücünün bozulmadan artırılması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Marsh ve Tokarick (1994) yaptıkları çalışmada G7 ülkelerinin rekabetçiliğini ölçmek amacıyla talep, fiyat, ihracat ve işgücü maliyetleri ile yaptıkları ampirik çalışma sonucunda yapılan analizin tam anlamı ile sonuç vermediği ve ülkeler arasında aynı şekilde çalışmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Carlin (2001) yaptıkları çalışmada 14 OECD ülkesinin belirledikleri 12 imalat sektöründe işçi maliyetleri ile pazar paylarının arasındaki ilişkiyi bulmak için maliyetlerin ve teknolojinin etkisinin önemli olduğu ancak sonuca ulaşmada yeterli olmadığını anlamışlardır. Ayrıca rekabetin arttığı piyasalarda sanayinin esnekliği artmıştır.

Tablo 1: Türkiye’de yapılan Rekabet Edilebilirliğin ölçülmesine yönelik analizler.

YAZAR	AMAÇ	YÖNTEM	SONUÇ
DPT (1996)	Şehirlerin gelişmişlik seviyelerini öğrenmek ve uygulanacak olan politikaları belirlemek	TBA, 76 Şehir, 58 Değişken	En gelişmiş iller Bursa, Kocaeli, İzmir, Ankara ve İstanbul olduğu belirlenmiştir.
Aydemir (2002)	Şehirlerin optimal kaynak kullanımını ele almak ve verimliliklerinin rekabet edilebilirliğini ölçmek amaçlanmıştır.	VZA, 77 Şehir, 8 Girdi ve 1 Çıktı.	CCR ve BBC tahmin sonuçlarında, CCR’a göre 37 şehir, BBC’ye göre 56 şehir verimli bulunmuştur.
DPT (2003)	Şehirlerin gelişmişlik seviyelerini öğrenmek ve uygulanacak olan politikaları belirlemek	TBA, 81 şehir, 58 değişken	Bir önceki çalışmadan farklı olarak yirmi beş ilde ilerleme tespit edilmiştir.
Özdemir ve Altıparmak (2005)	Şehirlerin gelişmişlik düzeyini tespit etmek.	TBA, 81 şehir, 38 değişken	Kategorize edilmiş şekilde en gelişmiş iller tespit edilmiştir.
Güngör ve Demirgil (2005)	Bölgelerin kaynak kullanımını rekabet edilebilirlik açısından incelemek.	Bulanık VZA, 24 şehir, 8 girdi- 1 Çıktı.	Kaynak kullanımı kapsamında Bolu ve Isparta’nın verimli, Kütahya ve Yozgat’ın verimsiz olduğu kesin olarak ortaya konulmuştur.
Örkcü ve Kardiyen (2006)	İstatistikî yöntemlerin mukayese edilebilmesi için şehirlerin gelişmişlik düzeylerini belirlemek.	ÇDİY, VZA, 81 şehir, 14 değişken.	İllerin gelişmişlik sıralamasında CCR ve BBC ile TBA modelleri arasında eşdeğer ilişki vardır.
Alkn, Bulu ve Kaya (2007)	Şehirlerin rekabet edilebilirlik analizini yaparak karşılaştırmada bulunmak.	Endeks, 81 şehir, 36 değişken.	Rekabet edilebilirliği en kötü şehir Ardahan, en iyi il İstanbul.
Kara (2008)	Bölgelerin rekabet edilebilirliği belirleyerek politika üretmek.	TBA, 81 şehir ve 26 alt bölge, 30 değişken	Kategorize edilerek en iyi bölgeler belirlenmiştir.
Kalk. Bak. (2014)	Şehirlerin gelişmişlik seviyelerini öğrenmek ve uygulanacak olan politikaları belirlemek	TBA, 81 şehir, 61 değişken	6 kademe olmak üzere gelişmişliklerine göre iller kategorize edilmiştir.

Kaynak: Türkçe kaynaklarda yapılan literatür taramasında elde edilen bulgulara göre hazırlanmıştır.

Tabloda görüleceği üzere çalışmalardan elde edilen bulguların çoğunluğunda rekabetçilik olgusunun rekabet gücü düzeyini etkilediği/etkileyeceği yönünde genel görüş birliği oluşmuştur. Ancak çalışmalar, rekabetçilik potansiyeli değeri, sektörler, yerel özellikler, örneklem, analiz yöntemi vb. gibi açılardan birbirinden farklılaşmakta ve bu durum rekabet edilebilirliğin yönü ve büyüklüğü konusunda farklı bulgulara ulaşılmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmayı literatürdeki diğer çalışmalardan ayıran temel özellik, TR81 bölgesinde bu boyutta yapılmış bir saha çalışmasının bulunması ile sonucunda Elmas Modeli analizi ile her bir ilin sektörler bazında ve genel rekabetçi yapısını ortaya konulmasıdır.

2. Uygulama

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Rekabet avantajına sahip sektörlerin bu avantajı kullanarak rekabet üstünlüğü sağlayan illerin rekabetçi yapısını anlayabilmek ve ölçebilmek amacıyla öncelikle TR81 Bölgesi illeri üzerinde istihdam ve iş yeri sayıları ile rekabet avantajı bulunan sektörleri belirlemek için üç yıldız analizi yapılmış olup daha sonra bir saha çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Yapılacak olan saha çalışması literatürde rekabetçilik kavramının biçimlendirilmesinde söz sahibi olan M. Porter'ın, geliştirdiği Elmas modelinin değişkenleri kullanılarak anket formu oluşturup sahada uygulanmıştır.

Rekabet olgusunu ve oluşumundaki sebepleri açığa çıkarmak, rekabet yapısını kontrol altında tutmaya, bir sektörün karlılığının nereden geldiğini anlamaya ve daha etkin kalkınma modellerini geliştirmeye yardımcı olacaktır. Politika yapıcıları ile firma yöneticilerinin, kalkınma kutuplarının ve şirketlerin konumlarını belirleyebilmek ve avantaj sağlamak için rekabet olgusuna önem vermeleri gerekmektedir. (Porter, 2010) Sektördeki rekabet yapısının firmaların rekabet gücü üzerinde etkisini ortaya çıkaracak olan beş kuvvetin baskısı, firmaları bu baskıya karşı hamle üretecek ve hücum amaçlı tedbirler alması gerektiğini savunmaktadır. (Porter, 1980) Porter'ın bu görüşünden yola çıkarak, bu araştırma sürecinde TR81 bölgesi illeri olan Bartın, Karabük ve Zonguldak illerinde sektörel rekabet olgusunun ne kadar yaygın olduğu, şehirlerin hangi sektörlerde birbirleri arasında üstünlük sağladığını, TR81 bölgesinin ülke genelinde hangi sektörlerde rekabet avantajı bulunduğunu, hangi sektörlerde kümelenme potansiyeli bulunduğunu ortaya koymak ve bölgesel kalkınma açısından başat role sahip sektörlerin iller bazında entegre edilmesi için model geliştirmek üzere araştırma yapılmıştır.

2.2. Araştırma Hakkında Genel Bilgiler

Rekabet gücünün belirlenmesine yönelik yaptığımız çalışmanın analiz kısmında kullanılacak olan model ve değişkenler için literatür taraması yapılmış ancak herkesçe kabul görmüş genel bir modelin olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın literatür taraması kısmında da belirtildiği üzere bölgesel rekabet gücünün ulusal kalkınmaya pozitif bir etkisi olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Yaptığımız çalışmada iki aşamalı analiz

yapılmıştır. Birinci aşamada her üç ilin Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin veri tabanından alınan Nace Rev. 2 kodu imalat sanayinde faaliyet gösteren firma verileri tedarik edilerek M.Porter'in üç yıldız analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Bartın, Zonguldak ve Karabük İllerinin imalat sanayilerinin büyüklük, baskınlık ve uzmanlık düzeyleri tespit edilerek illerin rekabet güçleri ve kümelenme potansiyelleri bulunarak iller sıralanmıştır.

2.3. Araştırmanın Yöntemi (Metodolojisi)

Bu çalışma için Bartın Üniversitesi etik kurulundan 14.03.2024 tarihli 3 numaralı toplantıda 2024-SBB-0266 numaralı başvuru ile onay alınmıştır. Çalışmanın saha araştırmasına yönelik kullanılan anket formu, ulusal literatürde konuyla doğrudan/dolaylı ilgili araştırma yapılan çalışmalardan [Yapraklı, S., & Aslan, Ö. F. (2023), Ceyhan, M. S., & Özcan, S. Ö. (2018)] yararlanılmıştır. Söz konusu çalışmalardan yararlanılarak hazırlanan anket formu 6 bölümden ve 60 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcı bilgileri ve firma yapıları ile ilgili 13 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde rekabet olgusunun firmalar ve kalkınma üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla, Elmas Modelinin değişkenlerinden biri olan faktör koşulları başlığı altında 9 soru, üçüncü bölümde yine Elmas Modeli değişkenlerinden biri olan talep koşulları başlığı altında 8 soru, dördüncü bölümde Elmas Modeli değişkenlerinden biri olan ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutu başlığı altında 8 soru, beşinci bölümde yine Elmas Modeli değişkenlerinden firma stratejisi, yapısı ve boyutu başlığı altında 13 soru ve son olarak altıncı bölümde yine Elmas Modeli değişkenlerinden kamu ve paydaş destekleri boyutu adı altında 9 soru sorularak rekabet olgusunun etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Katılımcıların rekabet edilebilirliğin kalkınmaya olan etkisinin tespitine ilişkin sorularda 1-Kesinlikle Hayır, 2-Hayır, 3-Kararsız, 4-Evet ve 5-Kesinlikle Evet seçeneklerince derecelendirilmiş olup katılımcıların sorulara cevap vermesi istenmiştir. Böylece hem rekabet gücünün kalkınma üzerindeki etkilerine ilişkin görüşler ortaya konulmaya hem de rekabet gücü- bölgesel kalkınma ilişkisine yönelik regresyon analizlerinde kullanılacak bağımlı/bağımsız değişkenler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında anket sorularının güvenilirliğinin ölçülmesi için güvenilirlik analizi yapılmıştır. İlk olarak anket uygulamasında kullanılması amaçlanan 60 adet sorunun güvenilirlik analizinin yapılması amacıyla Bartın, Karabük ve Zonguldak illerinde toplamda 100 anket yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS vasıtasıyla Cronbach Alpha değerine bakılmıştır.

Cronbach Alpha değeri;

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left(1 - \frac{\sum_{l=1}^K \sigma_{f_l}^2}{\sigma_{z_l}^2} \right)$$

formülü ile hesaplanmaktadır. (Elma, 2019)

$K =$ Ele alınan madde sayısı, $\sigma^2 =$ Testte elde edilen toplam skorun varyansı ve $\sigma^2 / n =$ maddenin örneklemdaki varyansıdır. Cronbach Alpha değeri almış olduğu değere göre şu şekilde yorumlanmaktadır;

0,00 < α < 0,40-güvenilir olmayan ölçeği, 0,41 < α < 0,60-düşük seviyede güvenilir olan ölçeği, 0,61 < α < 0,80-orta seviyede güvenilir olan ölçeği ve 0,81 < α < 1,00-yüksek seviyede güvenilir olan ölçeği göstermektedir.

Ankete ilişkin Cronbach Alpha değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Anket Sorularının Güvenilirlik Analizi

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,958	,958	47

Kaynak: IBM, (E.T.: 14.05.2023)

Anket uygulamasında küme belirleyicisi olarak ele alınan faktör koşulları başlığı altında 9 soru, talep koşulları başlığı altında 8 soru, ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutu başlığı altında 8 soru firma stratejisi, yapısı ve boyutu başlığı altında 13 soru ve kamu ve paydaş destekleri 9 sorunun Cronbach Alpha değerine bakılmıştır. Cronbach Alpha değeri olarak 0,958 yüksek seviyede güvenilir ölçek olarak tespit edilmiştir.

2.4. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu bölümde rekabet avantajını belirlemek üzere yapılan üç yıldız analizini ve elmas modeli yöntemi üzerine yapılan analizlerin sonuçları yer almaktadır.

2.4.1. Üç Yıldız Analizine İlişkin Bulgular

Yapılan il bazlı analizler sonucunda Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin veri tabanından alınan Nace Rev. 2 kodu imalat sanayinde faaliyet gösteren firma verileri neticesinde, 292 sektör içinden aktif faaliyetin olduğu Bartın ilinde 239 firma ve 26.474 istihdam, Zonguldak ilinde 550 firma 100.350 istihdam, Karabük ilinde 506 firma ve 49.354 istihdam mevcuttur. Yapılan analizde kullanılan formüller şu şekildedir;

İl (Bartın, Karabük, Zonguldak) düzeyinde;

Büüklük = e_i / E_i ;

Baskınlık = e_i / e_n

Uzmanlaşma = $(e_i / e_n) / (E_i / E_n)$

e_i : İlerdeki i sektörüne ait istihdam sayısı, E_i : TR81 Bölgesi'nin i sektöründeki istihdam sayısı, e_n : TR81 Bölgesi'nin toplam istihdam sayısı ve E_n : Türkiye Genelindeki toplam istihdam sayısıdır.

Üç yıldız analizi kapsamında tespit edilen büyüklük, baskınlık ve uzmanlaşma değerlerinin eşik değerler ile kıyaslanması ile Bartın'da bir yıldız (aday) alan 45 sektör, iki yıldız (potansiyel) alan 29, üç yıldız (olgun) alan 18 sektör bulunmaktadır. Zonguldak ilinde bir yıldız (aday) alan 99, iki yıldız (potansiyel) alan 7, üç yıldız (olgun) alan 41 sektör bulunmaktadır. Karabük ilinde bir yıldız (aday) alan 72, iki yıldız (potansiyel) alan 17, üç yıldız (olgun) alan 19 sektör bulunmaktadır.

İl bazlı analizimizde yapılan aranjman sonucu çalışmaya konu olan illerin olgun sektörlerinde, birbiri arasında kıyaslanacak olan illeri ile arasında ortak paydası olmayan (iki ya da üç ilde üç yıldız almayan) sektörler belirlenmiş olup bu sektörler çalışmaya konu olmuştur. Bu bağlamda Bartın ilinde 8 olgun sektör, Zonguldak ilinde 20 olgun sektör ve Karabük ilinde 5 olgun sektör belirlenmiştir. Bu sektörlerin üretim yapıları, üretim faaliyetleri ve kümelenme potansiyelleri incelenmiştir.

Tablo 2: TR81 bölgesinde sadece Bartın ilinde üç yıldız alan sektörler

Sektör	Bartın	TR81	Büyüklük	Baskınlık	Uzmanlaşm
	İstihdam	İstihdam	Bartın	Bartın	a Bartın
Ayakkabı, Bot, Terlik Vb. İmalatı	895	1180	0,0169	0,7584	5,6797
Birincil Formda Plastik Hammaddelerin İmalatı	651	651	0,0150	1	5,0286
Çimento İmalatı	248	340	0,0175	0,7294	5,8626
Diğer Kauçuk Ürünleri İmalatı	950	1257	0,0147	0,7557	4,9384
Fırınlanmış Kilden Tuğla, Karo ve İnşaat Malzemeleri İmalatı	329	402	0,0205	0,8184	6,8754
İç ve Dış Lastik İmalatı; Lastiğe Sırt Geçirilmesi ve Yeniden İşlenmesi	350	371	0,0170	0,9433	5,6929
Motorlu Kara Taşıtları İçin Elektrik ve Elektronik Donanımların İmalatı	594	594	0,0141	1	4,7541
Plastik Tabaka, Levha, Tüp ve Profil İmalatı	1960	1998	0,0159	0,9809	5,3438

Bartın ilinde istihdam verileri üzerine yapılan analiz neticesinde, 19 sektörde üç yıldız aldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Bartın ilinde diğer illerde bulunmayan, farklı olarak rekabet avantajı bulunan 8 sektör belirlenmiş olup, bölge içerisinde farkındalık yaratan ve yatırıma açık sektörler, Bartın çerçevesinde değerlendirilerek geliştirilebilecek olan sektörler Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 3: TR81 bölgesinde sadece Karabük ilinde üç yıldız alan sektörler

Sektör	Karabük İstihdam	TR81 İstihdam	Büyükölçü Karabük	Baskınlık Karabük	Uzmanlaşma Karabük
Barların Soğuk Çekilmesi	860	878	0,1706	0,9794	46,2182
Çelik Dökümü	248	306	0,0181	0,8104	4,9093
Demir Yolu Lokomotifleri ve Vagonlarının İmalatı	3976	3976	0,1443	1	39,0784
Deri Giyim Eşyası İmalatı	131	131	0,0130	1	3,5295
Diğer Demir Dışı Metallerin Dökümü	248	248	0,0474	1	12,8462

Karabük ilinde istihdam verileri üzerine yapılan analiz neticesinde, 17 sektörde üç yıldız aldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Karabük ilinde diğer illerde bulunmayan, farklı olarak rekabet avantajı bulunan 5 sektör belirlenmiş olup, bölge içerisinde farklılık yaratan ve yatırıma açık sektörler, Karabük ili çerçevesinde değerlendirilerek geliştirilebilecek olan sektörler Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 4: TR81 bölgesinde sadece Karabük ilinde üç yıldız alan sektörler

Sektör	İstihdam	Tr81 İstihdam	Büyükölçü	Baskınlık	Uzmanlaşma
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	13036	14665	0,073	0,889	8,001
Ahşap kaplama paneli ve ağaç esaslı panel imalatı	6242	6721	0,14	0,929	15,299
Ahşap konteyner imalatı	6236	6320	0,159	0,987	17,417
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer madencilik ve taş ocakçılığı	6149	6149	0,179	1	19,592
Beton, alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatı	185	215	0,014	0,86	1,539
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	4099	5852	0,013	0,7	1,384
Elektrik dağıtım ve kontrol cihazları imalatı	1112	1307	0,015	0,851	1,681
Elektrik enerjisi üretimi	3683	3950	0,029	0,932	3,197
Elektrik motorlarının, jeneratörlerin ve transformatörlerin imalatı	941	1013	0,013	0,929	1,442
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	3683	3950	0,024	0,932	2,64

CEYHAN & BÜLBÜL

Gemilerin ve yüzen yapıların inşası	670	670	0,031	1	3,348
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	342	342	0,244	1	26,701
Kablolamada kullanılan gereçlerin imalatı	525	543	0,016	0,967	1,743
Kireç ve alçı imalatı	1938	1984	0,181	0,977	19,851
Madenler ve maden cevherlerinin toptan ticareti	1158	1158	0,06	1	6,515
Metallerin işlenmesi ve kaplanması	1404	1685	0,025	0,833	2,711
Plastik inşaat malzemesi imalatı	796	880	0,014	0,905	1,575
Seramik yalıtkanların (izolatörlerin) ve yalıtkan bağlantı parçalarının imalatı	23	23	0,024	1	2,65
Suni veya sentetik elyaf imalatı	967	967	0,041	1	4,497
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	1169	1169	0,052	1	5,643

Zonguldak ili istihdam verileri üzerine yapılan üç yıldız analizi sonucu 41 sektörün üç yıldız aldığı tespit edilmiştir. Mukayeseli üstünlüğünü tespit etmeye çalıştığımız sektörlerde bölge illerinin coğrafi koşulları ve sektörel benzerlikleri neticesinde sadece Zonguldak ili özelinde üç yıldız alan 20 sektör belirlenmiş, akabinde Tablo 4’te belirtilmiştir. Sonuç olarak Zonguldak ilinde 20 sektörde, Bartın ilinde 8 sektörde ve Karabük ilinde 5 sektörde rekabet avantajına sahip oldukları görülmüştür.

2.4.2. Elmas Modeline İlişkin Analiz Sonuçları

Porter’in Elmas Modeli’ne göre belirlenen beş boyut (faktör koşulları, talep koşulları, ilgili ve destekleyici kuruluşlar, firma stratejisi, yapısı ve rekabet ve kamu ve paydaş destekleri boyutu) açısından firmaların rekabet üstünlükleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle modelde kullanılan ölçeklerin uyum ve güvenilirlik testleri yapılmış ve olası hata ya da sahteliklerin giderilmeye yönelik çalışılmıştır. Elmas Modeli’ne ilişkin ölçekler/faktörler için yapılan testlerin sonuçları Tablo 5’teki gibidir.

Tablo 5: Ölçeklerin uyumuna ve güvenilirliğine ilişkin test sonuçları

Ölçek/Faktör	KMO	Bartlett χ^2 (p)	Cronbach's (a)
Faktör Koşulları (9 soru)	0,781	366,543(0,000)	0,784
Talep Koşulları (8 soru)	0,718	406,244(0,000)	0,772
İlgili ve Destekleyici Kuruluşlar (8 soru)	0,872	565,605(0,000)	0,871
Firma Stratejisi, Yapısı ve Rekabet (13 soru)	0,875	1420,403(0,000)	0,913
Kamu ve Paydaş Destekleri (9 soru)	0,916	1342,128(0,000)	0,947
Toplam	0,882	5486,203(0,000)	0,954

Tablo 5’te görüleceği üzere hem her ölçek bazında hem de tüm ölçekler bazında KMO, Bartlett χ^2 ve Cronbach’s (a) değerleri anlamlıdır. Tabloya göre KMO değerleri 0,7’den büyüktür, Bartlett’s Sphericity testi χ^2 değeri istatistik açıdan anlamlıdır (p değeri, 0,005 küçük veya eşit) ve Cronbach α katsayısı 0,7’den büyüktür/1’e yakındır. Bu

durumda sırasıyla ölçekteki değişkenlerin açıklayıcılık güçlerinin yüksek olduklarını, normal dağılım sergilediklerini ve değişkenlerin iç tutarlılık/güvenirlik düzeylerinin yüksek olduklarını söylemek mümkündür.

2.4.2.1. Elmas Modeli Faktör Koşulu Boyutu

Rekabet avantajlarını ortaya koymak amacıyla yaptığımız anket çalışması sonucunda elde edilen bulgular Elmas Modeli boyutlarına göre her il için ayrı ayrı aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 6: Elmas modeli faktör koşulları boyutu: Bartın

ÖLÇEK DEĞERİ FAKTÖR KOŞULLARI	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1-Etkin ve verimli mal üretimi yapıyorum.	3,0	6,3	12,0	25,0	6,0	12,5	13,0	27,1	14,0	29,2
2-Düşük maliyetli girdi sağlıyorum.	5,0	10,4	14,0	29,2	8,0	16,7	16,0	33,3	5,0	10,4
3-Teknolojik yenilikleri takip edebiliyorum.	0,0	0,0	3,0	6,3	9,0	18,8	22,0	45,8	14,0	29,2
4-AR-GE harcaması yapıyorum.	8,0	16,7	10,0	20,8	10,0	20,8	12,0	25,0	8,0	16,7
5-Profesyonel danışmanlık hizmeti satın alımı yapıyorum	8,0	16,7	16,0	33,3	2,0	4,2	15,0	31,3	7,0	14,6
6-Çalışan eğitimini minimum maliyetle karşılanması imkânımız vardır.	3,0	6,3	14,0	29,2	11,0	22,9	13,0	27,1	7,0	14,6
7-Nitelikli eleman ihtiyacının il/bölgeden karşılanması imkânımız vardır.	3,0	6,3	13,0	27,1	13,0	27,1	14,0	29,2	5,0	10,4
8-Bu sektörde tedarik edilen girdiler kolay bulunur.	5,0	10,4	7,0	14,6	12,0	25,0	15,0	31,3	9,0	18,8
9-Bu sektörün tedarikçilerinin gücü, bu sektör için bir tehdit oluşturmaz.	8,0	16,7	8,0	16,7	11,0	22,9	10,0	20,8	11,0	22,9
ORTALAMA	5	10,0	11	22,5	9	19,0	14	30,1	9	18,5

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 6'ya göre Bartın ili için faktör koşulları boyutunda yer alan dokuz seçenekten yedi tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Faktör koşulları sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %61 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların faktör koşullarına ilişkin tablodaki 1. ,2., 3., 4., 7., 8. ve 9. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %60

oranında yüksek, tablodaki 5. ve 6. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %50'ye yakın çıkmıştır.

Tablo 7: Elmas Modeli faktör koşulları boyutu: Zonguldak

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
FAKTÖR KOŞULLARI BOYUTU										
1-Etkin ve verimli mal üretimi yapıyorum.	5,0	8,8	7,0	12,3	7,0	12,3	16,0	28,1	22,0	38,6
2-Düşük maliyetli girdi sağlıyorum.	10,0	17,5	14,0	24,6	6,0	10,5	18,0	31,6	9,0	15,8
3-Teknolojik yenilikleri takip edebiliyorum.	3,0	5,3	7,0	12,3	7,0	12,3	22,0	38,6	18,0	31,6
4-AR-GE harcaması yapıyorum.	6,0	10,5	16,0	28,1	6,0	10,5	14,0	24,6	15,0	26,3
5-Profesyonel danışmanlık hizmeti satın alımı yapıyorum	8,0	14,0	22,0	38,6	6,0	10,5	7,0	12,3	14,0	24,6
6-Çalışan eğitimini minimum maliyetle karşılanması imkânımız vardır.	4,0	7,0	21,0	36,8	9,0	15,8	12,0	21,1	11,0	19,3
7-Nitelikli eleman ihtiyacının il/bölgeden karşılanması imkânımız vardır.	7,0	12,3	17,0	29,8	11,0	19,3	16,0	28,1	6,0	10,5
8-Bu sektörde tedarik edilen girdiler kolay bulunur.	5,0	8,8	18,0	31,6	8,0	14,0	17,0	29,8	9,0	15,8
9-Bu sektörün tedarikçilerinin gücü, bu sektör için bir tehdit oluşturmaz.	4,0	7,0	20,0	35,1	9,0	15,8	13,0	22,8	11,0	19,3
ORTALAMA	5,8	10,1	15,8	27,7	7,7	13,5	15,0	26,3	12,8	22,4

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 7'ye göre Zonguldak ili için faktör koşulları boyutunda yer alan dokuz seçenekten üç tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Faktör koşulları sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %56 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların faktör koşullarına ilişkin tablodaki 1., 2. ve 3. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %69,5 oranında yüksek, tablodaki 4., 5., 6., 7., 8.ve 9. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %49,5'e yakın çıkmıştır.

Tablo 8: Elmas Modeli faktör koşulları boyutu: Karabük

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
FAKTÖR KOŞULLARI BOYUTU										
1-Etkin ve verimli mal üretimi yapıyorum.	9,0	14,5	16,0	25,8	8,0	12,9	14,0	22,6	15,0	24,2
2-Düşük maliyetli girdi sağlıyorum.	14,0	22,6	15,0	24,2	9,0	14,5	19,0	30,6	5,0	8,1

CEYHAN & BÜLBÜL

3-Teknolojik yenilikleri takip edebiliyorum.	4,0	6,5	6,0	9,7	7,0	11,3	24,0	38,7	21,0	33,9
4-AR-GE harcaması yapıyorum.	11,0	17,7	18,0	29,0	4,0	6,5	14,0	22,6	15,0	24,2
5-Profesyonel danışmanlık hizmeti satın alımı yapıyorum	17,0	27,4	28,0	45,2	2,0	3,2	3,0	4,8	12,0	19,4
6-Çalışan eğitimini minimum maliyetle karşılanması imkânımız vardır.	13,0	21,0	20,0	32,3	9,0	14,5	15,0	24,2	5,0	8,1
7-Nitelikli eleman ihtiyacının il/bölgeden karşılanması imkânımız vardır.	12,0	19,4	23,0	37,1	10,0	16,1	11,0	17,7	6,0	9,7
8-Bu sektörde tedarik edilen girdiler kolay bulunur.	9,0	14,5	13,0	21,0	9,0	14,5	25,0	40,3	6,0	9,7
9-Bu sektörün tedarikçilerinin gücü, bu sektör için bir tehdit oluşturmaz.	4,0	6,5	21,0	33,9	11,0	17,7	17,0	27,4	9,0	14,5
ORTALAMA	10,3	16,7	17,8	28,7	7,7	12,4	15,8	25,4	10,4	16,8

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 8'e göre Karabük ili için faktör koşulları boyutunda yer alan dokuz seçenekten üç tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Faktör koşulları sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %48 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların faktör koşullarına ilişkin tablodaki 2. ,3. ve 8. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %62 oranında yüksek, tablodaki 1., 4., 5., 6., 7. ve 9. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %41,45'e yakın çıkmıştır.

2.4.2.2. Elmas Modeli Talep Koşulu Boyutu

Tablo 9'a göre Bartın ili talep koşulları boyutunda yer alan sekiz adet sorunun beş tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Talep koşulları sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %60 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların talep koşullarına ilişkin tablodaki 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %63,35 oranında yüksek, tablodaki 1., 3. ve 4. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %41,96'ya yakın çıkmıştır.

Tablo 9: Elmas Modeli talep koşulları boyutu: Bartın

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1-İl içi üretim ve satış düzeyi yüksektir.	8,0	16,7	16,0	33,3	14,0	29,2	7,0	14,6	3,0	6,3
2-Tüketicilerin teknoloji takip düzeyleri yüksektir.	5,0	10,4	13,0	27,1	6,0	12,5	20,0	41,7	4,0	8,3

CEYHAN & BÜLBÜL

3-Yabancı talep yüksektir.	9,0	18,8	12,0	25,0	11,0	22,9	12,0	25,0	4,0	8,3
4-Yabancı yatırımcıyı çekecek potansiyel talep mevcuttur.	7,0	14,6	13,0	27,1	7,0	14,6	13,0	27,1	8,0	16,7
5-Ucuz ve kaliteli mal talep durumu yüksektir.	7,0	14,6	9,0	18,8	8,0	16,7	20,0	41,7	4,0	8,3
6-Yerel ve uluslararası talep benzerliği vardır.	5,0	10,4	10,0	20,8	9,0	18,8	19,0	39,6	5,0	10,4
7-Müşterilerimizden yoğun talep gelirse, ürün/hizmet standartlarımızı değiştirebiliriz.	3,0	6,3	5,0	10,4	9,0	18,8	15,0	31,3	16,0	33,3
8-Fiyat düzeyinin hedef kitlemiz için çok önemlidir.	3,0	6,3	2,0	4,2	5,0	10,4	20,0	41,7	18,0	37,5
ORTALAMA	5,9	12,2	10,0	20,8	8,6	18,0	15,8	32,8	7,8	16,1

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 10'a göre Zonguldak ili talep koşulları boyutunda yer alan sekiz adet sorunun beş tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Talep koşulları sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %64 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların talep koşullarına ilişkin tablodaki 2., 5., 6., 7. ve 8. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %72,61 oranında yüksek, tablodaki 1., 3. ve 4. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %48,2'ye yakın çıkmıştır.

Tablo 10: Elmas Modeli talep koşulları boyutu: Zonguldak

ÖLÇEK DEĞERİ TALEP KOŞULLARI BOYUTU	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1-İl içi üretim ve satış düzeyi yüksektir.	4,0	7,0	18,0	31,6	9,0	15,8	14,0	24,6	12,0	21,1
2-Tüketicilerin teknoloji takip düzeyleri yüksektir.	5,0	8,8	12,0	21,1	12,0	21,1	19,0	33,3	9,0	15,8
3-Yabancı talep yüksektir.	9,0	15,8	16,0	28,1	14,0	24,6	9,0	15,8	9,0	15,8
4-Yabancı yatırımcıyı çekecek potansiyel talep mevcuttur.	9,0	15,8	17,0	29,8	7,0	12,3	13,0	22,8	11,0	19,3
5-Ucuz ve kaliteli mal talep durumu yüksektir.	5,0	8,8	11,0	19,3	8,0	14,0	18,0	31,6	15,0	26,3
6-Yerel ve uluslararası talep benzerliği vardır.	4,0	7,0	13,0	22,8	11,0	19,3	17,0	29,8	12,0	21,1
7-Müşterilerimizden yoğun talep gelirse, ürün/hizmet standartlarımızı değiştirebiliriz.	5,0	8,8	6,0	10,5	9,0	15,8	16,0	28,1	21,0	36,8
8-Fiyat düzeyinin hedef kitlemiz için çok önemlidir.	2,0	3,5	3,0	5,3	4,0	7,0	21,0	36,8	27,0	47,4
ORTALAMA	5,4	9,4	12,0	21,1	9,3	16,2	15,9	27,9	14,5	25,4

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 11'e göre Karabük ili talep koşulları boyutunda yer alan sekiz adet sorunun dört tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Talep koşulları sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %57 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların talep koşullarına ilişkin tablodaki 2.,5.,7. ve 8. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %72 oranında yüksek, tablodaki 1., 3. ve 4 sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %36,6'ya yakın çıkmıştır.

Tablo 11: Elmas Modeli talep koşulları boyutu: Karabük

ÖLÇEK DEĞERİ TALEP KOŞULLARI BOYUTU	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1-İl içi üretim ve satış düzeyi yüksektir.	7,0	11,3	20,0	32,3	8,0	12,9	19,0	30,6	8,0	12,9
2-Tüketicilerin teknoloji takip düzeyleri yüksektir.	7,0	11,3	11,0	17,7	12,0	19,4	27,0	43,5	5,0	8,1
3-Yabancı talep yüksektir.	14,0	22,6	20,0	32,3	13,0	21,0	11,0	17,7	4,0	6,5
4-Yabancı yatırımcıyı çekecek potansiyel talep mevcuttur.	17,0	27,4	19,0	30,6	12,0	19,4	12,0	19,4	2,0	3,2
5-Ucuz ve kaliteli mal talep durumu yüksektir.	9,0	14,5	13,0	21,0	12,0	19,4	18,0	29,0	10,0	16,1
6-Yerel ve uluslararası talep benzerliği vardır.	7,0	11,3	13,0	21,0	18,0	29,0	17,0	27,4	7,0	11,3
7-Müşterilerimizden yoğun talep gelirse, ürün/hizmet standartlarımızı değiştirebiliriz.	5,0	8,1	7,0	11,3	9,0	14,5	23,0	37,1	18,0	29,0
8-Fiyat düzeyinin hedef kitlemiz için çok önemlidir.	5,0	8,1	2,0	3,2	4,0	6,5	28,0	45,2	23,0	37,1
ORTALAMA	8,9	14,3	13,1	21,2	11,0	17,7	19,4	31,3	9,6	15,5

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir

2.4.2.3. Elmas Modeli İlgili ve Destekleyici Kuruluşlar Boyutu

Tablo 12'ye göre Bartın ili ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutunda yer alan sekiz adet sorunun beş tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. İlgili ve destekleyici kuruluşlar boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %51 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutuna ilişkin tablodaki 1., 4., 5. ,6. ve 8. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %58,1 oranında yüksek, tablodaki 2., 3., 6. ve 7. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %39,9'a yakın çıkmıştır.

Tablo 12: Elmas Modeli ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutu: Bartın

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İLGİLİ VE DESTEKLEYİCİ KURULUŞLAR BOYUTU										
1-Ambalaj ve depolama imkanım vardır.	6,0	12,5	6,0	12,5	4,0	8,3	17,0	35,4	15,0	31,3
2-İlde üretim alanında araştırma merkezi mevcuttur.	14,0	29,2	18,0	37,5	4,0	8,3	7,0	14,6	5,0	10,4
3-İlde üretim yapılan alanda ilgili bölüm mevcuttur.	10,0	20,8	14,0	29,2	7,0	14,6	11,0	22,9	6,0	12,5
4-İlde ve çevresinde üretim yerine yakın finans kuruluşu vardır.	6,0	12,5	9,0	18,8	10,0	20,8	17,0	35,4	6,0	12,5
5-İl içi girdi tedarikçi durumu yeterlidir.	11,0	22,9	12,0	25,0	7,0	14,6	14,0	29,2	4,0	8,3
6-Eğitim kurumları ve STK'lardan faydalanma düzeyi yüksektir.	9,0	18,8	13,0	27,1	8,0	16,7	13,0	27,1	5,0	10,4
7-İl içi bakım ve onarım firmaları bulunmaktadır.	4,0	8,3	16,0	33,3	10,0	20,8	12,0	25,0	6,0	12,5
8-Üretim merkezine yakın lojistik firmaları bulunmaktadır.	3,0	6,3	10,0	20,8	8,0	16,7	14,0	29,2	13,0	27,1
ORTALAMA	7,9	16,4	12,3	25,5	7,3	15,1	13,1	27,3	7,5	15,6

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 13'e göre Zonguldak ili ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutunda yer alan sekiz adet sorunun altı tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. İlgili ve destekleyici kuruluşlar boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %59 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutuna ilişkin tablodaki 1., 4., 5., 6., 7. ve 8. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %63,2 oranında yüksek, tablodaki 2. ve 3. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %43,3'e yakın çıkmıştır.

Tablo 13: Elmas Modeli ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutu: Zonguldak

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İLGİLİ VE DESTEKLEYİCİ KURULUŞLAR BOYUTU										
1-Ambalaj ve depolama imkanım vardır.	8,0	14,0	11,0	19,3	0,0	0,0	20,0	35,1	18,0	31,6
2-İlde üretim alanında araştırma merkezi mevcuttur.	8,0	14,0	19,0	33,3	10,0	17,5	12,0	21,1	8,0	14,0
3-İlde üretim yapılan alanda ilgili bölüm mevcuttur.	8,0	14,0	16,0	28,1	14,0	24,6	12,0	21,1	7,0	12,3
4-İlde ve çevresinde üretim yerine yakın finans kuruluşu vardır.	6,0	10,5	8,0	14,0	8,0	14,0	23,0	40,4	12,0	21,1

CEYHAN & BÜLBÜL

5-İl içi girdi tedarikçi durumu yeterlidir.	6,0	10,5	12,0	21,1	10,0	17,5	13,0	22,8	16,0	28,1
6-Eğitim kurumları ve STK'lardan faydalanma düzeyi yüksektir.	6,0	10,5	14,0	24,6	8,0	14,0	16,0	28,1	13,0	22,8
7-İl içi bakım ve onarım firmaları bulunmaktadır.	10,0	17,5	10,0	17,5	13,0	22,8	17,0	29,8	7,0	12,3
8-Üretim merkezine yakın lojistik firmaları bulunmaktadır.	8,0	14,0	11,0	19,3	4,0	7,0	16,0	28,1	18,0	31,6
ORTALAMA	7,5	13,2	12,6	22,1	8,4	14,7	16,1	28,3	12,4	21,7

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 14'e göre Karabük ili ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutunda yer alan sekiz adet sorunun üç tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. İlgili ve destekleyici kuruluşlar boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %43 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutuna ilişkin tablodaki 1., 4. ve 8. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %56,95 oranında yüksek, tablodaki 2., 3., 5. ve 6. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %32,65'e yakın çıkmıştır.

Tablo 14: Elmas Modeli ilgili ve destekleyici kuruluşlar boyutu: Karabük ÖLÇEK DEĞERİ

İLGİLİ VE DESTEKLEYİCİ KURULUŞLAR BOYUTU	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1-Ambalaj ve depolama imkanım vardır.	4,0	6,5	18,0	29,0	10,0	16,1	19,0	30,6	11,0	17,7
2-İlde üretim alanında araştırma merkezi mevcuttur.	9,0	14,5	28,0	45,2	13,0	21,0	9,0	14,5	3,0	4,8
3-İlde üretim yapılan alanda ilgili bölüm mevcuttur.	7,0	11,3	22,0	35,5	17,0	27,4	11,0	17,7	5,0	8,1
4-İlde ve çevresinde üretim yerine yakın finans kuruluşu vardır.	4,0	6,5	15,0	24,2	15,0	24,2	23,0	37,1	5,0	8,1
5-İl içi girdi tedarikçi durumu yeterlidir.	7,0	11,3	23,0	37,1	12,0	19,4	12,0	19,4	8,0	12,9
6-Eğitim kurumları ve STK'lardan faydalanma düzeyi yüksektir.	9,0	14,5	23,0	37,1	16,0	25,8	8,0	12,9	6,0	9,7
7-İl içi bakım ve onarım firmaları bulunmaktadır.	7,0	11,3	16,0	25,8	24,0	38,7	10,0	16,1	5,0	8,1
8-Üretim merkezine yakın lojistik firmaları bulunmaktadır.	8,0	12,9	13,0	21,0	17,0	27,4	18,0	29,0	6,0	9,7
ORTALAMA	6,9	11,1	19,8	31,9	15,5	25,0	13,8	22,2	6,1	9,9

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

2.4.2.4. Elmas Modeli Firma Stratejisi Yapısı ve Rekabet Boyutu

Tablo 15'e göre Bartın ili firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutunda yer alan on üç adet sorunun on üç tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %81 oranında yüksek çıkmıştır.

Tablo 15: Elmas Modeli firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutu: Bartın

ÖLÇEK DEĞERİ FİRMA STRATEJİSİ, YAPISI VE REKABET BOYUTU	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1-Firmalar arası rekabetin varlığı	1,0	2,1	1,0	2,1	3,0	6,3	20,0	41,7	23,0	47,9
2-Firmanın fiyat rekabeti düzeyi	0,0	0,0	1,0	2,1	8,0	16,7	18,0	37,5	21,0	43,8
3-Firma gelirinin yatırıma dönüşme düzeyi	1,0	2,1	2,0	4,2	9,0	18,8	18,0	37,5	18,0	37,5
4-Firmanın yerel piyasa payı	1,0	2,1	4,0	8,3	5,0	10,4	21,0	43,8	17,0	35,4
5-Firmanın ulusal piyasa payı	8,0	16,7	7,0	14,6	7,0	14,6	12,0	25,0	14,0	29,2
6-Optimum sayının üstünde KOBİ varlığı	2,0	4,2	10,0	20,8	8,0	16,7	12,0	25,0	16,0	33,3
7-Piyasadaki tescil edilmiş marka düzeyi	4,0	8,3	11,0	22,9	8,0	16,7	10,0	20,8	15,0	31,3
8-Rakip firmalar arası iletişim ağının varlığı	2,0	4,2	11,0	22,9	6,0	12,5	13,0	27,1	16,0	33,3
9-Üretim destekleme programlarının varlığı	5,0	10,4	11,0	22,9	10,0	20,8	9,0	18,8	13,0	27,1
10-Rakip işletmelere karşı rekabet gücümüz yüksektir.	5,0	10,4	3,0	6,3	9,0	18,8	14,0	29,2	17,0	35,4
11-Müşterilerimizden yoğun talep gelirse, ürün/hizmet standartlarımızı değiştirebiliriz.	2,0	4,2	1,0	2,1	6,0	12,5	18,0	37,5	21,0	43,8
12-Şirketimiz tüm iş faaliyetlerinde maliyet azaltmaya önem verir.	0,0	0,0	4,0	8,3	3,0	6,3	23,0	47,9	18,0	37,5
13-Firmamız patent, faydalı model ve markaya önem verir.	3,0	6,3	1,0	2,1	3,0	6,3	19,0	39,6	22,0	45,8
ORTALAMA	2,6	5,4	5,2	10,7	6,5	13,6	15,9	33,2	17,8	37,0

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 16'ya göre Zonguldak ili firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutunda yer alan on üç adet sorunun on üç tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %74 oranında yüksek çıkmıştır.

Tablo 16. Elmas Modeli firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutu: Zonguldak

ÖLÇEK DEĞERİ FİRMA STR., YAPISI VE REKABET BOYUTU	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1-Firmalar arası rekabetin varlığı	7,0	12,3	2,0	3,5	2,0	3,5	15,0	26,3	31,0	54,4
2-Firmanın fiyat rekabeti düzeyi	4,0	7,0	4,0	7,0	4,0	7,0	21,0	36,8	24,0	42,1
3-Firma gelirinin yatırıma dönüşme düzeyi	7,0	12,3	6,0	10,5	10,0	17,5	13,0	22,8	21,0	36,8
4-Firmanın yerel piyasa payı	7,0	12,3	4,0	7,0	8,0	14,0	14,0	24,6	24,0	42,1
5-Firmanın ulusal piyasa payı	14,0	24,6	10,0	17,5	7,0	12,3	6,0	10,5	20,0	35,1
6-Optimum sayının üstünde KOBİ varlığı	8,0	14,0	9,0	15,8	8,0	14,0	12,0	21,1	20,0	35,1
7-Piyasadaki tescil edilmiş marka düzeyi	5,0	8,8	12,0	21,1	13,0	22,8	9,0	15,8	18,0	31,6
8-Rakip firmalar arası iletişim ağının varlığı	9,0	15,8	10,0	17,5	6,0	10,5	10,0	17,5	22,0	38,6
9-Üretim destekleme programlarının varlığı	10,0	17,5	7,0	12,3	9,0	15,8	12,0	21,1	19,0	33,3
10-Rakip işletmelere karşı rekabet gücümüz yüksektir.	5,0	8,8	7,0	12,3	6,0	10,5	14,0	24,6	25,0	43,9
11-Müşterilerimizden yoğun talep gelirse, ürün/hizmet standartlarımızı değiştirebiliriz.	4,0	7,0	5,0	8,8	5,0	8,8	18,0	31,6	25,0	43,9
12-Şirketimiz tüm iş faaliyetlerinde maliyet azaltmaya önem verir.	4,0	7,0	6,0	10,5	4,0	7,0	25,0	43,9	18,0	31,6
13-Firmamız patent, faydalı model ve markaya önem verir.	2,0	3,5	5,0	8,8	3,0	5,3	22,0	38,6	25,0	43,9
ORTALAMA	6,6	11,6	6,7	11,7	6,5	11,5	14,7	25,8	22,5	39,4

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 17'ye göre Karabük ili firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutunda yer alan on üç adet sorunun on iki tanesi yüksek (4) ve en yüksek (5) ölçek değeri düzeyindedir. Firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %69 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutuna ilişkin tablodaki 1., 2., 3., 4., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12. ve 13. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %76,3 oranında yüksek, tablodaki 5. soruya verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %51,99'e yakın çıkmıştır.

Tablo 17: Elmas Modeli firma stratejisi, yapısı ve rekabet boyutu: Karabük

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
FİRMA STR., YAPISI VE REKABET BOYUTU										
1-Firmalar arası rekabetin varlığı	5,0	8,1	4,0	6,5	6,0	9,7	30,0	48,4	17,0	27,4
2-Firmanın fiyat rekabeti düzeyi	5,0	8,1	3,0	4,8	7,0	11,3	31,0	50,0	16,0	25,8
3-Firma gelirinin yatırıma dönüşme düzeyi	4,0	6,5	10,0	16,1	15,0	24,2	24,0	38,7	9,0	14,5
4-Firmanın yerel piyasa payı	2,0	3,2	13,0	21,0	7,0	11,3	31,0	50,0	9,0	14,5
5-Firmanın ulusal piyasa payı	9,0	14,5	17,0	27,4	16,0	25,8	14,0	22,6	6,0	9,7
6-Optimum sayının üstünde KOBİ varlığı	4,0	6,5	14,0	22,6	21,0	33,9	17,0	27,4	6,0	9,7
7-Piyasadaki tescil edilmiş marka düzeyi	7,0	11,3	15,0	24,2	14,0	22,6	20,0	32,3	6,0	9,7
8-Rakip firmalar arası iletişim ağının varlığı	10,0	16,1	15,0	24,2	14,0	22,6	18,0	29,0	5,0	8,1
9-Üretim destekleme programlarının varlığı	8,0	12,9	16,0	25,8	15,0	24,2	16,0	25,8	7,0	11,3
10-Rakip işletmelere karşı rekabet gücümüz yüksektir.	10,0	16,1	10,0	16,1	10,0	16,1	23,0	37,1	9,0	14,5
11-Müşterilerimizden yoğun talep gelirse, ürün/hizmet standartlarımızı değiştirebiliriz.	2,0	3,2	2,0	3,2	8,0	12,9	36,0	58,1	14,0	22,6
12-Şirketimiz tüm iş faaliyetlerinde maliyet azaltmaya önem verir.	3,0	4,8	4,0	6,5	7,0	11,3	32,0	51,6	16,0	25,8
13-Firmamız patent, faydalı model ve markaya önem verir.	4,0	6,5	5,0	8,1	8,0	12,9	29,0	46,8	16,0	25,8
ORTALAMA	5,6	9,1	9,8	15,9	11,4	18,4	24,7	39,8	10,5	16,9

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

2.4.2.5. Elmas Modeli Kamu ve Paydaş Destekleri Boyutu

Tablo 18'e göre Bartın ili kamu ve paydaş destekleri boyutunda yer alan dokuz adet sorunun bir tanesi yüksek (4) değeri düzeyindedir. Kamu ve paydaş destekleri boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %44 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların kamu ve paydaş destekleri boyutuna ilişkin tablodaki 1. soruya verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %56 oranında yüksek, tablodaki 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. ve 9. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %40'a yakın çıkmıştır.

Tablo 18: Elmas Modeli kamu ve paydaş destekleri boyutu: Bartın

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
KAMU VE PAYDAŞ DESTEKLERİ BOYUTU										

CEYHAN & BÜLBÜL

1-Maliyet üstünlüğü sağlayan teşvikler vardır.	8,0	16,7	10,0	20,8	7,0	14,6	14,0	29,2	9,0	18,8
2-Nitelikli işgücü temini imkanı bulunmaktadır.	7,0	14,6	15,0	31,3	7,0	14,6	11,0	22,9	8,0	16,7
3-Vergi muafiyetleri vardır ve yeterlidir.	11,0	22,9	13,0	27,1	11,0	22,9	8,0	16,7	5,0	10,4
4-İhracat destekleri bulunmaktadır.	10,0	20,8	12,0	25,0	12,0	25,0	9,0	18,8	5,0	10,4
5-Dış ticaret engelleri azaltılmaktadır.	11,0	22,9	8,0	16,7	11,0	22,9	13,0	27,1	5,0	10,4
6-Üretim ve ticaret kolaylaştırıcı hukuki düzenlemeler vardır.	6,0	12,5	10,0	20,8	16,0	33,3	11,0	22,9	5,0	10,4
7-Mal ve piyasa çeşitlendirmesi teşvikleri bulunmaktadır.	6,0	12,5	11,0	22,9	15,0	31,3	8,0	16,7	8,0	16,7
8-Hibelere erişim düzeyi yüksektir.	13,0	27,1	10,0	20,8	8,0	16,7	11,0	22,9	6,0	12,5
9-İl dışına emek ve sermaye göçünü engelleyen tedbirler bulunmaktadır.	14,0	29,2	12,0	25,0	11,0	22,9	5,0	10,4	6,0	12,5
ORTALAMA	9,6	19,9	11,2	23,4	10,9	22,7	10,0	20,8	6,3	13,2

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 19'a göre Zonguldak ili kamu ve paydaş destekleri boyutunda yer alan dokuz adet sorunun altı tanesi yüksek (4) ve çok yüksek (5) değeri düzeyindedir. Kamu ve paydaş destekleri boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %48 oranında yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcı firmaların kamu ve paydaş destekleri boyutuna ilişkin tablodaki 1., 3., 4., 5., 7. ve 9. sorulara verdikleri cevaplarda rekabet gücünün %51,4 oranında yüksek, tablodaki 2. ve 8. sorulara verdikleri cevaplarda ise rekabet gücü %37,5'e yakın çıkmıştır.

Tablo 19: Elmas Modeli kamu ve paydaş destekleri boyutu: Zonguldak

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
KAMU VE PAYDAŞ DESTEKLERİ BOYUTU										
1-Maliyet üstünlüğü sağlayan teşvikler vardır.	13,0	22,8	15,0	26,3	4,0	7,0	17,0	29,8	8,0	14,0
2-Nitelikli işgücü temini imkanı bulunmaktadır.	12,0	21,1	19,0	33,3	10,0	17,5	11,0	19,3	5,0	8,8
3-Vergi muafiyetleri vardır ve yeterlidir.	12,0	21,1	14,0	24,6	11,0	19,3	14,0	24,6	6,0	10,5
4-İhracat destekleri bulunmaktadır.	11,0	19,3	11,0	19,3	11,0	19,3	13,0	22,8	11,0	19,3
5-Dış ticaret engelleri azaltılmaktadır.	10,0	17,5	10,0	17,5	9,0	15,8	18,0	31,6	10,0	17,5
6-Üretim ve ticaret kolaylaştırıcı hukuki düzenlemeler vardır.	10,0	17,5	8,0	14,0	18,0	31,6	10,0	17,5	11,0	19,3

CEYHAN & BÜLBÜL

7-Mal ve piyasa çeşitlendirmesi teşvikleri bulunmaktadır.	10,0	17,5	11,0	19,3	8,0	14,0	19,0	33,3	9,0	15,8
8-Hibelere erişim düzeyi yüksektir.	16,0	28,1	13,0	22,8	8,0	14,0	14,0	24,6	6,0	10,5
9-İl dışına emek ve sermaye göçünü engelleyen tedbirler bulunmaktadır.	13,0	22,8	9,0	15,8	13,0	22,8	14,0	24,6	8,0	14,0
ORTALAMA	11,9	20,9	12,2	21,4	10,2	17,9	14,4	25,3	8,2	14,4

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Tablo 20'ye göre Karabük ili kamu ve paydaş destekleri boyutunda yer alan dokuz adet sorunun hiçbirinde yüksek (4) ve çok yüksek (5) değeri düzeyinde üstünlük sağlamış seçenek bulunmamaktadır. Kamu ve paydaş destekleri boyutu sorularına verilen cevapların genel ortalamaları bakımından rekabet gücü %27,5 oranında yüksek çıkmıştır.

Tablo 20: Elmas Modeli kamu ve paydaş destekleri boyutu: Karabük

ÖLÇEK DEĞERİ	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
KAMU VE PAYDAŞ DESTEKLERİ BOYUTU										
1-Maliyet üstünlüğü sağlayan teşvikler vardır.	17,0	27,4	23,0	37,1	5,0	8,1	9,0	14,5	8,0	12,9
2-Nitelikli işgücü temini imkanı bulunmaktadır.	16,0	25,8	24,0	38,7	10,0	16,1	9,0	14,5	3,0	4,8
3-Vergi muafiyetleri vardır ve yeterlidir.	17,0	27,4	24,0	38,7	8,0	12,9	8,0	12,9	5,0	8,1
4-İhracat destekleri bulunmaktadır.	14,0	22,6	19,0	30,6	14,0	22,6	11,0	17,7	4,0	6,5
5-Dış ticaret engelleri azaltılmaktadır.	12,0	19,4	20,0	32,3	15,0	24,2	10,0	16,1	5,0	8,1
6-Üretim ve ticaret kolaylaştırıcı hukuki düzenlemeler vardır.	13,0	21,0	25,0	40,3	10,0	16,1	9,0	14,5	5,0	8,1
7-Mal ve piyasa çeşitlendirmesi teşvikleri bulunmaktadır.	13,0	21,0	20,0	32,3	15,0	24,2	7,0	11,3	7,0	11,3
8-Hibelere erişim düzeyi yüksektir.	21,0	33,9	19,0	30,6	10,0	16,1	9,0	14,5	3,0	4,8
9-İl dışına emek ve sermaye göçünü engelleyen tedbirler bulunmaktadır.	13,0	21,0	21,0	33,9	15,0	24,2	6,0	9,7	7,0	11,3
ORTALAMA	15	24,4	22	34,9	11	18,3	9	14,0	5	8,4

*: Ölçek değerleri Çok Düşük (= 1), Düşük (= 2), Orta (= 3), Yüksek (= 4) ve Çok Yüksek (= 5) şeklindedir.

Elmas Modeli değişkenlerine bağlı kalınarak yapılan saha çalışması neticesinde elde edilen veriler analiz edilmiş olup, çıktıları yukarıda paylaşılmıştır. Tablo 21'de elde edilen çıktıların özeti şeklinde sunulan rekabet avantajına sahiplik yüzdeleri bulunmaktadır. Bu bağlamda elde edilen sonuçlara göre yüzdesel olarak en yüksekten en

düşüğe rekabet avantajına sahip olan iller sırasıyla Zonguldak, Bartın ve Karabük şeklindedir.

Tablo 21: Elmas Modeli Rekabet Üstünlükleri

FAKTÖR / İL	BARTIN	ZONGULDAK	KARABÜK
FAKTÖR KOŞULLARI	60,00%	56,00%	48,00%
TALEP KOŞULLARI	60,00%	64,00%	57,00%
İLGİLİ VE DESTEKLEYİCİ KURULUŞLAR	51,00%	59,00%	43,00%
FİRMA STRATEJİSİ, YAPISI VE REKABET	81,00%	74,00%	69,00%
KAMU VE PAYDAŞ DESTEKLERİ	44,00%	48,00%	28,00%
ORTALAMA	59,20%	60,20%	49,00%

Kaynak: Yazar tarafından analiz çıktıları sonucu hazırlanmıştır.

Sonuç

Bölgesel Kalkınma politikasının amacı öncelikle bölgeler arası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak iken nihai hedefi de ulusal kalkınmaya hizmet etmektir. Bu kavram bir yönüyle insan, bireyden, yöre, bölge ve ülkeye kadar bütün insanları da içine alan bir şekilde ekonomik ve sosyal kalkınmayı ve gelişmeyi de amaçlayan bir sistemi ifade etmektedir. Bu sistemin çarklıları genelde devlet kontrolü ile sağlandığı düşünülse de aslında temelde bireyden başlayan bir çaba ile harekete geçmekte veya geçmelidir. Bölge insanların rasyonel davranması ve öncelikle bölge kalkınması için maksimum karlılığı hedefledikleri düzenin içerisinde, yerel ve ulusal rakipleri ile rekabet ortamını oluşturmaları, gerektiğinde ortak kümelenme ye giderek dış rakiplerine karşı verimliliklerini yükselterek üst düzeyde gelişmeleri gerektiğinin bilincinde olmalıdırlar. Bu bağlamda bölgedeki üretim aktör ve paydaşlarının rekabet olgusu içerisinde yaptıkları her türlü üretimin rakiplerinden daha düşük maliyetle gerçekleştirilmesi ve karlılıklarını artırması, başlangıçta yerel akabinde ise ulusal kalkınmaya da katkı sağladığı bir gerçektir. Firmaların birbirleri ile başlayan rekabeti, firmaların bulunduğu sektör ile yoğunlaştığı şehirlerin rekabetine, rekabet üstünlüğü sağlayan sektörler ile şehirlerin ise çevre il ve ilçelere sağladığı katkı neticesinde bölgelerin rekabet seviyesine etkisi ortaya çıkacaktır. Bölgesel rekabet üstünlüğünün oluşması halinde ise ulusal kalkınma ve büyüme, hatta uluslararası rekabet gücünün armasına neden olacağı kaçınılmaz bir sonuçtur.

Rekabet gücü, tanımının net cümleler ile ifadesi mümkün olmayan ancak işleyiş mantığının üretilen ekonomik değere sahip çıktının, aynı üretimi yapan farklı bölgelerdeki üreticilerden daha düşük maliyetle ancak daha kaliteli bir şekilde üretip, daha karlı bir şekilde satma becerisidir. Bunun sonucunda da ekonomik yoğunlaşma teknolojik gelişme ortaya çıkar.. Ancak rekabet gücü firma bazlı incelendiğinde tanımlanmasının pek mümkün olmadığı görülmektedir çünkü kimi firma için rekabet

gücü ürettiği ürün miktarı ile doğru orantılıyken, diğer bir firma için ise ürettiği ürüne sağladığı katma değer ile doğru orantılıdır. Nitekim bundan sebep rekabet gücünün ölçümü üzerine de kesin kurallara sahip formül ya da yöntemler bulunmamaktadır. Ancak literatür incelendiğinde M. Porter (1990), geliştirdiği elmas modeli ile rekabetçiliği firma ve sektör bazında ölçme amacıyla çalışmalar yapmış olduğu görülecektir. Bu model, ülkenin nitelikli işgücü, ülkedeki endüstriyel ürünlere olan talep, ülkede küresel piyasada rekabet eden endüstriyi destekleyen yan endüstrilerin oluşumu, firmalar arası rekabet ve devlet desteğini içermektedir.

Sonuç olarak yapılan çalışma kapsamında, Zonguldak Bartın ve Karabük İllerinin bulunduğu Batı Karadeniz Bölgesindeki rekabet gücü mukayesesi yapılırken öncelikle üç yıldız analizi yapılmış olup, analiz sonucuna göre toplamda Zonguldak ilinde 20, Bartın ilinde 8 ve Karabük ilinde 5 sektör büyüklük, yoğunluk ve uzmanlaşma boyutları itibariyle üç yıldız olarak tam anlamıyla rekabet avantajına sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla buna göre M.Porter'ın elmas modeli temel alınarak yapılan analiz ve incelemeler sonucunda Zonguldak ili en yüksek yıldızla en yüksek rekabet gücüne sahip il olarak bulunurken Karabük en düşük üç yıldızla sahip olarak Bartın ilinin de arkasında son sırada rekabet gücüne saf bulunmuştur. Daha sonra M.Porter'ın elmas modeli temel alınmış ve analiz ve incelemeler bu bağlamda gerçekleştirilmiştir. Rekabet olgusuna firmaların yaklaşımlarını ve göreceli rekabet gücü yüzdelerini belirlemek üzere yine M. Porter'ın elmas modeli temelli rekabeti etkileyen faktörler konusundaki görüş düşünce ve kanaatlerini ölçmek amacıyla Bartın, Karabük, Zonguldak illerinde ampirik araştırma yapılmış ve anket sonucunda ve elde edilen veriler modele uygun bir şekilde yapılan analiz sonucunda, elmas modeli analizi bulgularının tıpkı üç yıldız analizinin bulgularına benzer sonuçlar elde edilmiş olup bu her iki analiz sonucu da birbirini teyit ve tasdik etmiştir. Yapılan iki analiz sonucunda da ortaya çıkan sonuçlar neticesinde rekabetçilik yüzdesine bağlı olarak iller rekabet gücü yüksek olandan düşüğe olacak şekilde sıralanmıştır. Buna göre rekabet gücü itibariyle iller Zonguldak, Bartın ve Karabük şeklinde sıralanmıştır.

Bu sonuca bağlı olarak politika öneri bağlamında “araştırma ve bulgulardan çıkan sonuçlarına göre her üç ilin üç yıldız alan sektörleri bazında kümelenmeye giderek uzmanlaşmak suretiyle bölgesel rekabet üstünlüğünü sağlayacak teşvik stratejileri geliştirilmesinde fayda bulunmaktadır. Ayrıca her üç ilin sektörlerin kalkınmalarında hedef kitle ve pazar olarak iç piyasalar yerine Filyos Projesi bağlamında dış piyasaların tercih edilmesi hem bölgesel hem de ulusal kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır.

Etik Beyanı: Çalışma için Bartın Üniversitesi Etik Kurulundan 14.03.2024 tarihli 3 numaralı toplantı ile 2024-SBB-0266 numaralı etik kurul onayı alınmıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmada her iki yazarın katkısı eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makalenin yazar/yazarlarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Alkin, K., Bulu, M. ve Kaya, H. (2007). İller arası rekabet endeksi: Türkiye'deki illerin rekabetçilik seviyelerinin göreceli olarak ölçülebilmesi için bir yaklaşım. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 221–235.
- Arslan, K. (2005). Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:7.
- Aydemir, Z. C. (2002). Bölgesel rekabet edebilirlik kapsamında illerin kaynak kullanım görece verimlilikleri veri zarflama analizi uygulaması. (Uzmanlık Tezi). DPT, Yayın No: 2664. Ankara.
- Ceyhan, M. S. ve Özcan, S. Ö. (2018). Bölgesel Kalkınmada Kümelenmelerin Rolü: Bartın İli Ayakkabıcılık Sektörü Örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 141-163. <https://doi.org/10.11616/asbed.v18i38800.459479>
- Carlin W., Glyn A. ve Reenen J. V. (2001). Export market performance of OECD countries: empirical examination of the role of cost competitiveness. *Economic Journal*, 111 (468): 128-162.
- Çelebi Zengin, E. ve Sağır, H. (2019). Rekabet Gücü Kapsamında Dünyadaki ve Türkiye'deki Kentlerin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 867-889. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.570842>
- Demirkol, Ş. (2002). Değişim Mühendisliği, Editörler: Coşkun, R., ve R. Altunışık, *Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları*, (ss. 163-176), İstanbul: Beta. Yay.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1996). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2003). “İllerin ve bölgelerin sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması”. Yayın No: 2671,
- Ekinci Hamamci, E. D. (2019). Türkiye’de bölgesel rekabet edebilirlik. *İstanbul İktisat Dergisi-Istanbul Journal of Economics*, 69(1), 67-101. <https://doi.org/10.26650/ISTJECON2018-0007>
- Güngör, İ. ve Demirgil, H. (2005). Bölgesel rekabet yapısının bulanık VZA ile araştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 10, 23–38. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/194905>.

- Huavari, J., Kangasharju, A., and Alanen, A. (2001). "Constructing an Index for Regional Competitiveness", Pellervo Economic Research Institute Working Papers
- Beath, J. (2002). UK Industrial Policy: Old Tunes on New Instruments?. *Oxford Review of Economic Policy*, Cilt 18, Sayı 2, 1 Haziran 2002, Sayfa 221–239, <https://doi.org/10.1093/oxrep/18.2.221>
- IBM, SPSS Satatistics, <https://www.ibm.com/products/spss-statistics> (E.T.: 14.05.2023)
- Kara, M. (2008). "Bölgesel rekabet edebilirlik kavramı ve bölgesel kalkınma politikalarına yansımaları". (Uzmanlık Tezi). DPT, Yayın No: 2774, Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı (2014). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara .
- Kitson, M., Martin, R., and Tyler, P. (2004). Regional competitiveness: An elusive yet key concept?. *Regional Studies*, 38, 991–999. <https://doi.org/10.1080/0034340042000320816>.
- Krugman, P. (1996). Making sense of the competitiveness debate. *Oxford Review of Economic Policy*, 12, 17–35. <https://doi.org/10.1093/oxrep/12.3.17>.
- Marsh, I.W. ve Tokarick, S.P. (1994). Competitiveness indicators: a theoretical and empirical assessment. *IMF Working Paper*, 1-52.
- Örkcü, H. H. ve Kardiyen, F. (2006). İllerin gelişmişlik düzeylerini sıralama ve sınıflandırma bakımından veri zarflama analizi ve çok değişkenli istatistiksel yöntemlerin karşılaştırılması üzerine bir çalışma. *H.U. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 127–152. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/309053>
- Özdemir, A. İ. ve Altıparmak, A. (2005). Sosyoekonomik göstergeler açısından illerin gelişmişlik düzeyinin karşılaştırmalı analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24, 98–110. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/erciyesiibd/article/viewFile/5000115327/5000107328>.
- Porter M. E. (1990). "Competitive Advantage of Nations", The MacMillan Press, New York.
- Porter, M. E., 1998, The Competitive Advantage of Nations, (With a new introduction), Hampshire: MacMillan Business.
- Porter, M. E. (2003) "The Economic Performance of Regions", *Regional Studies*, 37, 549-578.
- Porter, M. E. (2015). Rekabet Stratejisi. *Aura Yayınları*, 3, 3-451. (G. Ulubilgen, Çev.)

- Porter M. E., Ketels C., and Delgado M. (2007). The Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings From The Business Competitiveness Index", In WEF Global Competitiveness Report 2007-2008, Ch1.2,
- Yapraklı, S. ve Aslan, Ö. F. (2023). TRA1 Bölgesi İllerinde (Erzurum, Erzincan, Bayburt) Kümelenme Potansiyeli ve Yerel Rekabet Gücü: Üç Yıldız Analizine Dayalı Bir Saha Araştırması. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(2), 429-458. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1115658>

Derleme makale, Gönderim Tarihi: 26.09.2024; Kabul Tarihi: 07.11.2024

DOI: 10.47129/bartiniibf.1556654

Blockchain Teknolojisinin Uygulama Alanları ve Finans Sektörüne Etkisi¹

Öğr. Gör. Dr. Aslan AYDOĞDU

Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
aaydogdogdu@sivas.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-9732-0614

Prof. Dr. Hafize MEDER ÇAKIR

Pamukkale Üniversitesi
hmeder@pau.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-3438-9611

Öz

Dijital teknolojinin yeni ve yıkıcı gücü, iş modellerini köklü bir biçimde dönüştürmekte ve küresel ölçekte giderek daha kritik bir unsur haline gelmektedir. Türkiye'deki birçok iş sektöründe büyük ilgi gören blockchain teknolojisi, uygulama alanları genişledikçe sektör yöneticileri tarafından çeşitli kullanım senaryolarına uyarlanmakta ve özelleştirilmektedir. Ayrıca günümüzde sosyal medya, bankacılık uygulamaları ve gelişmekte olan diğer teknolojiler, cihazların büyük miktarda veri üretmesine yol açmaktadır. Bu verilerin kontrolü, yönetimi, bakımı ve güvenli bir şekilde paylaşılması giderek daha önemli hale gelmektedir. Finans sektörünün öncülüğünde, veri depolama ve yönetimi konusunda her geçen gün yeni bir bakış açısı ya da teknoloji ortaya çıkmaktadır. Bu arayışların en güncel ve popüler örneklerinden biri Blockchain teknolojisidir. Kripto para birimi Bitcoin ile en popüler dönemini yaşayan Blockchain teknolojisinin yalnızca bir sanal para birimi teknolojisi olmadığı açıktır. Blockchain, merkeziyetsiz bir mimari üzerinden uygulama geliştirme konusunda yeni bir paradigma sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Blockchain teknolojisinin mimari yapısını, işleyiş mekanizmalarını ve güvenlik boyutuna dair önemli hususları incelemek; bu teknolojinin temel özellikleri ve elde edilen faydaları kapsamlı biçimde ele almakta ve bu teknolojinin uygulama alanları ve finans sektörüne etkisi değerlendirilmiştir. Blockchain teknolojisinin, finans sektöründe ve özellikle bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasaları alanında önemli etkileri bulunmaktadır. Bu teknolojinin sağladığı avantajlar ve dezavantajlar, finansal süreçlerin verimliliğini ve güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Geleneksel bankacılık sistemleri, teknolojinin gelişmesiyle birlikte önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Geçmişte günler süren para transferi, vergi ödeme ve fatura ödeme gibi işlemler, takas ve uzlaştırma

¹ Bu çalışma Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Genel İşletme Bilim Dalı'nda, Prof. Dr. Hafize MEDER ÇAKIR danışmanlığında Aslan AYDOĞDU tarafından yazılan "Farklı Yatırım Ufuklarına Göre Kripto Para Birimlerinin Volatilite Modellemesi" adlı Doktora tezinden üretilmiştir.

ile finansal türevlerin teminatlandırılması gibi birçok alanda artık anında ve daha güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bu değişim, yalnızca işlemlerin hızlanmasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda işlem maliyetlerinin azalması ve şeffaflığın artması gibi ek avantajlar da sunmaktadır. Gelecekte bu teknolojinin, finansal hizmetlerin daha etkin ve güvenli bir şekilde sunulmasına olanak sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Blockchain Teknolojisi, Finans Sektörü, Akıllı Sözleşmeler, Blockchain Faydaları, Dijitalleşme

JEL Sınıflandırması: O30, F65

Application Areas of Blockchain Technology and Its Impact on the Financial Sector

Abstract

The new and disruptive power of digital technology is radically transforming business models and becoming an increasingly critical element on a global scale. Blockchain technology, which has attracted great interest in many business sectors in Turkey, is being adapted and customized for various use cases by sector managers as its application areas expand. In addition, today, social media, banking applications, and other emerging technologies cause devices to generate large amounts of data. Controlling, managing, maintaining, and securely sharing this data is becoming increasingly important. Led by the financial sector, a new perspective or technology on data storage and management is emerging daily. One of the most current and popular examples of these searches is Blockchain technology. It is clear that Blockchain technology, which is experiencing its most popular period with the cryptocurrency Bitcoin, is not just a virtual currency technology. Blockchain offers a new paradigm for application development through a decentralized architecture. This study aims to examine the architectural structure, operating mechanisms, and security aspects of Blockchain technology; the main features of this technology and the benefits obtained are discussed comprehensively and the application areas of this technology and its impact on the financial sector are evaluated. Blockchain technology has significant effects on the financial sector especially on banking, insurance, and capital markets. The advantages and disadvantages provided by this technology directly affect the efficiency and security of financial processes. Traditional banking systems have undergone a significant transformation with the development of technology. Transactions that used to take days in the past, such as money transfers, tax payments, and bill payments, can now be carried out instantly and more securely in many areas such as clearing settlement and collateralization of financial derivatives. This change is not only limited to the acceleration of transactions but also offers additional advantages such as reduced transaction costs and increased transparency. In the future, this technology is expected to enable the provision of financial services more efficiently and securely.

Keywords: Blockchain Technology, Financial Sector, Smart Contracts, Blockchain Benefits, Digitalisation

JEL Classification: O30, F65

Giriş

Son yıllarda kripto para birimleri hem endüstride hem de akademik çevrelerde büyük bir ilgi odağı haline gelmiştir. İlk kripto para birimi olarak kabul edilen Bitcoin, 2016 yılında 10 milyar dolarlık piyasa değeriyle önemli bir başarıya imza atmıştır (Coindesk, 2016). Bitcoin'in temelini oluşturan Blockchain teknolojisi, başlangıçta onaylanan tüm işlemlerin bir blok zinciri içerisinde saklandığı halka açık bir defter olarak tasarlanmıştır. Bu zincir, her yeni blok eklendiğinde büyümeye devam eder. Blockchain, merkezi olmayan bir sistemde faaliyet gösterebilmekte ve bunu kriptografik hash, dijital imza ve dağıtık mutabakat mekanizması gibi temel teknolojilerin entegrasyonu sayesinde gerçekleştirmektedir. Bu sayede, blockchain teknolojisi ile işlemler merkezi bir otoriteye ihtiyaç duyulmadan gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte blockchain teknolojisi önemli ölçüde maliyet tasarrufu sağlayarak verimliliği artırma potansiyeline sahiptir.

Bitcoin, en popüler blockchain uygulaması olmasına rağmen, blockchain teknolojisi kripto para birimlerinin çok ötesine geçerek çeşitli alanlara entegre edilebilmektedir. Ayrıca bu teknoloji finans sektörü, enerji piyasaları, tedarik zinciri süreçleri, fikri mülkiyet yönetimi ve kamu sektörü gibi pek çok farklı alanda verimliliği artırma potansiyeline sahiptir. Örneğin, banka veya aracıya gerek kalmadan ödemelerin gerçekleştirilmesine imkân tanıdığı için, blockchain dijital varlık yönetimi, havale ve çevrimiçi ödeme gibi çeşitli finansal hizmetlerde kullanılabilir (Peters vd., 2015). Bunun yanı sıra, blockchain teknolojisi akıllı sözleşmeler (Kosba vd., 2016), kamu hizmetleri (Akins vd., 2013) nesnelerin interneti (IoT) (Zhang ve Wen, 2015), itibar sistemleri (Sharples ve Domingue, 2015) ve güvenlik hizmetleri (Noyes, 2016a) gibi alanlarda da ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, blockchain, gelecekteki internet etkileşim sistemlerinin en umut verici teknolojilerinden biri haline gelmiştir.

Blockchain teknolojisinin merkezi olmayan yapısı, verilerin değiştirilemezliği, merkeziyetsizlik, kalıcılık, anonimlik, denetlenebilirlik ve kriptografik güvenlik gibi avantajlarıyla üst düzey yöneticilerin ilgisini çekmektedir. Farklı alanlarda veya sektörlerde çeşitli kullanım senaryoları incelenmekte ve bu teknolojinin yıkıcı potansiyeli her geçen gün daha fazla anlaşılmaktadır. Özellikle finans sektörü, blockchain teknolojisinden yararlanan ilk alanlardan biri olmuş ve bu teknoloji, finansal hizmetlerde yeni bir norm haline gelmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra, telekomünikasyon, siber güvenlik, tedarik zinciri yönetimi, tahminleme, sigorta, özel ulaşım ve araç paylaşımı, bulut depolama, kitlesel fonlama, oylama, yönetim, enerji yönetimi, perakende ve gayrimenkul gibi finans dışındaki sektörlerde faaliyet gösteren şirketler de Blockchain'in geleneksel iş modellerini olumlu yönde değiştirecek potansiyel kullanım alanlarını belirlemekte ya da bu alanlarda pilot projeler uygulamaya koymaktadır. Dijital çağın etkisiyle yaşamın her alanında meydana gelen değişimler, özellikle finans sektöründe büyük dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşümlerin en önemlilerinden biri, blockchain teknolojisinin ortaya çıkması ve yaygınlaşmasıdır.

Blockchain, dağıtık defter teknolojisine dayanan, merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymadan işlemlerin doğrulanmasını ve kaydedilmesini sağlayan yenilikçi bir yapı sunar.

Bu teknoloji, kriptografik protokoller aracılığıyla güvenliği sağlayarak, finansal işlemlerden tedarik zinciri yönetimine kadar pek çok farklı alanda kullanılmaktadır. Blockchain'in finans sektörü üzerindeki en büyük etkilerinden biri, âdem-i merkeziyetçilik ilkesine dayanan kripto paraların (cryptocurrencies) ortaya çıkışı olmuştur. Bitcoin gibi öncü kripto paralar, geleneksel finans sistemlerinin sınırlarını zorlayarak, merkezi otoritelerden bağımsız bir finansal yapı inşa etmeye başlamıştır (Akdoğan ve Aslan, 2022: 9). Bu teknoloji, sadece para transferleri ve ödeme sistemlerinde değil, aynı zamanda finansal aracılık, varlık yönetimi, sigortacılık ve kredi piyasaları gibi finansal hizmetlerin her alanında dönüşüm yaratma potansiyeline sahiptir. Örneğin, blockchain tabanlı akıllı sözleşmeler (smart contracts), finansal işlemlerin otomatik ve güvenilir bir şekilde gerçekleştirilmesini mümkün kılarak, araçlara olan bağımlılığı azaltabilir ve işlem maliyetlerini düşürebilir. Bu durum, bankacılık ve sermaye piyasaları gibi geleneksel finansal yapılar üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır. Ayrıca, merkeziyetsiz finans (DeFi) adı verilen yeni bir ekosistem, blockchain teknolojisi üzerine inşa edilmiş olup, geleneksel bankacılık sistemlerinin dışında, kullanıcıların doğrudan birbirleriyle borç verme, borç alma ve ticaret yapmalarına olanak tanımaktadır. Blockchain teknolojisi, ayrıca finansal şeffaflık ve güvenliği artırma konusunda da önemli bir rol oynar.

Merkeziyetsiz yapısı sayesinde, finansal verilerin manipüle edilmesi zorlaşır ve bu da finansal sistemin bütünlüğünü koruma adına önemli bir avantaj sağlar. Aynı zamanda, blockchain teknolojisinin dağıtık yapısı, sistemin daha dirençli olmasını sağlar ve olası siber saldırılara karşı koruma sunar. Bu, özellikle finansal sistemlerin dijitalleşmesiyle birlikte artan güvenlik tehditleri göz önünde bulundurulduğunda büyük bir avantajdır. Ancak blockchain teknolojisinin gelecekte finans sektöründeki rolü hâlâ belirsizlikler taşımaktadır. Mevcut regülasyon eksiklikleri, teknolojinin ölçeklenebilirlik sorunları ve enerji tüketimi gibi faktörler, blockchain tabanlı uygulamaların geniş çapta benimsenmesinin önünde engeller oluşturmaktadır. Bununla birlikte, blockchain teknolojisinin sunduğu olanaklar ve getirdiği yenilikler göz önüne alındığında, gelecekte finansal sistemlerin daha da dijitalleşmesi ve bu teknolojiye dayalı yeni iş modellerinin ortaya çıkması kaçınılmaz görünmektedir. Dolayısıyla Finans sektörü, yeni teknolojilerin hızla benimsenmesi ve uygulanmasında öncü kabul edilen bir alan olarak önemli bir potansiyele sahiptir. Bu bağlamda, bu teknolojinin finans dünyasını dönüştürücü etkisine ve yeni trendlere adapte olması beklenmektedir.

Bu çalışma, blockchain teknolojisinin finans dünyası üzerindeki etkilerini geniş bir perspektifle ele alarak literatüre önemli katkılar sağlamaktadır. Öncelikle, bu çalışmanın literatüre katkısı, kripto paraların ve blockchain teknolojisinin yalnızca finansal hizmetler üzerindeki dönüştürücü etkisini değil, aynı zamanda bu teknolojilerin farklı sektörlerdeki potansiyel kullanım alanlarını incelemesinden kaynaklanmaktadır. Blockchain teknolojisinin merkeziyetsizlik, verilerin değiştirilemezliği ve güvenlik gibi avantajları, finansal şeffaflık ve sistem güvenliği bağlamında değerlendirilmektedir. Ayrıca, çalışma, DeFi (merkeziyetsiz finans) gibi yeni finansal ekosistemlerin ortaya çıkışıyla birlikte, geleneksel finansal aracılık sistemlerinin nasıl yeniden yapılandığını tartışmaktadır. Bu bağlamda, çalışma blockchain teknolojilerinin teorik ve pratik

boyutlarını bir araya getirerek finans literatürüne hem yeni bir teknolojik perspektif hem de geleceğe yönelik iş modelleri açısından bir zemin sunmaktadır. Çalışmanın bir diğer önemli katkısı ise, finansal sistemlerdeki dönüşüm süreçlerini regülasyon eksiklikleri ve ölçeklenebilirlik gibi mevcut sorunlarla birlikte ele almasıdır. Bu çalışma, finansal sistemlerin dijitalleşmesine yönelik akademik tartışmalara katkıda bulunarak, gelecekteki finansal trendlerin anlaşılmasına yönelik önemli bir referans noktası oluşturacaktır.

Çalışmanın geri kalanı şu şekilde düzenlenmiştir: Birinci bölümde blockchain teknolojisinin tanımı ve ağ yapısı sunulacaktır. İkinci bölümde blockchain teknolojisinin özellikleri, avantajları ve dezavantajlarına yer verilecektir. Üçüncü bölümde blockchain teknolojisinin çalışma yapısı sunulacaktır. Dördüncü bölümde akıllı sözleşmeler ve blockchain kullanım alanları anlatılacaktır. Beşinci bölümde ise blockchain teknolojisinin finans sektörü üzerindeki etkilerine yer verilecektir. Son olarak, çalışmanın sonuçları özetlenmekte ve öneriler ile çalışma sonlandırılacaktır.

1. Blockchain Teknolojisinin Tanımı ve Ağ Yapısı

Blockchain teknolojisinin ne olduğundan önce, finansal sistemde bu teknolojinin neden ihtiyaç duyulduğunu açıklamak önemlidir. Blockchain teknolojisinin ilk kullanıcılarının gerçekleştirdiği işlemler, bu işlemlerde yaşanan güvenlik sorunları ve kurumların işleyişine yönelik eleştiriler oldukça eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Özellikle 2008 finansal krizinden sonra bankacılık sistemine duyulan güven ciddi şekilde sarsılmış ve hükümetlerin bu krize müdahale biçimleri eleştirilerin hedefi olmuştur. Bu bağlamda, blockchain teknolojisi kullanıcılar tarafından bu sorunlara bir çözüm olarak geliştirilmiştir. Blockchain'in geleneksel kurumlara yönelik eleştirilerinden bazıları ise şu şekilde ifade edilebilir (Kaya, 2022: 36-37). İlk olarak, geleneksel yapıların doğasından kaynaklanan bir sorun, işlemlerin yavaş ilerlemesidir. İşlemlerin sürekli olarak başka taraflarca onaylanma gerekliliği, sürecin gecikmesine yol açmaktadır. İkinci olarak işlem maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Bankaların para transferleri için ücret talep etmesi ya da sigorta şirketlerinin primlere yönetim giderlerini eklemesi gibi uygulamalar, maliyetlerin artmasına sebep olmaktadır. Bir diğer sorun ise güvenlik konusunda da eleştiriler mevcuttur. Verilerin tek bir merkezde toplandığı geleneksel merkezi sistemlerde, bu noktalara yapılan saldırılar sistemin bütünlüğünü ve işleyişini ciddi şekilde tehdit edebilir. Blockchain teknolojisi, bu tür sorunlara çözüm getirmeyi amaçlayan bir yaklaşım olarak geliştirilmiştir.

Blockchain kavramının Türkçe karşılığı Blokzincir'dir². Blockchain, dijital ve değiştirilemez bir dağıtılmış defter olarak tanımlanan bir teknolojidir ve işlemleri kronolojik bir sırayla, neredeyse gerçek zamanlı olarak kaydetme yeteneğine sahiptir. Blockchain'in temel özelliği, deftere her yeni işlemin eklenmesi sürecinde ağ katılımcılarının (düğümler olarak adlandırılan) oybirliğiyle onay vermesidir. Bu mekanizma sayesinde, veri manipülasyonu, hatalar ve veri kalitesine ilişkin riskler minimize edilmekte ve sürekli bir kontrol mekanizması oluşturulmaktadır. Blockchain

² Bu çalışmada Blockchain kavramı kullanılmıştır.

teknolojisi, işlemlerin dijital bir kaydı oluşturarak bu kaydı dağıtılmış bir bilgisayar ağı üzerinden paylaşma imkânı tanımaktadır. Blockchain, "bloklar" olarak adlandırılan bir dizi kaydı muhafaza eder ve bu bloklar müdahaleden ve değiştirilmekten korunmuş bir yapıya sahiptir (Durbilmez Eröz, 2018: 32) Her bir blok, bir zaman damgası ve önceki blok ile güvenli bir kriptografik hash bağlantısı içermektedir. Bu yapı, verilerin doğruluğunu ve bütünlüğünü koruyarak, zincirde geriye dönük herhangi bir değişikliği son derece zor hale getirmektedir (Zehir, 2023: 7). Bu teknolojinin öne çıkmasının başlıca nedeni, işlemlerin veya verilerin kaydedilme biçimindeki teknolojik potansiyeldir. Kamuya açık kayıt sisteminde yer alan her işlem, katılımcıların çoğunluğunun onayı ile doğrulanmaktadır. Bu bağlamda önemli olan nokta, sisteme bir kez girilen bilgilerin silinmemesi ve geri alınmamasıdır; bu veriler, zincir halkaları gibi birbirine bağlanan ve değiştirilemeyen bloklar oluşturacak şekilde şifrelenmektedir. Blockchain sisteminde, veriler mevcut bir bloğun ardına eklenerek bloklar halinde kaydedilir ve mevcut blok dolduğunda yeni bir blok oluşturulur. Verilerin silinmemesi ve değiştirilememesi işte bu sistemin temelini oluşturmaktadır. Yani, tek bir bloğu silmek veya değiştirmek için tüm diğer blokların da değiştirilmesi gerekmektedir (Crosby vd., 2016: 8; Deloitte, 2017: 3). Blockchain uygulamaları iki tür kayıttan oluşmaktadır: bloklar ve işlemler. Her blok, kendisinden önceki blokla kriptografik olarak bağlantılıdır ve bu bağlantı, ağdaki tüm düğümlerin katılımıyla güvence altına alınmaktadır. Ağda çoğunluk düğümlerin işlemin geçerli olduğuna ve blockchain'in geçmişiyle tutarlı olduğuna karar vermesi durumunda, yeni blok, zincire eklenmektedir. Blockchain yapılandırılmaları, ağın türü ve boyutuna bağlı olarak şekillenir ve daha sonra belirli bir şirketin kullanım senaryosuna göre uyarlanır.

Blockchain'in iki ana türü bulunmaktadır: kamuya açık ve özeldir. Kamuya açık defterler şu koşullarda işler:

- Herkes, başka bir otoriteden izin almadan veri yazabilir.
- Herkes, başka bir otoriteden izin almadan veri okuyabilir.

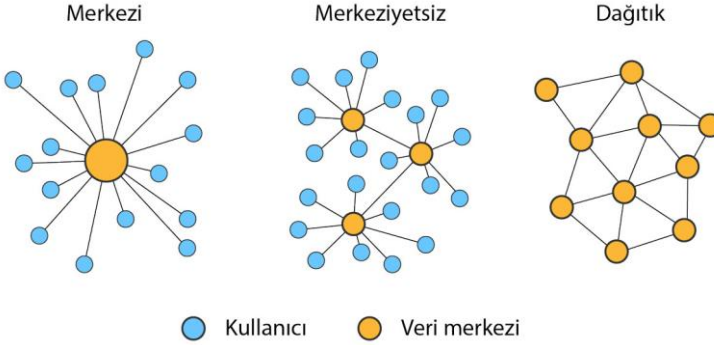
Örneğin, Bitcoin, katılımcıların onay almadan deftere veri ekleyebildiği, "herkesin yazabileceği" bir blok zinciri olarak geliştirilmiştir. Bu yapıda merkezi bir otoritenin karar vermesi gerekmez ve sistem, saldırılara karşı bir savunma mekanizması sunar. Ancak, bu tür bir blockchain'i uygulamak daha yüksek maliyetler ve karmaşıklıklar içerir. Özel Blockchain ağlarında ise katılımcılar tanınmış ve güvenilir kişilerden oluşur ve belirli bir gizlilik seviyesi mevcuttur. Örneğin, bir holdingde pek çok mekanizma gerekli olmaz ya da bunlar yasal olarak bağlayıcı sözleşmelerle değiştirilir ve bu sözleşmeleri imzalayan herkes bu kurallara uymak zorundadır. Bu durum, çözümün oluşturulmasında kullanılan teknik kararları hızla etkileyebilir (Shah ve Jani, 2018). Geleneksel yöntemlerle işlenen süreçlerden ayrılan blockchain teknolojisi, Dağıtık Defter-i Kebir (DDK) adı verilen bir sistemle çalışır. DDK, finansal işlemleri kaydetmek ve doğrulamak için merkezi bir otoriteye ya da uzmanlaşmış kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duymadan dağıtık bir ağ üzerinde işlem yapar. Bu özellik, finansal işlemlerin daha şeffaf, güvenli ve bağımsız bir şekilde gerçekleşmesini sağlar. Geleneksel sistemlerde finansal varlıklar, bu alanda uzmanlaşmış kurumlar tarafından kayıt altına alınır ve genellikle Merkez Bankası (MB)

gibi merkezi otoriteler tarafından denetlenip saklanır. Bu sistemde işlem yapan taraflar, merkezi bir kuruluşun kayıtlarına güvenmek zorundadır. Ancak, blockchain teknolojisiyle çalışan Dağıtık Defter-i Kebir'de durum farklıdır. İşlemler merkezi bir otoritenin değil, blockchain sistemindeki katılımcıların ortak onayıyla gerçekleştirilir. Bu da blockchain'in merkezi bir kayıt sistemine ihtiyaç duymadan farklı bir yaklaşım sunduğu anlamına gelir. Dağıtık Defter-i Kebir uygulamasında dört temel unsur öne çıkmaktadır (Üzer, 2017: 21-22). Bunlar;

- Defter-i Kebir içinde yer alan bilgilerin dijital olarak kaydedilmesi,
- İşlemlerin birden fazla katılımcıların arasında paylaşılması,
- Katılımcıların defter-i kebirin en güncel versiyonu konusunda uzlaşmalarına yol açan oy birliği mekanizması olması ve
- Haberleşme ve işlemlerin gizliliğini sağlamak amacıyla kullanılan şifreleme araçlarıdır.

Genel anlamda ağ yapıları, işlemleri güvenli bloklar halinde saklayan ve bu blokları kriptografik bağlantılarla birbirine zincirleyen dağıtık defterlerdir. Bu ağlar merkezi olmayan bir yapıya sahiptir ve her düğüm, ağdaki tüm işlem geçmişinin bir kopyasını barındırır. Ağ üzerindeki işlem onayları ve güvenlik, konsensüs mekanizmaları aracılığıyla tüm katılımcılar tarafından sağlanır. Şekil 1'de bu ağ yapılarına dair bir görsel sunulmuştur.

Şekil 1: Ağ Yapıları

Kaynak: Yapıcı vd., 2021: 459.

Şekil 1'deki ağ yapılarını incelediğimizde, ilk şekil, merkezi (centralized) ağ tipini, yani tek merkezli yapıları; ikinci şekil, merkeziyetsiz (decentralized) ağları, yani çok merkezli yapıları; üçüncü şekil ise, dağıtık (distributed) ağ yapısını temsil etmektedir. Büyük noktalar, ilgili merkeze bağlı her düğümü gösterirken, çizgiler düğümler arasındaki ya da merkeze olan bağlantıları ifade eder. Tek merkezli ve çok merkezli ağlar, esasen dağıtık ağların bir alt kümesini oluşturur (Durbilmez Eröz, 2018: 31). Merkezi yapılarda tüm katılımcıların merkezle etkileşimde olduğu gözlemlenirken, merkeziyetsiz

yapılarda gruplar halinde etkileşim söz konusudur. Dağıtık ağ yapısında ise tüm katılımcılar birbirleriyle etkileşim halindedir. Merkezizetsiz yapılar sorumluluğu dağıtırken, dağıtık yapılar bu sorumluluğu daha eşit şekilde dağıtır. Temelde, dağıtık yapılar merkezizetsiz olarak değerlendirilebilir (Öncü ve Ektik, 2021: 370). Merkezi ve merkezizetsiz sistemlerin özellikleri göz önüne alındığında, blockchain teknolojisi bu yapıların karşılaşılabileceği sorunları ortadan kaldırmak için dağıtık bir sistem yapısını benimseyerek önemli bir avantaj sağlar. Bu da Blockchain'i geleneksel veri tabanlarından ayıran en belirgin özelliktir (Turgut ve Uçan, 2021: 85).

2. Blockchain Teknolojisinin Özellikleri, Avantaj ve Dezavantajları

Son yıllarda hızla gelişen Blockchain teknolojisi, pek çok sektörde devrim niteliğinde yenilikler sunmuş ve geniş çapta ilgi toplamıştır. Bu teknolojinin en dikkat çekici özelliği merkezizetsiz bir yapıya sahip olmasıdır. Bu sayede, verilerin doğrulama, saklama ve aktarım işlemleri güvenli bir biçimde gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca Blockchain, verilerin değiştirilemezliği ve şeffaflığıyla öne çıkar. Ancak, avantajlarının yanı sıra enerji tüketimi ve işlem hızı gibi bazı olumsuz yönleri de mevcuttur. Bu yüzden, Blockchain'in hem sunduğu fırsatları hem de karşı karşıya olduğu zorlukları anlamak, bu yenilikçi teknolojinin etkilerini daha iyi değerlendirebilmemizi sağlayacaktır. Bu kısımda, Blockchain teknolojisinin temel özellikleri, avantajları ve dezavantajları detaylı bir şekilde incelenmektedir.

2.1. Blockchain Teknolojisinin Temel Özellikleri

Blockchain, mimarisi ve tasarımı gereği, endüstrinin uzun zamandır ihtiyaç duyduğu birtakım önemli avantajlar sunmaktadır. Dağıtık yapısı sayesinde işlem süreçlerinde yüksek düzeyde şeffaflık sağlar ve bu durum manuel doğrulama ve yetkilendirme gereksinimini minimize eder. Blockchain'in temel özellikleri şu şekildedir:

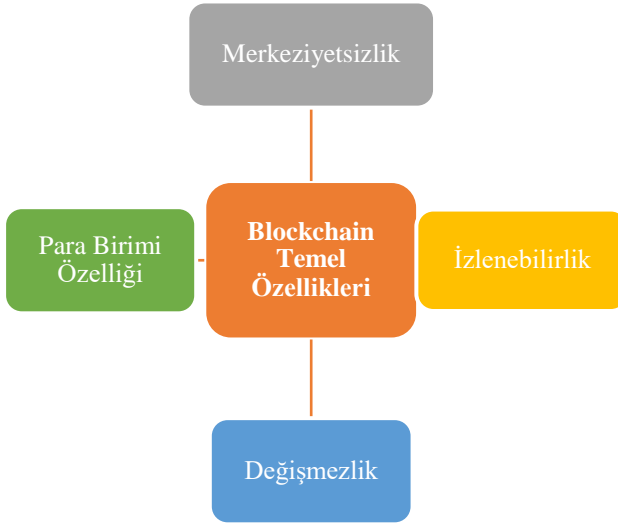
Merkezizetsizlik: Merkezizetsizlik, blockchain üzerindeki veri doğrulama, saklama, bakım ve ileti süreçlerini ifade eden dağıtık bir sistem yapısını tanımlamaktadır. Bu yapı dağıtılmış düğümler arasındaki güveni matematiksel olarak temellendirmektedir. Geleneksel veri tabanlarının merkezizetine karşı, bütün işlem doğrulamalarının merkezi bir tanım gerektirmediği bir şekilde çalışmaktadır (Chen vd., 2018: 4).

İzlenebilirlik: Blockchain sisteminde yer alan bütün işlemler kronolojik bir düzene göre sıralanmaktadır. Bu, bir bloğun kriptografik özet fonksiyonunu kullanarak, iki bitişik bir şekilde önceki bloğa bağlanması anlamına gelmektedir. Hash anahtarlarıyla bağlanan blok bilgileri incelenerek her işlem takip edilebilir hale gelmektedir (Chen vd., 2018: 4).

Değişmezlik: Blockchain, verileri bir zaman damgasıyla ve bir zincir yapısı aracılığıyla muhafaza etmektedir. Tüm veriler zaman sıralamasına göre düzenlenmekte ve bir kez kaydedildikten sonra değiştirilmesi mümkün olmamaktadır. Böylece sürekli kayıt altında tutulmaktadır (Chen vd., 2018: 4). Ayrıca, her yayımlanan blok diğer zincirler tarafından doğrulanmakta ve işlemler kontrol edilmektedir (Zheng vd., 2018: 357).

Para Birimi Özelliği: Blockchain teknolojisi ve kripto para birbiriyle ayrılmaz bir şekilde ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle, herhangi bir blok zinciri ağı bir tür kripto para özelliğine sahiptir. Blockchain teknolojisinin özü, noktadan noktaya işlemlerdir ve üçüncü bir tarafın katılımına gerek duyulmamaktadır. Blockchain teknolojisi temelinde dijital paranın dolaşımı sabittir (Chen vd., 2018: 4).

Şekil 2: Blockchain Teknolojisinin Temel Özellikleri

Kaynak: Zheng vd., 2018: 357; Chen vd.,2018: 4; Lu vd.,2019: 41429.

2.2. Blockchain Teknolojisinin Avantajları

Blockchain teknolojisi, katılımcılar arasındaki güven gereksinimini asgari düzeye indirme isteğinin bulunduğu ya da katılımcıların bir aracı hizmet sağlayıcıya olan bağımlılıklarını azaltmayı hedefledikleri durumlarda faydalıdır. Örneğin, günümüz sermaye piyasalarında, iki taraf arasında değer transferi genellikle bankalar veya kredi kartı ağları gibi merkezi işlem araçlarının varlığını gerektirir. Bu aracı kurumlar, her iki tarafın da karşı taraf riskini azaltırken, kredi risklerini kendi bünyelerinde merkezileştirir. Her bir aracı, kendine ait ayrı bir defter tutmakta olup, işlem yapan taraflar, işlemlerin güvenli ve doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi için bu araçlara güvenmektedir. Bu hizmet karşılığında işlem ücretleri talep edilmektedir. Blockchain teknolojisi ise, tarafların tek bir dağıtılmış defter üzerinden doğrudan işlem yapmalarına olanak tanıyarak merkezi işlem araçlarının gereksinimini ortadan kaldırmaktadır. Blockchain yalnızca verimli çalışmakla kalmaz, aynı zamanda onu devrimsel bir yenilik haline getiren başka eşsiz nitelikler de barındırır.

Blockchain güvenilir kabul edilir, çünkü defterin tam kopyaları tüm aktif düğümler tarafından tutulur. Bu nedenle, bir düğüm çevrimdışı olsa dahi, defter diğer tüm

katılımcılar için erişilebilir kalır ve ağda tek bir hata noktası bulunmaz. Ayrıca, zincirdeki her blok, önceki bloklara referans verir; bu da bir kez eklendikten sonra işlemlerin silinmesini veya geri alınmasını engeller. Bir blockchain ağındaki düğümler gelip gidebilir, ancak ağın bütünlüğü ve güvenilirliği sürdüğü sürece bozulmaz. Bu nedenle, hiçbir taraf blockchain üzerinde tam kontrol sahibi olamaz, onu değiştiremez veya kapatamaz (Deloitte, 2017: 4). Blockchain teknolojisinin faydaları ise şu şekilde sıralanabilir (Drescher, 2017: 242-244):

Aracısızlaştırma: Blockchain teknolojisi, araçları tamamen ortadan kaldırmak yerine, katı kurallar çerçevesinde dijital bir aracı rolünü üstlenmektedir. Bir aracıyı başka bir aracıyla değiştirmek büyük bir problem yaratmayabilir; ancak, insanların güvenine dayalı organizasyonları, güveni kodlayan bir yazılım sistemine dönüştürmek önemli bir başarıdır. Ayrıca, çok sayıda aracı yerine, tarafların doğrudan güvenli bir şekilde etkileşimde bulunmalarını sağlayan bir sistemin getirilmesi de büyük bir ilerlemedir. Bu bağlamda, blockchain'in aracısızlaştırma başarısı sürdürülebilir niteliktedir. Sonuç olarak, geleneksel olarak merkezi otoritenin işlettiği süreçler, güvenin sağlanabilmesi için insanlara veya ek teknolojilere ihtiyaç duyarken, blockchain teknolojisiyle bu araçların ve tarafların varlığı azalabilir.

Otomasyon: Blockchain, dijital bir aracı rolünü sürdürebilmek için otomasyona ihtiyaç duymaktadır. Bu teknoloji daha fazla kullanıldıkça, kurumsal araçların manuel görevleri, taraflar arasındaki otomatik etkileşimler ile daha fazla ikame edilecektir. Yani, belirli bir kullanım söz konusu olduğunda, taraflar arasında gerçekleşen otomatik etkileşimler blockchain'in manuel iş süreçlerinin yerini almasını sağlayabilir.

Süreçlerin Kolaylaştırılması: Otomasyonun bir sonucu olarak, iş süreçleri daha şeffaf ve düzenli hale gelecektir. Birçok kurum ve kuruluş, blockchain teknolojisine geçiş sürecinde iş süreçlerini gözden geçirip analiz etmektedir. Blockchain'in sunduğu avantajlar sayesinde, mevcut iş süreçlerinin yeniden değerlendirilip tasarlanması, bu teknolojinin uzun vadede önemli katkılar sağlayacağını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, blockchain teknolojisinin farklı alanlarda büyük bir dönüşüm yarattığı ve iş süreçlerini kolaylaştırmada önemli bir potansiyel barındırdığı görülmektedir.

Artan İşlem Hızı: Aracısızlaştırma, süreçlerin kolaylaştırılması ve otomasyon, işleyişin önemli ölçüde hızlanmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, blockchain ne kadar sık kullanılırsa, sözleşme tarafları arasındaki iş, işlem ve etkileşimlerin de daha hızlı gerçekleşmesi beklenmektedir. Blockchain teknolojisinin uzun vadede sağlayacağı katkılar sayesinde, önceden zaman alan ve manuel olarak yürütülen süreçler hızlanacaktır. Böylece, geleneksel merkezi otoritelerle kıyaslandığında, blockchain sisteminde artan otomasyon, belirli kullanım senaryolarında önemli bir işlem hızı avantajı sunacaktır.

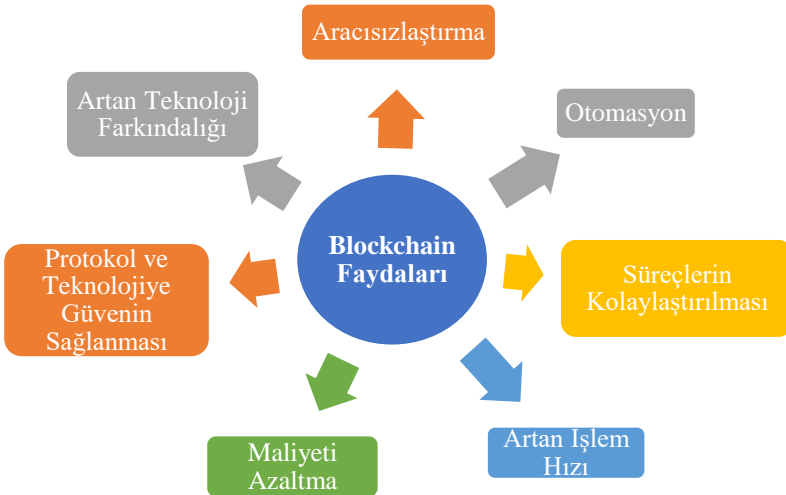
Maliyeti Azaltma: Otomasyon ve aracısızlaştırma, genellikle maliyetlerin düşmesine neden olmaktadır. Günümüzde otomasyon, birçok sektörü dönüştürerek ürünleri daha geniş kitleler için daha erişilebilir hale getiren maliyet düşürücü bir etki yaratmaktadır. Ancak, otomasyonun maliyet azaltıcı etkisi sadece fiziksel varlıklarla

sınırlı olmayıp, aracısızlaştırmanın sağladığı maliyet avantajı da göz önüne alındığında, blockchain'in uzun vadede en önemli ekonomik katkılarından biri olabilir. Özetle, aracısızlaştırma ve otomasyonun etkisiyle blockchain teknolojilerinden faydalanan uygulamalarda maliyetlerin azalması olasıdır.

Protokol ve Teknolojiye Güvenin Sağlanması: Blockchain, insanlara veya insan organizasyonlarına duyulan güveni, bilgisayar tabanlı doğrulama ve mutabakat mekanizmalarına olan güvenle değiştirmektedir. Bu durum, bireysel ve toplumsal düzeyde güven ve güvenilirlik algımızı dönüştürebilir. Bu nedenle, güvenlik protokollerine ve hesaplama temelli mutabakat süreçlerine olan güvenin artması, blockchain'in toplumsal açıdan en önemli uzun vadeli etkilerinden biri olarak değerlendirilebilir. Yani, blockchain ile insanların güveni teknolojiye ve ilgili protokollere dayalı olarak yeniden şekillenecek, aynı zamanda güvenlik ve ödeme işlemlerine olan güven de artacaktır.

Artan Teknoloji Farkındalığı: Blockchain, dağıtık eşler arası sistemlerde bütünlüğü sağlamak amacıyla değişmez veri yapıları ve uzlaşma algoritmalarını kullanan karmaşık bir teknolojik çözüm sunmaktadır. Bu nedenle, farklı alanlarda ilgi çekmeye devam etmektedir. Teknolojiye yönelik artan ilgi ve bu teknolojinin günlük yaşamımızdaki rolüne dair farkındalık, blockchain'in etkilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Birçok alanın başarısı ve toplumun refahı açısından bu gelişmeler kritik öneme sahiptir. Artan farkındalıkla birlikte bu teknolojinin yaygınlaşması, yeni anlayış ve uygulamaları da beraberinde getirecektir.

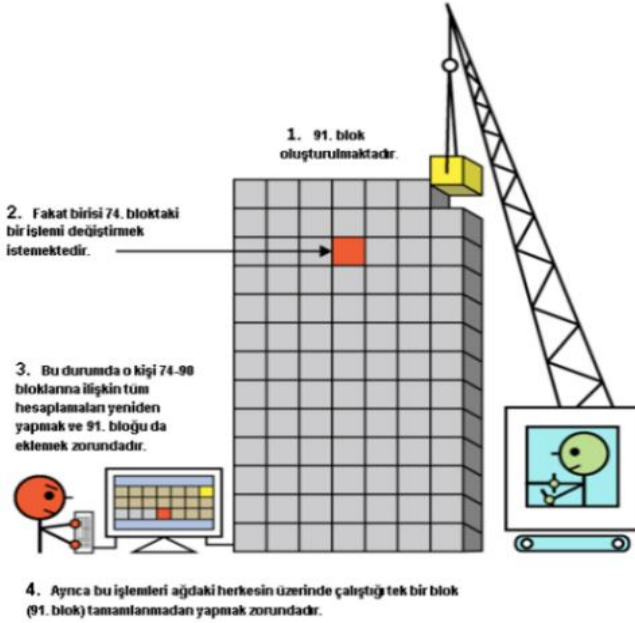
Şekil 3: Blockchain Teknolojinin Başlıca Avantajları

Kaynak: Drescher 2017: 242.

Blockchain teknolojisinin faydalarından bahsettikten sonra, bu teknolojinin güvenli olup olmadığını tartışmak da önemlidir. Blockchain, birbirine eklenen veri bloklarını tanımlayan bir kavramdır ve veriler bu bloklara kronolojik sırayla eklenir. Bu veriler bir kez blockchain sistemine kaydedildiğinde, silinmesi veya değiştirilmesi mümkün değildir. Şekil 4'te, blockchain teknolojisinde neden hile yapmanın mümkün olmadığı açıklanmaktadır.

Şekil 4: Blockchain Teknolojisinin Güvenliği (Blockchain neden güvenli?)

Kaynak: Peck 2015; Erişim Tarihi: 26.09.2024.

Şekil 4'te, 91. blokta bir işlem gerçekleşirken bir kişinin 74. bloktaki bir işlemi değiştirmeye çalıştığı bir senaryo sunulmaktadır. Blockchain sistemini kullanan kullanıcılar 91. bloğun hesaplamalarını yaparken, 74. bloktaki işlemi değiştirmek isteyen kişi önce tüm zinciri geriye doğru bozmak zorundadır. Çünkü blockchain ağındaki her blok, bir önceki blokla kriptografik olarak bağlantılıdır. Bu durumda, tüm blokların hesaplamalarının yeniden yapılması ve 91. bloğun, diğer tüm işlem güçlerinin önüne geçilerek zincire tekrar eklenmesi gerekir ki bu neredeyse imkansızdır. Ayrıca bu işlemi gerçekleştirmek isteyen kişinin yalnızca 10 dakikası vardır, çünkü her 10 dakikada bir yeni bir blok blockchain ağına eklenir. Blockchain teknolojisi, bu çalışma prensibi sayesinde son derece güvenilir bir sistem olarak kabul edilmektedir (Peck, 2015).

2.3. Blockchain Teknolojisinin Dezavantajları

Blockchain teknolojisinin sunduğu faydaların yanı sıra, bu teknolojinin bazı olumsuz yönleri de mevcuttur. Bu olumsuzluklar şu şekilde sıralanabilir (Sarmah, 2018: 27; Tanrıverdi, 2019: 205):

- Blockchain’indeki her bir düğüm, fikir birliğine varmak için aynı görevi tekrarlamaktadır. Bu nedenle, blockchain hem maliyetli hem de ciddi bir kaynak gerektirmektedir.
- Akıllı sözleşmeler, oluşturulduktan sonra değiştirilememekte ancak blockchain’de herkes tarafından görülebilir bir şekilde saklanmaktadır. Bu durum, akıllı sözleşmeleri kötü amaçlı saldırılara karşı savunmasız hale getirebilir.
- Blockchain sisteminde, katılımcıların kimlik doğrulama, tapu belgeleri, kripto para varlıkları vb. ile ilgili her bir işlemi metotlara dayalı olarak doğrulanmaktadır. Ancak işleme dahil olan her iki taraf da bunu yapmaya hazır olsa veya işlem herhangi bir nedenden dolayı bozursa bile bir işlemi geri almanın herhangi bir yolu yoktur.
- Proof of work (PoW) kullanılan blockchain’lerde uzlaşma protokolü olarak yüksek miktarda enerji tüketimi ve pahalı bilgisayar sistemlerinin işletilmesi gerekmektedir.
- Blockchain ağındaki her bir zincirin bütün verilerin bir kopyasının tutulması ve içeriğine erişilebilir olması, katılımcıların mahremiyetine zarar verebilir.
- Blockchain’in bir diğer olumsuz yönü, karmaşıklığı ve çoğu insan için şu an anlaşılması güç olan kavramlarla ve süreçlerle dolu olmasıdır.

Sonuç olarak, uzlaşma sürecinin yavaş ilerlemesi ve yeni bir blok oluşturmanın uzun zaman alması, hızlı işlemlerin yoğun olduğu bazı finansal sektörlerde blockchain teknolojisinin etkisiz kalmasına yol açabilir. Blockchain sistemindeki veriler tüm ağ düğümlerine dağıtılmakta ve her düğümde bir kopya bulunmaktadır. Bu durum, sistemin güvenliğini artırsa da bir siber saldırı ya da tehdit gerçekleştiğinde ve sistemdeki düğümlerin yüzde 51’i ele geçirildiğinde bilgilerin tehlikeye girebileceği anlamına gelir. Bu durum, sınırlı sayıda düğüme sahip blockchain sistemlerini güvenlik açısından savunmasız hale getirebilir (Sümer, 2021: 195).

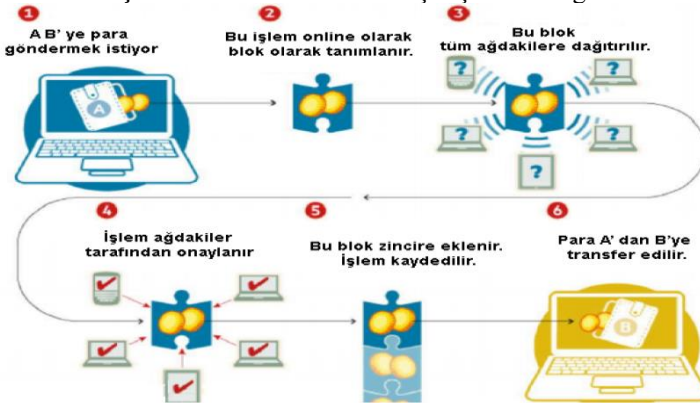
3. Blockchain Teknolojisinin Çalışma Yapısı

Blockchain, bir dağıtık defter teknolojisi olarak, her bloğun bir kitap sayfası gibi işlev gördüğü yapısal bir düzen sunmaktadır. Kitap sayfası, başlık bölümünde kitabın adı, bölüm numarası ve sayfa numarasını içerirken, içerik kısmında hikâyeyi anlatır. Benzer şekilde, blockchain’deki her blok, başlık (block header) ve içerik olmak üzere iki ana bileşene sahiptir. Başlık, bir önceki bloğun hash değerini içerirken, içerik kısmı işlemleri barındırır. Örneğin, Blok 2, Blok 1’in hash değerini, Blok 3 ise Blok 2’nin hash değerini içerir. Bu yapı, zincirin güvenliğini ve sürekliliğini sağlamaktadır. Ancak, ilk blok olan “genesis” blok, başka bir bloğun hash değerini içermez; bu yönüyle diğer bloklardan ayrılır. Genesis blok, yeni bir sübvansiyon üretir ve harcanamaz bir özellik taşır. Bloklar, zincir boyunca birbirine bağlanır ve sürekli olarak güncellenir. Bu süreç, blockchain’in

merkeziyetsiz yapısına uygun olarak, defterdeki tüm kopyaların senkronize kalmasını sağlar. Bir blokta, örneğin Blok 3'te, herhangi bir değişiklik yapılmak istenirse, bu değişiklik, onun ardından gelen tüm blokların (Blok 4, Blok 5, ... Blok N) hash değerlerini de değiştirmek zorunda bırakır. Bu da zincirin bütünlüğünü bozar ve yeni bir blockchain oluşturulmasını gerektirir. Bu durum, blockchain'in güvenliğini ve değişmezliğini sağlayan temel faktörlerden biridir. Blockchain'in güvenliği, doğrulayıcıların ve üreticilerin yalnızca en uzun geçerli zincirin son bloğunu doğruladıktan sonra yeni bloklar eklemesi ile pekiştirilir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, blockchain'in uzunluğunun sadece blok sayısı ile ölçülmediğidir. Bunun yerine, zincirin uzunluğu, blokların birleşik zorluk derecesi ile belirlenir. Bu da daha yüksek bir zorluk derecesine sahip zincirin daha güvenilir olduğu anlamına gelir. Blockchain'in bu merkeziyetsiz ve şeffaf yapısı, onu güvenli, sağlam hale getirmektedir (Shah ve Jani, 2018; Gül, 2019: 187).

Paranın ortaya çıkmasıyla birlikte ticaret sistemi yüzyıllar boyunca gelişmiş ve bu süreçle birlikte sistemin karmaşıklığı kendini göstermiştir. Ticaret sistemindeki bu karmaşıklıkları ortadan kaldırmak, işlemleri doğrulamak ve onaylamak için öncelikle hesap defterleri tutulmuş, teknolojinin gelişmesiyle birlikte ise bilgisayarlar ve yazılım paketleri kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu işlemleri yapabilmek için genellikle devletler, bankalar veya muhasebe mesleğini icra eden kişiler gibi aracı kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu aracı kurumlar güvenilir olduklarından dolayı "3. Güvenilir Taraf" olarak tanımlanmıştır. Blockchain teknolojisinin mevcut sistemden farkı ise burada kendini göstermektedir. Çünkü blockchain, bu üçüncü tarafları ortadan kaldırarak sistemi çalıştırmaktadır. Bu, Blockchain'in çalışma yapısına örnek olarak gösterilebilir (Turgut ve Uçan, 2021: 31). Temel olarak blockchain teknolojisinin çalışmasında kriptoloji, bilgisayarlar arası bir ağ ve blockchain protokolü olmak üzere üç farklı sistem bir araya getirilmektedir. Ancak işlemin gerçekleştirilmesi için en önemli unsurlardan biri, ağdaki bilgisayarlar aracılığıyla onay alınması gerekliliğidir. Şekil 5'te blockchain teknolojisinin temel çalışma yapısı gösterilmektedir.

Şekil 5: Blockchain Temel Çalışma Mantığı

Kaynak: Crosby 2016: 10; Avunduk ve Aşan 2018: 373.

Şekil 5'te gösterildiği gibi, sistem üzerinden A, B'ye para göndermek istediğinde bu istek, güçlü bilgisayar sistemlerine sahip diğer katılımcıların veri tabanlarına ulaşarak gerçekleşmektedir. Söz konusu veri tabanlarına ulaşan bu istek için oluşturulan şifrenin çözülmesi ve bir blok oluşturulması gerekmektedir. Sistemde yer alan katılımcılardan biri tarafından şifre çözüldüğünde, sistemde bulunan diğer katılımcıların bu işlemi onaylamasıyla birlikte yeni bir blok oluşturulmakta ve bu blok blockchain'e eklenmektedir. Oluşan bu yeni blockchain yapısının bir kopyası sistemdeki bütün bilgisayarlarda tutulmaktadır. Bu döngü durmaksızın devam etmektedir. Böylece, gerçek ve tüzel kişilere ait bütün bilgiler ve belgeler blockchain teknolojisinden yararlanarak dijital kimliklerde tutulur ve istenilen kişi veya kurumlarla paylaşılabilir. Dolayısıyla bu durum, birçok farklı kurumda tutulan bilgilere daha düşük maliyetle erişilmesine imkân sağlamaktadır. Böylece, blockchain teknolojisi hem yerel hem de küresel ödeme sistemlerinin daha etkili bir şekilde kullanılmasına olanak sağlayacaktır. Ayrıca, blockchain ve akıllı kontratlar sayesinde girişimciler, gereksinim duydukları sermayeyi dünyanın herhangi bir yerinden aracısız olarak elde edebileceklerdir (Yıldırım, 2019: 268). Bir blockchain'in geçerli sayılabilmesi için:

- Blockchain'deki tüm bloklar geçerli olmalıdır.
- Bloklarda yer alan tüm işlemler geçerli olmalıdır.
- Blockchain, genesis blok ile başlamalıdır.

4. Akıllı Sözleşmeler ve Blockchain Kullanım Alanları

4.1. Akıllı Sözleşmeler

Akıllı sözleşmeler, ilk kez 1993 yılında Nick Szabo tarafından "bir sözleşmenin şartlarını otomatik olarak yerine getiren bilgisayar tabanlı bir işlem protokolü" olarak tanımlanmıştır. Blockchain teknolojisinin henüz var olmadığı dönemde, teknik olarak uygulanması mümkün olmayan bu sözleşmeler, blockchain'in gelişimiyle birlikte gündeme gelmiştir. Ayrıca, akıllı sözleşmelerin blockchain teknolojisinin yaygınlaşmasına ve gelişimine de katkıda bulunduğu belirtilmektedir (Tanrıverdi vd., 2019: 210).

Akıllı sözleşmeler, önceden belirlenen şartlar ve koşulların yerine getirilmesi durumunda otomatik olarak çalışan ve bir Blockchain'deki ilkeleri kapsayan dijital kontratlardır. Bu akıllı sözleşmeler, önceden tanımlanmış işlevleri aracılığıyla verileri saklamakta, girdileri işlemekte ve sonuçları da kaydetmektedir. Söz konusu bu sözleşmeleri geleneksel sözleşmelerden ayıran temel özellik, merkezi bir otoritenin denetimine ihtiyaç duymadan katılımcılar arasında güven oluşturarak özerk (otonom) bir biçimde işlemlerin gerçekleşmesini sağlamalarıdır. İşlemlerin özerk bir biçimde gerçekleştirilmesi hem insan hatalarını minimize etmekte hem de işlemlerin daha hızlı bir şekilde tamamlanmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca, bu tür sözleşmeler, geleneksel sözleşmelerden farklı olarak, blockchain yazılımına kod olarak entegre edilmektedir. Akıllı sözleşmeler, herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan ağ tarafları arasında işlem yapma imkânı sunan mutabakat protokolleri ve yazılım tabanlı doğrulama

metodolojilerini kullanmaktadır. Bu sözleşmelerdeki programlanmış şartlar ağ tarafları tarafından değiştirilememekte ve blockchain ağındaki cihazlar, yani düğümler tarafından doğrulanmaktadır. İşlem, anlaşma şartlarına uygun ise otomatik olarak gerçekleşmektedir. Bu sözleşmelerin bir diğer dikkate değer özelliği de uygulanabilir olmalarıdır. Farklı kullanım alanlarına entegre edilebilmeleri için teknik iyileştirmeler ve değişiklikler gerçekleştirilebilmektedir (Zehir, 2023: 8).

4.2. Blockchain Kullanım Alanları

Blockchain teknolojisinin finansal ve finansal olmayan pek çok farklı alanda uygulama alanı bulunmaktadır (Crosby vd., 2016: 8). Blockchain tabanlı akıllı sözleşmelerin kullanılmasının fayda sağlayabileceği bazı ana kullanım alanları şunlardır:

Finansal Uygulamalar: Blockchain teknolojisinin finansal uygulama alanları düşünüldüğünde, genellikle akla ilk olarak dijital paralar gelmektedir. Ancak firmalar, hisse senetlerini güvenli bir şekilde halka arz etmek ve yatırımcılar bulmak amacıyla, geleneksel menkul kıymet borsaları aracılığıyla birincil veya ikincil piyasalarda işlem gerçekleştirmektedir. Bu işlemleri gerçekleştirmek için ikincil piyasanın kullanımı, alıcı ve satıcı arasında üçüncü tarafların varlığı sebebiyle sürecin hem verimsiz hem de daha yavaş işlemesine neden olmaktadır. Teorik olarak, blockchain teknolojisi firmalara doğrudan hisse senedini ihraç etme ve bu hisse senetlerinin blockchain tabanlı ikincil piyasalarda aracısız olarak alım ve satım yapma olanağı sunmaktadır. Ancak pratikte blockchain sisteminde zincire yeni bloklar ekleme hızının yavaş olması, bu uygulamaları etkili hale getirmeyi zorlaştırmaktadır (Sümer, 2021: 196). Mediciventures tarafından kurulan Bitcoin Borsası, NASDAQ Private Market tarafından altyapısına akıllı sözleşmelerin entegre edildiği, merkeziyetsiz ve öngörülebilir hisse senedi ticareti sunan Augur blockchain uygulamasına bir örnek olarak verilebilir. Blockchain teknolojisinin finans sektöründeki kullanımında Bitcoin, Ethereum ve Ripple vb. kriptolar örnek uygulamalar olarak gösterilebilmektedir (Tanrıverdi vd., 2021: 213). Aynı zamanda, akıllı sözleşmelerin temel özellikleri ve yapısı gereği kredi, çek ve kiralama gibi birçok finans alanında da kullanılabilir. Blockchain teknolojisi kullanılarak finansal değere sahip varlık veya varlık gruplarının mülkiyetlerinin hem güvenli hem de kalıcı olarak kayıt altına alınmasına olanak sağlayan yazılımlar ve programlar geliştirilmektedir (Sümer, 2021: 196).

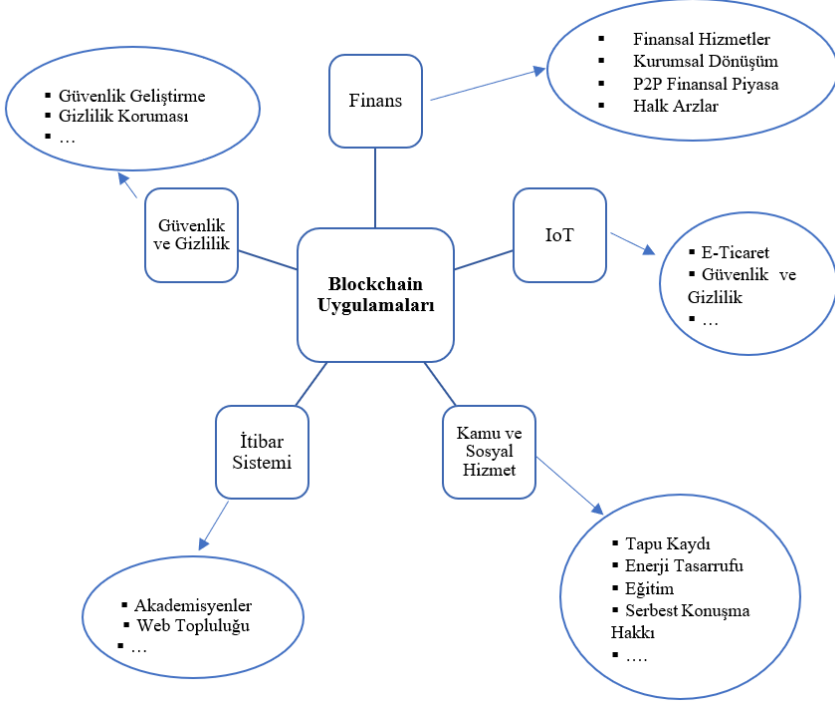
Finansal Olmayan Uygulamalar: Finansal olmayan uygulama alanları maddeler halinde aşağıda verilmiştir:

- **Tedarik Zinciri Yönetimi:** Nakliye ve gıda sektörü gibi farklı sektörlerde, tedarik zinciri yöntemi uygulamaları yaygın olarak kullanılmaktadır. Blockchain teknolojileri, bu tür uygulamaları daha şeffaf, güvenilir ve merkezi otoriteden bağımsız hale getirerek önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu bu uygulamalarda akıllı sözleşmelerin kullanılmasıyla birlikte şeffaflık ve güvenilirlik sağlanırken; ayrıca işlerin otomatikleştirilmesi de mümkün hale gelir (Tanrıverdi vd., 2019: 211). Blockchain teknolojisi, tarafların sisteme dahil olmasıyla birlikte tedarik zinciri oluşturulmasında son derece etkili çözümler sunabilir. Bu sayede tedarik zincirlerini blockchain teknolojisi aracılığıyla izleyerek insandan kaynaklı hatalar

önlenebilmektedir. Aynı zamanda, fiziki dosyalardan kaynaklanan yüksek maliyetleri azaltırken, gümrük işlemlerini kolaylaştırmakta ve ürün geçmişini görüntülümeye ve stok yönetimi gibi birçok alanda da yarar sağlamaktadır (Aksoy, 2018).

- **Nesnelerin İnterneti (İnternet of Things, IoT):** Nesnelerin İnterneti (IoT), geleceğin heyecan verici araştırma alanlarından biri olarak ön plana çıkmaktadır. Nesnelerin interneti, cihazları daha düşük bellek ve işlem gücüne sahip olan, ancak sayıları gitgide artan cihazlardır. Blockchain temelli projeler kapsamında akıllı evler, akıllı şehirler ve akıllı taşımacılık gibi araştırma alanları büyük ilgi görmektedir. Dolayısıyla, akıllı kontratların kullanılması nesnelerin interneti teknolojilerinin daha etkin ve verimli, daha otonom ve otomatik bir şekilde çalışmasını sağlayabilir (Tanrıverdi, 2019: 211). İnternete bağlı bir aracın, yakıt alımı için gereken ödemeyi kendi başına gerçekleştirmesi gibi bir uygulama örnek olarak verilebilir (Kaya, 2022: 48).
- **Sağlık Sektörü:** Son zamanlarda gelişmiş cihazlar ve destekleyici teknolojiler sayesinde insanlar sağlık durumlarını evlerinden izleme olanağı elde etmiştir. Blockchain teknolojisi hastaların mahremiyetini koruma ve bilgilerin dağıtık bir yapıda saklanmasına katkı sağlamaktadır. Bu uygulamaları daha güvenilir ve otomatik hale getirmek amacıyla akıllı kontratlardan yararlanabilir. Elde edilen sağlık verileri sonuçlarına veya oluşan durumlara göre gerçekleştirilmesi gereken işlemleri otomatik bir şekilde başlatabilir. Ayrıca blockchain teknolojisi, sağlık sektöründe daha kesin verilere erişim sağlayarak ve araştırma ve geliştirme çalışmalarını hızlandırarak daha verimli bir çalışma alanı yaratma potansiyeli oluşturabilir (Tanrıverdi vd., 2019: 211).
- **Kamu Faaliyetleri:** Resmi kimlik, pasaport, evlilik cüzdanı ve doğum belgesi gibi önemli belgelerin blockchain üzerinde şifrelenip yönetilmesi şeklinde yapılabilir. Bu süreçte bilgilerin ve belgelerin şifrelenmesi ve kimlik doğrulama yetkilendirilmesinin yapılması güveni arttırabilir (Kaya, 2022: 48). Bu ve benzeri uygulama alanlarının yanı sıra; sigorta ve gayrimenkul, seçimler, yönetim gibi uygulama alanlarında da blockchain teknolojisi kullanılmaktadır. Blockchain teknolojisinin genel uygulama alanlarına yönelik bilgiler Şekil 6'de özetlenmiştir.

Şekil 6: Blockchain Genel Uygulamaları

Kaynak: Zheng vd., 2018: 363.

5. Blockchain Teknolojilerinin Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri

Günümüzde, işletmeler için finans fonksiyonunun vazgeçilmez bir önemi olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Finans fonksiyonu zaman içinde evrilen ve devamlı olarak kendini yenileyen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu yüzden, güncel yaklaşımlar ve toplumsal dinamiklerden etkilenme durumu söz konusudur. Blockchain teknolojisi ilk kez finans sektöründe kullanılmaya başlamıştır. Dolayısıyla, blockchain uygulamalarının yaklaşık olarak üçte birlik kısmında finans ve bankacılık sektöründe bulunmaktadır. Diğer sektörlerdeki blockchain uygulamaları, finans ve bankacılık sektöründeki uygulamaların 2 ila 10 katı daha fazla yaygınlığa sahiptir. Bitcoin ve diğer kripto paralar, dijital ya da kripto para birimleri olarak ortaya çıkmışlardır ve tüm bu uygulamalarının alt yapısı blockchain teknolojisine dayanmaktadır. Bankalar ve finansal kurumlar blockchain teknolojisinin dijital para sistemleri dışında olası uygulama alanlarını belirlemek ve bu yolla yenilikçi çözümler geliştirmek amacıyla araştırma ve geliştirme çalışmalarını sürdürmektedirler. Ayrıca yatırım planları hazırlamaktadırlar. Bu çalışmalar kapsamında finans sektöründe; ödeme işlemleri takas yöntemi, doğrulama ve yetkilendirme, dijital kimlik yönetimi, kripto para birimleri, doküman yönetimi, para transferleri, katılım bankacılığı uygulamaları, iş modeli ve süreç inovasyonu, finansal dijitalleşme, alış ve satış platformları ve aracılara olan gereksinimin ortadan kaldırılması

ve finansal düzenlemelerin ve finansal hizmetlere erişilebilirliğin kolay hale getirilmesi gibi blockchain uygulama alanları bulunmaktadır (Deloitte, 2015; Demir ve Gül, 2021: 120). Bu uygulama alanları şu şekilde şu şekilde özetlenmektedir:

- **Finansal Hizmetler:** Bitcoin (Nakamoto, 2008) ve Hyperledger (2015) gibi blockchain sistemlerinin geliştirilmesi, geleneksel finansal ve ticari hizmetler üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Blockchain teknolojisinin bankacılık sektörünü dönüştürme kapasitesine sahip olduğu belirtilmiştir (Peters ve Panayi, 2015). Bu teknoloji, finansal varlıkların takası ve uzlaştırılması gibi birçok alanda kullanılabilir. Ayrıca, finansal türevlerin teminatlandırılmasında blockchain teknolojisinin maliyetleri ve riskleri azaltabileceği gösterilmiştir (Morini, 2016). Önemli teknoloji firmaları da bu trende kayıtsız kalmamış, Microsoft Azure (2016) ve IBM (2016) gibi şirketler Blockchain-as-a-Service (BaaS) hizmetlerini sunmaya başlamıştır.
- **Risk Yönetimi:** Finansal teknoloji (financial technology- FinTech) sektöründe risk yönetimi, blockchain teknolojisi ile daha güçlü hale gelmiştir. Lüksemburg'da yatırım riskinin analizi için blockchain teknolojinin kullanıldığı yenilikçi bir risk yönetim çerçevesi geliştirmiştir (Pilkington 2016). Geleneksel olarak, yatırımcılar menkul kıymetlerini saklayan araçların başarısızlık riskine maruz kalmaktadır. Ancak, blockchain teknolojisi ile yatırım ve teminat işlemleri uzun vadeli değerlendirmeler yerine hızlı bir şekilde sonuçlandırılabilir. Blockchain entegrasyonunun saklama riskini azaltırken aynı güvenlik seviyesini sağlayabileceğini ifade edilmiştir (Micheler ve von der Heyde 2016). Ayrıca, blockchain tabanlı akıllı sözleşmeler, merkeziyetsiz otonom organizasyonların (decentralised autonomous organisations-DAO) iş birliğini kolaylaştırmaktadır. İş-semantik tutarlılığı korumak amacıyla güvenilir bir DAO-GaaS çatışma modeli geliştirmiştir (Norta vd., 2015)
- **Kurumsal Dönüşüm:** Blockchain teknolojisi finans ve iş hizmetlerindeki gelişmelerin yanı sıra, geleneksel kurumların dijital dönüşümlerini de destekleyebilir. Örneğin, geçmişte yalnızca basit aracı rolleri üstlenen posta operatörleri (PO'lar), blockchain ve kripto para teknolojisi sayesinde finansal ve finansal olmayan yeni hizmetler sunarak faaliyetlerini genişletebilirler. Blockchain' teknolojisinin PO'lar için sunduğu fırsatları incelemiş ve her posta operatörünün, Bitcoin'in bir tür "renkli coin" versiyonu olan kendi postcoin'ini çıkarabileceğini öne sürmüştür (Jaag ve Bach, 2016). PO'lar, güvenilir kamu kurumları olarak geniş perakende ağları sayesinde postcoin'i hızla yayabilir. Ayrıca blockchain teknolojisinin PO'lar için kimlik hizmetleri, cihaz yönetimi ve tedarik zinciri yönetimi gibi alanlarda da iş fırsatları sunduğunu ifade edilmiştir (Jaag ve Bach, 2016).

Bu uygulama alanları ile birlikte blockchain teknolojisinin finans sektörüne sağladığı avantajlarda bulunmaktadır. Bunlar (<https://bctr.org/>):

- **Peer-to-Peer (P2P) Finansal Piyasalar:** Blockchain ayrıca güvenli ve güvenilir bir P2P finansal piyasa oluşturulmasına da olanak sağlamaktadır. Eşler arası mekanizmalar ile çoklu taraf hesaplama (multi-party calculation-MPC) protokollerinin birleştirilmesi yollarını incelemiştir Noyes (2016b). Blockchain tabanlı MPC piyasası, anonim eşler arasında hesaplama görevlerinin gerçekleştirilmesine olanak sağlar.
- **Ticari Finans Platformları:** Ticaret finansmanı, finans sektöründe blockchain'in kullanılabileceği önemli alanlardan biridir. Bankalar, akıllı sözleşmeler kullanarak katılımcılar arasında anlaşmalar gerçekleştirebilir ve bu sayede verimlilik ile şeffaflığı artırabilirler. Ayrıca, blockchain tabanlı ticaret finansmanı platformları bankalar için yeni gelir fırsatları da sunmaktadır.
- **Yurtdışı İşlemler:** Uluslararası para transferleri genellikle yavaş ve maliyetlidir, çünkü birçok aracı kurum devreye girer. Ancak blockchain teknolojisi, bu işlemleri daha hızlı, daha kesin ve daha düşük maliyetle gerçekleştirebilir.
- **Takas ve Hesaplaşma:** Blockchain'in güvenilir ve doğru kayıt tutma kapasitesi, mevcut takas ve ödeme süreçlerini gereksiz hale getirebilir. Bu da işlemlerin hızlanmasını ve finansal kurumların maliyetlerinin azalmasını sağlar.
- **Dijital Kimlik Doğrulama:** Blockchain, bankalar ve diğer finansal kurumlar için blockchain tabanlı dijital kimliklerle bireylerin kimlik doğrulamasını sağlar. Müşteri bilgileri blockchain aracılığıyla güvence altına alındığında, bankalar dolandırıcılıktan korunur ve kamuoyunun güveni artar.
- **Raporlama:** Kredi raporları, bireylerin finansal yaşamlarını ciddi şekilde etkiler. Blockchain tabanlı kredi raporlaması, geleneksel sunucu tabanlı raporlardan daha güvenlidir. Ayrıca, blockchain, kredi puanlarını hesaplarken geleneksel olmayan faktörleri de göz önünde bulundurabilir. Kredi raporları, bireylerin finansal yaşamlarını ciddi şekilde etkiler. Blockchain tabanlı kredi raporlaması, geleneksel sunucu tabanlı raporlardan daha güvenlidir. Ayrıca, blockchain, kredi puanlarını hesaplarken geleneksel olmayan faktörleri de göz önünde bulundurabilir. Blockchain tabanlı kredi raporlamasının faydalarına bir örnek olarak, geleneksel kredi raporlama sistemlerinde genellikle bireyin sadece geçmiş borç ödeme geçmişi, mevcut borç yükü ve kredi kullanım oranı gibi sınırlı finansal göstergeleri göz önüne alınır. Ancak blockchain teknolojisi, bireyin daha geniş bir finansal davranışını ve güvenilirliğini yansıtabilir. Örneğin, bir kişi her ay düzenli olarak kira ödemelerini zamanında yapıyorsa, bu davranış blockchain tabanlı sistemde kayıt altına alınabilir ve kredi puanına pozitif bir etki yapabilir. Bu, geleneksel sistemlerde genellikle göz ardı edilen bir faktördür. Ayrıca, blockchain teknolojisinin güvenli yapısı, kişisel verilerin izinsiz erişime karşı korunmasını sağlayarak kredi raporlarının güvenilirliğini artırır. Böylece, bireyin finansal itibarını etkileyen verilere sadece yetkili taraflar erişebilir ve bu veriler manipülasyonlara karşı korunur.

Blockchain teknolojisinin finans sektörüne uygulanabilecek birçok potansiyel alanı vardır ve bu alanlar sadece kredi raporlamasıyla sınırlı değildir. Örneğin, sınır ötesi ödeme sistemlerinde aracılara olan ihtiyacı azaltarak işlem hızını artırabilir ve maliyetleri düşürebilir. Ayrıca, akıllı sözleşmeler aracılığıyla sigortacılık ve varlık yönetimi süreçlerini otomatikleştirerek güvenliği ve şeffaflığı artırabilir, bu da teknoloji kullanımının giderek artacağını ve daha fazla alanda uygulanacağını göstermektedir. Önümüzde, keşfedilmeyi bekleyen geniş bir alan bulunmaktadır. Blockchain teknolojisi, geleneksel yöntemlere nazaran daha düşük işlem maliyetleri sunmakta ve bankalar arası ödemeleri anlık hızlara taşıyabilmektedir. Böylece, bütün paydaşlar zaman ve maliyet tasarrufu sağlayabilir. Aynı zamanda, sermaye piyasalarında da işlemler, blockchain teknolojisi sayesinde daha hızlı, daha düşük maliyetli, otonom, daha şeffaf ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilir. Karmaşık ve vakit alan dijital sistemlerin yerine, dağıtık blockchain teknolojisi kullanılarak yapılan ülkeler ve kurumlar arası doğrudan ticaret daha düşük maliyetlerle, artan veri tutarlılığıyla ve işlem gecikmeleri azaltılarak gerçekleştirilebilir. Böylece, hatalı işlemlerin, dolandırıcılık girişimlerinin ve verileri yanlış yorumlamaların önüne geçilebilir. Ödeme işlemlerinde ortak veya arka ofis yardımına gerek duyulmaz ve bağımsız kurumlar arasında yüksek veri uyumluluğu ile veri paylaşımı yapılabilir. Müşterinin kimliği (Know Your Customer- KYC), otonom bir şekilde hızlı ve kolayca doğrulanabilir. Kullanıcı kimlik bilgileri ve diğer veriler bankalar arası doküman ve kaynaklarla paylaşılabilir. Aynı zamanda, otonom hesap açma ve veri gizliliği koruma imkânı sunabilir (Zehir, 2021: 19).

Blockchain teknolojisi, merkeziyetsiz finans diğer bir ifadeyle merkezi olmayan finans (Decentralized Finance-DeFi) uygulamalarının gelişimine ve büyük bir ivme kazanmasına katkı sağlamıştır. Geleneksel finans dünyasında, para her şeyin odağında bulunurken; merkeziyetsiz finanstaki kripto paralar daha fazla kabul görmektedir. Bu bağlamda kripto paralar, dünya genelinde hesaplar arası transferleri ve ödemeleri kolaylaştıran dijital varlıklardır. Bir yatırım aracı olmaktan çok, bir işleyiş biçimi veya bir konsept olarak görülen DeFi, geleneksel finansın temel işlemlerini merkezi olmayan bir şekilde, akıllı kontratlar adı verilen programlar aracılığıyla gerçekleştirme hizmetlerinin genel adıdır. Örneğin; Ethereum blockchain üzerinde kullanılan akıllı kontratlar sayesinde, finansal hizmetler ve işlemler dünya genelinde herkesin erişebileceği bir düzen içinde gerçekleştirilmektedir.

Bu, herhangi bir yerden herkesin katılabileceği ve denetleyebileceği bir şekilde finansal işlemlerin yapılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca, geleneksel finans sektöründe ödemeler genel olarak nakit, banka transferleri (EFT) ve kredi kartları aracılığı ile yapılırken; merkeziyetsiz finans alanında ise istikrarlı kripto paralar³(stabil coinler) aracılığıyla ödemeler kolaylıkla yapılabilmektedir. Kredi süreçleri geleneksel

³ Stabil kripto para birimleri; değerlerinin kripto para birimi, itibari para birimi veya borsada işlem gören emtialar gibi varlıklara sabitlenmesi amacıyla geliştirilen kripto para birimleri türüdür. Bu tür kripto paralar, dalgalanmalardan etkilenmemek ve daha sabit bir değere sahip olmak üzere tasarlanmıştır. Böylece bir kripto para birimi, itibari para veya emtiaya bağlı olarak değerlerini korumaktadırlar.

finans sektöründe bankalar tarafından gerçekleştirilirken; merkeziyetsiz finans alanında merkezi olmayan kredilendirme uygulamaları daha fazla tercih edilmektedir. Aynı zamanda, takas ve ticaret işlemleri geleneksel finasta genellikle merkezi brokerlar aracılığıyla gerçekleştirilirken; gelecekte merkezi olmayan takas işlemleri daha da artmaya devam etmektedir. Geleneksel finans dünyasında yatırım ürünleri genellikle hisse senedi, bono gibi ürünlerle sınırlıdır ve bu ürünlere bankalar ve takas piyasaları üzerinden erişim sağlanmaktadır, Merkezi olmayan finasta ise tokenleştirilmiş finansal ürünlerin geliştiğine tanık oluyoruz (Zehir, 2021: 20; Savran, 2023: 30).

Türkiye'de blockchain teknolojisi ve kripto paraların kullanımıyla ilgili çalışmalar 11. Kalkınma Planı (2019-2023) kapsamında somut bir şekilde ele alınmıştır. Aynı zamanda, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan “Orta Vadeli Program (2024-2026)”da blockchain teknolojisinin destekleneceği belirtilmiş ve bu programda “*Blokzincir tabanlı akıllı sözleşmeler üzerinden menkul kıymet ihraçları yapılacak, ihraç süreçleri dijitalleştirilecektir.*” ifadesine yer verilmiştir. (Orta Vadeli Program (2024-2026, 2023). Plan, finansal alandaki araçların çeşitlendirilmesi için atılacak adımları ve Merkez Bankası tarafından desteklenen blockchain tabanlı dijital para projelerinin hayata geçirilmesini öngörmektedir. Aynı zamanda, blockchain teknolojisinin avantajları ve kullanımının artırılması için Türkiye Bilişim Vakfı tarafından Blockchain Türkiye Platformu'nun kurulduğu belirtilmektedir. Türkiye'deki bir diğer önemli gelişme, Bankalararası Kart Merkezi'nin, Ankara merkezli T2 Software firmasıyla iş birliği yaparak “*keklik*” adında deneysel bir dijital para geliştirmesidir. Ancak bu dijital para sınırlı sayıda kişi tarafından kullanılabilir ve para transferi ile alışveriş gibi işlemlerde kullanılabilir. Akbank gibi Türkiye'nin önde gelen bankaları, 2018'de blockchain teknolojisini para transfer işlemlerinde kullanacağını açıklamıştır. Bu da daha güvenilir ve kayıpların azaldığı bir para transfer sisteminin oluşturulacağına işaret etmektedir (Topaloğlu, 2021: 252).

Sonuç olarak; blockchain teknolojisini finans sektörü üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Bu teknoloji, finansal işlemlerin daha verimli ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Aynı zamanda, kripto paraların temelini oluşturan blockchain, merkez bankalarının ödeme ve takas işlemlerini geliştirmelerine yardımcı olabilir ve bağımsız dijital para birimlerini oluşturma fırsatı sunabilir. Bu da bankacılık sistemleri üzerinde büyük etkilere yol açabilir. Ancak kripto paraların yüksek fiyat dalgalanmalarına ve finansal piyasalarda ek risklere neden olma potansiyeli de vardır. Dolayısıyla, bu teknolojinin benimsenmesi ve düzenlenmesi konularında dikkatli bir yaklaşım gerekmektedir. Finans sektörü, bu yeni teknolojiyi kabul ederken, riskleri yönetme ve dengeleme çabalarına da odaklanmalıdır. Blockchain teknolojisi, finansal işlemleri dönüştürme potansiyeline sahip olmakla birlikte, uygun bir şekilde kullanılmalı ve düzenlenmelidir.

Sonuç ve Tartışma

Blockchain teknolojisi, merkezi olmayan yapısı, kalıcılığı, anonimliği ve denetlenebilirliği gibi temel özellikleriyle geniş çapta ilgi görmekte ve birçok endüstride

yenilikçi çözümler sunma potansiyeli taşımaktadır. Her ne kadar Bitcoin ve kripto paralar bu teknolojinin en bilinen uygulamaları olsa da blockchain bundan çok daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu teknolojinin kullanıldığı alanlardan biri de finans sektörüdür. Bu çalışmada, blockchain teknolojisinin mimari yapısı, işleyiş mekanizmaları ve güvenlik boyutuna dair önemli hususlar incelenmiş; bu teknolojinin temel özellikleri ile bu teknolojiden elde edilen faydalar kapsamlı biçimde ele alınmış, ayrıca bu teknolojinin uygulama alanları ve finans sektörüne etkisi değerlendirilmiştir.

Blockchain teknolojisi, finans sektöründe devrim niteliğinde bir dönüşüm sunmaktadır ve bu dönüşüm özellikle bankacılık, sigortacılık, ödeme sistemleri ve sermaye piyasaları gibi birçok alt sektörde kendini göstermektedir. Blockchain'in merkeziyetsiz yapısı, işlemleri bir aracıya ihtiyaç duymaksızın gerçekleştirebilmesi; maliyetleri düşürerek ve işlemlerin hızını artırarak önemli avantajlar sunmaktadır. Özellikle bankalar gibi yüksek işlem hacmine sahip finansal kurumlar, bu teknolojiyi kullanarak operasyonel verimliliklerini artırabilir ve bu sayede maliyetlerini ciddi ölçüde azaltabilirler. Bu durum, rekabet avantajı sağlarken aynı zamanda kâr marjlarının yükselmesine de katkıda bulunabilir. Geleneksel finansal sistemler genellikle yüksek işlem maliyetleri, zaman kaybı ve insan kaynaklı hatalarla sınırlı kalırken blockchain teknolojisi, bu zorlukları büyük ölçüde ortadan kaldırma potansiyeline sahiptir. Blockchain'in şeffaf ve değiştirilemez yapısı, işlemlerin kayıt altına alınmasını ve bu kayıtların geriye dönük olarak izlenmesini kolaylaştırarak hata payını önemli ölçüde azaltmaktadır. Böylece, finansal işlemlerin denetlenebilirliği artarken finansal dolandırıcılıkların önüne geçilmesi sağlanır. Bu özellik, düzenleyici kurumların da ilgisini çekmekte ve sistem üzerindeki güvenin artmasına yol açmaktadır.

Blockchain'in sunduğu en büyük avantajlardan biri de merkezi bir otoritenin bulunmamasıdır. Geleneksel finansal sistemlerde işlemler, aracı kurumlar tarafından onaylanıp yürütülürken blockchain teknolojisi bu araçları ortadan kaldırarak işlemlerin eşler arası (P2P) bir sistem üzerinde gerçekleştirilmesini sağlar. Bu durum hem işlem sürelerini kısaltır hem de işlem maliyetlerini önemli ölçüde düşürür. Ancak bu merkeziyetsiz yapı, bazı kullanıcılar ve düzenleyici otoriteler açısından güven eksikliği yaratabilir. Çünkü sistemin bir merkezi otoriteye dayanmaması, bir sorumluluk mekanizmasının eksikliği olarak algılanabilir. Özellikle finansal krizlerde veya sistemsel hatalarda kimin sorumlu tutulacağına dair belirsizlikler, blockchain teknolojisine olan güveni olumsuz etkileyebilir. Bununla birlikte, blockchain teknolojisinin sunduğu veri güvenliği ve şeffaflık, özellikle sermaye piyasalarında büyük bir değişim yaratma potansiyeline sahiptir. Akıllı sözleşmelerin devreye girmesiyle birlikte, hisse senedi işlemleri, tahvil ödemeleri ve türev ürün sözleşmeleri gibi karmaşık finansal işlemler insan müdahalesine gerek kalmadan otomatik olarak yürütülebilir hale gelmektedir. Bu da hem işlem hızını artırır hem de işlemlerin doğruluğunu garanti altına alır. Özellikle akıllı sözleşmelerin uygulama alanı genişledikçe, geleneksel finansal araçların rolü azalacak ve piyasalar daha etkin bir hâle gelecektir. Öte yandan, blockchain teknolojisinin bazı sınırlamaları da bulunmaktadır. Özellikle blok boyutlarının artması ve her bir işlemin sonsuza kadar saklanması, sistemin ölçeklenebilirliği açısından sorunlar yaratabilir. Bu durum, özellikle finansal işlemlerin büyük veri setlerine dayandığı durumlarda

Blockchain'in performansını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, blockchain sistemine entegre edilen verilerin değiştirilmesinin neredeyse imkânsız olması, sistemde herhangi bir hata veya yanlış bilgi kaydı olması durumunda geri dönülmez bir sorun yaratabilir. Bu nedenle, finansal kurumlar blockchain teknolojisini kullanırken bu sınırlamaları göz önünde bulundurmalı ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan çözümleri takip etmelidir.

Sonuç olarak, blockchain teknolojisi finans sektöründe büyük bir potansiyele sahip olmakla birlikte, bu teknolojinin tam anlamıyla benimsenmesi için hâlâ çözülmesi gereken birçok sorun bulunmaktadır. Blockchain'in finansal sistemlere getirdiği yenilikler, maliyet avantajları ve şeffaflık gibi unsurlar, sektörde devrim niteliğinde değişikliklere yol açabilirken ölçeklenebilirlik, güven ve düzenleyici uyum gibi konular da gelecekteki gelişmelerin merkezinde yer alacaktır. Blockchain'in uzun vadede finans sektörünün yönünü belirleyebilecek önemli bir teknoloji olduğu açıktır, ancak bu süreçte hem avantajların hem de dezavantajların dikkate alınması gerekmektedir. Blockchain teknolojisi, şeffaf bilgi paylaşımını mümkün kılan ileri bir mekanizma olarak dikkat çekmekte olup, son zamanlarda finans sektörüne önemli avantajlar sağlamıştır. Hem kamu hem de özel kurumların bu mekanizmayı daha sistematik bir şekilde kullanmayı planladıkları ve güvenli bir altyapı kurma yönünde çalışmalar yaptıkları öngörülmektedir. Bu teknolojinin altyapısının güçlendirilmesi ve mevcut sorunların giderilmesi, gelecekte blockchain'in daha etkin bir biçimde kullanılması için önerilen yöntemler arasındadır. Yakın dönemde, blockchain'in sanal para uygulamalarının dışında da yaygın olarak kullanılacağı, altyapısal sorunların çözülmesiyle daha etkili hâle geleceği ve geleceğin en önemli mekanizmalarından biri olacağı tahmin edilmektedir.

Etik Beyanı: Çalışma için etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmada her iki yazarın katkısı eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makalenin yazar/yazarlarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Akdoğan, N., & Aslan, Ü. (2022). *Blockchain teknolojisi ve kripto varlıklar eko sistemi* (1. baskı). Gazi Kitabevi.
- Akins, Chapman, & Gordon (2013). *A whole new world: Income tax considerations of the Bitcoin economy*.
- Aksoy, E. E. (2018). *Bitcoin paradan sonraki en büyük icat: Blockchain teknolojisi ve altcoin'ler* (1st ed.). Abaküs Yayınları.
- Avunduk, H., & Asan, H. (2018). Blok zinciri (Blockchain) teknolojisi ve işletme uygulamaları: Genel bir değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(1), 379-384.

- Azure. (2016). Microsoft Azure: Blockchain as a service. <https://azure.microsoft.com/en-us/solutions/blockchain/>
- Blockchain Türkiye. (n.d.). *Blockchain Türkiye*. <https://bctr.org> (Erişim Tarihi 25.09.2024).
- Chen, G., Xu, B., Lu, M., & Chen, N. S. (2018). Exploring blockchain technology and its potential applications for education. *Smart Learning Environments*, 5(1), 1-10.
- Coindesk. (2016). *State of Blockchain Q1 2016: Blockchain funding overtakes Bitcoin*. <http://www.coindesk.com/state-of-blockchain-q1-2016/>
- Crosby, M., Nachiappan, Pattanayak, P., Verma, S., & Kalyanaraman, V. (2016). BlockChain technology: Beyond Bitcoin. *Applied Innovation Review*, (2), 6-19.
- Deloitte. (2015). *Blockchain: Disrupting the financial services industry*. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ie/Documents/FinancialServices/IE_Cons_Blockchain_1015.pdf (Erişim Tarihi: 24.09.2024).
- Deloitte. (2017). Blockchain risk management: Risk functions need to play an active role in shaping blockchain strategy.
- Demir, Ö., & Gül, M. (2021). Blok zincir teknolojisinin muhasebe ve finans sektörüne etkisi. In Onursal Başkan (Ed.), *Blokzincir teknolojisi ve uygulamaları* (pp. 119-135).
- Drescher, D. (2017). *Blockchain basics: A non-technical introduction in 25 steps* (1st ed., Kindle ed.). Apress.
- Durbilmez Eröz, S. (2018). *Blockchain teknolojisinin finans sektöründeki yeri ve uygulamaları* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gül, H. (2019). Blokzincir (Blockchain) teknolojisi ve muhasebe bilgi sistemine etkileri. In H. Hale Künüçen, X. Quliyeva, & Y. Seçgin (Eds.), *Sosyal, beşerî ve idari bilimlerde yenilikçi yaklaşımlar* (pp. 186-195). Ekin Yayınevi.
- Hyperledger. (2015). *Hyperledger project*. <https://www.hyperledger.org/>
- IBM. (2016). *IBM blockchain*. <http://www.ibm.com/blockchain/>
- Jaag, C., & Bach, C. (2016). *Blockchain technology and cryptocurrencies: Opportunities for postal financial services*. Technical Report.
- Kaya, M. (2022). Kripto para varlıklara genel bakış. In İ. Çelik (Ed.), *Farklı perspektiflerden kripto varlıklar* (pp. 5-53). Ekin Yayınevi.

- Kosba, A., Miller, A., Shi, E., Wen, Z., & Papamanthou, C. (2016). Hawk: The blockchain model of cryptography and privacy-preserving smart contracts. In *Proceedings of IEEE Symposium on Security and Privacy (SP)* (pp. 839–858). IEEE.
- Lu, H., Kun, H., Mohammadamin, A., & Lijun, G. (2019). Blockchain technology in the oil and gas industry: A review of applications, opportunities, challenges, and risks. *IEEE Access*, 7, 41426–41444.
- Micheler, E., & von der Heyde, L. (2016). Holding, clearing and settling securities through blockchain technology: Creating an efficient system by empowering asset owners. *Social Science Research Network*.
- Morini, M. (2016). From blockchain hype to a real business case for financial markets. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2765624>
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- Norta, A., Othman, A. B., & Taveter, K. (2015). Conflict-resolution lifecycles for governed decentralized autonomous organization collaboration. In *Proceedings of the 2015 2nd International Conference on Electronic Governance and Open Society: Challenges in Eurasia* (pp. 244–257). ACM.
- Noyes, C. (2016a). Bitav: Fast anti-malware by distributed blockchain consensus and feedforward scanning. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/1601.01405>
- Noyes, C. (2016b). Efficient blockchain-driven multiparty computation markets at scale. *Technical Report*.
- Öncü, S., & Ektik, D. (2021). Kripto paraların yatırım amaçlı kullanımı: Riskler ve getiriler. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 362–395.
- Peters, G. W., & Panayi, E. (2015). Understanding modern banking ledgers through blockchain technologies: Future of transaction processing and smart contracts on the internet of money. *Social Science Research Network*.
- Peters, Panayi, & Chapelle (2015): Peters, G. W., Panayi, E., & Chapelle, A. (2015). Trends in crypto-currencies and blockchain technologies: A monetary theory and regulation perspective. *Social Science Research Network*.
- Peck, E. M. (2015). The future of the web looks a lot like the Bitcoin blockchain. *IEEE Spectrum*. <https://spectrum.ieee.org/the-future-of-the-web-looks-a-lot-like-bitcoin> (Erişim Tarihi: 26.09.2024)

- Pilkington, M. (2016). Does the fintech industry need a new risk management philosophy? A blockchain typology for digital currencies and e-money services in Luxembourg. *Social Science Research Network*.
- Resmî Gazete. (2019, Temmuz 23). 11. Kalkınma Planı 2019-2023. *Resmî Gazete* (30840). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190723M1-1.htm>
- Resmî Gazete. (2023, Eylül 6). Orta Vadeli Program 2024-2026. *Resmî Gazete* (32301). <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2023-09-06&mukerrer=1>
- Sarmah, S. S. (2018). Understanding blockchain technology. *Computer Science and Engineering*, 8(2), 23-29.
- Savran, Z. (2023). *Makroiktisadi perspektiften kripto para piyasalarında fiyat formasyonu* (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shah, T., & Jani, S. (2018). Applications of blockchain technology in banking & finance. Parul CUiversity, Vadodara, India. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.35237.96489>
- Sharples, M., & Domingue, J. (2015). The blockchain and kudos: A distributed system for educational record, reputation and reward. In *Proceedings of the 11th European Conference on Technology Enhanced Learning (EC-TEL 2015)* (pp. 490-496). Springer.
- Sümer, G. (2021). Dünyada ve Türkiye’de blok zincir teknolojisinin gelişimi ve kripto paralar. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 191-207.
- Tanrıverdi, M., Uysal, M., & Üstündağ, M. T. (2019). Blokzinciri teknolojisi nedir? Ne değildir? : Alanyazın incelemesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 12(3), 203-217.
- Topaloğlu, B. (2021). Kripto paraların devlet otoriteleriyle entegrasyonu. *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 244-258.
- Uçan, O., & Turgut, E. (2021). *Kripto para ve blockchain teknolojisi: Ekonometrik zaman serisi analizi*. Hiper Yayın.
- Üzer, B. (2017). *Sanal para birimleri* (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ödeme Sistemleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yapıcı, S., Oral, N., Yumuşak, R., & Eren, T. (2021). Blokzincir teknolojisi ile merkezi ve dağıtık veri tabanının karşılaştırılması. *Endüstri Mühendisliği*, 32(3), 457-472.

- Yıldırım, M. (2019). Blok zincir teknolojisi, kripto paralar ve ülkelerin kripto paralara yaklaşımları. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(20), 265-277.
- Zehir, M. (2023). *Blokszinciri teknolojisi, iş modeli inovasyonu, rekabet avantajı ve firma performansı ilişkisi* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zhang, Y., & Wen, J. (2015). An IoT electric business model based on the protocol of Bitcoin. In *Proceedings of the 18th International Conference on Intelligence in Next Generation Networks (ICIN)* (pp. 184–191). IEEE.
- Zheng, Z., Xie, S., Dai, H., Chen, X., & Wang, H. (2018). Blockchain challenges and opportunities: A survey. *International Journal of Web and Grid Services*, 14(4), 352-375.

Araştırma makalesi, Gönderim Tarihi: 16.10.2024; Kabul Tarihi: 19.11.2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1568391

Kent İmajı Oluşumunda Kentsel Yeteneğin Yeniden Keşfi: Bir Sanat Köyü (Küçükköy:Yeniçarahori) Örneği

Doç. Dr. Gökhan KALAĞAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
gkalagan@mehmetakif.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-8296-6316

Doktora Öğrencisi Esin ŞENGÜN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi A.B.D.
sengunesinn@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-8007-3194

Öz

21. yüzyılda kentler birçok dönüşüm ve değişimin yaşandığı dönemde varlıklarını sürdürmek istemekte ve bu amaçla farklılıklarını ortaya çıkarabilmek için çaba harcamaktadırlar. Kentlerde var olan farklılıklar hem “kent imajı” bakımından hem de “kentsel yetenek” açısından önem arz etmektedir. Kentlerin, küreselleşen ortamda diğer kentlerden öne çıkabilmesi ve farklılıkların yaratılabilmesi için kentlerde bireyleri motive edecek ortamlar oluşturulması söz konusu olmaktadır. Bundan dolayı kentler, küresel ortamda rekabet güçlerini arttırabilmek için farklı ve kuvvetli yanlarını ortaya koyarak kendilerine değer katacak bir imaj oluşturma çabası içindeki çalışmalara yönelmeye başlamıştır. Bu çalışmanın amacı da küresel rekabet içerisinde Yeniçarahori’nin farklılıkları ve özgün nitelikleriyle kentsel yeteneğinin kent imajına yaptığı etkinin araştırılması yapılmıştır. Araştırma yapılırken Küçükköy’ün, kentsel yeteneği doğrultusunda kent imajının oluşumundaki unsurların ortaya çıkmasını sağlayan ve 2021’de başlatılan “SENTRUM- Yeşil Destinasyon Modeli Projesi”nin analizi ve projeye ait internet sitesi incelenmiştir. Yapılan bu inceleme sonucunda projenin; “Küçükköy Turizm Değer ve Paydaş Analizi”, “Küresel Yeşil Destinasyon Standartları”, “Küçükköy Çevre Dostu Ulaşım Sistemleri Strateji ve Yol Haritası”, “Küçükköy Yeşil Destinasyon Modeli”, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hareket Planı” olmak üzere beş ana başlıkta çalışmalar gerçekleştirildiği saptanmıştır. Ayrıca Sabancı Üniversitesi iş birliği ile Yaratıcı Teknolojiler Atölyesi’nin kurulduğu, enerji verimliliği uygulamalarının gerçekleştirildiği, enerji rotası ve bisiklet/yürüyüş rotalarının oluşturulduğu, yeşil satın alma uygulamaları ile istihdamı arttırmaya yardımcı uygulamaların düzenlendiği ve tüm süreçlerde toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat edilmesi gibi önemli bulguların, bölgenin olumlu bir imaj kazanmasına yardımcı olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent İmajı, Kentsel Yetenek, Girişimcilik, Kent, Yeniçarahori

JEL Sınıflandırması: N95, Z12

Rediscovery of Urban Talent in the Formation of Urban Image: An Art Village Küçükköy (Yeniçarahori) Example

Abstract

In the 21st century, cities want to maintain their existence in a period of many transformations and changes, and for this purpose they strive to reveal their differences. The differences that exist in cities are important both in terms of “urban image” and “urban talent”. In order for cities to stand out from other cities in the globalizing environment and to create differences, environments that will motivate individuals need to be created in cities. Therefore, cities have begun to turn to studies that aim to create an image that will add value to themselves by revealing their different and strong aspects in order to increase their competitive power in the global environment. The aim of this study is to investigate the impact of Yeniçarahori's differences and original qualities and its urban talent on the city image within the global competition. While conducting the research, the analysis of the "SENTRUM- Green Destination Model Project", which was launched in 2021 and enables the emergence of the elements in the formation of the urban image of Küçükköy in line with its urban talent, and the website of the project were examined. As a result of this review, it was determined that the project was carried out under five main headings: “Küçükköy Tourism Value and Stakeholder Analysis”, “Global Green Destination Standards”, “Küçükköy Environmentally Friendly Transportation Systems Strategy and Road Map”, “Küçükköy Green Destination Model”, and “Gender Equality Action Plan”. In addition, it was understood that important findings such as the establishment of the Creative Technologies Workshop in cooperation with Sabancı University, the implementation of energy efficiency applications, the creation of energy routes and bicycle/walking routes, the organization of green purchasing practices and practices that help increase employment, and the attention paid to gender equality in all processes, helped the region gain a positive image.

Keywords: Urban İmage, Urban Talent, Entrepreneurship, Urban, Yeniçarahori

JEL Classification: N95, Z12

Giriş

Küresel gelişmelerle değişim ve dönüşüm gösteren kentlerin yenilenmeleri ve ülkelerin ekonomilerine katkı yapabilmeleri için girişimler hız kazanmıştır. Kentlerin var olan durumları iyileştirilerek ikamet eden kent sakinleri için daha yaşanabilir alanlar yaratılmak istenmektedir. Her kentin bir imajı bulunmaktadır ve kentler açısından bakıldığında önemli olan imajlarını iyi noktalara taşıyabilmektir. Rakiplerine fark atmak isteyen kentler ise kendilerini farklılaştıran özelliklerini belirleyip gerekli adımlar atarak imajlarını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Tokuroğlu, 2017: 1).

Küresel sistem içerisinde birbiri ile ilişki içerisinde ve rekabet halinde olan kentler, son yıllarda potansiyellerini değerlendirip özgün özelliklerini öne çıkararak kazandıkları başarılarla dikkat çekmiş ve bu durum, kentlerde imaj oluşumunu hızlandırmaya

başlamıştır. Küresel rekabetle birlikte kentlerin imaj anlayışları da değişime başlamış ve farklılıklar yaratılması kentlerin imajını da etkilemiştir. Yerleşim yerleri, geçmişten günümüze imajlarını akılda kalıcı kılma çabası içinde olarak turistleri ve yatırımcıları çekmeyi hedeflemişlerdir. Dünya üzerindeki birçok kent de doğal cazibesi olmasa da sonradan geliştirilen ve çeşitlendirilen yerler ve kavramlar üzerinde çekiciliklerini koruyabilmişlerdir. Tarihi ve doğal güzelliklerinin yanı sıra geliştirilmiş cazibe unsurlarına sahip olan kentlerin ise ünleri daha kalıcı olarak yayılmaya başlamıştır.

Kentler, küresel rekabet koşullarında rakipleriyle mücadele sürecinde farklılaşması ve benzersiz stratejiler oluşturulması önem arz etmektedir. Rekabet ederken avantaj elde etmek isteyen kentlerin çekim merkezi olmalarını sağlayacak özelliklerini belirleyip bunlardan faydalanma yoluna gitmeleri gerekmektedir. Bu noktada ise kent imajı önem kazanmakta ve kent imajı yaratılırken de kent imajı bileşenleriyle önemli bir rol oynaması ve bu bakımdan kentin bileşenlerinin iyi aktarılması, o yörenin tanınırlığını da yükseltilmesini sağlayarak kent imajına olumlu etkiler yaratılmasına neden olmaktadır. Kent imajının iyileştirilmesi ise kentin işlevselliğinin de artırılmasıyla kente katma değer yaratılmasına olanak tanımaktadır.

Kentlerin de tüm bu değişim içerisinde varlıklarını sürdürmek istemekte, bu doğrultuda kendilerine ait farklılıkları ortaya çıkararak bunları pazarlama ihtiyacı duymaktadır. Kentlerin imajları, insanların yerleşim, yatırım, çalışma, alışveriş ve seyahat etme kararlarını etkilemektedir. Bir kenti içerisindeki bütün tarihi, sosyal, kültürel ve doğal güzellikleri gibi kendine has değer ve güzellikleriyle birlikte tanımlamak oldukça zor olabilmektedir. Fakat bir kentin avantajlarındaki çeşitlilikle onun fiziksel varlıklarını kentsel yeteneğiyle anlatabilecek sıfatlardan oluşan olumlu bir imaj yaratılmasıyla kentin değerinin anlatılması kolaylaşabilmektedir (Özdemir ve Karaca, 2009: 118-119).

Bu doğrultuda araştırmada, küreselleşme sonucunda birbirine benzeyen yerler arasındaki farklılıkların kentsel yetenekleri doğrultusunda ortaya çıkmasının sağlanması ve yerel değerlerin korunup, bu değerlerin kullanılarak kent imajının oluşumuna nasıl destekte bulunduğu açıklanması amaçlanmıştır. Beş başlıktan oluşan çalışmada ilk olarak kentsel imaj kavramı açıklanmış ve ardından kent imajının bileşenleri ve kent için önemine değinilmiştir. Üçüncü olarak ise kentsel yetenek kavramından ve yereli girişimcilik yeteneği doğrultusunda nasıl imajlandırılacağından bahsedilmiş ve son başlıkta Yeniçarahori'nin kentsel yeteneği doğrultusunda kent imajının oluşumuna katkı sağlayan ve 2021'de başlatılan "SENTRUM- Yeşil Destinasyon Modeli Projesi"nin analizi ve projeye ait internet sitesi incelenerek önemli bulgulara yer verilmiştir.

Yapılan bu inceleme sonucunda projenin; "Küçükköy Turizm Değer ve Paydaş Analizi", "Küresel Yeşil Destinasyon Standartları", "Küçükköy Çevre Dostu Ulaşım Sistemleri Strateji ve Yol Haritası", "Küçükköy Yeşil Destinasyon Modeli", "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hareket Planı" olmak üzere beş ana başlıkta çalışmalar yürütüldüğü saptanmıştır. Bu çalışmalar üzerinden yürütülen uygulamalar sayesinde de yörenin yeteneklerini keşfederek nasıl çekim merkezi haline geldiği ve de sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda farklı yanlarıyla imajını güçlendirici çalışmaların neler olduğuna dair birçok bilginin ortaya çıkması sağlanmıştır.

1. Kentsel İmaj

İmaj, bir ürün veya yer hakkında grup ya da kişilerin izlenim, bilgi görüş ve önyargıları olarak tanımlanabilir (Tolungüç, 1999: 62). Diğer bir ifadeyle de bireylerin destinasyon veya bir nesne hakkındaki inanç, bilgi, genel izlenim ve hislerin zihindeki betimlemesi şeklinde oluşan kişisel yargılamadır (Baloğlu ve McCleary, 1999: 870). Bir yerin imajı ise o yerin ziyaretçilerinin destinasyonla ilgili sahip olduğu kimlik algısıdır. İnsanlar, çoğu zaman hiç gitmedikleri yerler ve görmedikleri şeyler hakkında da belirgin bir imaja sahip olabilmektedir. Hatta bu imajları, çoğunlukla somut verilere ya da gerçeğe dayanmayabilmektedir. Bu süreçte eğitim, medya, farklı bireylerin deneyimleri, inançları ve önyargıları etkili rol oynayabilmektedir (Tekeli, 2001: 45).

Kent imajı, kentin görsel niteliğiyle ilgilidir ve kentin politika veya ideoloji doğrultusunda şekillendirilmesi olarak tanımlanabilir. Lynch'e göre kent imajı, kimlik, anlam ve yapı olmak üzere üç bileşenden oluşur. Bir imajın işlenebilir hale gelmesi için, bir nesneyi tanımlaması, onu diğerlerinden ayırt etmesi ve bir varlık olarak kabul edilmesi gerektirir ki bu, nesnenin kimliğini oluşturur. İmajın, nesneyle gözlemcisi ve diğer nesneler arasındaki dokusal ya da mekânsal ilişkisi ise yapıyı belirlemede ve nesnenin gözlemci için uygulama açısından veya duygusal olarak bir anlamının olması gerekmektedir (Lynch, 2010: 8-9). Bu bileşenlerin tümü, kent imajının temel unsurlarını oluşturmaktadır. Özetle kent imajı, kente kimlik kazandıran ve kullanıcıya anlam katan yapılarla şekillenir ve imaj kavramından hareketle, istenilen ideolojinin kenti biçimlendirmesi amacıyla yapılarda değişiklikler meydana getirerek kente yeni bir görünüm kazandırılabilir.

Kent imajı, kent özelliklerinin dışa vurulması anlamına gelmektedir. Özellikle son zamanlarda sıkça tartışılan birbirinin kopyası olan kentler hem orada yaşayanları hem de kenti ziyaret edenleri rahatsız etmekte; bu durum, kentin değer kaybetmesine yol açmaktadır (Tayyare, 2007: 11-12). Kent imajından anlaşılan şey o kentin yaşam biçimi ve görünümünü ifade etmektedir. Kentin sokakları, bahçeleri, parkları, kütüphanesi ve bireylerin toplu şekilde kullandığı mekanlar, kentin mimari yapısı ile bireylerin kente dair hissettiği duygular ile düşünceler üzerinde değişiklik yaratmaktadır (Sevindi, 2003: 101).

Kent imajı oluşturma çabaları, modern dönemle birlikte şekillenmeye başlamıştır. Modernliğin 17. Yy'da Avrupa'da ortaya çıkan ve sonrasında hemen hemen tüm dünyayı etkisi altına alan sosyal örgütlenme ve yaşam biçimleri, kentsel mekanlarda bir takım olumsuz sonuçlar doğurmuş ve özellikle işçi sınıfının yaşamış olduğu bölgelerde bozulmalara yol açmıştır. Bu bozulmalar, düşük standartlı konutlar, çevre kirliliği ve düzensiz yapılaşma gibi sağlıksız kentsel mekanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, kentin yenilenmesi, düzenlenmesi ve sorunların çözümü amacıyla kentsel yenileme müdahalelerinin başlamasına yol açmıştır (Akkar, 2006: 209-30).

Avrupa'da yaşanan bu gelişmelerin dışında paralel olarak Amerika'da "güzel kent" hareketi, "*bahçe kent hareketi*", "*yeni kentler hareketi*" ve "*modernist hareket*" de kentlerde yenilenme hareketine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kentsel gelişim, 1960 ve 1970'lerin başlarında "*kentsel iyileştirme*" ve "*kentsel yenileme*"

stratejilerine önem verilmiştir. 1980'lerden itibaren de kentlerde uygulanan proje ve planlar kentlerin imajını etkileyerek pazarlanmasında sıklıkla kullanılmıştır (Çetintahra, 2011: 162-163).

Kent imajı, bu stratejilerle birlikte dünyadaki önemli dönemlerden de etkilenmiştir. 1980'lerden önce kırsal alanları da kapsayarak büyüyen kent; eğlenme, çalışma ve oturma fonksiyonlarının planlandığı, kentli bireylerin 24 saatini geçirdiği, tüketim ve üretimin gerçekleştiği mekanlar halinde olsa da 1980'lerden sonra, kentsel gelişmenin kırılma noktasında, imajlar ve göstergeler mekânına dönüşmüştür (Aslanoğlu, 2000: 105).

Bir destinasyonun imajı belirlenip oluşturulurken, özel ve temel imaj olarak iki gruba ayrılarak incelenebilir (Yurtseven, 2004: 203). Bir destinasyona ait imaj değerlendirildiğinde, temel imajı etkileyen ana faktörlerse şunlardır (Özdemir ve Karaca, 2009: 118):

- Gezilecek yerler, rekreasyon, genel altyapı, ulaşım ağları, maliyetler ile turizmle ilgili uygulamalar,
- Sosyal, politik, finansal, tarihi, doğal ve iklimsel özellikler, iki ana gruba ayrılabilir. İlk grup, ürün kalitesini belirleyen faaliyetleri ifade ederken, ikinci grup ulaşılabilirlik göstergesinin ölçümünü tanımlamaktadır. Bu faktörleri sağlayan destinasyonlar, potansiyel ziyaretçiler bakımından yakın bir incelemeye tabi tutularak tercih edilecek destinasyon olarak belirlenir.

Bir destinasyonun özel imajı ise, potansiyel ziyaretçilerin belirli grup tarafından algılanan özel faktör ve temel imajların fonksiyonu olarak ifade edilmektedir. Özel faktörler ise kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Bir destinasyon için her özel imajın göreceli imajı bulunmaktadır (Leisen, 2001: 50).

Burada, öncelikle kentin nasıl bir imaj oluşturacağı belirlenmeli ve ardından imajın oluşmasına yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Söz konusu imajın temaları; ticaret, eğitim, turizm, eğlence ve kent merkezi gibi kategorilere ayrılabilir. Ayrıca, kent için oluşturulan imajlarda dikkat edilmesi gereken unsurlar arasında “*binaların stilleri (geleneksel, modern, karma, vb.)*”, “*farklı özellikler (tarihi ve doğal güzellikler, anıtlar, endüstri, markalar)*” ve “*yeşil alanlar (bahçeler, parklar)*” yer almaktadır (Bill ve Marion, 1997).

Çeşitli özdeşleşmeler ve imgeler de kent imajının oluşmasında önemli rol oynayabilmektedir. Kentler, dış dünyadaki yaşam tarzları, tüketim ve üretim biçimleri, olumlu veya olumsuz bazı özellikleri ile tanınarak algılanmaktadır. Bu algılamalar, zaman zaman üretim veya tüketimle ilgili unsurları da içerebilmektedir. Örneğin Kahramanmaraş dondurması ile, Adan kebabı ile Gaziantep baklavasıyla tanınmaktadır. Ayrıca bir kentte yaşamış ya da yetişmiş olan bilim, spor ve edebiyat ile ilgilenen ünlü kişiler de kentin imajını etkilemektedir. Moskova'da Maksim Gorki Konya'da Mevlana Calaleddin Rumi gibi (İnoğlu, 2007: 15). Bu tür unsurlar, kent kimliğinin bir parçası

haline gelerek o kentle ilgili algıları derinden etkilemektedir. İnsanlar, bu unsurlar aracılığıyla kenti tanımakta ve bu sayede de kent imajı şekillenmektedir.

Benett ve Koudelova (2001) da Londra ve New York gibi kentlerin farklı merkezlerdeki imaj oluşturmaları konusuna değinmişler ve New York kentinin Londra kentine göre farklı imaj oluşturmaları hususunda daha elverişli olduğunu tespit etmiştir. Çalışma sonucunda iş birliği çerçevesinde merkezi yönetimin ilçe belediyelerine önemli maddi katkılarda bulunarak kent imajı oluşturulmasında önemli yere sahip olduğunu vurgulamışlardır.

Kent imajı genel olarak değerlendirildiğinde, bir kentin insanlar üzerinde bıraktığı genel izlenim ya da algıyı ifade ettiği bu imajın ise kentin fiziksel yapısı, kültürel özellikleri, doğal çevresi, sosyal hayatı ve çeşitli özdeşleşmeleri gibi birçok faktörün birleşimi sonucunda oluştuğu, kentin kimliğini ve çekiciliğini etkileyen önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

1. Kent İmajının Bileşenleri ve Kent İçin Önemi

Kentin karakteristik özelliğini etkileyen unsurlar, sosyo-kültürel yapı, fiziksel yapı ve ekonomik yapıdaki değişikliklerdir. Kentte mevcut olan kültürel yapı, o kentte yaşayan bireyleri etkileyerek kentsel imajın oluşmasına katkıda bulunur. Bu etkileşimde iletişim önemli bir rol oynarken, kültürel yapının da değişmesine yol açmaktadır. Değişimlerin yaşandığı kentsel mekân içinde bulunan doğal ve yapay çevre unsurları da bu oluşumun bir parçasıdır. Tüm bu unsurlar bir araya geldiğinde etkileşimde bulunarak kentsel imaj öğelerini meydana getirmektedir (Güley, 2001: 2).

Kentsel imaj bileşenleri bir arada bulunduğu anda anlam kazanarak kent imajını güçlendirir ve zenginleştirir. Bu nedenle, bileşenlerin birbirleriyle etkileşimde bulunması büyük bir önem taşımaktadır. Bireyler, bu bileşenler tarafından güçlendirilen ve iyi organize edilen bir kenti algılamasında ve anlamasında zorluk yaşamazlar. Kent imajı bileşenlerini tanımlamak amacıyla geliştirilen kent imajı kuramı, Kevin Lynch tarafından 1960 yılında “*Boston, Jersey City ve Los Angeles*” gibi üç Amerika kentinde kentsel imgelerin tespit edilmesi ve okunabilirlik düzeylerinin araştırılması için ortaya konmuştur. Kent imajı, “*mekânsal-sosyal olgular*” ile “*yapısal-mekânsal*” oluşumların etkileşimi ve bireylerin kişisel değerlendirmeleri sonucunda meydana gelen bir temele dayanmaktadır (Tayyare, 2007:14).

Kent imajı bileşenleri, fiziksel öğelerden hareketle oluşturulmaya çalışılmıştır. Bireylerin yaşadıkları mekânı algılamasında etkili olan beş ana imaj ögesi bulunmaktadır. Bunlar (Lynch, 2012);

- Bölgeler
- Yollar
- Sınırlar

- Odak noktaları
- İşaret öğeleri

Bölgeler: Kentin orta veya büyük ölçekli farklı bölümlerini temsil etmektedir. Bireyleri hem psikolojik hem de fiziksel açıdan etkileyen algılanabilir bir imaj unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Konut alanları, ticaret ve sanayi alanları gibi birbirinden farklı özellikleri dolayısıyla ayırt edilebilen genellikle karakteristik özellikleriyle tüm kent halkı tarafından bilinen öğelerdir.

Sınırlar: Bireylerce ulaşım arteri olarak kullanılmayan unsurlardır. İki bölge arasındaki sınırları belirleyerek sürekliliği kesmektedir. Bir bireyin çevresinin anlam kazanabilmesi için sınırların belirgin olması gereklidir. Sınır öğeleri aynı zamanda bir mekân ya da alanın başlangıç veya bitişi belirtmek için kullanılır. Doğal çevreye bakıldığında, akarsu, demiryolu ve yüksek duvarlar gibi unsurlar kentin sınır öğelerini oluşturur. Bunun yanı sıra, yapay sınırlara da rastlanabilir.

Yollar: Bireylerin genel, özel ve potansiyel faaliyetlerinin gözlemlenebildiği yerlerdir. Yol öğeleri, bireyin kenti algılama ve tanıma sürecinde en belirgin unsurlardır; çünkü insanlar hareket halindeyken çevresel öğeleri algılayarak bunlarla olan ilişkilerini kurmaktadır. Yollar sürekli mekanlar olduğundan, kent imajında yolların sürekliliği büyük bir öneme sahiptir. Yol kesitlerinin ani olarak değişmesi, bireylerde tedirginlik yaratabileceğinden yolların sürekli bir akış sağlaması gerekmektedir. Yollar, kent imajının temel yapı taşlarını meydana getirdiğinden, kentin tam olarak algılanması için yolların anlaşılır olması önemlidir.

Odak noktaları: Odak noktaları olarak adlandırılan yerler genellikle bireylerin kent içinde toplandığı ya da dağıldıkları yerlerdir. Bir noktadan farklı bir noktaya ulaşımın kesildiği veya birleştiği yerlerde bulunabilirler. Odak noktaları, bir sembol olarak kabul edilebilir ve etkisini bulunduğu mekâna yayabilir.

İşaret Öğeleri: Genel olarak harici unsurlardır ve noktasal referans kaynakları olarak işlev görmektedirler. Yalnızca işaret levhalarından ibaret olmayıp, kolaylıkla tanımlanabilen yapılar, örneğin bir dükkân gibi fiziksel oluşumlar da olabilmektedir.

Görüldüğü üzere, imaj oluşumu bireyler arasında farklılık gösterebilmektedir. Algı, yaş ve eğitim düzeyi gibi faktörler bireyden bireye değişiklik göstermektedir. İmaja iki farklı açıdan yaklaşmak gerekmektedir. Fiziksel çevre, beş bileşene bağlı olarak okunabilirliği artırmakta, kenti bütün olarak algılamayı kolaylaştırmakta ve güçlü bir kent imajına sahip olma olasılığını yükseltmektedir. Ancak, yalnızca fiziksel yönüyle kent imajını garantilememektedir. Dolayısı ile kentsel çevreye yüklenen anlamların değerlendirilmesi gerekmektedir. Bireylerin mekâna yüklediği anlam, kent imajı açısından kent sakinleri için sembolik değerler taşımaktadır. Bundan dolayı kentsel çevre yalnızca fiziksel bir uyarıcı değil, aynı zamanda kişilere çeşitli şeyler ifade eden bir unsurdur; bu da belirli bir inanç, duygu ya da değer olarak karşılaşılmaktadır. Kente

yüklenen bu anlam, bireylere çevreleri ile güçlü bağlar kurma imkânı tanımaktadır (Tokuroğlu, 43).

Kevin Lynch'e göre (1960) hiçbir şey kendiliğinden deneyimlenemekte ve çevresi ile her zaman bağları olarak kendisini meydana getiren olaylar dizisi ile algılanabilmektedir. Bundan dolayı, iyileştirme süreçlerinde kentsel mekânları bağlamlarından koparmamak önemlidir. Mevcut durumu, iyileştirme yapılacak kenti ya da kentsel alanı psikolojik, toplumsal, kültürel ve ekoloji açılarından ele alarak, kent sakini ve kenti ziyaret edecek bireylerin üzerindeki etkileri ile yaratılmak istenen etkilerin gözlemlenebilmesi gerekmektedir. "İyileştirme" olgusu dikkatle ele alınması gereken bir konu olmakla birlikte çeşitli boyutları da içermesi gerekmektedir. Bir kentin algılanabilmesinin hazılı ve temel yolu, kentin ve kentlinin arasındaki iletişimden geçmektedir. Bu iletişim ne kadar güçlü ve anlaşılır olursa, kenti oluşturan yapısal öğeleri anlayabilmek de o kadar kolaylaşmaktadır. Yapısal unsurlar algılandıkça, kent ve kent imajı bireylerin zihninde önemli bir şekilde yer edinmeye başlamaktadır.

Kent imajı bileşenleri; belirgin yolları, işaretleri ve odak noktalarıyla kenti anlamayı ve keşfetmeyi kolaylaştırdığı, iyi planlanan kentte insanların kente dair pozitif bir imaj geliştirmesine yardımcı olduğu, kentin kendine özgün kimlik oluşturarak diğer kentlerden ayrılmasına ve böylelikle kentin yaşam kalitesini yükselterek yerelin de yeniden canlanmasına olanak tanınması bakımından bileşenlerin bir araya gelerek hareket etmesi kent açısından önem taşımaktadır.

2. Kentsel Yetenek

Kentsel yetenek, kentin mevcut ve gelecekteki inovasyonuna, yeteneğine, kalitesine ve hareketliliğine bağlı olmakla birlikte kentin gelecekteki statüsünü etkilemektedir (Wentao ve Xingming, 2003). Kentsel yetenek bir kent için rekabet potansiyelinin önemli bir bileşenidir. Bundan dolayı kentsel yetenek geliştirme potansiyeli, kentsel ekonomik gelişmişlik düzeyi ve nüfus yapısı gibi birçok faktör tarafından belirlenerek kentin yenilikçiliğini, büyüme yeteneğini ve rekabet gücünü yansıtmaktadır. Kentin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasını desteklemekle kalmaz aynı zamanda kentin sürdürülebilir gelişimine de katkı sağlamaktadır (Smith, 2001). Bu nedenle kentsel yetenek geliştirme potansiyeli kentin yalnızca ekonomik ve sosyal gelişme durumunu değil, aynı zamanda gelecekteki ekonomik ve sosyal gelişme eğilimlerini de belirlemektedir. Ayrıca kentsel yeteneği geliştirmek ve etki faktörlerini belirlemek kentsel yeteneğin kapsamlı değerlendirilmesinde temel rol oynamaktadır (Cao ve Li, 2019: 1074).

Kentlerin kendi yerel güç ve dinamiklerine göre yol izlemesi kentsel yeteneğin ortaya çıkması için gereklidir. Kentin özgün yeteneklerini belirlemek için, kente dair unsurlar katılımcılarla analiz edilerek o kentin mevcut ve olması gereken vizyonu ortaya konulabilir. Bu süreç, kentin kaybedilen değerlerini yeniden kazandırma, mevcut değerlerini koruma ve yeni değerlerin üretilme çabalarını mümkün kılmaktadır. Kentsel yeteneğin ortaya çıkması kentin yaratıcılık potansiyelini de yükseltmektedir. Bu noktada her kentin kendi dinamiğinden kaynaklanan kentsel kimliğinin yer aldığını söylemek

mümkündür. Böylece kentte yeteneklerin ortaya çıkarılarak korunması yaratıcılık potansiyellerinin kullanılmasını sağlarken diğer taraftan da kentlerde yaşanan sosyal, kültürel ve fiziksel erozyonların önlenmesine yardımcı olmaktadır (Memişoğlu ve Kalağan, 2016: 531-532).

Nihayetinde kentsel yetenek bir kentin sahip olduğu kaynakların, potansiyellerin ve kapasitenin bir araya gelerek kentteki ekonomik büyümeyi, yaşam kalitesini, sosyal bütünleşmeyi ve sürdürülebilirliği artırma becerisi olarak tanımlanabilir. Bu kavram, bir kentin kendini geliştirme ve yenilikçi çözümler üretme yeteneğini ifade etmekte ve kentin rekabet edilebilirliğini arttırdığı söylenebilmektedir. Bir kentteki yaşam kalitesinin, ekonomik sektörlerin ve sosyal uyumun kentin olumlu imaj kazanmasına katkıda bulunacağı söylenebilir. Aynı zamanda kentin çekiciliği de artarak genel olarak kentin ekonomik yönden kalkınmasını destekleyebilir.

3. Yerel Girişimcilik Yeteneği Doğrultusunda Yeniden İmajlandırma

Girişimcilik ekonomik gelir elde amacıyla doğa, emek, sermaye, teknoloji ve bilgi gibi üretim faktörlerinin organize edilerek hizmet ya da mal üretilmesidir. Böylelikle girişimcilik “*ekonominin lokomotif*” şeklinde belirtilmektedir. Fakat girişimcilik, sadece ekonomik faaliyetler şeklinde görülmemeli, girişimcilerin üretimde bulunması, toplum için hizmetler sunması, refah sağlanması ve yoksulluk ile mücadelede bulunarak sosyal boyutları da içerisinde barındıran bir kavramı ifade etmektedir (Esmer ve Yüksel, 2018: 269; Esmer, 2019: 1041)

Girişimcilik kavramı günümüzdeki anlamı ile “*girişimcinin risk üstlenme kadar üretim faktörlerini örgütleme ve yönetme niteliklerine de sahip olması gerektiği*” şeklinde tanımlanabilmektedir (Bozkurt v., 2012: 232). Bu tanımlamayla, girişimcinin risk almanın yanı sıra yöneticilik özelliklerine de sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır. Joseph Schumpeter ise girişimciliği inovasyon ile ilişkilendirerek girişimciliğin yenilik yapma eylemi olduğunu ifade etmiştir. Schumpeter, girişimciliği inovasyon ile bağdaştırmanın yanı sıra, girişimcilerin ekonomik kalkınmadaki önemini de ortaya koymaktadır (Filion, 1998: 3-4).

Girişimcilik ile ilgili pek çok tanım yapılmasına rağmen, bu tanımlamaların ortak özelliği arasında yeni iş kurma, uygulamaya geçme, fırsatları görme, risk alma, yenilikçi düşünme ve yenilikler üretme bulunmaktadır (Bozkurt vd., 2012: 232; Ballı, 2017: 148). Girişimcilik, durgun ekonomileri canlandırarak yeni iş sahalarının yaratılmasını, ekonomik kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayarak işsizlik probleminde yönelik çözümler sunmaktadır. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin büyümesinde temel bir araç olarak girişimcilik, giderek daha önemli bir hale gelmektedir (Ballı, 2017: 144-147).

Günümüzde yerelde giderek artan yoksulluk, işsizlik, göç hareketleri, sağlık sorunları ve gelir dağılımındaki adaletsizlik her toplum ve kişiyi direkt olarak ilgilendirir hale gelmiştir. Yerelde girişimciliğin ekonomik ve sosyal olmak üzere iki hedefi bulunmaktadır. Ekonomik hedefler arasında; gelirin artırılması, kredi kullanma

kapasitesinin geliştirilmesi, yatırım ile ilgili süreçlerin basitleştirilmesi, girişim risklerinin minimize edilmesi, satış fırsatlarının artırılması ve pazarlama zincirinin etkinliğinin sağlanması sayılabilir. Sosyal hedefler ise; boş zamanların verimli bir şekilde değerlendirilmesi, sosyal güvenlik önlemlerinin alınması ve yapılacak işlerin kolaylaştırılması olarak sayılabilmektedir (Lashgarara, 2011: 5537).

Yerel girişimcilik anlayışı, geleneksel yerel kamu hizmetlerinin sunulmasının ötesinde, kentsel kalkınma ve büyümeyi amaçlayan bir yönetim yaklaşımını ifade etmektedir (Akyol, 2018:590). Yerel kalkınma ve büyümeyi sürdürülebilir kılabilmek için doğru politikaların belirlenmesinde mekânsal gelişimin doğrudan ya da dolaylı etkilerini göz önünde bulunduran çok aktörlü hedef ve stratejileri içeren "*stratejik planlama*" çerçevesinde hareket edilmesi gereklidir (Newman ve Thornley, 1996). Neoliberal ideolojinin yeniden inşası adına önemli unsurlardan biri olan girişimciliğin özellikle 1980 sonrası dönemde yerelin yeniden organizasyonu uygulamaları ve yerele dönük müdahalelerde bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir (Şengül, 2009: 140). Kapitalist gelişim sürecinde yerelin tanıtım ve girişimcilik yaklaşımını benimseyen mekanların süreçten fayda sağlayacağı vurgulanmaktadır. Özellikle Amerikan kentlerinin temel özellikleri arasında yer alan girişimcilik, kentsel büyüme ve gelişim politikalarının merkezinde yer almaktadır (Judd ve Ready, 1986; Leitner, 1989).

Günümüzde de artık birçok kent, insanların ziyaret rotasında bulanabilmek veya yatırımcıların dikkatini çekebilmek adına yerel potansiyel varlıklarını kullanmaya başlamıştır. Avrupa ve Amerika kentleri, 1970'li yıllardan itibaren kültürel varlıklarını girişimci stratejiler ile değerlendirmeye başlamıştır (Karaduman 2023: 5). Yerel çekici imaj oluşturmak, bu imajı yerelin kimliğine entegre etme ve buradan ekonomik kazanç elde etme, yöneticilerle kent elitlerinin etkin olduğu bir alandır. Burada yerel yönetim süreçleri içerisinde, mekanlarını öne çıkarma amacıyla girişimci nitelikler kazanan projelere yer verildiği bilinmektedir (Ward, 2000; Kirlin ve Marshall, 1988; Harvey, 2016; Jessop ve Sum, 2000). Bu bağlamda, kentlerin kültürel kimliği ve bu kimliğin üzerine inşa edilen imajlar aracılığıyla yerelin özgünlüğünü ortaya çıkarmak, girişimciliğin ön plana çıkarılması açısından kritik öneme sahiptir (Harvey, 1993; 2015).

Modern zamanlar ile birlikte geçmişin yerini alması süreci hızlanarak mekânın yeniden üretilmesiyle toplumsal ilişkiler de hızla dönüşmeye başlamıştır. Henri Lefebvre'ye göre de modern mekânın üretim kavramı, modern toplumun doğuşunu anlamayı mümkün kılmaktadır. Çünkü üretim tarzı, belirli toplumsal ilişkiler ile birlikte kendi zaman ve mekanını organize etmekte ve üretmektedir. Yeni mekân oluşturulur iken yeni üretim tarzı mevcut mekânı sahiplenip kendi amacına göre organize etmektedir. Bu süreçle birlikte modern mekân homojen, parçalı ve hiyerarşik bir yapı kazanmaktadır (Lefebvre, 2015: 26-28). Kapitalist üretim sistemi, bir yandan mekânı biçimlendirirken diğer yandan modern toplumsal yaşamı organize etmektedir. David Harvey'e göre, kapitalizmin gelişimi için öncelik ile mekânın kapitalizme uygun bir şekilde yapılandırılması gerekmektedir (Harvey, 2013: 141). Kapitalizmin ana hedefi de sermayenin artırılmasıdır. Sermaye artışı ise yatırımlarla mümkün olmaktadır. Mekânsal

üretim için gerçekleştirilen yatırımlar, bir yandan kentsel mekânı cazip hale getirirken diğer yandan kentin yeni yatırımlara açık olmasını sağlamaktadır.

Bu sayede girişimcilik ile hem eski mekânların yenilenerek yeniden kullanılmasını sağlayıp hem de yeni mekânların ekonomiye kazandırılmasına katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak, yerel girişimcilik mekânı sürekli bir inşaat alanına dönüştürerek hareketlilik ve canlılık kazandırılmasına yardımcı olmaktadır. Peter Hall'a göre de kentlerin canlılığının anlayabilinmesi için "*yaratıcılık*" kavramına odaklanılması gerekmektedir. Yaratıcılığa yönelik kentlerin yeteneklerini keşfedip mükness işlevi görebek bireyler için çekici bir hale gelmektedir (Hall, 2006).

Girişimcilik, bir kentin yalnızca ekonomik anlamda değil, sosyal, kültürel ve teknolojik açılarından da gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu katkılar, kentin hem yerel hem de küresel ölçekte daha cazip ve yenilikçi bir imaj oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Günümüzde kentlerde yaşayan insan sayısı ülke nüfusunun yarısını geçerek %80 düzeylere ulaşmıştır. Bu durum da kentlerin yaşanabilecek cazip yerler haline getirilmesini de beraberinde getirmektedir. Çünkü kentlerin en değerli kaynağı orada yaşamakta olan insanlardır. İnsan zekâsı, hayalleri ve yaratıcılıkları, kentsel kaynaklar olarak; doğal kaynaklar, yerleşim yerleri ve pazarlara ulaşılması gibi unsurların yerini almaktadır. Bu noktada kentin ve kentte yaşayanların yeteneklerinin ortaya çıkarılması kentlerin gelecekteki başarısını da belirleyerek kentlerin hayatta kalma yeteneği geliştirilmesi üzerinde de etkili olmaktadır (Landry, 2004: xiii).

4. Kent İmajı Oluşumunda Kentsel Yeteneğin Yeniden Keşfi: Bir Sanat Köyü (Küçükköy:Yeniçarahori) Örneği

Küçükköy'ün kuruluş tarihi ile ilgili kesin bilgiler bulunamamakla beraber, 19.Yy kayıtlarındaki adının "*Yeniçarahori (Yeniçeri Köyü)*" şeklinde ifade edilmesi ve ayrıca aynı kent dokusunda mimari malzeme olarak karşılaşılan tuğlaların "*Yeniçarahori'on Üretimi*" baskısının olması, bu adın 19.Yy'da kullanılmış olduğunu göstermektedir (Psarros, 2004: 4). İsmi kökeni, 1462'de Fatih Sultan Mehmet'in Midilli'yi alması ile kıyı bölgelerinin uzunca süredir korsanlar tarafından tehdit edilmesine karşı olarak bölgeye yeniçerilerin yerleştirilmesiyle ilişkilendirilmiştir. Midilli Adası'ndaki kaleye 200 yeniçeri ve 300 azap muhafızı yerleştirildiği sonrasında da adanın Türkleşmesini hızlandırabilmek için Türkmenlerin yerleştirildiği bilgileri yer almaktadır (Karagözoğlu, 2016: 42-43).

Kayıtlarda Ayvalık'a bağlı tek köy olan Yeniçarahori 1820'e kadar nüfusunun 2000 civarında olduğu belirtilmektedir. Özellikle nüfus bilgisinden yola çıkarak 2000 kişilik nüfusu ile kent dokusunda en az 300-400 civarı konutun bulunduğunu ortaya koyan veriler, Küçükköy'ün 19.Yy'da gelişmiş kent dokusuyla ekonomik faaliyetler açısından canlı bir yerleşim yeri olduğunu göstergesi sayılabilir (Psarros, 2004: 4). 19. Yy'da Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik ortamında uluslararası sanayi ve ticaret faaliyetleri ile ön plana çıkan önemli liman yerlerinden biri olmuştur. Etnik kökeninin ağırlıklı olarak Rumlardan meydana gelmesi, Avrupa'yla kültürel ve ticari iş birliği oluşmasına olanak tanımış, zeytin gibi önemli tarım ürünlerine sahip toprakları ve deniz

ulaşımını gerçekleştirecek kıyıya sahip olması gibi avantajlar Küçükköy'ün kısa sürede ekonomik olarak büyük gelişme gösterdiği belirtilmektedir (Bayraktar, 2002: 23).

Günümüzde ise yılda bir milyon turisti ağırlayan sanat, kültür ve doğasal anlamda değerler taşıyan, özellikle sanatı ve kültürel yapısı ile önemli destinasyon haline gelmiş geleneksel Ege kasabası niteliğindeki Küçükköy'ün, kentsel yeteneği doğrultusunda kent imajının oluşumundaki unsurların ortaya çıkmasını sağlayan ve 2021'de başlatılan “SENTRUM- Yeşil Destinasyon Modeli Projesi”nin analizi ve projeye ait internet sitesi incelenmiştir.

Küçükköy'de 2021 Haziran ayında başlatılan “Enerjisa”, “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)” ve “Sabancı Üniversitesi” iş birliği çerçevesinde “Sentrum Yeşil Destinasyon Modeli Projesi” yürütülmektedir. Bu proje ile yerel potansiyeline ulaşamamış destinasyonu sürdürülebilirlik çerçevesinde dönüştürerek yerel kalkınmayla çevre, ekonomi ve topluma olumlu kazanımlar elde edilmesi amaçlanmaktadır (Sentrum, 2021: 4). Bu proje ile aynı zamanda Küçükköy'de yer alan 8 küçük ölçekli turizm işletmesi ve 2 kamu binasında enerji etüt çalışmaları gerçekleştirilmiş ve kullanılan ekipmanlarda enerji tasarrufu sağlayabilmek için gereken iyileştirmeler yapılmıştır. Enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir turizm uygulamaları hakkında mevcut durumun tespit edilmesi amacı ile özel işletmeler, kamu kurumları ve yöre halkı olmak üzere odak grup toplantıları ve eğitimler gerçekleştirilmiştir (sentrum, 2024).

“Küçük kasaba yapısı, güneşlenme süresi, enerji etkin geleneksel taş mimarisi, baki ve rüzgâr alma kapasitesi” gibi avantajları ile sürdürülebilir, yeşil turizm destinasyonu olma noktasında önemli avantajlar taşıyan Küçükköy'deki proje kapsamında 5 ana başlıkta çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bunlar (sentrum, 2024);

- “Küçükköy Turizm Değer ve Paydaş Analizi”
- “Küresel Yeşil Destinasyon Standartları”
- “Küçükköy Çevre Dostu Ulaşım Sistemleri Strateji ve Yol Haritası”
- “Küçükköy Yeşil Destinasyon Modeli”
- “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hareket Planı” şeklindedir. Küçükköy'ün ön plana çıkan kaynak değerleri ise aşağıda gösterildiği şekildedir.

Tablo-1. Küçükköy'ün Turizm Kaynak Değerleri

Küçükköy Turizm Kaynak Değerleri	Cazibe Değerleri
Doğal Değerler	“Ayvalık Tuzla, Küçükköy Deresi Şeytan Sofrası, Ayvalık Adaları Tabiat Parkı, Madra Dağı, İda Madra Jeoparkı, Kozak Yaylası”

Kültürel Değerler	<i>“Ayvalık ve Cunda, Boşnak Kültürü, Bergama UNESCO Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı, Taş Evler ve Geleneksel Ege Köyü, Ayvalık Küçükköy Geleneksel Boşnak Teferiç Şenlikleri”</i>
Sanatsal Değerler	<i>“Sanat galerileri ve atölyeler”</i>
Agro-Kültürel Değerler	<i>“Organik ve Geleneksel Zeytin Tarımı, Çam Fıstığı Üretimi ve Ürünü, Boşnak Süt Ürünleri Yetiştiriciliği ve Kültürü”</i>
Sosyo Kültürel Değerler	<i>“Sabancı Üniversitesi Yaratıcı Teknolojiler Atölyesi”</i>

Kaynak: Sentrum, 2021.

Küçükköy yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere Ayvalık Tuzla, Şeytan Sofrası, Ayvalık Adaları Tabiat Parkı doğal değerleri, Boşnak kültürü ve Teferiç Şenlikleriyle kültürel değerleri, zeytin, çam fıstığı ve Boşnak süt ürünleri ile agro-kültürel değerleri ve son olarak Küçükköy’de Sabancı Üniversitesi tarafından kurulan Yaratıcı Teknolojiler Atölyesi ile cazip ve yenilikçi yetenekleriyle ön plana çıktığı görülmektedir.

Ayvalık Tuzla’da kuş gözlem potansiyeli açısından önem taşımakta ve flamingo gibi çeşitli türlerin gözlemlendiği gözetleme kulesi yer almaktadır. Küçükköy Deresi’nde ise kuş ve doğa gözlem turizmi için değer taşıdığı, Şeytan Sofrası’nda ise manzara değeri ve doğal yapısıyla kuş gözlemcileri ve aynı zamanda yat ve yelken turizmi için değer taşıyan turistik faaliyetleri yer almaktadır. Fıstık çamı üretimiyle bilinir hale gelmiş Kozak Yaylası, Türkiye’nin UNESCO tescilli 2. Jeoparkı Madra Jeoparkı uluslararası ölçekte önem arz eden değerler olarak ön plana çıkmaktadır. Cunda Adası ise geleneksel mimari dokusu ve sarımsaklı sahili gibi değer taşıyan öğelerle ön plana çıkmaktadır. Balkan ülkelerinin *“hidrellezi”* olarak adlandırılan *“Geleneksel Boşnak Teferiç Şenlikleri”* yöre halkının yerel kıyafet, görenek ve ürünleriyle şenlikler düzenlemesi, çeşitli sanat galerileri ve atölyeleriyle de yörenin önemli değerleri arasında yer almaktadır. Zeytin, Boşnak süt yetiştiriciliği ve çam fıstığı gibi ürünleri geliştirme ve pazarlama faaliyetleri ile de yörenin doğal, ekonomik, kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi açısından önemli potansiyel taşımaktadır. Böylelikle yörede zengin kültür ve doğal cazibe değerlerin olması, şenliklerin düzenlenmesi, taş evlerin bulunması yörenin kültürel kimliğini yansıtmakta ve bu sayede de artan turizm hareketliliğiyle yörenin ekonomik canlılığına katkı sağlayarak kentsel imajın güçlenmesine yardımcı olmaktadır.

Bir yerin canlılığını anlayabilmek için girişimcilik çerçevesinde yaratıcılık kavramına yönelip yeteneklerini keşfetmesi ve böylelikle imajını güçlendirmesi (Hall, 2006) doğrultusunda Küçükköy’de Sabancı Üniversitesi işbirliği ile *“Yaratıcı Teknolojiler Atölyesi”* kurulmuş ve burada öncelikli olarak kadınlar ve 8-15 yaşındaki ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerine oyun tasarımı, kodlama, oyun tasarımı, prototipleme gibi çeşitli konularda dersler verilerek atölyeler, söyleşiler düzenlenmektedir (Sentrum, 2021: 19). Bu sayede Küçükköy’de eğitim, atölye gibi çeşitli faaliyetlerin bulunması yerel değerleri korurken köyün aynı zamanda inovatif ve yaratıcı

uygulamalar aracılığı ile sürdürülebilir turizmi destekleyerek cazibe merkezi olmasını sağlama potansiyeli taşımakta ve yörenin imajını güçlendirdiği söylenebilir.

“Küçükköy Yeşil Destinasyon Modeli” kapsamında uyarlanabilecek standartlar yörenin yetenekleri doğrultusunda belirlenmiş ve bu standartlar çerçevesinde “sürdürülebilir ulaşım”, “yeşil satın alma” ve “üretim ve tüketim” konularını kapsayan yol haritalarının çıkarılıp “ilgili kamu kurumları” ve “yöre halkı” ile paylaşılarak görüşleri alınmıştır. 8 işletmeye ihtiyaçları çerçevesinde “enerji verimli aydınlatma” ve “beyaz eşya” ile destek verilmiş, iki kamu binasına da “güneş enerji santrali” kurulmuş ve “enerji verimliliği uygulamaları” gerçekleştirilmiştir. Ayrıca sürdürülebilir turizm, atık yönetimi, enerji verimliliği, iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda öğrenci, bölge kadınları ve işletme sahiplerine eğitimler verilmiştir (Sentrum, 2022: 5).

“Alternatif yürüyüş ve bisiklet rotaları” oluşturularak bu rotalardan “enerji rotası ve bisiklet/yürüyüş rotası” ve yörenin turizm kaynak değerlerinin deneyimlenmesine olanak sağlayacak şekilde niteliklendirilmiş haritalar oluşturulmuştur. Yaratıcı Teknolojiler Atölyesi’nin çalışmaları ise rotanın merkez güzergahında konukların öğrenebileceği ve deneyimleyebileceği yerde tasarlanmıştır. Rota boyunca ayrıca Kozak Yaylası, Bergama ve Fıstık çamı hakkında yöreye gelenlerin bu konuda bilgi alabilmesi hedeflenmiş ve Ege Bölgesi’nin yüksek enerji uygulama tekniklerinden biri olan yel değirmenleri rota üzerinde konumlandırılmıştır (Sentrum, 2022: 10). Ayrıca Küçükköy’de “Fen İşleri Daire Başkanlığı” önünde bulunan halka açık otopark alanında ise Türkiye’nin ilk ve en hızlı elektrikli araçlar şarj istasyon ağı şirketi olan “Eşarj” ile yatırım yapılarak, bölge 120 kurulu gücüne sahip yüksek hızlı (DC) şarj özelliğine sahip 2 soketli şarj istasyonuna sahip olmuştur. “Küçükköy Çevre Dostu Ulaşım Sistemleri Strateji ve Yol Haritası” kapsamında da turizm sektörüne hizmet veren otel, restoran, kafe, tur acenteleri, esnaf, sanat galerisi, kamu kurumu, sivil toplum kuruluşu vb. tüm paydaşları kapsayan 41 paydaş ile görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda Küçükköy’de hizmet veren yaklaşık 20 sektör paydaşı ile ilgili dolaylı bilgi toplanarak ulaşım, taşıma ve kargo gibi tüm faaliyet alanlarının güçlü ve zayıf yönleri ortaya koyulup bölgesel politikalar dikkate alınarak Küçükköy için çevre dostu ve sürdürülebilir ulaşım yol haritası hazırlanmıştır (Sentrum, 2022: 11). Bu sayede yöre halkının enerji kullanımıyla ilgili bilgiler edinmesi, yörenin mevcut yeteneği olan yenilenebilir enerji kaynakları vasıtasıyla kendi enerjisinin üretilmesinin sağlanması, çevre dostu alternatif ulaşım modlarıyla zenginleştirilen rotaların oluşturulması ve şart istasyonu şirketiyle elektrikli araçların kullanımını benimseyen şarj istasyonlarına yer verilerek yerele çekici imaj kazandırılmak isteyen çalışmalar arasında yer almıştır.

“Küçükköy Yeşil Destinasyon Modeli” çerçevesinde ayrıca kapsayıcılığı daha fazla olan sürdürülebilir tedarik zincirinin oluşturulabilmesi için “Yeşil Satın Alma ve Tedarik Zinciri Yönetimine İlişkin Strateji” kapsamında birlik, vakıf ve kooperatif gibi örgütlü yapıların varlığı altında uygulamalara yönelik atılacak adımlar için bu konuda bilgi sahibi akademisyen, sivil toplum, özel sektör temsilcileri ile vatandaşlardan oluşan bir danışma kurulu kurulması önerilen stratejik yaklaşımlardan birisi olmuştur (Sentrum,

2022: 13). Yeşil satın alma uygulamalarının yörenin yenilikçi ve çevreci bir yer olarak algılanmasını sağlayıp yöreye çevre bilincine sahip turistlerin ve yatırımcıların çekerek hem bilinçli bir tüketim kültürünün oluşmasına katkıda bulunarak hem de yörenin çevresel, ekonomik ve sosyal sorumluluklar çerçevesinde gelişmesine olanak tanıyarak imajın güçlendirilmesine yardımcı olduğunu söylemek mümkündür.

Yeşil destinasyon modeli kapsamında ayrıca “*Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim için Destinasyon Bazlı Strateji ve Yol Haritası*” oluşturulabilmesi için yörede Boşnak kültürüne ait yiyecek ve içecek ürünleri ile sanat galerilerinin sanatsal ürünlerinin üretim ve satışının yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda tanıtım, markalaşma, pazarlama ve yeşil satın alma gibi üretim ve tüketimle ilgili gerekli planlama, uygulama ve izleme mekanizmalarının oluşturularak bu süreci yönetecek örgütlü bir yapının tesis edilmesi ön görülmüştür (Sentrum, 2022: 14). Bu sayede yerel üreticilerin desteklenmesi, sürdürülebilir tüketim için yerel ürünlere olan talebin artmasının sağlanması ve yenilikçi iş modellerinin benimsenmesine yol açarak yerel ekonomiyi canlandırarak yörenin hem imajını güçlendirmekte hem de küresel ortamda olumlu şekilde algılanmasına katkı sağlamaktadır.

Küçükköy'deki tüm çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilerek, kadınların süreçlere katılımlarının artırılması, bilgi edinmeleri ve güçlenmeleri amacıyla yapılan çalışmalara da yol gösterici olunabilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliği eylem planı hazırlanmıştır. Ayrıca “*Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*” ile iş birliği yapılarak Ayvalık ve çevre kentlerde “*mühendislik bölümlerinden mezun gençlerin enerji yöneticisi eğitimine katılması*” için çağrıda bulunarak eğitimlerini tamamlayan gençlerin ilgili sınavlardan sonra “*sertifikalı enerji yöneticisi*” olmaları ve enerji etüdü yapabilir hale gelerek bu alanda istihdamın artırılması hedeflenmiştir (Sentrum, 2022: 10). Böylelikle yörede toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına katkı sağlanması, işe ve mesleğe erişim için olanakların yaratılması çalışmalarının yörenin ekonomik kalkınmasını ve toplumsal uyumuna destekte bulunarak kentin olumlu bir imaj kazanmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

Sonuç

Günümüzde kentler kendilerini rakipleri ile diğer bir ifadeyle dünya üzerindeki diğer yerleşim yerleri ve kentlerle rekabet halinde bulmaktadır. Bu çerçevede, kentin olumlu ve güçlü imajı ile o kentin ziyaret edilmesi, kentin tercih edilmesi ve kente yatırım yapılması gibi kenti cazip hale getiren temel değişkenler arasında doğrudan bağlantının olduğu fark edilmektedir. Dolayısıyla kentler, küresel rekabet nedeni ile kenti cazibe merkezi haline getirmek, yatırımcıların kente çekmek, nitelikli insanları kentte yaşamak için teşvik etmek ve diğer hedeflere ulaşabilmek için çeşitli stratejiler kullanmak zorundadır. Bu noktada ise kentlerin birbirlerine üstünlük kurabilmesi için kentsel yeteneklerini keşfederek kent imajlarını oluşturması gerekmektedir.

Kent özelliklerinin dışa vurulması anlamına gelen kent imajı, yapılan araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda da görüldüğü üzere bir kentin çekim merkezi haline gelmesi için önemli bir unsur olarak karşılaşılmıştır. Küçükköy'de bu imaj yaratılırken

“kent imajı bileşenlerinin” gerek bölgeler gerekse odak noktalarıyla önemli bir rol oynadığı da görülmüştür. Kent imajı oluşumunu etkileyen doğal yapı, coğrafi konum ve tarih gibi bazı unsurlar hiçbir şekilde değiştirilemezken, parklar, meydanlar ve turistik rotalar gibi kentsel alanlarda sunulan hizmet kalitesinin yükseltilmesi ile kent imajı algısının olumlu yönde değiştirilmesi mümkün olabilmektedir. Bu bakımdan kentin bileşenlerinin iyi aktarılması, o yörenin tanınırlığını da yükselteceğinden kent imajına da olumlu etki yaratacağı bir gerçektir. Kent imajı da ne kadar iyileştirilirse kentin işlevselliği de artarak katma değer yaratalınabilecektir. Bu anlamda kent sosyal, ekonomik ve çevresel gibi birçok açıdan çekim merkezi haline gelmesi gerekmektedir. Kentlerin sahip olduğu çevresel, kültürel ve tarihi zenginlik potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda kentin çekim merkezi haline gelmesi ve küresel rekabet edilebilirliğini destekleyecek olan kent imajının korunarak daha da geliştirilmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

Bir sanat köyü olan Küçükköy’ün ise, etrafındaki değerlerin ve “*SENTRUM- Yeşil Destinasyon Modeli Projesi*”nin oluşturulması, ziyaretçiler ve yerel halk için farkındalık temelli turistik rotalara dahil edilmesi ile destinasyona ilişkin doğal değerlerin korunması, tanıtılması ve Sabancı Üniversitesi iş birliğiyle kurulan Yaratıcı Teknolojiler Atölyesi’nde düzenlenen atölye ve eğitim faaliyetleriyle Küçükköy’ün çevreci imajının güçlendirilmesine yardımcı olduğu anlaşılmıştır.

Yörede kent imajının bileşenlerinden olan ulaşımın daha çevreci hale getirilmeye çalışılması, bisiklet ve yürüyüş ile zenginleştirilen rotaların ve bunun için gerekli altyapının oluşturulması, yöre halkının, kamu kurumlarının ve işletme sahiplerinin enerji verimliliği konusunda bilgilerinin artması sağlanması, şarj istasyonlarının kurulumu, kent imajının bileşenlerinden odak noktası olarak görülen yörenin taş evlerini içine alan geleneksel mimariyle de bölgenin tarihi, kültürel ve toplumsal değerlerin ortaya konulmasıyla yörenin hem enerji alanında hem de markalaşma çabalarına olanaklar sunması yerel imajını güçlendirerek küresel ortamda rekabet edilebilirliğini yükseltmiştir.

Küçükköy ekonomisi için önemli bir faaliyetler arasında bulunan; zeytincilik, Boşnak sütü üretimi ve Boşnak Teferiç Şenliğine yer verilmesiyle yerel değerlerin tanıtılması, heykel, resim ve edebiyat gibi sanatsal faaliyetlerle sanat köyü konseptinin geliştirilmesi, kadın katılımının ve istihdamın artırılmaya çalışılması, oluşturulan turistik rotalar sayesinde günübirlik gezilerin konaklamaya dönüşmesi ve çam fıstığı ürününün ziyaretçiler ile buluşturulmasıyla Küçükköy’e hem turistik hem de ekonomik değerler kazandırılması girişimleriyle yörenin gelecekte hayatta kalma yeteneğinin artması sağlanarak imajın güçlendirilmesi adına önemli çalışmalardan olmuştur.

Yöre halkının planlamalara dahil olması, sürdürülebilirlik hakkında bilgilendirilmesi, paydaşların katkıları, yerel ürün ve hizmetlerin teşvik edilmesi, yerel işletmelere teşvik ve destek sağlanmasıyla yerel ekonominin güçlenmesi sağlanarak yörenin değişim ve dönüşüm göstererek sosyoekonomik ve çevresel kalkınmanın desteklenmesi çabalarının, yerelin yeteneği doğrultusunda yeniden imajlandırılan hareketlerden olduğu görülmüştür.

Ayrıca Küçükköy'ün, özgün kimliğini ve yeteneklerinin keşfedilmesini sağlayan çalışmaların yörenin imajını olumlu yönde etkileyerek yaratıcılık potansiyelinin de yükselmesini sağlarken diğer yönden yörenin fiziksel, kültürel ve sosyal erozyonun önlenmesi ile kendini yaşanılan yere ait hissedilen bireylerin oluşmasına yardımcı olduğu görülmüştür. Sonuç olarak yerelin yeteneklerini keşfedip, farklı ve kuvvetli yanlarıyla imajını güçlendirici dönüşmeleri sağlayacak çalışmalarının yürütülmesi o yörenin hem çekim merkezi haline gelmesini sağlayacak hem de sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda kalkınmasında önemli rol oynayarak küresel ortamda rekabet edilebilirliğini arttıracaktır.

Etik Beyanı: Çalışma için etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmada her iki yazarın katkısı eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makalenin yazar/yazarlarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Akkar, M.Z. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama*, 2, 29-38.
- Akyol, D. (2018). Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımının Temel Özellikleri ve Diğer Planlama Yaklaşımlarından Ayrıldığı Yönleri, *The Journal of International Social Research*, 11(58), 588-593.
- Aslanoğlu, R.A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Ballı, A. (2017). Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (29), 143-166.
- Bayraktar, B. (2002). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bill, E., Marion R. (1997). Marketing Local Identity, *Journal Of Urban Design*, 2(1), 35-39.
- Bozkurt, Ö. Ç., Kalkan, A., Koyuncu, O., Alparslan, A. M. (2012). Türkiye'de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (15), 229-247.
- Cao, Y., ve Li, H. (2019). The Construction of Evaluation Indicator System on Urban Talent Development Potential, In 2019 5th International Conference on Social Science and Higher Education (ICSSHE 2019), (132-135), Atlantis Press.

- Çetintahra, G., E. (2011). Kent İmajı Yaratma Sürecinde Kentsel Tasarım ve Planlamanın Sorgulanması. *İdealkent*, 2(3), 158-171.
- Esmer, Y. (2019). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Girişimcilik Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 1041-1051.
- Esmer, Y., ve Yüksel, M. (2018). Relationship Between Entrepreneurship and Organization. E. Yıldırım, ve H. Çeştepe içinde, *Globalization, Institutions and SocioEconomic Performance- Macro and Micro Perspectives*, (257-272), Berlin, Peter Lang GmbH.
- Filion, L., J. (1998). From Entrepreneurship to Entreprenology, *Journal of Enterprising Culture*, (6), 1-23.
- Güley, K. (2001). *Kent Kimliği Değişim Sürecinin Gazimusa Örneğinde İncelenmesi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, FBE Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hall, P. (2006). Why Some Cities Flourish While Others Languish, *Un-Habitat, London, Eartscan*, 15-17.
- Harvey, D. (1993). From Space to Place and Back Again: Reflections on The Condition of Postmodernity. J. Bird, B. Curis, T. Putnam, G. Robertson ve L. Tickner (Ed.), *Mapping The Futures: Local Cultures, Global Change* (3-29). Londra, Routledge.
- Harvey, D. (2013). *Paris, Modernitenin Başkenti*. Çev., Berna Kılınçer. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- İnoğlu, P. (2007). *İmaj Oluşturma Sürecinde Halkla İlişkilerin Etkin Kullanımı Örnek Uygulama Galata ve Pera Bölgesinin İmajının Yeniden Yapılandırılması*, Marmara Üniversitesi, SBE İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Halkla İlişkiler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Jessop, B., ve Sum, N., L. (2000). An Entrepreneurial City in Action: Hong Kong's Emerging Strategies in And For (inter) Urban Competition. *Urban Studies*, 37(12), 2287-2313.
- Karaduman, A. (2023). Kent Kimliği İnşasında Girişimci Kent Yönetimleri: Gaziantep Örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(1), 1-11.
- Judd, D. ve Ready, R. (1986). Entrepreneurial Cities and the New Politics of Economic Development, G. Peterson ve C. Lewis (haz.) *Reagon and the Cities*, WashingtonD.C
- Karagözoğlu, C. (2016). *Şeytan Sofrası'nda Akşam, Ayazment ve Boşnaklar*, İstanbul: Kibele Yayınları.

- Kirlin, J. ve Marshall, D. (1988). *Urban Governance: The New Politics of Entrepreneurship*, Urban Change and Poverty içinde Der. M. McGeary, ve L. Lynn. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Landry, Charles (2004) *A Creative City A Toolkit for Urban Innovators*, Comedia Earthscan Publications, London Sterling, VA. <https://books.google.com.au/books?hl=en&lr=&id=0zEEMxe96tMC&oi=fnd&pg=PA1&ots=xNSkdRV3XP&sig=2X2Mx6Mk4SYFPfQLoQAApLBIGU#v=onepage&q&f=false>, (Erişim Tarihi: 30.08.2024).
- Lashgarara, F., R. Nshim ve M. O. Najafabadi, (2011). Influencing Factors on Entrepreneurial Skills of Rural Women in Ilam City, Iran, *African Journal of Business Management*, 5(14), 5536-5540.
- Lefebvre, H. (2015). *Mekânın Üretimi*. Çev., Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Leitner, H. (1989). Cities in Pursuit of Economic Growth: The Local State as Entrepreneur, *Political Geography Quarterly*, 9(2), 146-170
- Lynch, K., (1960). *The Image Of The City*, The M.I.T Pres, Cambridge, Massachusetts.
- Lynch, K., (2012). *Kent İmgesi*, Çev., İrem Başaran, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Memişoğlu, D., ve Kalağan, G. (2017). Yaratıcı Kentler ve Kentsel Yetenek Üzerine Bir Tartışma. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 519-536.
- Newman, P. ve A. Thornley. (1996). Urban Planning in Europe, *International competition, national systems and planning projects*. Routledge.
- Özdemir, Ş., ve Karaca, Y. (2009). Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 113-134.
- Psarros, D. (2004). Ayvalık / Kydonies'in Kentsel Tarihi, Ege'nin iki Yakası-1 Ayvalık Kent Tarihi Çalışmaları Çev., A. Yorulmaz, Ayvalık.
- Sentrum. (2021). https://www.sentrum.com.tr/assets/files/kucukkoy_turizm_kaynak_deger_paydas_analizi.pdf, (Erişim Tarihi: 10.09.2024).
- Sentrum. (2022). <https://webinar.hbrturkiye.com/storage/uploads/yesil-destinasyon-kucukkoy-modeli-raporu-6458ac5c18231.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2024).
- Sentrum, (2024), <https://www.sentrum.com.tr/yesil-destinasyonlar/sentrum/kucukkoy>, (Erişim Tarihi: 25.09.2024).

Sevindi, N. (2003). *Kent ve Kültür*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Smith A. (2001). *Wealth of Nations*, Shaanxi People's Publishing House,Xi'an.

Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*, Ankara: İmge Kitabevi.

Tayyare, E. (2007). *Kentsel İmaj Öğeleri Bağlamında Haliç Bölgesi'nin İncelenmesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, FBE Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Mekan Organizasyonu ve Tasarım Programı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Tekeli, H. (2001). *Turizm Pazarlaması ve Planlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Tokuroğlu, S. (2017). *Ankara'nın Kent Markalaşması Çerçevesinde Kent İmajı'nın İncelenmesi*, Başkent Üniversitesi, SBE, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Tolunguç, A. (1999). *Turizmde Tanıtım ve Reklam*, Ankara: MediaCat Yayınları.

Wanteo Tu W., ve Xingming, F. (2003). *Talent Strategy in the Knowledge Economy*, Beijing: China Economic Press.

Ward, K. (2000) Front Rentiers to Rantiers: Active Entrepreneurs, Structural Spectators and The Politics of Marketing the City, *Urban Studies*, 37(7), 1097-1107.

Yurtseven, H. R. (2004). Küçük Adalara İlişkin Alternatif Turizm Biçimlerinin Geliştirilmesinde Bir Stratejik Planlama Modeli: Gökçeada (IMBROS) Örneği, *I. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*, 15-16 Nisan, 201-214.

Araştırma makalesi, Gönderim Tarihi: 21.10.2024; Kabul Tarihi: 22.11.2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1571400

The Impact of Individual Differences on Job Performance and Mental Health Among Accountants

Assist. Prof. Dr. Zülküf ÇEVİK

Sakarya University, Business Department

zcevik@sakarya.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-1445-0518

Abstract

Research is limited on the relationship between accountants' personality traits and their work-related attitudes, behaviors, and self-perception. Therefore, this study examines the effects of accountants' personality traits on job performance and mental health. The study examined individual variations in general self-efficacy, self-esteem, and “the Big Five personality traits, including openness to experience, conscientiousness, extraversion, agreeableness, and neuroticism.” 192 accountants working in the Sakarya and Kocaeli regions participated in the study through online surveys. The findings indicate that positive personality traits, such as agreeableness and extraversion, have beneficial effects on both job performance and mental health. Additionally, self-esteem and self-efficacy were positively correlated with these variables. Conversely, neuroticism was identified as having a negative impact on both mental health and job performance. These results highlight the importance of assessing personality traits before hiring accountants. Neuroticism may increase the likelihood of experiencing difficulties in the accounting profession. Therefore, it is crucial to consider personality traits in the recruitment processes of accounting professionals.

Keywords: Accountants, Self-efficacy, Self-esteem, Mental Health, Big Five

JEL Classification: M40, M41, D91

Muhasebecilerin Bireysel Farklılıkların İş Performansı ile Mental Sağlık Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Öz

Muhasebecilerin kişilik özelliklerinin işe ve kendilerine yönelik tutum, davranış ve çıktılarıyla ilişkisine dair sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu nedenle, bu çalışma muhasebecilerin kişilik özelliklerinin iş performansı ve mental sağlık üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, genel öz-yeterlilik, genel özsaygı ve “beş faktör kişilik özellikleri (deneyime açıklık, sorumluluk, dışadönüklük, uyumluluk ve nevroitiklik)” bireysel farklılıklar olarak ele alınmıştır. Sakarya ve Kocaeli illerinde çalışan 192 muhasebeci, çevrimiçi anketler aracılığıyla araştırmaya katılmıştır. Bulgular, uyumluluk ve dışadönüklük gibi pozitif kişilik özelliklerinin hem iş performansı hem de mental sağlık üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermiştir. Ayrıca, özsaygı ve öz-yeterliliğin de bu değişkenlerle pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. Nevrotikliğin ise hem mental sağlık hem de iş performansı üzerinde olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, muhasebecilerin istihdam edilmeden önce kişilik özelliklerinin test edilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle nevroitikliğin, muhasebecilik mesleğinde sorunlar yaşama ihtimalini artırabileceği belirlenmiştir. Bu nedenle, muhasebe meslek mensuplarının işe alım süreçlerinde kişilik özelliklerinin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebeciler, Öz-yeterlilik, Öz-saygı, Mental Sağlık, Büyük Beşli

JEL Sınıflandırması: M40, M41, D91

Introduction

The study of individual differences and their influences on job-related variables, including job satisfaction, job stress, job performance, organisational commitment, and organisational citizenship behaviour, has recently become a prominent area of interest within the academic community (Karabay, 2014; Petasis & Economides, 2020; Srivastava, 2013). Understanding how individual differences, especially personality traits, manifest in the workplace aims to enhance employees' performance and overall well-being (Cohen & Özsoy, 2021). Individual differences cover a broad range of variables, including age, gender, social and cultural background, physical characteristics, intelligence, motivation, cognitive styles, psychomotor skills, and personality traits (Roberts et al., 2007). Personality traits are more frequently studied in work than individual differences (Özsoy, 2019) because they underpin many other individual differences. Personality, a combination of genetic, environmental, and cultural factors, typically becomes less changeable upon reaching adulthood (Burger, 2019). Therefore, changes in personality traits are challenging, and these traits play a critical role in understanding individuals' behaviors and attitudes in the workplace (Barrick & Ryan, 2004; John & Srivastava, 1999). Personality traits play a crucial role in shaping job

performance, making them an essential factor in hiring decisions and career selection (Barrick & Mount, 1991).

Additionally, these traits are crucial in the adaptation to work conditions. This study examines how personality traits affect both job performance and mental health in accounting professionals. Over the past two decades, the concept of self-efficacy has been explored in relation to personality traits, particularly with the rise of positive psychology (Baumeister et al., 2003). Self-esteem, which reflects an individual's overall self-worth, is also considered an important factor affecting a person's quality of life and psychological well-being. Therefore, this study includes self-esteem as a personality trait. "The Big Five personality model (openness, conscientiousness, extraversion, agreeableness, and neuroticism)" (Costa & McCrae, 1992) is also included in the research. This model is widely used for assessing personality traits and is an essential tool in hiring, management, and psychology.

Accountants perform complex and critical tasks such as financial reporting, preparation of financial statements, internal control, cost accounting, and tax planning (Warren et al., 2016). They must also comply with legal regulations specific to their country or region. Despite these tasks' complexity, more research needs to examine the variables underlying performance differences among accountants (Baldvinsdottir et al., 2009; DeFond & Zhang, 2014). It is known that the work environment, a person's love for their job, and their expertise in the field significantly affect accountants' job performance (Darayseh, M., & Chazi, 2015). However, exploring the relationship between personality traits and accountants' performance can contribute significantly to the field. Understanding which personality traits lead to higher accountant performance can be a valuable guide for career choices, employment decisions, and organizing working conditions. Recently, as the influence of positive psychology (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) has increased across various social science fields, the concept of mental health has gained importance. The limited number of studies examining the mental health levels of accountants (Jahanian et al., 2023) and the existing empirical evidence regarding the relationship between personality traits and mental health (Sperandeo et al., 2020) renders this field of enquiry particularly intriguing. Generally, accountants consider factors such as job satisfaction levels, success in social relationships, private and family life dynamics, and working conditions as essential determinants of mental health.

Furthermore, differences in mental health may vary according to accountants' personality traits (Muehlbacher & Kirchler, 2019). Additionally, the lack of empirical research on psychological processes among accounting professionals highlights the need for more studies (Gibbins & Jamal, 1993; Gibbins & Newton, 1994; Young vd., 2021). Future research could further investigate the positive psychological factors influencing mental health and well-being among accountants. Examining the relationship between personality traits, job performance, and mental health among accounting professionals can create healthier and more productive working environments at individual and organizational levels. The study's findings are anticipated to offer valuable guidance for

accounting candidates and employers, helping them make more informed decisions in the accounting profession.

1. Development of Hypotheses

Self-efficacy can be defined as the belief in one's ability to effectively utilise their resources to accomplish a specific task (Bandura, 1997). Individuals who possess high self-efficacy tend to believe that they can overcome challenges in life using their cognitive and physical resources. General self-efficacy is a trait that empowers individuals to handle challenging situations and manage stress. Although this concept has gained popularity with the rise of positive psychology, it is rooted in Bandura's (1997) Social Cognitive Theory. According to Schwarzer and Jerusalem (1995), high self-efficacy is linked to reduced levels of depression and anxiety, as it improves one's capacity to manage challenging and stressful situations. A high level of self-efficacy can help individuals achieve their life goals healthier (Luszczynska et al., 2005). Conversely, low self-efficacy can lead to increased issues such as anxiety and depression (Muris, 2002). Therefore, there is expected to be a positive relationship between self-efficacy and the mental health of accountants. Individuals with high self-efficacy develop a strong belief that their resources are sufficient to achieve their goals rather than using success as a tool to reach their goals. Consequently, they are more likely to perform their duties on time and experience less stress and anxiety, leading to higher performance (Judge & Bono, 2001). Indeed, previous studies have found that self-efficacy has a performance-enhancing effect (Eryılmaz et al., 2019; Stajkovic & Luthans, 1998). It is therefore anticipated that self-efficacy will be positively correlated with job performance among accounting professionals. Based on these explanations, the study's first hypothesis is developed as follows:

Hypothesis 1: The self-efficacy level of accounting professionals is positively related to their job performance and mental health.

The term "self-esteem" is defined as the overall assessment that an individual makes of their own value and self-worth (Rosenberg, 1965). As self-esteem increases, individuals avoid difficult and embarrassing situations and are expected to fulfill their responsibilities on time. This helps individuals avoid potential negative experiences and provides a foundation for psychological well-being, positively impacting social and work life. Indeed, prior research has similarly indicated a correlation between self-esteem and reduced depressive symptoms (Orth et al., 2009; Orth & Robins, 2014) and plays a crucial role in effective stress management (Mann et al., 2004). Therefore, self-esteem is likely to positively impact the mental health of accounting professionals. In a meta-analysis, Judge and Bono (2001) discovered that self-esteem has a positive influence on employees' job satisfaction, motivation, and overall performance at work. Similarly, Baumeister et al. (2003) found a positive relationship between self-esteem and job performance. Individuals with high self-esteem are expected to consistently and reliably fulfill their responsibilities. This provides a foundation for increasing job performance. Based on

these considerations, the self-esteem of accounting professionals is expected to influence their mental health and job performance positively.

Hypothesis 2: The self-esteem of accounting professionals is positively related to their mental health and job performance.

Extraversion refers to socially outgoing, energetic individuals with positive emotions. Extraverted individuals enjoy interacting with others, which helps them better understand their problems by receiving social support (Costa & McCrae, 1992; Kotov et al., 2010; Özsoy et al., 2014). This has the potential to contribute to the positive development of their mental health. In work life, extroverts are likely to be happier and perform better due to their ability to communicate effectively with others. Extraverted accountants are more likely to be energetic and sociable in the accounting profession, especially at the certified public accountant level or in office settings. In public accounting, their ability to communicate effectively with clients is enhanced. For these reasons, extraversion is expected to be positively related to both mental health and job performance.

Individuals with high agreeableness are generally cooperative and prefer resolving conflicts with others calmly and amicably (Ardıç & Özsoy, 2016; Costa & McCrae, 1992). In professional work, agreeable individuals will likely avoid unnecessary conflicts, engage in strong social interactions, and receive healthy social support. This increases the likelihood of these individuals having a positive mental state in their professional and personal lives. Therefore, a positive relationship between agreeableness and mental health is expected. In the work environment, agreeable individuals are likelier to excel in teamwork, as they tend to exhibit less hostility and are less likely to harbor grudges against their colleagues. These traits increase the likelihood of agreeable individuals being well-liked in the workplace, which is expected to impact their performance positively. Indeed, previous studies have found similar results (Organ & Lingl, 1995).

People with high conscientiousness are responsible, disciplined, and consistently meet their obligations on time (Robbins & Judge, 2011). This trait may reduce their stress levels. Therefore, individuals who can consistently fulfill their responsibilities in both social and work life are expected to have higher mental health and job performance (Barrick & Mount, 1991).

Neuroticism refers to an individual's emotional instability and fluctuating emotional states. Individuals with high neuroticism are more prone to experiencing stress and anxiety and tend to be pessimistic (Barlow et al., 2014; Costa & McCrae, 1992). This trait is expected to affect mental health negatively. Furthermore, these individuals are more prone to experiencing stress, anxiety, and pessimism in their professional lives. Emotional fluctuations and unpredictable moods can lead to conflicts and disagreements with others and colleagues. For these reasons, neuroticism is expected to be negatively related to accounting professionals' mental health and job performance (Judge et al., 2002).

Individuals open to new experiences are curious and enjoy exploring new places and trying new things (Costa & McCrae, 1992; Robbins & Judge, 2011). This trait can help individuals keep their minds active, manage stress, and maintain their mental health. Keeping up with developments and presenting new ideas can contribute to accountants' performance in work life. For these reasons, openness is expected to affect mental health and job performance positively.

Hypothesis 3: All Big Five personality traits, except neuroticism, are expected to be positively related to accounting professionals' mental health and job performance. It is hypothesised that neuroticism will have a negative correlation with mental health and job performance.

2. Methodology

2.1. Sample and Data Collection

The data for this study were collected through an online survey comprising psychometric scales previously adapted into Turkish and demographic questions. The participants were accountants working in firms located in Sakarya and Kocaeli. The researcher's social networks were utilized to collect the data, resulting in 212 responses. Participants were provided with an informative consent form at the beginning of the survey, indicating that participation was voluntary. Of the 212 survey responses, 3 were incomplete, 5 respondents indicated they were not working in accounting departments, and 12 failed to correctly answer an attention-check question ("If you are reading this question, please select 13"). As a result, these 20 responses were eliminated from the dataset, and the analysis was performed using the remaining 192 responses from accountants. Approval for the study was granted by the Sakarya University Social and Human Sciences Ethics Committee, under approval number E-61923333-050.99-399807, dated 19.09.2024.

2.2. Participants

Among the participants, 58.3% were female, and 59.4% were single. The distribution of job positions was as follows: 21.9% held junior positions, 29.7% were in mid-level positions, and 29.2% held senior positions, with 37 participants not specifying their position. In terms of education level, 14.1% had a high school diploma, 36.4% an associate degree, 45.8% a bachelor's, and 2.1% a master's or higher. Three participants did not report their education level. The average age was 30.48 years (SD = 11.09), ranging from 18 to 67 years. Among the participants, 142 were from Sakarya, and 50 were from Kocaeli.

2.3. Measures

Big Five Personality Inventory: The Turkish version of the 44-item Big Five Personality Inventory developed by Benet-Martinez and John (1998) and adapted by Sümer et al. (2005), was used to assess five core personality traits: openness,

conscientiousness, extraversion, agreeableness, and neuroticism. A five-point Likert scale was employed to ascertain the level of agreement with each statement by the research participants, with 1 representing "strongly disagree" to 5 representing "strongly agree".

Job Performance: Job performance was measured using the Job Performance Scale developed by Kirkman and Rosen (1999) and adapted by Sigler and Pearson (2000), with a Turkish translation by Çöl (2008). This scale includes 4 items designed to assess participants' job performance. An example item is, "I complete my tasks on time". Participants rated their agreement with each item on a 5-point Likert scale, where 1 indicates "strongly disagree," and 5 indicates "strongly agree." Higher scores indicate better job performance.

Self-Esteem: The single-item measure developed by Robins et al. (2001) assessed participants' self-esteem. The researcher translated the item "I have high self-esteem" into Turkish. A 5-point Likert scale was employed to ascertain participants' level of agreement with the statement, where 1 indicates "not very true of me," and 5 indicates "very true of me." Higher scores indicate higher self-esteem.

Self-Efficacy: Participants rated the statement "I have high self-efficacy" on a 5-point Likert scale, 1 indicating "not very true of me" and 5 indicating "very true of me" to assess their self-efficacy. Higher scores reflect higher self-efficacy, indicating confidence in their abilities to complete tasks successfully.

Mental Health: Mental health was examined using a single-item measure initially developed by Yu and Wang (1993). Participants answered the question, "How do you rate your mental health?" using a 5-point Likert scale, from 1 (extremely unhealthy) to 5 (extremely healthy). The researcher translated the item into Turkish. Higher scores indicate better mental health.

2.4. Data Analysis

The data were subjected to analysis using SPSS 22. The internal consistency of the scales was evaluated using the "Cronbach alpha coefficient". Table 1 presents "the descriptive statistics and internal consistency" results. Correlation analyses were employed to investigate the relationships between the study variables, with the results presented in Table 2. Multiple regression analyses were performed to test the impact of individual differences (the Big Five) on the dependent variables (mental health and job performance), with findings detailed in Table 3.

3. Findings

The following sections present descriptive statistics, internal consistency results, correlation analyses, and multiple regression analyses.

3.1. Descriptive Statistics and Internal Consistency

As shown in Table 1, participants scored highest on agreeableness among the Big Five personality traits. High levels of self-esteem and self-efficacy were observed, while neuroticism levels were low. Job performance and mental health levels were found to be above average. The reliability coefficients of the scales used in the study were within acceptable ranges, with a minimum alpha score of 0.71 (Table 1).

Table 1. Descriptive Statistics and Internal Consistency Scores

	Mean	Standard Deviation	α
Openness to Experience	3.70	0.76	.86
Conscientiousness	3.95	0.64	.79
Extraversion	3.71	0.77	.80
Agreeableness	4.15	0.56	.71
Neuroticism	2.87	0.83	.80
Performance	3.70	0.86	.74
Self-esteem	4.24	0.89	
Self-efficacy	4.40	0.86	
Mental health	3.75	1.21	

Note. α = Cronbach's Alpha

3.2. Correlation Findings

The personality traits of openness to experience, conscientiousness, extraversion, and agreeableness are all positively correlated with each other. Additionally, these traits are negatively correlated with neuroticism. Moreover, all these personality traits positively correlate with performance, self-esteem, self-efficacy, and mental health. A negative correlation between age and neuroticism indicates that neuroticism decreases as age increases. Conversely, age positively correlates with mental health, suggesting that mental health improves. Both self-esteem and self-efficacy are positively correlated with mental health. The strongest correlation with performance is observed with self-esteem. Conscientiousness shows the strongest positive correlation with mental health. Self-esteem, self-efficacy, mental health, and performance are positively correlated, while neuroticism is negatively correlated (Table 2).

Table 2: Correlation Analysis Findings

Variables	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Openness to experience	-									
2.Conscientiousness	.43***	-								
3.Extraversion	.51***	.42***	-							
4.Agreeableness	.26***	.54***	.27***	-						
5.Neuroticism	-.26***	-.47***	-.37***	-.29***	-					
6.Performance	.25***	.28***	.42***	.20***	-.32***	-				
7.Self-esteem	.58***	.40***	.47***	.24***	-.41***	.45***	.-			
8.Self-effiacy	.44***	.41***	.51***	.30***	-.26***	.33***	.56***	-		
9.Mental health	.28***	.50***	.31***	.47***	-.54***	.36***	.44***	.43***	-	
10.Age	-.05	.12	-.02	.00	-.17*	.19**	.06	.01	.18*	-

Note. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

3.3. Multiple Regression Analysis Findings

The multiple regression analysis showed that agreeableness is the personality trait with the most positive impact on mental health. Additionally, “self-efficacy” and “self-esteem” were identified as positive predictors of mental health. Conversely, neuroticism was identified as a negative predictor of mental health. Other personality traits did not significantly predict mental health. Regarding job performance, self-esteem was identified as the strongest predictor, followed by extraversion. Other personality traits did not significantly predict job performance (Table 3).

Table 3: Multiple Regression Analysis Findings

Independent variables	Dependent variables					
	Mental health			Job performance		
	β	t	R^2	β	t	R^2
Openness to experience	-.07	-1.00	.45	-.13	-1.56	.25
Conscientiousness	.14	1.85		.02	0.22	
Extraversion	-.08	-1.08		.27***	3.36	
Agreeableness	.24***	3.76		.04	0.49	
Neuroticism	-.33***	-5.18		-.09	-1.20	
Self-esteem	.16*	2.15		.33***	3.79	
Self-effiacy	.20**	2.82		.02	0.21	

Note. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$, R^2 represents adjusted R^2

Conclusion and Discussion

This section includes a summary of findings, interpretation of results, limitations of the study, suggestions for future research, and a concluding paragraph. The three hypotheses developed in the study were tested using correlation analysis, and all of them were supported. In the multiple regression analysis, all individual differences were considered independent variables in predicting mental health and job performance. The results indicated that agreeableness is the personality trait with the strongest positive influence on mental health. Self-esteem was the strongest positive predictor of job performance, with extraversion also significantly impacting job performance. Neuroticism emerged as the only personality trait with a significant negative impact on mental health.

A key finding of the study is that neuroticism is a detrimental personality trait for accountants. Poor mental health can reduce the likelihood of individuals being effective, efficient, and content professionally and personally (Schaefer et al., 2007; Wright et al., 1993). Another notable finding is that agreeableness and extraversion positively affect accountants' mental health and job performance. This finding partially aligns with previous research examining career satisfaction among accountants (Levy et al., 2011). Individuals with high agreeableness are less likely to react impulsively to minor issues and are generally peaceful and helpful, which is critical in many professional fields, including accounting. The most detrimental personality traits, such as narcissism, irritability, combativeness, and antagonism, are negatively associated with agreeableness (Furnham et al., 2013). Low agreeableness may increase the likelihood of problems with management and decrease the ability to communicate effectively with supervisors.

Extraversion, another critical finding, is crucial for accountants as it enhances performance. Despite the stereotype of accounting as a desk-bound, non-communicative profession, the ability to interact well with others in the office and with clients is essential.

Self-esteem and self-efficacy are critical individual differences for mental health and job performance among accountants. High self-esteem and self-efficacy enable individuals to cope with challenges in their professional and social lives (Baumeister et al., 2003). Individuals with high self-esteem will likely fulfill their work responsibilities without compromising their professional image, potentially preventing work-related psychological issues and maintaining stress levels (Galanakis et al., 2016). Therefore, the positive impact of these traits on mental health is anticipated. In the context of performance, self-respect and striving to perform tasks in a way that preserves one's professional image can be a key factor in improving performance. Finally, the reduction in neuroticism and improved mental health with age can be attributed to maturation.

It should be noted that the study is subject to a number of limitations. The study was limited by the relatively small number of accountants working in firms in the Sakarya and Kocaeli regions who participated in the research. Challenges in increasing the sample size were encountered due to the lack of direct access to accountants in small businesses

and difficulties in accessing those in middle or large-scale organizations. Another limitation is convenience sampling and cross-sectional data collection via self-report. Future research should aim to use a more representative sample and include a more comprehensive range of personality traits, such as dark personality traits, perfectionism, obsessive-compulsive personality, paranoid personality, callous personality, and Type A and B personalities. Additionally, performance and mental health variables and meso-level variables, such as organizational commitment and trust in management, could be examined regarding personality traits. Furthermore, variables such as burnout and stress could also be investigated in the context of personality traits among accountants.

In conclusion, this study has identified a correlation between neuroticism, a personality trait that is detrimental to accountants' mental health and job performance. Additionally, the positive impacts of agreeableness, extraversion, self-esteem, and self-efficacy on accountants' mental health and job performance were noted. Therefore, employers are advised to consider these personality traits during the hiring process. Based on the study's findings, a career in accounting may not suit individuals prone to neuroticism.

Ethical Declaration: Approval for the study was granted by the Sakarya University Social and Human Sciences Ethics Committee, under approval number E-61923333-050.99-399807, dated 19.09.2024.

Declaration of Contribution: The study has a single author.

Conflict of Interest Declaration: The author(s) of the article has no personal or financial conflict of interest within the scope of the study.

References

- Ardıç, K., & Özsoy, E. (2016). *Examining the relationships between the dark triad traits and big five personality dimensions*. Proceedings of the Fifth European Academic Research Conference on Global Business, Economics, Finance and Banking, İstanbul.
- Baldvinsdottir, G., Burns, J., Nørreklit, H., & Scapens, R. W. (2009). The image of accountants: From bean counters to extreme accountants. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 22(6), 858-882. <https://doi.org/10.1108/09513570910980445>
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman.
- Barlow, D. H., Sauer-Zavala, S., Carl, J. R., Bullis, J. R., & Ellard, K. K. (2014). The nature, diagnosis, and treatment of neuroticism: Back to the future. *Clinical Psychological Science*, 2(3), 344–365. <https://doi.org/10.1177/216770261350553>

- Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1991). The Big Five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 44(1), 1-26. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1991.tb00688.x>
- Barrick, M., & Ryan, A. M. (Eds.). (2004). *Personality and work: Reconsidering the role of personality in organizations* (Vol. 20). John Wiley & Sons.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), 1-44. <https://doi.org/10.1111/1529-1006.01431>
- Benet-Martinez, V., & John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: multitrait-multimethod analyses of the big five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729-750. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.75.3.729>
- Burger, J. M. (2019). *Personality*. Cengage Learning.
- Cohen, A., & Özsoy, E. (2021). Dark triad and situational variables and their relationship to career success and counterproductive work behaviors among employees in Turkey. *International Journal of Workplace Health Management*, 14(5), 506-525. <https://doi.org/10.1108/IJWHM-02-2020-0019>
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13(6), 653-665. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(92\)90236-I](https://doi.org/10.1016/0191-8869(92)90236-I)
- Çöl, G. (2008). Algılanan güçlendirmenin iş gören performansı üzerindeki etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 35-46.
- Darayseh, M., & Chazi, A. (2015). Accounting Specifics And Work Environment, Determinants Of Accountants' Job Performance. *Corporate Ownership and Control*, 12, 58-68. <https://doi.org/10.22495/COCV12I4P4>
- DeFond, M. L., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2-3), 275-326. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.09.002>
- Eryılmaz, İ., Dirik, D., & Odabaşoğlu, Ş. (2019). Güvenlik iklimi algısı ve iş performansı ilişkisinde genel öz yeterliliğin düzenleyici rolü: Helikopter teknisyenleri üzerine bir araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1854-1870. <https://doi.org/10.33206/mjss.517936>

- Furnham, A., Richards, S. C., & Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and personality psychology compass*, 7(3), 199-216. <https://doi.org/10.1111/spc3.12018>
- Galanakis, M. J., Palaiologou, A., Patsi, G., Velegraki, I. M., & Darviri, C. (2016). A literature review on the connection between stress and self-esteem. *Psychology*, 7(5), 687-694. <https://doi.org/10.4236/psych.2016.75071>
- Gibbins, M., & Jamal, K. (1993). Problem-centred research and knowledge-based theory in the professional accounting setting. *Accounting, Organizations and Society*, 18(5), 451-466. [https://doi.org/10.1016/0361-3682\(93\)90041-4](https://doi.org/10.1016/0361-3682(93)90041-4)
- Gibbins, M., & Newton, J. D. (1994). An Empirical Exploration of Complex Accountability in Public Accounting. *Journal of Accounting Research*, 32(2), 165. <https://doi.org/10.2307/2491280>
- Jahanian, A., Pourali, M. R., Maranjori, M., & Taghiporiyani, Y. (2023). Effect of mental health on behavioral inhibition and professional judgment of certified accountants with an emphasis on conflict Theory. *Journal of Ardabil University of Medical Sciences*, 23(1), 48-65.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 102-138). New York: Guilford Press.
- Judge, T. A., & Bono, J. E. (2001). Relationship of core self-evaluations traits—Self-esteem, generalized self-efficacy, locus of control, and emotional stability—with job satisfaction and job performance: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 86(1), 80-92. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.1.80>
- Judge, T. A., Heller, D., & Mount, M. K. (2002). Five-factor model of personality and job satisfaction: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 87(3), 530-541. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.87.3.530>
- Karabay, M. E. (2014). İş stresi ile örgütsel bağlılığın örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisinin incelenmesi: Bankacılık sektörü üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 282-302.
- Kirkman, B. L., & Rosen, B. (1999). Beyond self-management: Antecedents and consequences of team empowerment. *Academy of Management Journal*, 42(1), 58-74. <https://doi.org/10.2307/256874>
- Kotov, R., Gamez, W., Schmidt, F., & Watson, D. (2010). Linking 'big' personality traits to anxiety, depressive, and substance use disorders: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 136(5), 768-821. <https://doi.org/10.1037/a0020327>

- Levy, J. J., Richardson, J. D., Lounsbury, J. W., Stewart, D., Gibson, L. W., & Drost, A. W. (2011). Personality traits and career satisfaction of accounting professionals. *Individual differences research*, 9(4), 238-249.
- Luszczynska, A., Scholz, U., & Schwarzer, R. (2005). The General Self-Efficacy Scale: Multicultural validation studies. *The Journal of Psychology*, 139(5), 439-457. <https://doi.org/10.3200/JRLP.139.5.439-457>
- Mann, M., Hosman, C. M., Schaalma, H. P., & De Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research*, 19(4), 357-372. <https://doi.org/10.1093/her/cyg041>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1999). A five-factor theory of personality. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 139-153). New York: Guilford Press.
- Muehlbacher, S., & Kirchler, E. (2019). Individual Differences in Mental Accounting. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02866>
- Muris, P. (2002). Relationships between self-efficacy and symptoms of anxiety disorders and depression in a normal adolescent sample. *Personality and Individual Differences*, 32(2), 337-348. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00027-7](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00027-7)
- Organ, D. W., & Lingl, A. (1995). Personality, satisfaction, and organizational citizenship behavior. *The Journal of Social Psychology*, 135(3), 339-350. <https://doi.org/10.1080/00224545.1995.9713963>
- Orth, U., & Robins, R. W. (2014). The Development of Self-Esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5), 381-387. <https://doi.org/10.1177/0963721414547414>
- Orth, U., Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Maes, J., & Schmitt, M. (2009). Low self-esteem is a risk factor for depressive symptoms from young adulthood to old age. *Journal of Abnormal Psychology*, 118(3), 472-478. <https://doi.org/10.1037/a0015922>
- Özsoy, E. (2019). Yöneticilerin karanlık kişilik özelliklerinin çalışanların tükenmişlik düzeylerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(1), 194-203.
- Özsoy, E., Erol, E., Korkutata, A., and Şeker, M. (2014). Kişilik modelleri boyutlarının karşılaştırılması: A tipi ve B tipi kişilik ve beş faktör kişilik modeli. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 3(9), 1-12.
- Petasis, A., & Economides, O. (2020). The Big Five personality traits, occupational stress, and job satisfaction. *European Journal of Business and Management Research*, 5(4), 1-7. <http://dx.doi.org/10.24018/ejbmr.2020.5.4.410>

- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2011). *Organizational behavior*: Global edition. Pearson.
- Roberts, B. W., Kuncel, N. R., Shiner, R., Caspi, A., & Goldberg, L. R. (2007). The power of personality: The comparative validity of personality traits, socioeconomic status, and cognitive ability for predicting important life outcomes. *Perspectives on Psychological Science*, 2(4), 313-345. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00047.x>
- Robins, R. W., Hendin, H. M., & Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring global self-esteem: Construct validation of a single-item measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and social psychology bulletin*, 27(2), 151-161. <https://doi.org/10.1177/0146167201272002>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Schaefer, A., Matthes, H., Pfitzer, G., & Köhle, K. (2007). Mental health and performance of medical students with high and low test anxiety. *Psychotherapie, psychosomatik, medizinische psychologie*, 57(7), 289-297. <https://doi.org/10.1055/s-2006-951974>
- Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston (Eds.), *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35-37). Windsor, UK: NFER-NELSON.
- Sigler, T. H., & Pearson, C. M. (2000). Creating an empowering culture: Examining the relationship between organizational culture and perceptions of empowerment. *Journal of Quality Management*, 5(1), 27-52. [https://doi.org/10.1016/S1084-8568\(00\)00011-0](https://doi.org/10.1016/S1084-8568(00)00011-0)
- Sperandeo, R., Messina, G., Iennaco, D., Sessa, F., Russo, V., Polito, R., ... & Maldonato, N. M. (2020). What does personality mean in the context of mental health? A topic modeling approach based on abstracts published in PubMed over the last 5 years. *Frontiers in psychiatry*, 10, 938. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.00938>
- Srivastava, S. (2013). Job satisfaction and organizational commitment relationship: Effect of personality variables. *Vision*, 17(2), 159-167.
- Stajkovic, A. D., & Luthans, F. (1998). Self-efficacy and work-related performance: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 124(2), 240-261. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.124.2.240>
- Sümer, N., Lajunen, T., & Özkan, T. (2005). *Big five personality traits as the distal predictors of road accident involvement*. Underwood G. (Eds.), Traffic and Transport Psychology, USA: Elsevier Ltd.

- Warren, C. S., Reeve, J. M., & Duchac, J. (2016). *Financial & Managerial Accounting*. Cengage Learning.
- Westerhof, G. J., Bohlmeijer, E. T., & McAdams, D. P. (2017). The relation of ego integrity and despair to personality traits and mental health. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 72(3), 400-407. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbv062>
- Wright, T. A., Bonett, D. G., & Sweeney, D. A. (1993). Mental health and work performance: Results of a longitudinal field study. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 66(4), 277–284. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1993.tb00539.x>
- Young, K. M., Stammerjohan, W. W., Bennett, R. J., & Drake, A. R. (2021). Psychological Contract Research in Accounting Literature. İçinde K. E. Karim, T. Fogarty, R. Rutledge, R. Pinsker, J. Hasseldine, C. Bailey, & T. Pitre (Ed.), *Advances in Accounting Behavioral Research* (C. 24, ss. 117–137). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S1475-148820200000024005>
- Yu, L. C., & Wang, M. (1993). Social status, physical, mental health, well-being and self evaluation of elderly in China. *Journal of cross-cultural gerontology*, 8, 147-159.

Araştırma makalesi, Gönderim Tarihi: 08.10.2024; Kabul Tarihi: 24.11.2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1558106

Üniversite Öğrencilerinin Turizme Bakış Açısının Belirlenmesi ve Bartın'ın Turistik Değerleriyle İlgili Farkındalıkları¹

Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ

Bartın Üniversitesi, İİBF, Turizm İşletmeciliği Bölümü
ayhankarakas74@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-9285-0552

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ASLAN

Bartın Üniversitesi, İİBF, Turizm İşletmeciliği Bölümü
ahmetaslan@bartin.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-4394-4573

Lisans Öğrencisi Bedirhan Bülent ÇİÇEK

Bartın Üniversitesi, İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
mutlutopall@gmail.com, Orcid ID: 0009-0000-2772-1674

Öz

Bu çalışmanın amacı, Bartın Üniversitesi öğrencilerinin turizm algısını belirlemek, eğitim gördükleri şehirdeki turistik değerlerden haberdar olup olmadıklarını ve turistik değerleri beğenip beğenmedikleri ortaya koymaktır. Bu kapsamda 354 kişiden anket tekniği ile veriler toplanmıştır. AMOS paket programında gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda öğrencilerin turizm algılarının yedi faktör altında toplandığı belirlenmiştir: Sosyo-kültürel pozitif etkiler, sosyo-kültürel negatif etkiler, ekonomik pozitif etkiler, ekonomik negatif etkiler, çevresel pozitif etkiler, çevresel negatif etkiler, turizme verilen destek şeklindedir. Analiz sonuçları, tüm faktörlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ve modelin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin Bartın'ın doğal ve kültürel çekicilikleri konusunda farkındalığının yüksek olduğu, özellikle Güzelcehisar Lav Sütunları ve Amasra Kalesi gibi yerlerin simge olarak öne çıktığı tespit edilmiştir. Çalışma, turizm algısının sürdürülebilir turizm politikaları için önemli ipuçları sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm Algısı, Kültürel Miras, Turistik Farkındalık, Üniversite Öğrencileri, Bartın

JEL Sınıflandırması: L83, Z32

¹ Bu çalışma, 1919B012311033 Başvuru Numarasıyla TÜBİTAK 2209-A projesi kapsamında desteklenmiştir.

Determination of University Students' Perspective on Tourism and Awareness of Bartın's Touristic Values

Abstract

The aim of this study is to determine the tourism perception of Bartın University students, to reveal whether they are aware of the touristic values in the city where they study and whether they like the touristic values. In this context, data were collected from 354 people through a questionnaire technique. As a result of confirmatory factor analysis performed in the AMOS package program, it was determined that students' tourism perceptions were grouped under seven factors: Socio-cultural positive effects, socio-cultural negative effects, economic positive effects, economic negative effects, environmental positive effects, environmental negative effects, and support for tourism. The results of the analysis showed that all factors were statistically significant and the goodness of fit values of the model were within acceptable limits. It was determined that students' awareness of Bartın's natural and cultural attractions is high, and especially places such as Güzelcehisar Lava Columns and Amasra Castle stand out as symbols. The study reveals that tourism perception provides essential clues for sustainable tourism policies.

Keywords: Tourism Perception, Cultural Heritage, Touristic Awareness, University Students, Bartın

JEL Classification: L83, Z32

Giriş

Turizm endüstrisi günümüzde dünya ekonomisinin en hızlı büyüyen sektörlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Akova vd., 2015). Ülkelerin ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmasına önemli katkılar sağlayan turizm endüstrisi, aynı zamanda bölgesel kalkınmanın da en önemli unsurlarından biridir. Bu bağlamda, turistik destinasyonların sürdürülebilirliği ve gelişimi, bölgede yaşayanların turizme bakış açısı ve turistik değerlere yönelik farkındalıklarıyla yakından ilişkilidir. Bartın ili doğal güzellikleri, tarihi dokusu ve kültürel mirasıyla Karadeniz Bölgesi'nin dikkat çeken turizm destinasyonları arasında yer almaktadır. Ancak bu potansiyelin yeterince değerlendirilebilmesi ve turizmin bölge halkına daha fazla katkı sağlayabilmesi için yerel halkın ve özellikle üniversite öğrencilerinin turizme olan yaklaşımlarının ve Bartın'ın turistik değerleri konusundaki farkındalıklarının ortaya konulması büyük önem taşımaktadır. Kültürel miras, bir toplumun geçmişten günümüze kadar getirdiği maddi ve manevi değerlerden oluşmaktadır. Kültürel mirasa yönelik farkındalıklarının mevcut durumu ve bu farkındalığın nasıl artırılacağı literatürde sıklıkla tartışılan konular arasındadır (Garrod ve Fyall, 2000). Önceki çalışmalara dayanarak üniversite öğrencilerinin kültürel miras hakkında bilinç düzeylerinin artırılması, kültürel mirasın korunması ve turizmin geliştirilmesi açısından stratejik bir rol oynamaktadır (McKercher vd., 2002).

Yerel halkın turizm algısı ile ilgili Antalya Konyaaltı ve Kepez ilçeleri, Bartın, Diyarbakır ve Türkiye'nin birçok ilinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Davras, 2016; Güneş, 2014; Karakaş vd., 2022). Öğrencilerin turizme bakış açıları ile ilgili de Ordu Üniversitesi, Bartın Üniversitesi, Karabük Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi öğrencileri üzerinde farklı illerde araştırmalar yapılmıştır (Çetin ve Gürgil, 2014; Unur ve Köşker, 2015; Yaşarsoy vd., 2021; Yılmaz, 2015; Zengin vd., 2018). Bartın ilinde 2012 yılında Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerine yapılan bir çalışma da mevcuttur. Fakat araştırmalarda zaman değişkeni olduğu için çalışmaların belli aralıklarla yenilenmesi bilimsel bilginin ilerlemesi için gereklidir. Bu çalışmada bundan dolayı Bartın Üniversitesinde eğitim alan önlisans ve lisans öğrencilerinin turizm olgusuna bakış açısı ve Bartın ilinin turistik değerleri hakkındaki farkındalıkları ölçülmek istenmiştir. Üniversite öğrencileri, genç nüfusun bir parçası olarak hem mevcut turizm faaliyetlerinde potansiyel birer tüketici hem de gelecekte turizm sektöründe söz sahibi olabilecek bireylerdir. Dolayısıyla onların turizme yönelik tutumları ve bölgenin turistik değerleri konusundaki bilinç düzeyleri Bartın turizminin gelişimi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Öğrencilerin turizm algısı ve eğitim gördükleri şehirdeki turistik değerlerden haberdar olup olmadıkları, turistik değerleri beğenip beğenmediği ve turizm algılarını ortaya koymak bu araştırmanın amacıdır. Bu çalışmayla birlikte, ilerleyen zamanlarda iş ve aile sahibi olup potansiyel bir turist adayı olan öğrencilerin bakış açısıyla Bartın turizmini değerlendirme imkanı ortaya çıkacaktır. Bartın turizmi politika yapıcılarına, turizm yatırımcılarına ve ilerideki araştırmacılara bu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Literatür Taraması

1.1. Kültürel Miras ve Turizm Algısı

Kültürel miras, bir toplumun geçmişten günümüze taşıdığı maddi ve manevi değerlerin bütünüdür ifade eder ve bu mirasın korunması, tanıtılması ve sonraki nesillere aktarılması büyük bir öneme sahiptir (Smith, 2006). Kültürel miras unsurlarının farkında olmak bireylerin tarihsel ve kültürel değerlerine sahip çıkmasını sağlayarak yerel ve ulusal kimliğin korunmasına katkıda bulunur (Graham vd., 2016). Özellikle turizm bağlamında kültürel miras destinasyonları turistler için cazibe merkezi oluşturmakta ve turizm gelirlerini artırarak ekonomik kalkınmaya destek olmaktadır (Timothy ve Boyd, 2003). Turizm eğitimi alan öğrencilerin kültürel mirasın turizm sektörüyle olan ilişkisini kavramaları ve bu mirasa yönelik farkındalıklarının yüksek olması turizm sektörünün gelişimi açısından kritik bir faktördür (Chen ve Chen, 2010). Üniversite öğrencilerinin kültürel miras farkındalıkları üzerine yapılan çalışmalar, genç nüfusun bu değerleri tanıması ve koruma bilincine sahip olmasının gelecekte bu mirasın sürdürülebilirliğine katkı sağlayacağını göstermektedir (Poria vd., 2003). Bu bağlamda yapılan çalışmalar, kültürel miras farkındalığının çeşitli demografik faktörler (yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi) ve coğrafi etkenlerle değişiklik gösterebileceğini ortaya koymuştur. Özellikle öğrencilerin yerel kültürel mirasa olan ilgileri ve farkındalık düzeyleri bölgesel turizmin gelişimine ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğine önemli katkılar sunabilir (Hughes ve Carlsen, 2011).

Yaşarsoy vd. (2021) yaptıkları çalışmada, Kastamonu'da turizm eğitimi alan öğrencilerin kültürel miras farkındalıklarının genel olarak ortalamanın üzerinde olduğunu göstermiştir. Katılımcılar, Kastamonu'nun en bilinen turistik yerleri arasında Atatürk ve Şerife Bacı Anıtı, Kastamonu Kalesi ve Saat Kulesi gibi tarihi ve doğal güzellikleri öne çıkarmıştır. Ayrıca, şehri turistik bir destinasyon olarak tavsiye edeceklerini belirtmişlerdir. Ancak, yaş gruplarına göre farkındalık düzeyinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Katılımcılar, Kastamonu turizminin gelişmesi için tanıtım faaliyetlerinin artırılmasını, etkinliklerin çoğaltılmasını ve altyapı yatırımlarının hızlandırılmasını vurgulamışlardır. Özellikle Pompeipolis Antik Kenti ve Taşköprü gibi tarihi yerlerin tanıtımı için geziler düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Festivallerin ve etkinliklerin sayısının yetersiz bulunması da turizmde gelişim için önemli bir eksiklik olarak öne çıkmıştır. Şehrin turizmdeki gelişimi adına kamu ve özel sektör iş birliğiyle tanıtım, yatırım ve restorasyon çalışmalarının önemine dikkat çekilmiştir. Balıkesir ilinde yapılan başka bir çalışmada Yıldız (2022) üniversite öğrencilerinin Balıkesir'in turizm potansiyeline dair algıları ve turizm deneyimlerinin incelendiği sonuçlar öne çıkmaktadır. Öğrenciler, Balıkesir'in turistik yerlerini genellikle arkadaş veya akraba tavsiyesi ve internet aracılığıyla öğrendiklerini belirtmişlerdir. Balıkesir'in en bilinen turistik yerleri arasında Ayvalık ve yöresel tatlısı hoşmerim dikkat çekmektedir. Öğrenciler, Balıkesir'in turizm potansiyeline sahip olduğunu, ancak altyapı, tanıtım, eğlence olanakları ve tesis sayısının artırılması gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca, turistik aktivitelere katılma süreçlerinde maddi yetersizlikler, zaman eksikliği ve ders yoğunluğu gibi sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin Balıkesir'in turistik çekiciliklerini olumlu algıladıkları, ancak gelişmişlik düzeyine daha düşük oranda katıldıkları tespit edilmiştir. Araştırma, turizm bilincinin yerel halk arasında artırılması gerektiğini ve Balıkesir'in tanıtımına yönelik daha etkin çalışmalar yapılması gerektiğini önermektedir. Ek olarak, gençlerin ilgisini çekecek çeşitli spor ve festival etkinliklerinin tanıtımının yapılmasının turizme katkı sağlayacağı vurgulanmıştır.

Uluslararası öğrenciler üzerine yapılan çalışmada Çetin vd. (2012) öğrencilerin Türkiye'nin başlıca turistik değerlerini, özellikle İstanbul'daki destinasyonları diğer şehirlere kıyasla daha çok tercih ettikleri ve Türkiye'nin doğal ve kültürel zenginliklerini takdir ettikleri görülmüştür. Türk halkının misafirperverliğini olumlu bulan öğrenciler, turistlerle yerli halk arasında kültürel etkileşimlerin yaşandığını ve bu etkileşimlerin Türk kültürüne merak uyandırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca, turizme yönelik olumsuz tutumların Türkiye'nin turizm potansiyeline zarar verebileceğini düşünmektedirler. Ancak öğrencilerin, turistlerle dil konusunda zorluk yaşayıp yaşamadıkları, Türkiye'nin turizm değerlerini yeterince kullanıp kullanmadığı ve turizmin yerel kültürel kimliği nasıl etkilediği gibi konularda net bir fikre sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Afyonkarahisar şehrinin turistik değerlerinin üniversite öğrencileri tarafından nasıl algılandığı ve bilinirlik düzeylerinin incelendiği çalışmada Sandıkcı vd. (2018) şehirde uzun süre yaşayan ve farklı şehirleri görme imkânı bulan öğrencilerin şehirdeki turistik yerlere dair bilgi seviyelerini ortaya koymuştur. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Afyonkarahisar'ın sembolü olarak en çok bilinen turistik yerler Afyon Kalesi ve Kocatepe Şehitliği olmuştur. Afyon Kalesi'nin şehrin merkezinde bulunması, öğrenciler tarafından sürekli görülmesi bilinirliği artıran başlıca faktörlerden biri olarak öne çıkmıştır. Kurtuluş

Savaşı ile özdeşleşen Kocatepe Şehitliği de şehrin sembolü olarak bilinmektedir. Afyonkarahisar'ın pazarlama çalışmalarında hedef kitlenin ihtiyaçlarına uygun tanıtım stratejilerinin belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle turizm açısından önemli olan Frig Vadisi, ulaşım ve hizmet eksiklikleri nedeniyle yeterince ziyaret edilmemektedir.

Deniztaş (2019) Süleyman Demirel Üniversitesi ve Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Yalvaç Kılıçarslan Yerleşkesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin, yaşadıkları ilçenin yerel ve kültürel turizm değerlerine ilişkin farkındalık düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın bulguları, öğrencilerin yerel ve kültürel turizm değerlerine karşı farkındalıklarının düşük olduğunu göstermektedir. Özellikle öğrenciler, yöresel mahalle fırınlarında üretilen ürünlere aşina olup bunları tüketirken, el sanatları gibi diğer yöresel ürünler hakkında bilgi sahibi değildirler. Ayrıca, el sanatları ürünlerini satın alma gibi bir tutumları da olmadığı gözlemlenmiştir. Ankete verilen cevaplar, ilçenin yerel ve turistik değerlerinin yeterince tanıtılmadığını ve öğrencilerin bu değerlere yönelik ilgilerinin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özdemir'e (2024) göre öğrenciler, Nevşehir'de turizmin olumlu bir şekilde algılandığını ve bu büyümenin kentin kültürel mirasına ve ekonomik durumuna olumlu bir şekilde katkıda bulunacağını düşünüyorlar. Öğrencilerin çoğu, bölgeye turizmin gelişmesinin çeşitli faydalar getireceğine inanıyor. Turizmin yerel gelir ve döviz kazancının artışı, ekonomik çarpan etkisi, istihdam fırsatlarının yaratılması ve altyapının iyileştirilmesi dahil olmak üzere çeşitli avantajlar sağladığı bilinmektedir. Bu avantajlar, bölgenin ekonomik refahı için önemli bir rol oynar ve turizmin büyüme ve kalkınmayı teşvik etme potansiyeline sahiptir. Turizmin artması, Nevşehir'in zengin tarihi ve kültürel mirasının daha fazla insana tanıtılmasına da yardımcı olur. Yerel halkın refah seviyesi yükselir ve bölgenin kültürel değerleri korunur. Öğrencilerin turizme bakış açıları farklı yönlerden ve farklı üniversite öğrencileri üzerinde çalışılmıştır. Kardeş ve Kınır (2017) Sakarya Üniversitesi öğrencilerini kış turizmine bakış açısını, Büyükşalvarcı vd. (2017) Konya ilindeki üniversite öğrencilerinin inanç turizmine bakış açısını, Ayaz vd. (2012) Tokat ve Sivas ilindeki turizm eğitimi alan öğrencilerin kırsal turizme bakış açılarını, Güneş ve Alagöz (2018) Erzincan Üniversitesi öğrencilerinin, Karaca Yılmaz vd. (2017) Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinin, Mancı (2019) Şanlıurfa ilindeki üniversite öğrencilerinin, Yaşarsoy (2021) Kastamonu Üniversitesi öğrencilerinin kültürel miras tutumları üzerine araştırmalar yapmışlardır. Bartın ili özelinde öğrencilerin kültürel miras veya şehrin turistik çekiciliklerine yönelik algılarına dair araştırma bulunmamaktadır.

1.2. Bartın Turizmi

Sular şehri Bartın olarak anılan ilde Amasra ilçesi ön plana çıkmaktadır. Yaz aylarında turist sayısı artmaktadır ve özellikle Bartın'a yakın illerden yaz aylarında deniz turizmi amacıyla yerli ve yabancı turistler destinasyona gelmektedir. Deniz turizmi imkanı Amasra, İnkumu, Çakraz, Hatipler, Güzelcehisar, Mugada, Bozköy, Çakrazşeyhler, Göçkün, Terkehatipler, Kızılkum, Kuruçayıle, Kapısu gibi yerlerde mevcuttur. Bu sahillerin çoğunluğunda büfe, kafe, WC ve duş imkanları bulunmaktadır fakat iklim özelliklerinden dolayı sezon geç açılmaktadır. Son yıllarda iklim

değişikliğinden dolayı turizm sezonu Eylül ayı sonuna kadar uzasa da Temmuz-Ağustos ayları deniz turizmi için en uygun aylardır. İlde kültür turizmi ve doğa turizmi diğer önemli turizm türleri olarak ortaya çıkmaktadır (Çetin ve Gürgil, 2014; Emir, 2022; Emir, 2012; Kılıçoğlu, 2018). Bartın Kent Müzesi, Kemal Samancıoğlu Etnoğrafya Müzesi, Kurtuluş Savaşı Şehitler Müzesi ve Amasra Arkeoloji müzesi ilin kültürel, etnografik değerleri ve arkeolojik buluntuların sergilendiği yerlerdir. Amasra ilçe merkezi Amasra Kalesi, Şapel, Fatih Camii, Kemere Köprü, Roma döneminden kalma Bedesten, Kuşkayası yol anıtı ile kültür turizmi açısından da öne çıkmaktadır. Bartın'ın tarihi ahşap evleri sivil mimarının en eski örneklerini barındırmaktadır ve bu yapıların bazıları turistik işletme, restoran ve konak olarak hizmet vermektedir. Dervişoğlu Hanı ve Taşhan şehir merkezinde ayakta kalan hanlardır, fakat bu hanların tamamen turistik amaçla kullanıldığı söylenemez. Bu hanlar koruma kullanma dengesi gözetilerek, turistik amaçlı çay evi, restoran, kafe, hediyelik eşya dükkanları ve kitapçı gibi kültürel bir ortama dönüştürülebilir (Çetin ve Gürgil, 2014; Karakaş vd., 2016).

Ulus ilçesi ekoturizm imkanları ile ön plana çıkmaktadır. Ulus ilçesinin Karabük-Bartın yoluna yakın olması tur programlarına dahil edilmesini kolaylaştırabilir. Ulus ilçesi Drahna Vadisi, Ulukaya Şelalesi, Uluyayla, Gezen Yaylası, Ardıç Yaylası, Kocagöz Konağı Etnoğrafya Müzesi, Aşağıköy-Yukarı Alpi seyir terası, zipline imkanı, Ağaköy Ziyaretçi Merkezi ile doğa turizmi tutkunlarını beklemektedir. Bartın Merkez'e bağlı Arıt köyü ve civar köylerinde de trekking gibi doğa turizmi imkanları bulunmaktadır. Zoni Yaylası ziyaretçi merkezi, seyir terası ve satış alanları oluşturulmuş, fakat faaliyete geçirilmemiştir. Amasra Gürcüoluk Mağarası turistik olarak hizmete açılmış fakat yeterli talebi henüz oluşmamıştır. İlde yapılan doğa turizmi aktivitelerinde en önemli eksiklik yeterli konaklama imkanlarının olmaması olarak göze çarpmaktadır. Çoğunlukla kırsaldaki kadınların satıcılık yaptığı Kadınlar Pazarı (Galla Bazarı) ve şehir içine kadar teknelerin girmesine imkan veren Bartın Irmağı turistik açıdan değerlendirilmeyi beklemektedir. Tarihi Bartın Şehir Hamamı faal olarak hizmet vermektedir. Bartın işi tel kırma, yazmacılık, Amasra Çekiciler çarşısı, taş sac (ekmek pişirmek için) turistlerce tercih edilen Bartın'a özgü unsurlardır (Çetin ve Gürgil, 2014; Emir, 2012; Turoğlu ve Özdemir, 2005; Uyar Oğuz ve Karakaş, 2019).

2. Yöntem

Bu çalışma, Bartın Üniversitesi öğrencilerinin turizme bakış açılarını ve Bartın'ın turistik değerleri hakkındaki farkındalıklarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışmada, Bartın Üniversitesinde eğitim gören önlisans ve lisans öğrencilerinin turizm olgusuna bakış açısı ve Bartın ilinin turistik değerleri hakkındaki farkındalıkları ölçülmek istenmiştir.

2.1. Evren ve Örneklem

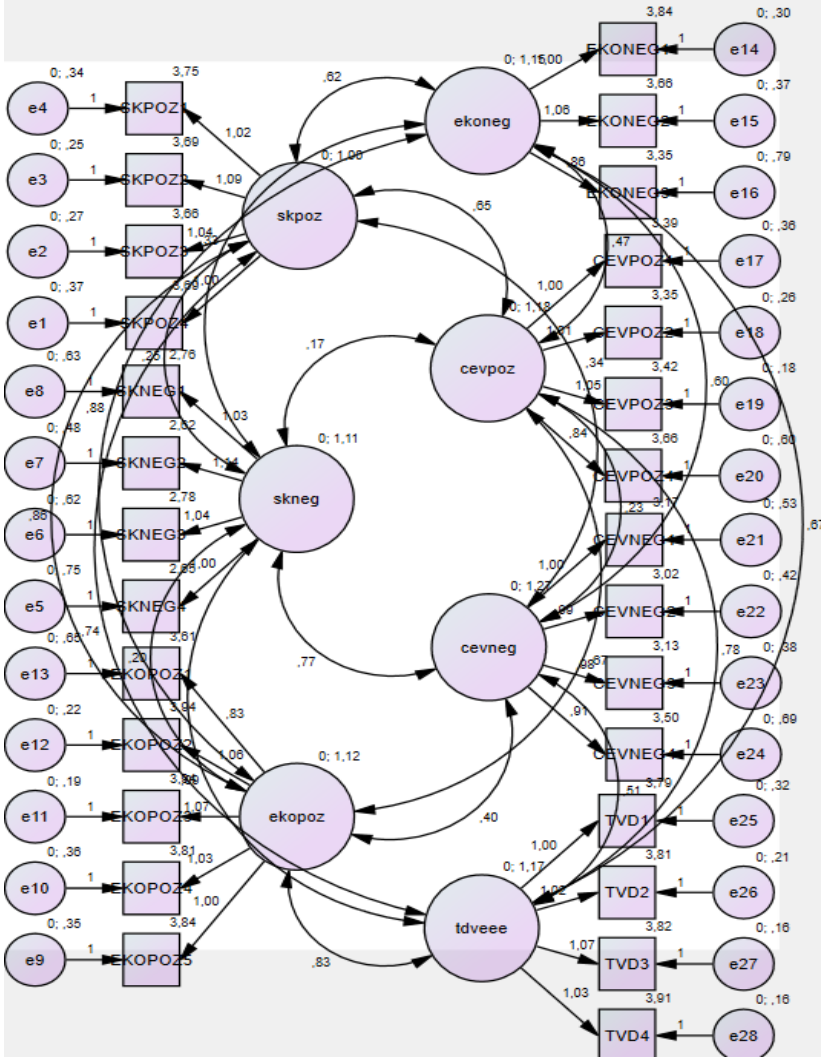
Bu çalışma betimsel bir araştırmadır ve nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Hazırlanan anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik ve kişisel bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölümde öğrencilerin turizm algısı ile ilgili ölçek

bulunmaktadır. Üçüncü bölümde de öğrencilerin Bartın ilinde yer alan turistik çekiciliklerden haberdar olup olmadığı ile ilgili sorular bulunmaktadır. Turizm algısı ile ilgili sorular için Güneş (2014) ve Zengin vd. (2018)'in çalışmalarındaki turizm algısı ölçeğinden faydalanılmıştır. Bu ölçek 28 ifadeden oluşan 5'li likert tipi, 7 boyuttan oluşan, geçerlik ve güvenilirliği bu çalışmalarla ortaya konulmuş bir ölçektir. Ölçekte bulunan ilk 8 soru "turizmin algılanan sosyo-kültürel pozitif ve negatif etkilerini" ölçmektedir. 9. sorudan 16. soruya kadar "turizmin algılanan ekonomik pozitif ve negatif etkilerini" ölçmektedir. 17. sorudan 24. soruya kadar "turizmin algılanan çevresel pozitif ve negatif etkileri" ölçülmektedir. 25'ten 28. Soruya kadar "turizmin gelişimine verilen destek" ölçülmektedir. Turizm farkındalığı için Bartın ilindeki turistik noktaları öğrencilerin ne kadar bilip bilmediği "İsmi bile duymadım", "İsmi duydum", "Gördüm", "Beğenmedim", "Beğendim" ve "Simge olmalı" seçeneklerinin olduğu bir çoktan seçmeli bir forma dönüştürülmüştür. Bu seçenekler Bahtiyar Karadeniz vd. (2018)'in çalışmasından uyarlanmıştır. Veriler yüz yüze ve online yöntemler ile toplanmıştır.

Araştırmanın evrenini Bartın Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır ve veri toplama aracı olarak anket tekniği uygulanmıştır. Üniversite öğrencilerinin seçilmesinin sebebi bu öğrencilerin devam oranlarının daha fazla olması ve genelde il dışından gelmiş olmasıdır. Ölçekteki ifade sayısının beş veya on ile çarpılması, evreni temsil edecek uygun örneklem büyüklüğünü vermektedir (Bryman & Cramer, 2001). Sonuç olarak, araştırma modelini ve varsayımlarını değerlendirmek üzere tasarlanan ankette 28 ifade yer almıştır. Evren için kabul edilebilir minimum örneklem büyüklüğünün en az $28 \times 10 = 280$ anket olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya 360 kişi katılmış, ancak altı anket eksik doldurulduğu için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak, öğrencilerden toplanan 354 anketin evreni yeterince yansıttığı söylenebilir. Evrene ulaşmak zor olduğu için veriler kolayda örnekleme yöntemi ile toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS ve AMOS istatistik paket programı kullanılmıştır. Veriler 12 Mart- 12 Mayıs 2024 tarihinde çevrimiçi ve yüz yüze olarak anket tekniğiyle toplanmıştır. Çalışmanın uygulanabilmesi için gerekli olan etik kurul izni, Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 2023-SBB-0744 protokol numaralı kararıyla alınmıştır.

2.2. Bulgular

Şekil 1'de turizm algısı ölçeği için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör isimleri; Sosyo-kültürel pozitif etkiler (1), sosyo-kültürel negatif etkiler (2), ekonomik pozitif etkiler (3), ekonomik negatif etkiler (4), çevresel pozitif etkiler (5), çevresel negatif etkiler (6), turizme verilen destek (7) şeklindedir. Amos paket programında yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen model Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: Faktör Analizi Sonucu

Doğrulamalı faktör analizinde modelin doğruluğunu test etmek için öncelikle gözlenen değişkenlerin t-değerlerinin anlamlılık düzeyi kontrol edilmelidir. Gözlenen t değeri 1,96'yı geçerse 0,05 düzeyinde ve 2,56'yı geçerse 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu kabul edilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Öğrencilerin turizm algısını ölçmek için yapılan doğrulamalı faktör analizinin standart yük ve t değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Doğrulamalı Faktör Analizi Standart Yük ve t- değerleri

Faktörler	Std. Yükler	t değeri
Sosyo-Kültürel Pozitif Etkiler		
Kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır.	0,870	21,608
Yerel halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır.	0,909	23,418
Yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmektedir.	0,895	22,745
Yerel halkın eğlence serbest zaman değerlendirme olanaklarını arttırmaktadır.	0,854	Sabit
Sosyo-Kültürel Negatif Etkiler		
Yerel halkın tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.	0,806	15,712
Kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır.	0,864	16,971
Yerel halkın turistik çekiciliklere ulaşımını zorlaştırmaktadır.	0,813	15,867
Suç, fuhuş, uyuşturucu gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	0,772	Sabit
Ekonomik Pozitif Etkiler		
Geleneksel ürünlerin üretimini sağlamaktadır.	0,736	17,076
Ekonomik kazanç sağlamaktadır.	0,923	26,213
Yerel ekonomiyi desteklemektedir.	0,933	26,868
Yerel halk için yeni iş fırsatları yaratmaktadır.	0,876	23,318
Bölgeye daha fazla yatırımın yapılmasını sağlamaktadır.	0,874	Sabit
Ekonomik Negatif Etkiler		
Bölgedeki ürün ve hizmet fiyatlarını arttırmaktadır.	0,891	Sabit
Bölgede hayat pahalılığına neden olmaktadır.	0,882	21,821
Yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.	0,718	15,842
Çevresel Pozitif Etkiler		
Doğal çevrenin korunmasını ve gelişimini desteklemektedir.	0,876	Sabit
Gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir.	0,907	24,832
Çevre bilincini arttırmaktadır.	0,936	26,432
Tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik etmektedir.	0,762	17,880
Çevresel Negatif Etkiler		
Çevre kirliliğine (toprak, hava, su) neden olmaktadır.	0,840	Sabit
Doğayı (bitkiler, hayvanlar, ekosistem) olumsuz etkilemektedir.	0,865	20,077
Çarpık kentleşmeye neden olmaktadır.	0,874	20,399
Kalabalıklaşma, gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı gibi problemler yaratır.	0,776	17,032
Turizme Verilen Destek		
Turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.	0,886	Sabit
Turizm yatırımları artarak devam etmelidir.	0,923	27,326
Turizm gelişimini destekliyorum.	0,945	29,034
Turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir.	0,941	28,691

Genel olarak model uyum iyiliğinin değerlendirilmesinde kullanılan istatistikler Ki-kare (χ^2), GFI, CFI ve RMSEA'dır (Aytaç ve Öngen, 2012). Ölçeklerin DFA modellerinde, model uyumunu test etmek amacıyla; Ki Kare (χ^2/sd), iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI) ve yaklaşık ortalamaların karekökü (RMSEA) indislerinden yararlanılmıştır. Uyum iyiliği değerleri Tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2'deki uyum iyiliği değerleri incelendiğinde tamamının kabul edilebilir uyum içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2: Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	Değer	Yorum	Kaynak
χ^2/sd	2,875	Kabul Edilebilir Uyum	(Şimşek, 2007; Meydan ve Şeşen, 2011)
RMSEA	0,073	Kabul Edilebilir Uyum	(Şimşek, 2007; Meydan ve Şeşen, 2011)
CFI	0,936	Kabul Edilebilir Uyum	(Şimşek, 2007; Meydan ve Şeşen, 2011)
GFI	0,846	Kabul Edilebilir Uyum	(Şimşek, 2007; Meydan ve Şeşen, 2011)
NFI	0,906	Kabul Edilebilir Uyum	(Şimşek, 2007; Meydan ve Şeşen, 2011)

Ayrıca Tablo 3'te turizm algısı ölçeğinin güvenilirlik katsayısı ,94 olarak tespit edilmiş olup yüksek güvenilirlik düzeyine sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Güvenilirlik Analizi Sonuçları

	Cronbach's Alpha Değeri	İfade Sayısı
Turizm Algısı Ölçeği	0,949	28

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerine Tablo 4'te yer verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun kadınlardan (%61) oluştuğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların büyük bölümünün fakültede (%67) eğitim alan öğrencilerden oluştuğu, gelir durumları bakımından incelendiğinde çoğunluğunun orta gelirli (%74), çoğunluğunun 2. Sınıf (%52) öğrencilerden oluştuğu ve son olarak büyük bölümünün Bartınlı olmadığı (%76) tespit edilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Cinsiyet	n	%	Kaçıncı Sınıftasınız?	n	%
Kadın	215	61	1.Sınıf	105	30
Erkek	139	39	2.Sınıf	185	52
Akademik Birim	n	%	3.Sınıf	30	8
Fakülte	236	67	4.Sınıf	34	10

MYO	118	33			
Gelir Durumunuz	n	%	Bartınlı mısınız?	n	%
Düşük	72	20	Evet	86	24
Orta	263	74	Hayır	268	76
Yüksek	19	6			

Tablo 5'te katılımcıların Bartın'da yer alan turistik çekiciliklerle ilgili farkındalıklarına yer verilmiştir. Buna göre, turistik çekiciliklerden Ulus Kocagöz Konağı (%71), Ulus Kumluca Ardeş Yaylası (%70) ve Ulus Yukarı Alşı Seyir Terası-Zipline (%70) oranlarıyla farkındalığı en düşük çekicilikleri oluşturmaktadır. Bu çekiciliklere ek olarak öğrenciler, Tekkeönü Kalesi ve Yeraltı Galerisi, Halilbey Camii ve Ulus Kemerli Mağarası %70'e yakın oranlarla "ismini bile duymadım" seçeneğini işaretlemiştir.

En çok ziyaret edilen yerleri ise sırasıyla Amasra Plajı (%78), İnkumu Plajı (%77) ve Bartın Şadırvan (%77) oluşturmaktadır. Öğrencilerin ziyaret ettiği yerlerden en çok beğendikleri çekicilikler ise İnkumu Plajı (%62), Amasra Plajı (%56) ve Amasra Kalesinden (%51) olmaktadır.

Tablo 5: Bartın İlinin Doğal ve Kültürel Çekicilikleri ve Öğrencilerin Farkındalıkları

Çekicilik	İsmini bile duymadım		İsmini duydum		Gördüm		Beğenmedim		Beğendim		Simge olmalı	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ağaç Tüneli ve Koca Kavlak Anıt Ağacı	206	58	95	27	53	15	1	0,3	46	13	6	2
Ahatlar Tabiat Parkı	152	43	157	44	45	13	2	0,6	39	11	4	1
Amasra Arkeoloji Müzesi	39	11	167	47	148	42	6	2	124	35	18	5
Amasra Bedesten (Roma Dönemi Kalıntıları)	105	30	132	37	117	33	7	2	86	24	24	7
Amasra Boztepe Adası-Ağlayan Ağaç	83	24	74	21	197	55	21	6	146	41	30	9
Amasra Çekiciler Çarşısı	84	24	95	27	175	49	5	1	144	41	26	7
Amasra Fatih Camii	111	31	122	35	121	34	5	1	96	27	20	6
Amasra Gürcüoluk Mağarası	191	54	119	34	44	12	-	-	37	11	7	2
Amasra Kale İçi Şapel	165	47	110	31	79	22	2	0,6	64	18	13	4
Amasra Kalesi	20	6	90	25	244	69	4	1	179	51	61	17
Amasra Kemere Köprüsü	31	9	78	22	245	69	13	4	178	50	54	15
Amasra Kuşkayası Yol Anıtı	119	34	119	34	114	32	4	1	81	23	31	9

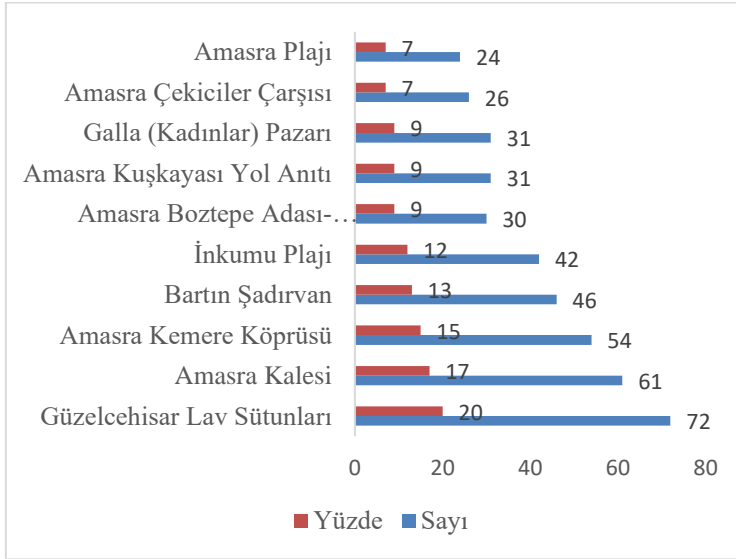
Üniversite Öğrencilerinin Turizme Bakış Açısının Belirlenmesi
ve Bartın'ın Turistik Değerleriyle İlgili Farkındalıkları

KARAKAŞ & ASLAN & ÇİÇEK

Çekicilik	İsmi bile duymadım		İsmi duydum		Gördüm		Beğenmedim		Beğendim		Simge olmalı	
Amasra Plajı	21	6	56	16	277	78	51	14	200	56	24	7
Arıt Zoni Yaylası	234	66	94	27	26	7	-	-	21	6	5	1
Aya Nicolas Kilisesi (Kültür Evi)	207	59	110	31	37	10	6	2	25	7	6	2
Balamba Tabiat Parkı	75	21	123	35	156	44	19	5	127	36	10	3
Bartın Irmağı-Gazhane Parkı	76	22	71	20	207	59	26	8	164	46	14	4
Bartın Irmağı-Yalı Boyu	37	10	59	17	258	73	70	20	170	48	18	5
Bartın Kemal Samancıoğlu Etnoğrafya Müzesi	163	46	117	33	74	21	5	1	63	18	6	2
Bartın Kent Müzesi	48	14	146	41	160	45	11	3	127	36	22	6
Bartın Su Terazisi	143	40	106	30	105	30	9	3	77	22	19	5
Bartın Şadırvan	27	7	56	16	271	77	47	13	178	50	46	13
Bartın Şehir Hamamı	72	20	164	46	118	34	25	7	80	23	13	4
Bozköy Plajı	149	42	145	41	60	17	4	1	48	14	8	2
Çakraz Plajı	80	23	173	49	101	28	10	3	80	23	11	3
Delikşile Plajı	222	63	114	32	18	5	1	0,3	14	4	3	0,8
Dervişoğlu Hanı	199	56	119	34	36	10	3	0,8	28	8	5	1
Edu Derda Türbesi	217	61	83	24	54	15	4	1	42	12	8	3
Galla (Kadınlar) Pazarı	98	27	77	22	179	51	28	8	120	24	31	9
Gergece Şelalesi	202	57	119	34	33	9	4	1	23	7	6	2
Göçkün Plajı	194	55	20	6	21	6	19	5	104	29	17	5
Güzelcehisar Lav Sütunları	47	13	132	37	175	50	6	2	97	27	72	20
Halilbey Camii	241	68	89	25	24	7	3	0,8	17	5	4	1
Hatıpler Plajı	194	55	107	30	53	15	9	3	39	11	5	1
İbrahimderesi Gürleyik Göletleri	259	73	80	23	15	4	2	0,6	9	3	4	1
İbrahimpaşa (Orta) Camii	216	61	95	27	43	12	1	0,3	35	10	7	2
İnkumu Plajı	18	5	65	18	271	77	9	3	220	62	42	12
Kapısuyu Plajı	177	50	137	39	40	11	4	1	32	9	4	1
Kızılıkum Plajı	165	46	133	38	56	16	6	2	43	12	7	2
Kurucaşile Gölderesi Şelalesi	160	45	154	44	40	11	3	0,8	32	9	5	1
Kurucaşile Plajı	109	31	191	54	54	15	5	1	43	12	6	2
Mugada Plajı	94	27	151	42	109	31	19	5	82	23	8	2
Mustafa Kemal Atatürk ve Şehitlerimiz Müzesi	130	37	152	43	72	20	3	0,8	58	16	11	3
Şadırvan Camisi (Aşağı Cami)	65	18	99	28	190	54	22	6	155	44	13	4

Çekicilik	İsmi bile duymadım		İsmi duydum		Gördüm		Beğenmedim		Beğendim		Simge olmalı	
Taşhan	172	49	92	26	90	25	10	3	66	19	14	4
Tekkeönü Kalesi ve Yeraltı Galerisi	243	69	87	25	24	6	1	0,3	18	5	5	1
Tekkeönü Plajı	225	64	99	28	30	8	1	0,3	25	7	4	1
Ulus Drahna Vadisi	222	63	104	29	28	8	2	0,6	17	5	9	3
Ulus Kemerli Mağarası	238	67	95	27	21	6	2	0,6	13	4	6	2
Ulus Kocagöz Konağı	251	71	87	25	16	5	1	0,3	10	3	5	1
Ulus Kumluca Aksu Şalesi	232	66	97	28	25	7	3	0,8	19	5	3	0,8
Ulus Kumluca Ardiç Yaylası	248	70	88	25	18	5	1	0,3	13	4	4	1
Ulus Kumluca Gezen Yaylası	239	68	99	28	16	5	2	0,6	9	3	5	1
Ulus Ulukaya Şalesi	180	51	124	35	50	14	1	0,3	37	11	12	3
Ulus Uluyayla	211	60	119	33	24	7	1	0,3	20	6	3	1
Ulus Yukarı Alpi Seyir Terası-Zipline	248	70	91	26	15	4	1	0,3	11	3	3	1

Tablo 5’te yer alan öğrencilerin turizm farkındalıklarına ilişkin “simge olmalı” seçeneğini işaretlen öğrencilerin seçtiği ilk 10 çekicilik Şekil 2’de verilmiştir. Buna göre, öğrencilerin en çok simge olmalı dediği çekiciliklerden en çok Güzelcehisar Lav Sütunları (%20), Amasra Kalesi (%17) ve Amasra Kemere Köprüsü (%15) ön plana çıkmıştır.

Şekil 2: Katılımcıların Simge Olmalı Dediği İlk 10 Çekicilik Grafiği

Sonuç ve Öneriler

Bartın üniversitesinde öğrenim gören önlisans ve lisans öğrencilerinin şehrin doğal ve kültürel turizm çekiciliklerine ilişkin farkındalıklarını ölçmek amacıyla 354 öğrenciye anket uygulanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında Bartın üniversitesi öğrencilerinin turizm algıları doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA) incelenmiştir. Elde edilen bulgular göre, turizm algısı ölçeği yedi farklı faktör altında şekillenmiştir: sosyo-kültürel pozitif ve negatif etkiler, ekonomik pozitif ve negatif etkiler, çevresel pozitif ve negatif etkiler ve turizme verilen destek. DFA sonuçlarına göre tüm faktörlerin standart yük değerleri ve t-değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir sınırlar içinde yer alıp modelin yeterli uyum gösterdiği tespit edilmiştir.

Çalışma sonuçları, turizmin bölgesel sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerinin hem pozitif hem de negatif yönlerinin öğrenci algıları üzerinde belirgin olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında, çevresel etkilerde de benzer bir çift yönlü algı söz konusudur. Turizme verilen destek faktörü ise oldukça güçlü pozitif bir yükle modele katkı sağlamıştır. Turizm algısı ölçeğinin güvenilirliği yüksek olup öğrencilerin turizm algılarını ölçme noktasında geçerli bir ölçek olduğu kanıtlanmıştır. Öğrencilerin Bartın ili doğal ve kültürel çekicilikleriyle ilgili farkındalık düzeyleri de değerlendirilmiş ve bu bağlamda, özellikle Güzelcehisar Lav Sütunları, Amasra Kalesi ve Amasra Kemere Köprüsü gibi çekiciliklerin "simge olmalı" görüşüyle öne çıktığı gözlenmiştir. Bu bulgular, yerel turizm destinasyonlarının öğrenciler nezdinde farkındalığının artması ve bu çekiciliklerin simge statüsüne kavuşmasının turizm gelişimine olumlu katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, bu çalışma, turizm algısının hem olumlu hem de olumsuz yönlerini ortaya koyarak, sürdürülebilir turizm politikalarının geliştirilmesine yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

Bu çalışmada belirlenen sosyo-kültürel pozitif ve negatif etkiler ile ekonomik pozitif ve negatif etkiler, literatürde yer alan benzer çalışmalarda üniversite öğrencileri ve yerel halkın turizmin bölgesel etkilerine yönelik görüşlerini desteklemektedir. Örneğin, Davras (2016) ve Yıldız (2022) çalışmalarında, öğrencilerin turizmin ekonomik katkılarını takdir ettiğini, ancak sosyo-kültürel açıdan bazı olumsuz etkilerin (kültürel yozlaşma gibi) var olduğunu belirlemiştir. Bu durum, Bartın Üniversitesi öğrencilerinin turizmin ekonomik kazanç sağladığı ancak sosyo-kültürel açıdan bazı riskler taşıdığına dair algıları ile örtüşmektedir. Çalışmanın bulgularında öğrencilerin turizme güçlü bir destek verdiği görülmektedir. Bu durum, Zengin vd. (2018) ve Özdemir (2024)'in çalışmalarında da gözlemlenen bir durumdur. Gençlerin turizmi destekleme eğiliminde olduğu ve turizmi hem bölgesel kalkınma hem de kültürel mirasın korunması açısından faydalı gördüğü tespit edilmiştir. Öğrencilerin Bartın'daki önemli doğal ve kültürel çekiciliklerden bazılarını simge olarak gördükleri tespit edilmiştir. Yaşarsoy vd. (2021) ve Sandıkcı vd. (2018)'nin çalışmalarında da gençlerin yerel kültürel mirasa ve turistik değerlere yönelik farkındalıklarının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu çalışma ile Bartın Üniversitesi öğrencileri özelinde, ileride iş ve aile sahibi olup, potansiyel bir turist adayı olan ve hali hazırda ziyaretçi olan öğrencilerin bakış açısıyla Bartın turizmini değerlendirme imkanı ortaya çıkacaktır. Bartın turizmi politika yapıcılara, turizm yatırımcılara ve ilerideki araştırmacılara bu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bartın Valiliği, Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü gibi kamu kuruluşları, Bartın'ın turistik değerlerini özellikle üniversite öğrencileri ve genç nüfus arasında tanıtmak için çalışmalar yapabilir. Üniversite öğrencilerine yönelik rehberli tur organizasyonları ve ücretsiz ziyaret günleri düzenlenerek yerel çekiciliklere olan farkındalık artırılabilir. Turistik tesisler ve işletmeler, öğrencilere indirimli giriş ücretleri veya paketler sunarak Bartın'daki çekiciliklerin daha fazla ziyaret edilmesini sağlayabilir. Bu durum, hem gençlerde Bartın'a yönelik olumlu bir algı oluşturabilir hem de işletmelerin karlılığını artırabilir.

Sonuç olarak, Bartın'ın turistik değerlerinin tanıtımında üniversite öğrencileri potansiyel turizm elçileri olarak değerlendirilmeli, öğrencilere şehirdeki turistik yerlere ücretsiz turlar düzenlenerek bu elçilik rolü desteklenmelidir. Bu sayede öğrenciler hem eğitim sürecinde hem de mezuniyet sonrasında şehir hakkında olumlu deneyimlerini paylaşarak şehrin turizm potansiyelinin artmasına katkıda bulunabilirler. Bu çalışma Bartın Valiliği, Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bartın ilindeki belediyeler, Ticaret Sanayi Odası, seyahat acenteleri için öğrencilerin Bartın turizmi hakkındaki bilgi ve farkındalıklarından yola çıkarak eksik yönlerini görme ve kültür elçileri olan öğrencilere yönelik tanıtım faaliyetlerini gözden geçirme imkanı sunacaktır. İleride yapılacak çalışmalar yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum gibi demografik faktörlerin turizm algısı üzerindeki etkilerini inceleyen ayrıntılı çalışmalar yapılabilir. Özellikle öğrencilerin farklı demografik özelliklerinin turizm farkındalıklarına ve çevre bilincine etkisi araştırılabilir. Ayrıca, üniversite öğrencilerinin turizm algılarını farklı bölgelerde karşılaştıran çalışmalar yapılabilir. Bu kapsamda Bartın ile benzer turistik destinasyonların karşılaştırılmasıyla turizm stratejilerinin bölgesel farklılıkları nasıl etkilendiği ortaya koyabilir.

Etik Beyanı: Çalışma için Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 2023-SBB-0744 protokol numaralı kararıyla etik kurul onayı alınmıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmada tüm yazarların katkısı eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makalenin yazar/yazarlarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

Akova, O., Yasar, A. G., Aslan, A., & Cetin, G. (2015). The relationship between organizational culture and the environmental management perception of employees: A research on green star hotels. *Research Journal of Business and Management*, 2(2), 169-184.

- Aytaç, M., ve Öngen, B. (2012). Doğrulamalı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi. *İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya*, 5(1), 14-22.
- Ayaz, N., Yeşiltaş, M., ve Türkmen, F. (2012). Turizm eğitimi alan öğrencilerin kırsal turizme bakış açıları ve algıları üzerine bir araştırma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(1), 103-112.
- Bahtiyar Karadeniz, C., Sarı, S., ve Kabacık, M. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Ordu İlinin Doğal ve Kültürel Turistik Çekiciliklerine İlişkin Farkındalık ve Deneyimleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 667-684.
- Büyükşalvarcı, A., Şapcılar, M. C., Altınışik, İ., ve Şimşek, Ç. (2017). Turizm Öğrencilerinin İnanç Turizmine Yönelik Bakış Açuları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (14), 42-61.
- Chen, C. F., ve Chen, F. S. (2010). Experience quality, perceived value, satisfaction and behavioral intentions for heritage tourists. *Tourism management*, 31(1), 29-35.
- Çetin, T., Karakuş, U., ve Aksoy, B. (2012). Yabancı uyruklu öğrencilerin turizm ve Türkiye'nin turizm değerlerine ilişkin algıları. *Uşak üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 5(3), 180-196.
- Çetin, T., ve Gürgil, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin Bartın'ın Doğal ve Kültürel Turizm Değerlerine Yönelik Farkındalıkları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 255-274.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (Vol. 2). Ankara: Pegem akademi.
- Davras, G. M. (2016). Göller Bölgesindeki Yerel Halkın Sosyo-Demografik Özelliklerinin Turizm Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 127-148.
- Deniztaş, B. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Yalvaç'ın Yerel Ve Kültürel Turizm Değerlerine Yönelik Farkındalıklarının İncelenmesi. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 19-31.
- Emir, F. S. (2022). *Bartın ve çevresinin turizm coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi.
- Emir, G. (2012). Bartın ve Çevresi Kırsal Turizminin Swot Analizi. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 1(1), 50-56.
- Garrod, B., ve Fyall, A. (2000). Managing heritage tourism. *Annals of tourism research*, 27(3), 682-708.

- Graham, B., Ashworth, G., ve Tunbridge, J. (2016). A geography of heritage. Routledge.
- Güneş, E., ve Alagöz, G. (2018). Turizm eğitimi alan öğrencilerin kültürel miras tutumları üzerine bir araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 753-777.
- Hughes, M., ve Carlsen, J. (2011). National park user pays systems in Australia: cost recovery vs access for all. *Journal of Tourism and Leisure Studies*, 17(2), 129-146.
- Karaca Yılmaz, Ş., Akkuş, G., Şahbudak, E., ve Işkın, M. (2017). Kültürel Miras Farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama Çalışması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 9(16), 86-100.
- Karakaş, A., Demirkan, B., ve Aslan, A. (2022). Bartın Halkının Turizme Bakış Açısı. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 444-462.
- Karakaş, A., Yıldız, M. R., ve Kınır, S. (2016). Turizm Sektöründe Faaliyet Gösteren Küçük İşletmelerin ve Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Düzeyi. *Jomelips*, 1(1), 1-13.
- Kardeş, N., ve Kındır, S. (2017). Sakarya Üniversitesinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Kış Turizmine Bakış Açıları: Bir Araştırma. *Journal of Recreation and Tourism Research*, (Special Issue 1), 441-449.
- Kılıçoğlu, İ. (2018). *Yerel Kalkınmada Turizm Sektörünün Rolü ve Bartın İli Örneği*. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Mancı, A. R. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Kültürel Miras Farkındalığı ve Deneyimleri: Harran Üniversitesi Örneği- Şanlıurfa, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4): 1164-1177.
- McKercher, B., Ho, P. S., Cros, H. D., ve So-Ming, B. C. (2002). Activities-based segmentation of the cultural tourism market. *Journal of Travel ve Tourism Marketing*, 12(1), 23-46.
- Meydan, C. H., ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Detay Yayıncılık.
- Özdemir, E. (2024). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kültürel Miras Farkındalığı ve Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Turist Rehberliği Öğrencilerinin Algılarının Değerlendirilmesi (Master's thesis, Kapadokya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü).
- Poria, Y., Butler, R., ve Airey, D. (2003). The core of heritage tourism. *Annals of tourism research*, 30(1), 238-254.

- Sandıkçı, M., Mutlu, A. S., Yavuz, E., ve Gönülal, H. (2018). Turistik Değerlerin Lisans Öğrencileri Tarafından Bilinirliği: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği. *SADAB 1. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu*. 28-30 Nisan 2018 Antalya, Türkiye.
- Smith, L. (2006), *The Uses of Heritage*, Londra ve New York: Routledge.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinox.
- Timothy, D. J. ve Boyd, S.W. (2003). *Heritage Tourism*, 1. Baskı, Harlow: Prentice Hall.
- Turoğlu, H., ve Özdemir, H. (2005). Bartın İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(13), 97–116.
- Unur, K., ve Köşker, H. (2015). Türkiye’de Turizm Eğitimi ve Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizme Bakış Açılarına Yönelik Araştırmaların İncelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 44–71.
- Uyar Oğuz, H., ve Karakaş, A. (2019). Bartın'ı Ziyaret Eden Yerli Turistlerin Yöresel Yiyeceklere Yönelik Tutum ve Davranışlarının Belirlenmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 1552–1569.
- Yaşarsoy, E., Koç, D. E. ve Ulema, Ş. (2021). Kültürel Miras Farkındalığı: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 1299-1318.
- Yıldız, S. B. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Balıkesir'in Turizm Potansiyeli Hakkındaki Algıları ve Turizm Deneyimleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(8), 1044-1055.
- Yılmaz, G. (2015). Üniversite gençliğinin turizme bakış açısı İstanbul Arel üniversitesi örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1516–1538.
- Zengin, B., Kingır, S., ve Tezcan, N. Ş. (2018). Gençlerin Turizm Algısı ve Turizme Verilen Destek; Sakarya Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 147–168.

Derleme Makale, Gönderim Tarihi: 07.11.2024; Kabul Tarihi: 26.11. 2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1580771

An Analysis of Geographical Indications in terms of International, Bilateral and Regional Agreements¹

Dr. Gökhan DEMİRARSLAN

Bartın University, FEAS, Business
gdemirarslan@bartin.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-7889-7298

Prof. Dr. Şaban ESEN

Bartın University, FEAS, Business
sabanesen@bartin.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-1261-5788¹

Abstract

A geographical indication (GI) serves as a quality label that identifies and assures a product's origin for consumers, highlighting its unique features and the link between these characteristics and its geographical source. Registering a GI provides protection for products that have earned a reputation based on their quality, tradition, regionally sourced raw materials, and local attributes. GIs play a dual role: they not only help transmit local culture to future generations and promote economic development within a country, but they also encompass products with substantial profit potential in international trade. Items such as cheeses, processed animal products, and naturally grown goods (e.g., hazelnuts, grapes, figs) are commonly traded internationally under GI protections. This study aims to analyze international, bilateral, and regional agreements related to GIs, specifically those covering appellations of origin. The analysis includes the 1883 Paris Convention, the 1891 Madrid Convention, the 1958 Lisbon Agreement, and more recent agreements on trade-related intellectual property rights under the World Trade Organization (WTO), as well as bilateral and regional agreements on GIs among countries. Although these agreements address international disputes and trade matters concerning GI products, findings indicate that they can also lead to various challenges between countries regarding the protection and trade of these products.

Keywords: Agricultural Trade, Geographical Indication, TRIPS, International Trade Agreements, WTO, Intellectual Property

JEL Classification: F13, F15, O34, Q17

¹This study was derived from the doctoral thesis titled "The International Trade Potential of Products with Geographical Indications in Turkey" prepared by Lecturer Ph.D. Gökhan DEMİRARSLAN under the supervision of Prof. Dr. Şaban ESEN and accepted by Bartın University, Institute of Graduate Education on 04.02.2022 and is the revised and developed version of the conference full text entitled "An analysis of geographically labeled products in terms of ,international, bilateral and regional agreements", orally presented at the 11th International New York Academic Research Congress on Social, Humanities, Administrative, and Educational Sciences Conference.

Coğrafi İşaretli Ürünlerin Uluslararası, İki Tarafli ve Bölgesel Anlaşmalar Açısından İncelenmesi

Öz

Coğrafi işaret, tüketiciler için ürünün kaynağını, karakteristik özelliklerini ve ürünün söz konusu karakteristik özellikleri ile coğrafi alan arasındaki bağlantıyı gösteren ve garanti eden kalite işaretidir. Coğrafi işaret tescilinin alınması, kalitesi, gelenekselliği, yöreden elde edilen hammadde ile yerel niteliklere bağlı olarak belli bir üne kavuşmuş ürünlerin korunmasını sağlamaktadır. Coğrafi işaretler, sadece ülke içinde yerel kültürü gelecek nesillere aktarma ve ekonomik kalkınma aracı değil aynı zamanda uluslararası ticarete de konu olabilen ve önemli bir kazanç sağlama imkânı sağlayan ürünlerden de oluşabilir. Özellikle peynir türleri, işlenmiş hayvansal ürünler, doğal yetişen ürünler (fındık, üzüm, incir vb. gibi) uluslararası ticarete konu olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı uluslararası, iki tarafli ve bölgesel anlaşmaların menşe adı ve mahreç işaretli ürünleri kapsayan coğrafi işaretler açısından incelenmesidir. Bu kapsamda 1883 Paris Sözleşmesi, 1891 Madrid Sözleşmesi, 1958 Lizbon Anlaşması ve nihai olarak en güncel anlaşma olan WTO'nun ticaretle bağlantılı fikrî mülkiyet haklarını konu alan anlaşmalar ve ülkeler arasında coğrafi işareti de konu alan ikili ve bölgesel anlaşmalar değerlendirilmiştir. Bu anlaşmalar coğrafi işaretli ürünlerle ilgili uluslararası uyumsuzluklar ve ticaret sorunlarına çözüm sunsa da ülkeler arasında bu ürünlerle ilgili çeşitli sorunlara yol açabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal Ticaret, Coğrafi işaret, TRIPS, Uluslararası Ticari Anlaşmalar, DTÖ, Fikri Mülkiyet

JEL Sınıflandırması: F13, F15, O34, Q17

Introduction

The history and initial use of geographical indications (GIs) can be traced back to Ancient Greece and Ancient Egypt (Tekelioğlu, 2016). Since products with geographical indication (GI) characteristics provide undeniable benefits to their owners and producers, they have historically needed to be protected at the local or national level. France's development of a legal and practical protection system for its wines was the first time that GIs were conceptually considered in Europe. Furthermore, this initiative by France prompted other countries in the region to establish and develop their own national (ministerial level) policies for protecting their wines. As these policies diversified and other types of products were added, countries were forced to enter into international, bilateral, or regional agreements to protect their interests in these products, or to add these products to their existing agreements (Demirarslan, 2022).

Since other products of this type in Europe are also directly related to trade and can also be associated with intellectual property, the European Union (EU) came up with

the idea of including these types of products in international protection. The European Union submitted a proposal to the World Trade Organization (WTO) on the necessity of including these products with GI characteristics in the Trade-Related Intellectual Property Agreement (TRIPS), which was adopted in the Uruguay Round between 1986 and 1994, and this proposal was accepted, ensuring that GI products are now evaluated and protected like intellectual and industrial rights.

An examination of the Paris Convention of 1883, the Madrid Convention of 1891 and the Lisbon Convention of 1958, all of which were in force long before the products with a GI became a subject of TRIPS and received explicit international protection, reveals the processes that the GI has gone through as international agreements. In addition to these international agreements, articles on the protection and trade promotion of such products have also been included in bilateral agreements or regional agreements. In such agreements, intellectual and industrial property rights clauses are regulated in general and inclusive terms without mentioning specific products of certain countries. The remainder of the work proceeds as follows: In the first section, general research on products with GIs is discussed, followed by an explanation of recent studies addressing the international dimension of GIs, including bilateral and regional agreements. In the second section, geographical indications are examined in the context of multilateral treaties, considering the historical process and examining both the strengths and weaknesses of these agreements in relation to the protection of geographical indications. Third, GIs will be analyzed in terms of regional and bilateral agreements. Finally, a general evaluation is presented in the conclusion section.

1. Literature Review

There is a substantial number of scientific studies in the literature that address concepts related to international trade. However, the number of studies related to the concept of GIs is quite limited. Research on GIs generally focuses on areas such as the role of GIs in gastronomy and regional tourism, GIs as a tool for sustainable regional and rural development, GIs from a marketing perspective, legal regulations concerning GIs, and product-based evaluations. Furthermore, there are relatively few studies examining the relationship between GIs and international trade.

Studies examining gastronomy and regional tourism can be illustrated through the effects of GI foods and beverages on gastronomic tourism (Coşkun et al., 2024), the analysis of regional products in the context of gastronomic tourism (Esen, 2022; Cam and Çılgınoğlu, 2024), and their contributions to regional tourism (Avşar and Eryılmaz, 2022). Examples of studies related to regional and rural development and GIs include the perception of GIs as a development tool in certain provinces (Kanberoğlu and Yıldırımçakar, 2022), the role of GIs in rural-local development (Bidav and Doğan, 2022; Crescenzi et al., 2022), and case analyses of GI products as instruments for rural development (Vecchio et al., 2020). Additionally, there are studies that address GIs as tools for sustainable development (Flinzberger et al., 2022; Uçuk and Perçin, 2022).

Studies focused on the marketing of GI products revolve around topics such as GIs and consumer behavior (Berber et al., 2024), pricing policies for GI products (Bimbo et al., 2023), and the use of GIs as a marketing strategy tool (Mece, 2023). Additionally, there are also studies that evaluate GI products from the perspective of supply chain management (Wong and Elbegsaikhan, 2020; Falasco et al., 2024).

From a legal perspective, studies focus on the examination of GI laws and the necessity of establishing legal protection for these indications. Recent legislative reviews include the innovations brought by the current law to Turkey (Suluk, 2018) and analyses concerning the nature of the protection required by law (Merhacı, 2023). Additionally, some studies discuss whether GIs should be protected under trademark law or whether they require a distinct *sui generis*² protection system (Gangjee, 2020; Calabrese, 2024). In addition to these fundamental topics, the literature also includes studies that examine GIs based on specific products, such as cheeses (İçli and Anıl, 2022), agricultural products (Durmuş et al., 2022), food items (Cebeci and Şen, 2020), and handicrafts (Kırıkçı and Çetiner, 2021).

Beyond the general situations highlighted above, the literature includes studies that directly address international, regional, or bilateral agreements encompassing GIs. These agreements often focus on the impact of international protection on trade margins and the potential legal issues that may arise from the legal framework and the scope of protection among countries. Bozgeyik and Macit (2024) examined the developments in EU and Turkish trademark law in their study and focused on the judicial and legal effects of the developments in trademark law of European countries on Turkish trademark law. However, this study focused on the developments in trademark law that deal with GI in a more general context, not in terms of GI products.

Lightbourne (2021) reviews the evolution of GIs and delineates key positions within the WTO framework. It examines the influence of WTO Dispute Settlement Body (DSB) rulings on the European Union's system, recent bilateral agreements between China and the EU, and between the EU and the United States. Additionally, it assesses the impact of the Geneva Act of the Lisbon Agreement on GIs and the ongoing dialogue on these issues within the Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN).

Calabrese (2024) highlights a key gap in extending GI protection to services, with unresolved EU case law questions about regulating geographical names in service markets. This includes addressing both direct restrictions and authorized use, akin to trademark rules. The evolving GI role in services also raises competition issues, especially around resale rights and the "prestige" rationale for GI protection. It is suggested that a balanced approach to adapt the EU GI framework to future demands, while preserving its identity as a distinct intellectual property right.

² The concept of *sui generis* will be explained in the Regional Agreements and GI section of the study.

Curzi and Huysmans (2021) investigate whether GI products with external protection via bilateral and regional trade agreements see an increase in their GI exports to the EU. Using comprehensive cheese export data from 2004 to 2019, their study applies advanced trade models that account for zero-trade flows for certain goods. Their results suggest that legal GI protection within trade agreements generally does not significantly boost exports beyond the overall trade-promoting effects of the agreements themselves.

Huysmans (2022) formulates and empirically examines a theory of GIs protection using new data on GIs listed in 11 recent EU trade agreements. The findings reveal that EU trade agreements are more likely to protect GIs with higher sales values and originating from Southern European countries, where gastronationalism heightens the significance of GIs. These results demonstrate how economic, cultural, and political dynamics influence and facilitate the EU's policy extension via trade agreements.

Raimondi et al. (2020) investigate how food quality policies, specifically EU geographical indications (GIs), impact trade margins from 1996 to 2014 using a new dataset with country-product details on EU GIs. The study examines GIs' effects on intra-EU and extra-EU trade margins, as well as export and import values per unit. The findings suggest that GIs impact trade flows differently depending on their origin. GIs from the exporting country positively influence both extensive and intensive trade margins, while GIs registered only in the importing country can act as a mild trade barrier, especially on intensive margins. Additionally, GIs are shown to increase export prices, with intra-EU trade margins mirroring those of EU foreign trade.

Henckels (2022) discusses the EU's GIs regime for wines, focusing on the circumstances under which a World Trade Organization member's actions to implement the TRIPS Agreement could potentially conflict with its obligations under the Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT Agreement). As a result of the study, the compatibility of EU regulations on wines with the TBT agreement is viewed as questionable. Hari et. all (2022) analyzes free trade agreements that incorporate provisions for the protection of GIs from Asian countries, including China, South Korea, India, Japan, Malaysia, Singapore, and Vietnam, which have been signed and fully negotiated. The study explores whether Asian countries require a regional arrangement, considering the successful models established by common EU regulations on GIs and Annex VI of the Bangui Agreement of the African Intellectual Property Organization.

Blasetti (2020) focuses on the intellectual property section of the EU-MERCOSUR Free Trade Agreement, specifically considering GIs. The study illustrates the complexities of incorporating the private rights of prior users (such as generic names, plant varieties, and trademarks) as a trade-off for agricultural market access in negotiations that primarily emphasize tariff reductions and trade regulations. Several proposals are presented to establish a medium- and long-term strategy that addresses the needs of local producers in order to enhance the value of their products.

Frankel (2017) debates on various approaches to the protection of GIs within mega-regional and bilateral Free Trade Agreements (FTAs). The study also addresses

several incompatibilities between the EU-centric and US-centric frameworks. Furthermore, it poses questions regarding countries that claim to engage in both regimes, such as Singapore, South Korea, Australia, and New Zealand. Viju et. all (2012) investigates the broader issues related to disparities in intellectual property protection and their impact on market access, as well as the specific challenges concerning the protection of GIs in the context of the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) negotiations for North American Free Trade Agreement (NAFTA) members. The paper also examines any potential conflicts between Canada's commitments under NAFTA and the prospective provisions of CETA.

Prescott et. all (2020) addresses the implications of the draft withdrawal agreement that ensures mutual protection of GIs between the United Kingdom, which has exited the European Union, and the EU. Under the withdrawal agreement, GIs from outside the EU do not receive protection. Consequently, the study questions how UK GIs will remain protected in countries that have entered into free trade agreements with the EU, by analyzing the rollover agreements that the UK government is establishing globally.

Sunner (2021) seeks to examine how the European Union has progressively integrated higher levels of protection for GIs within its trade agenda. The article provides insights for future developments in this area, as the European Union increasingly establishes itself as a dominant player in numerous similar agreements on the global stage. Cheng (2023) analyzes the challenges in China's geographical indication (GI) protection system, which includes sui generis system and a trademark-based system. Implemented after China's WTO accession, this approach has positioned China as a prominent player in global GI discussions, particularly for developing countries. However, it has also created domestic legal inconsistencies and regulatory conflicts, which may be further complicated by recent bilateral agreements with the EU and the US.

Marie-Vivien (2020) explores the growth of geographical indications (GIs) in the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and Asia, focusing on the legislative frameworks and their implementation in eight ASEAN countries with sui generis GI systems, as well as in India and Japan. The study highlights common challenges and points of convergence, providing strategic recommendations to bolster GI success in Asia. It emphasizes the importance of involving collective organizations that represent various stakeholders in the value chain to enhance the development and management of effective GI strategies.

Bannakorn (2023) aims to analyze the legal framework for GIs in Thailand, comparing it to international standards and best practices. The study focuses on Thai laws, international agreements like the Paris Convention, Madrid Agreement, Lisbon Agreement, TRIPS Agreement, and EU regulations, as well as Singapore's GI Act. The study concludes that the main issues are unclear legal framework, insufficient protection, and challenges in compliance.

Mogol (2021) aims to examine the current state of GIs in the EaP countries (Georgia and Moldova), showcasing best practices while also identifying vulnerabilities

within their GI systems. Since June 18, 2018, the European Union (EU) and Australia have been negotiating an ambitious and comprehensive FTA. Kneller (2020) examines how GIs may fare in these negotiations, given the historical conflicts between Australia and the EU over agricultural policy in international trade and their opposing legal approaches to GI protection, except in the case of wines. The study addresses the legislative framework for GIs, the primary challenges facing GI discussions, and identifies key potential points of convergence.

In light of the aforementioned studies, both developed and developing countries are striving to establish a sustainable GIs protection structure. The structure is to be established through bilateral and regional agreements, in addition to global agreements. Furthermore, the impact of these agreements on trade margins between countries is being determined. Finally, scientific studies are being conducted to ascertain which agreement is better suited to protect the interests of countries in question.

This article is expected to contribute to the literature by providing a comprehensive examination of recent bilateral and regional trade agreements related to geographical indications (GIs) using the latest data. It aims to facilitate a thorough evaluation of future trade agreements before their approval.

2. Geographical Indications and Multilateral Treaties

Countries employ various strategies to safeguard their high-value-added products at the borders of other nations, with internationally recognized agreements being among the most significant measures. While bilateral or regional agreements offer a certain level of protection, nations often find that global protection is ultimately more effective. This section will explore key international agreements, including the 1883 Paris Convention, the 1891 Madrid Convention, the 1958 Lisbon Agreement, and the latest agreement, the WTO's Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS).

2.1. 1883 The Paris Convention and GI

The legal protection of geographical indications (GIs) on a global scale was originally established to prevent misleading uses of these products. The Paris Convention, along with subsequent regulations in the Madrid Convention, aimed to curb deceptive practices related to these goods in commerce. Furthermore, GIs, which require clear identification of their origins, were recognized as a form of industrial property needing protection under the 1883 Paris Convention. Signatory countries committed to treating these products as industrial rights and aligning their national legal frameworks with appropriate protective measures.

This agreement also regulates how the member states that have ratified the Paris Convention should deal with each other and with non-member states in this regard. The Paris Convention, which was signed in 1883, was revised in Brussels in 1900, Washington in 1911, The Hague in 1925, London in 1934, Lisbon in 1958, Stockholm in 1967 and finally finalized on 28 September 1979. This convention on the protection of

industrial property is divided into three main categories: national treatment, priority rights and some common rules. As of 2020, 177 member countries have adopted this convention, which Turkey joined in 1925 (WIPO, 2020).

While the Paris Convention does not explicitly define GIs, the Article 1 references appellations of origin and indications of source. Thus, even without providing a clear definition of GIs, the Convention offers an extensive explanation concerning related products. The Paris Convention distinguishes misleading indications from deceptive labels, as clarified in Article 10. Additionally, Article 9 imposes specific sanctions on businesses and producers who disregard prohibitions against misleading and deceptive terms. These sanctions include seizing such imported products before they reach the domestic market, banning their import, or confiscating them within the country's borders if they have already entered. However, when evaluated from various perspectives, these sanctions have proven to be somewhat ineffective, as producers continue, and even increase, the production of such products, indicating that the measures outlined in the Convention may not be sufficient (Heath, 2005:98).

The Paris Convention has been subject to different regulations and amendments since its signing. Nevertheless, it is important as it is the first treaty to establish a clear distinction between origin indications such as GIs and trademarks at the international level. The first amendment to the Paris Agreement was first brought to the agenda at the Rome Conference of 1886, and the first notable amendment was the Madrid Convention of 1891. Even though the Madrid Convention, which was concluded after this convention, contains different regulations, it is very important in terms of seeing and understanding the shortcomings of the Paris Agreement.

2.2. 1891 Madrid Agreement and GI

As soon as the Paris Convention entered into force, various efforts to improve the protection of GIs began to emerge. First of all, at the Rome Conference held in 1886, amendments to Article 10 of the Paris Convention on false and deceptive indications of origin were submitted to the member states, but no significant changes were approved by the member states, except for minor changes (Heath, 2005:98). The regulations on GIs (usually designation of origin), which were overlooked or not mentioned at all in the Paris Convention, were discussed at the 1980 Madrid Conference, and thus the regulations decided at the Madrid Conference became a complement to the Paris Convention.

Unlike the Paris Convention, the Madrid Arrangements focus not only on the legal protection of products requiring indication of origin but also on preventing the use of false and misleading labels concerning their origin (Madrid Agreement, 1981). Under these regulations, certain countries concluded that additional provisions beyond the Paris Convention (Article 10) were necessary to protect products indicating origin and initially advocated excluding items with “generic” and “descriptive” terms from protection. In contrast, Portugal argued that even generic or descriptive terms should be banned as counterfeit or misleading imitations if the product's reputation (popularity) is closely tied

to the unique conditions of the land or climate where it is produced. France, however, suggested that this regulation should be limited solely to wine products (Heath, 2005).

As a result, while the Paris Convention (Art. 9) focuses on how protection should be enforced and what the sanctions should be, the Madrid Agreement takes the Paris Convention one step further in this respect, as it is more concerned with the prevention of false and misleading source marks. This difference between the Paris Agreement and the Madrid Agreement is very important. While the Paris Agreement recognizes the recognition of these GIs without the protection of industrial property rights that need to be registered, the Lisbon Agreement of 1958, which took place after the Madrid Agreement, focused on the necessity of recognizing such products, which need to indicate origin (designation of origin), as a registered right. Hence, the Madrid Agreement served as a bridge between the Paris Agreement and the Lisbon Agreement (Heath, 2005:99).

The common aim of both the Paris and Madrid Agreements has been to establish provisions to curb unfair competition practices in trade. While the Paris Convention set forth the necessity for protecting these products, the Madrid Agreement expanded this protection through a structured framework, as outlined below, to strengthen its regulatory reach (Madrid Agreement, 1981):

- All products with counterfeit and deceptive marks related to Member States shall be confiscated upon import.
- Each country is free to refuse protection for products of another country with certain types of generic (anonymous) and identifying (clear) marks.
- The rule in Article 2 shall not apply to wine and wine-derived products. Such products will continue to be protected as appellations of origin even if they are generic (anonymous) or descriptive (explicit).

In addition to these articles, the Madrid Agreement, in addition to being a treaty with provisions directly related to the prohibition and prevention of counterfeit and deceptive signs, also includes in its scope of protection counterfeit and deceptive signs using indirect indications such as “system”, “type” and “like”.

One of the weaknesses of the Madrid Agreement is that Article 4 of the agreement leaves it to the domestic judiciary to decide whether a sign is a generic (anonymous) sign. As an exception, it is agreed that national courts cannot assign generic designations only to wine and derivative products. The Lisbon Treaty revised some articles and emphasized that no national court should have such power.

2.3. 1958 Lisbon Agreement and GI

Another treaty that is important to mention before moving on to the Lisbon Treaty is the Treaty of Versailles. With this treaty, which was signed after the Madrid Agreement, Germany, Austria Hungary and Bulgaria regulated for the first time an absolute form of protection for these special geographical products. Beyond the need to take measures against counterfeit and deceptive copies of products, this treaty also dealt

with the protection of such products as absolute property. Today, this type of absolute property protection can still be provided through bilateral agreements between countries (Heath, 2005:101). GIs, which have continued to be protected through bilateral protections, have gained strength with the Lisbon Agreement and some issues that were not mentioned in previous agreements have become open to discussion in the international arena with this agreement.

Entering into force in 1966, the first signatories to the Lisbon Treaty were France, Portugal, Cuba, Czechoslovakia, Haiti, Israel and Mexico. Later on, Italy, Hungary, Tunisia, Bulgaria, Burkina Faso, Algeria, Gabon, Togo, Congo, Czech Republic, Slovakia, Costa Rica and Yugoslavia were added to these states. With the collective ratification of the treaty by the European Union and the accession of other states, the treaty directly affects approximately 33 states (WIPO, 2021). Although Turkey has not yet signed the treaty, the fact that it has received an invitation to join the treaty and that the relevant institution is still working on this issue increases the possibility that Turkey will be among the member states in the near future (TPMK, 2018).

A key distinction of the Lisbon Agreement from previous agreements is its attempt to clarify the ambiguities surrounding the definition of GIs. In the Paris Agreement, terms like "indication of source" and "appellation of origin" were used for products that required a geographical origin reference, including those with GIs. According to the explanations provided within the agreement, these terms encompassed products that did not necessarily need to refer to distinct qualities, characteristics, or reputation associated with their place of origin (Paris Convention, 1883). Thus, in both the Paris and Madrid agreements, these expressions were utilized to highlight, either directly or indirectly, the geographical region from which a product or good originates (Madrid Agreement, 1981; Paris Convention, 1883). For instance, if a product is manufactured in Turkey or bears an association with Turkey, the phrase "produced in Turkey" is considered an "indication of source." This indication doesn't need to be explicit. For example, as illustrated in Figure 1, the depiction of Queen Amastris on a product made in Bartın Amasra serves as an indirect symbol of origin, signifying that the product was manufactured in Bartın-Amasra, Turkey.

Unlike the Paris and Madrid agreements, the Lisbon Convention on the protection and international registration of appellations of origin uses the term "appellation of origin" for appellations of origin. With this concept, the scope of the expression to be emphasized has been narrowed to some extent. The term "appellation of origin" was intended to emphasize that all or the main qualities and characteristics of the product have an inseparable connection with the region of origin and that the qualities of the product derive from the environment of the country, region or locality of origin (Lisbon Agreement, 1958).

Figure 1: Indication of source examples

Resource: (URL-1, 2018; URL-2, 2020)

Apart from these agreements, the 1992 Regulation No. 2081/92 of the European Union introduced the terms "geographical indication" for GIs and "designation of origin" for appellations of origin for the first time, thereby facilitating a clearer understanding of the scope of these products (European Union Regulation, 1992). Although this regulation has been repealed, the terms "geographical indication" and "designation of origin" continue to be used in new agreements related to this subject (Yıldız, 2007:42).

The second important aspect of the Lisbon Agreement in terms of GIs is related to the legal protection of these indications. As a result of countries claiming rights on the same product at the international level, international registration protection came to the agenda and had to be discussed and decided in this agreement. According to this agreement, in order for countries to benefit from the international protection of GIs, they must first have legal regulations regarding protection in their own countries (O'Connor, 2008). For this reason, it has become necessary for each country to make some legislative, executive or both regulations regarding the protection of GIs in its domestic law. It is included in the text of the convention that the application for international protection can only be made after these arrangements.

With this agreement, after member countries apply for international protection for certain products, other member countries are informed by the institution in charge of this issue. If there is no objection from other member countries within one year, the registration of the products is approved internationally, and the protection becomes valid from this period. It was also decided with this agreement that once the registration is valid, there is no need to renew it again (O'Connor, 2008). The determination of an implementing organization for this protection was also provided by this agreement.

Within the scope of this agreement, the World Intellectual Property Organization (WIPO) was decided as the implementing agency for the protection and registration of GIs in other countries (WIPO, 2004:4-5). Although the Lisbon Agreement provides more protection compared to the previous agreements, it only protects designations of origin and does not address designations of origin (Şentürk, 2011:23). For this reason, it has caused some countries to look at the agreement with reservations and it has been observed that some countries that can gain international commercial rent are members of this

agreement only for the protection of certain specific products. For example, compared to citrus fruits, which may not be suitable for export because they cannot be easily preserved under normal conditions, Israel's membership of the agreement for its "Jaffa" orange, which is durable enough for export, and Cuba's membership for tobacco and cigarette products that generate high export revenues are some examples of this situation (Heath, 2005:103).

Although the Lisbon Treaty regulates issues such as "the protection and application process for a product with a relevant designation of origin", "the rights conferred by protection" and "clarity on the conflict between trademark and designation of origin", it is still considered incomplete due to difficulties in implementation and issues such as the origin-designation distinction, and has created the need for a comprehensive convention that every country can ratify without debate.

2.4. TRIPS

The Agreement on Trade-Related Intellectual Property Rights (TRIPS) was signed in Marrakech, Morocco in 1994 and entered into force the following year in order to ensure global harmonization of intellectual property laws, which have different legal protection and regulations in each country. According to this agreement, which is one of the supplementary arrangements of the World Trade Organization (WTO), all WTO member countries are obliged to adopt international laws on intellectual property enacted in this context or to comply with the TRIPS articles to avoid the risk of trade sanctions (TRIPS, 1994). This agreement currently applies to 164 WTO member countries (WTO-1, 2021). Turkey became a member of the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) on October 17, 1954 and has been a member of the WTO since March 26, 1995 (WTO-2, 2021).

The TRIPS Agreement generally encompasses issues related to intellectual and industrial property, including copyright, trademarks and trade names, undisclosed information (trade secrets), GIs, patents, industrial designs, layouts of integrated circuits, anti-competitive practices in licensing, technology transfer, enforcement procedures, transitional arrangements, institutional arrangements, and collaboration with other international organizations (WTO-3, 2021).

The World Trade Organization has identified 10 special subjects under the title of special subjects of the TRIPS agreement (WTO-3, 2021). Since GIs are seen as a commercial element of national and international value, they were included in the TRIPS agreement, and it was deemed appropriate to examine them under the heading of "Special Topics". These issues are listed below:

- Biotechnology-biodiversity and traditional knowledge
- Climate change
- Execution and implementation
- Geographical indications
- Innovation policies

- Underdeveloped countries
- Public interest
- Technology transfer
- Public health
- Complaints that the WTO dispute settlement body may accept, even though they are not violations of the Agreement

GIs are included in Section 3 of Chapter 2 of the TRIPS agreement and consist of 3 main provisions. The first provision, Article 22 of the agreement, provides the definition of a GI and regulates the minimum level of protection required for a good or product with a GI. Article 22 of TRIPS provides a comprehensive definition of GIs. According to this agreement, GIs are used to mean “signs indicating that a good originates in any Member State and a region or place in that State, where the quality, reputation or other characteristics of the good are attributed primarily to its geographical origin” (TRIPS, 1994).

The second provision (Art. 23) provides for a higher level of protection for wines and spirits bearing GIs and additional regulations on these products bearing trademarks. It also includes provisions on a multinational GI registration and registration system for wines. The final provision, Article 24, contains certain exceptions that allow for the continued use of GIs for certain goods (generic-anonymous goods) even if they are not related to the place and location mentioned in the definition of GI (TRIPS, 1994). For example, cheddar cheese is seen as one of these exceptions.

Considering the definition of GIs set out in this agreement and the other articles of the agreement, it is observed that TRIPS is an advanced arrangement that builds on the Paris, Madrid and Lisbon agreements. The common points of the agreement with these three agreements are the protection of industrial property, the necessity to prohibit false and misleading terms in trade, and the protection of products of specific origin (Kisuule, 2015:8-9). Consequently, the protection provided in other agreements were added to the TRIPS agreement and its scope was expanded. In addition, the inclusion of an international judicial mechanism to resolve possible disputes between countries for the effective protection of these types of products has revealed the strengths of the TRIPS agreement and has become the first agreement to come to mind in terms of protection of GIs on a global scale. It is also important in terms of providing a detailed explanation to the confusion between trademarks and GIs (Heath, 2005:121).

Although all agreements, including TRIPS, have elevated the protection of GIs to an international level, countries support their interests with different protection systems in order to expand the scope of protection of these economically valuable specialty products and to ensure effective protection. For example, countries' inclusion of these products in “bilateral agreements” and “regional agreements”, either general or specific, and their agreements to protect each other's products at their borders demonstrate the international economic value of the product.

3. Bilateral Agreements, Regional Agreements and GIs

In some cases, countries may demand political, political or economic integration or harmonization between them. In economic terms, the free movement of goods, services and labor across each other's borders is perceived as one of the main objectives of these agreements. The agreement may start as a simple elimination of trade barriers, or it may include bilateral or regional agreements such as free trade zones, customs union, common market or full merger, etc. with the aim of developing and increasing trade between them. An important element mentioned in these agreements is the protection of the intellectual and industrial property rights of the parties. Recently, products with IP, which have become particularly noteworthy due to the steady increase in their economic value added over the years, have begun to find a wide place in these agreements.

Countries include the protection of their products in these agreements in two ways through general and special provisions. The general form of protection is realized by using a general statement that the other country will also protect the products protected in each other's domestic laws without writing each product separately in the agreement. The term intellectual and industrial rights is usually used in this statement, and even if individual products and rights are not written in this term, it is used to declare that they protect all of each other's patents, trademarks, GIs and other rights in general terms. If there is a product on which they are in conflict and on which they do not fully agree, they can continue to implement the agreement by making a reservation on that product.

Agreements that seek special protection typically encompass not all products but rather specific ones within their scope, with products not mentioned in the agreement excluded from protection. These specified products are often appended as a list at the end of the agreement. For instance, in the context of a bilateral agreement between Turkey and Mexico or a regional trade agreement, the clause stating that "countries must respect each other's intellectual and industrial property rights" implies that GIs are regarded as industrial property, thereby implicitly highlighting all GIs under this provision. Additionally, an agreement that includes a list of specific products, such as raki, tequila, and a few others from Mexico, can be viewed as a specially regulated agreement, where the protection of these specified products is detailed regarding how and to what extent such protection will be afforded.

It has already been mentioned earlier that GI products can be protected at the national level through domestic legislation (Industrial Property Law) and at the international level through multilateral agreements (Multilateral Treaties). In addition, bilateral agreements and regional trade agreements (RTAs) are often used to strengthen the protection of these specialty products. For example, most countries in Europe have adopted most of the global agreements given in the previous section, as well as GIs regulations adopted through EU regulations in line with their membership in the European Union, which is a regional agreement (Regulation, 2012). In addition, there are also GI product regulations in the EU's bilateral trade agreements with different countries. For this reason, the size of the regional agreement increases, and the EU tends to protect

industrial property rights through bilateral trade agreements in addition to regional ones. While FTAs, which have increased with the entry into force of the TRIPS agreement, were initially bilateral, today they are often organized multilaterally (Frankel, 2017:151). In this section, some regional and bilateral agreements that are important in practice will be discussed.

3.1. Bilateral Agreements and GIs

Apart from regional agreements, countries can also enter into bilateral agreements to remove or minimize restrictions on their trade. Bilateral protection is usually realized in the form of mutual protection and the listing of both countries' products with GIs (Şentürk, 2011:19). In some cases, the trade volumes of GI products between two countries act as a catalyst to make a bilateral agreement, accelerating the agreement and affecting the structure of the agreement. In the name of speeding up such agreements, it may lead to an increase in trade diversion between countries without analyzing their own interests properly and without due diligence. However, the international trade benefits of well-worked agreements are significant for both countries, which removes all obstacles to making an agreement.

According to a study by the European Commission, the annual sales value of products with GIs is reported to be €74.76 billion. Moreover, it is emphasized that one-fifth of this revenue originates from exports outside of Europe (European Commission, 2020). Additionally, the commission's report identified the countries that receive the highest number of registered GI products from the EU, using this information to expedite future bilateral agreements. The report published in 2019 indicated that China was the largest market for GI products. Following this finding, the long-discussed and negotiated bilateral agreement on the protection of GI products between China and the European Union was expedited, concluding in 2020 and coming into force (EU-China Agreement, 2020). The acceleration of agreements with countries related to GI products resulting from this study is particularly significant for Turkey.

In addition, some important regulations are included in almost every bilateral agreement in order to prevent unfair competition. For example, bilateral agreements do not allow the use of the terms such as type, method produced, similar, like and system, which may cause diluting and misleading situations on the products of producers who do not produce products of the quality of the product with registered GIs (Heath, 2005:99).

Countries have sometimes opted to establish bilateral agreements to protect specific products and to define the relevant legal regulations surrounding those products. Through the bilateral agreement made in 1928 between France and Switzerland, two GI products, "Cognac" and "Armagnac," were mutually protected. Subsequently, after the signing of global agreements (such as the Paris and Madrid Conventions), the scope of protection was further expanded.

In bilateral communications between France and the relevant authorities in the United States (US) in 1970 and 1971, France prohibited the sale and export of "Bourbon"

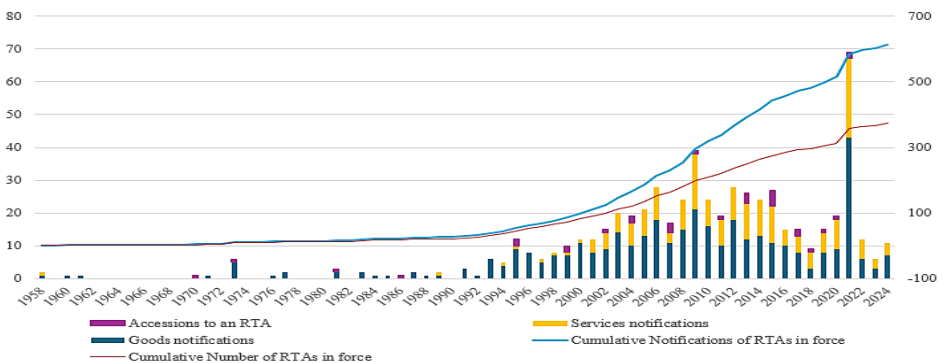
and "Bourbon whiskey" within its borders unless the products were proven not to originate from the US. In return, the US implemented the same prohibition on products that had obtained origin protection under French law, namely "Calvados," "Armagnac," and "Cognac," within its own borders (Heath, 2005:122).

Countries can often establish confusing and detailed regulations on tariffs and ease of access to their markets through bilateral agreements, provided that they comply with the principle of reciprocity. Moreover, such agreements need a continuous monitoring mechanism due to their complex structure. One of the founding objectives of the WTO was the idea that the common benefit from these bilateral agreements would be secured by a global organization and that these bilateral agreements would not be needed (Goldstein and Pevehouse, 2015:298). However, countries do not give up bilateral agreements even if they join the WTO because these agreements better protect their common benefits, and the principle of reciprocity can be implemented more easily (Oye, 1993). In case of incompatibility in WTO agreements, countries can continue their international trade through regional trade agreements as well as bilateral agreements (Goldstein and Pevehouse, 2015:299).

3.2. Regional Agreements and GIs

Despite the World Trade Organization (WTO) establishing a general framework for global trade, a significant portion of trade between countries is conducted through regional trade agreements (RTAs) that are more specific and detailed (Goldstein and Pevehouse, 2015:299). Particularly in global agreements, certain disputes and new issues can arise concerning the protection of intellectual, industrial, and normal property rights (Rodrik, 2018). Countries that cannot resolve these new disputes through trade agreements that only address general matters typically turn to agreements with a broader scope, which are referred to in the literature as Deep Regional Trade Agreements (DRTAs) (Yılmaz, 2020:45).

Figure 2: RTAs Currently in Force 1948-2024

Resource: (RTA-1, 2024)

As reported by the WTO, there are currently 373 regional trade agreements (RTAs) in force worldwide, with an additional 240 RTAs currently undergoing the accession process (Figure 2). These RTAs may assume the form of free trade agreements (FTAs), economic integration agreements (EIAs), partial scope agreements, or customs union agreements. The most prevalent type of RTA in force is the FTA, followed by the EIA, customs union agreements, and partial scope agreements (Table 1).

Table 1: By Type of Agreement

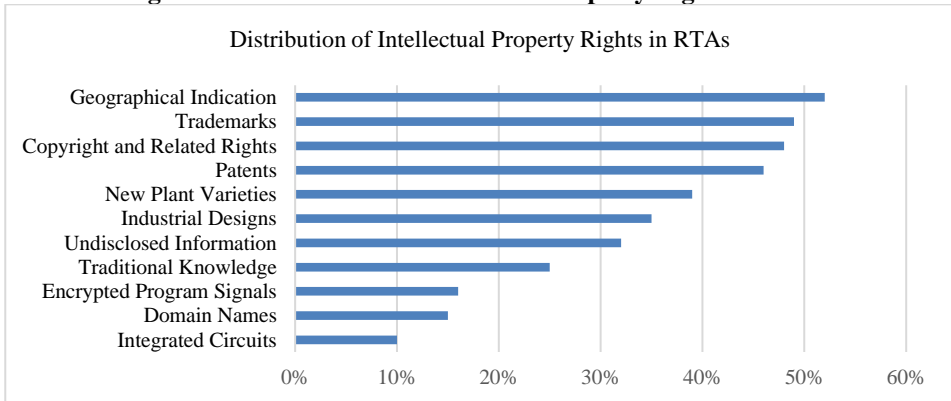
Agreement Type	Total	Agreement Type	Total
Custom Unions	17	Free Trade Agreement	335
Custom Unions - Accession	13	FTA - Accession	9
Economic Integration Agreement	203	Partial Scope Agreement	27
EIA – Accession	7	PSA - Accession	2
Grand Total			613

Resource: (RTA-2, 2024)

Countries that border each other undertake to mutually eliminate trade problems between them and create trade liberalization areas between them. They can also determine how they should treat countries that are not parties to the agreement in a common commercial manner through the Customs Union (CU), a type of BTA.

In addition to the possibilities provided by the Customs Union, countries can also turn to the Common Market, another type of BTA, to which they can add decisions to facilitate access to each other's markets for goods, services, foreign exchange and investment. These trade facilitation agreements between them can ensure full economic and trade integration, which increases the welfare of countries (Goldstein and Pevehouse, 2015:299).

Figure 3: Distribution of Intellectual Property Rights in RTAs

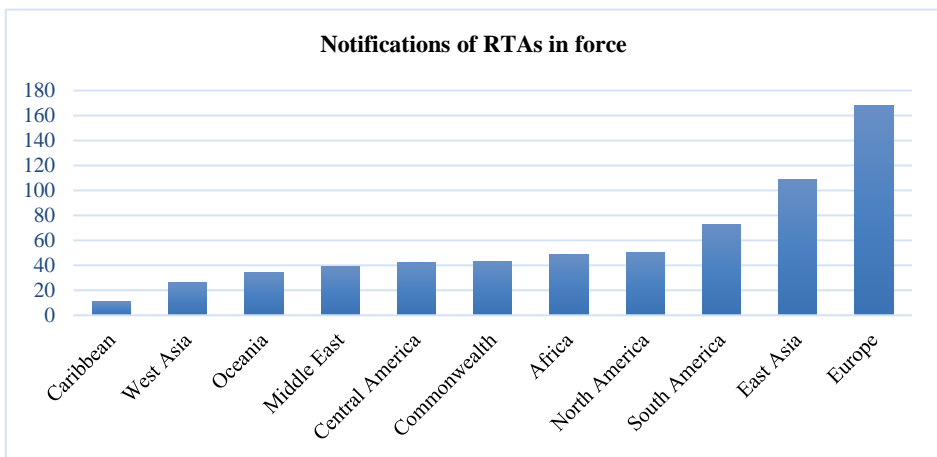
Resource: (RTA-3, 2019)

A study examining RTAs approved by the WTO between 2000 and 2015 revealed that 46% of these agreements included provisions pertaining to intellectual and industrial property rights (Acharya, 2016:10). In recent years, it has become increasingly uncommon to encounter RTAs that do not include such provisions (WTO-4, 2021). Upon analysis of RTAs in relation to intellectual and industrial property rights, it becomes evident that the most prevalent provisions pertain to GIs (Figure 3).

Regional agreements initially focused on tariff concessions but have since expanded to include intellectual property protections, particularly for GIs. These agreements have evolved into "deep regional trade agreements."

A quantitative analysis of regional agreements reveals that European countries have signed the greatest number, with over 150 agreements (Figure 4). In response to GI-related issues that could not be addressed by global agreements, European countries have turned to regional agreements such as the EU and EFTA. For example, European states overcame the confusion between the terms used for GIs in global agreements such as Lisbon, Madrid and Paris by issuing a regulation through the EU, which has a regional agreement (Yıldız, 2007).

Figure 4: Notifications of RTAs in force

Resource: (RTA-4, 2024)

The EU has been able to strengthen the protection of GIs through its regional agreement by clarifying the use of different concepts in terms of indicating GIs in international conventions and the use of Protected Designation of Origin (PDO) (Figure 5a) for the designation of origin and Protected Geographical Indication (PGI) (Figure 5b) for the indication of origin and registered designations of origin with the decision taken by the EU in a regulation. Turkish Industrial Property Law also referenced the definitions of the concepts in this regulation.

Figure 5: European Union CI logos**a. PDO****b. PGI****Resource:** (EU-1, 2024)

One of the strong effects of the regional agreement on GIs is that the European Union, in addition to this decision in the regulation, introduced a regulation that registers and certifies whether the products are GIs in order to expand the scope of products with protected GIs. In addition, the establishment of an institution for the settlement of disputes with this agreement explains the effectiveness of the regional agreement on GIs. These regulations are implemented and enforced on behalf of European states by the Commission of the European Union (EC).

As of 2010, there were 24 regional trade agreements (RTAs) signed by the European Union, which applied to its member states (Cremona, 2010). This number has increased to 36 over the past decade. Future agreements are expected to include further developments in GI protections, with lists of protected GI products attached to the agreements. Recent regional and bilateral agreements signed by the EU include the following (EU-2, 2024):

❖ EU-China	❖ EU-Mercosur Trade Agreement
❖ EU-United Kingdom	❖ EU-New Zeland Trade Agreement
❖ EU-Japan	❖ EU-Australia Trade Agreement
❖ EU-Vietnam	❖ EU-Mexican Trade Agreement
❖ EU-Singapur	❖ EU-Canada Agreement (CETA)
❖ EU-Chile	❖ EU-Indonesia
❖ EU-India	❖ EU-Kenya
❖ EU-Philippines	❖ EU-South Korea

A total of 255 products have been registered and protected under these bilateral and regional agreements, with 17 additional products awaiting registration. In total, 3,629 GI products have been registered under the EU framework, including 28 products (Table 2) from Turkey. Additionally, 61 Turkish products are awaiting registration by the European Commission (EU-3, 2024).

In addition to the European Union, other regional agreements have also included the protection of the CIs in their treaty texts. The fact that even countries with different

forms of protection meet at a common point with these agreements further increases the effectiveness of the agreement. Some countries (e.g. EU-Turkey, etc.) have separated CIs from trademark protection, which has many common points, and included them as a separate intellectual property right in their laws. This type of protection is called *Sui Generis*. On the other hand, some countries (USA) have continued to protect their IP products under the same heading, not separating them from the trademark right, which is an intellectual property right. Even if the type of protection is different, there is no obstacle for countries to protect their GI products through bilateral and regional agreements.

Another important regional agreement is the North American Free Trade Agreement (NAFTA, 1994), which has gained importance as it was concluded between countries where the CI protection system is carried out through trademark rights. This agreement between the United States of America (USA), Mexico and Canada were signed on August 12, 1992 and entered into force on January 1, 1994 after 4 years of negotiations. Chapter 17 of the agreement is devoted to intellectual property rights and Article 1712 specifically mentions the protection of products with GIs. The agreements made by NAFTA countries with other regions have led to certain conflicts. Canada's Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) with the EU, which expanded protections for EU GIs and granted European companies' additional freedoms, caused tensions and objections from the United States.

Furthermore, Canada must carefully analyze the benefits it gains from the CETA agreement with the EU against the potential costs of commercial sanctions that the U.S. could impose through NAFTA (Viju et al., 2012). Consequently, the only solution to this conflict appeared to be for the U.S. to pursue a separate agreement with the EU, to prevent economic impacts from CETA. This need led the U.S. to seek a broader agreement with the EU that would also cover GIs (TTIP, 2013). This agreement, called the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), is considered to be the biggest agreement in world history. TTIP was negotiated between 2013 and 2016, and although most of the issues were agreed upon, the parties could not agree on some issues and left the table. However, work is still ongoing on a new agreement that is less comprehensive than TTIP on the agreed issues but includes GIs (Amadeo, 2021).

Another regional agreement worth mentioning concerning GIs is the Southern Common Market Agreement (MERCOSUR). With the signing of the Asuncion Agreement on March 26, 1991, Argentina, Brazil, Paraguay, and Uruguay established a common market (MERCOSUR), allowing the free movement of goods, people, and capital (MERCOSUR, 1999). Venezuela later joined, bringing the total number of member states to five, while Bolivia, Chile, Colombia, Ecuador, Guyana, Peru, and Suriname hold associate membership. The significance of the MERCOSUR agreement in terms of GIs lies in its trade agreement with the EU. Annex II, Section A of this agreement includes a list of 357 EU GI products that must be protected within MERCOSUR countries, while Section B lists 220 GI products for which MERCOSUR countries seek protection in the EU (EU-MERCOSUR, 2019).

Apart from these agreements, the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) agreement, signed on November 15, 2020 between ASEAN countries and the countries with which ASEAN has signed free trade agreements, is an important regional trade agreement in terms of products with GI, which is awaiting ratification in their respective parliaments. Within the scope of the RCEP, it is aimed to protect the rights of their GI products in the agriculture, forestry and fisheries sectors, to liberalize trade and investment by removing tariffs between them, including these products, and ultimately to realize their economic unification (Kohsaka and Uchiyama, 2019:9).

The agreement between the Asia Pacific countries of Brunei, Indonesia, Laos, Thailand, Cambodia, Vietnam, Singapore, the Philippines, Malaysia, Myanmar, Indonesia, Laos, Thailand, Cambodia, Vietnam, Singapore, the Philippines, Malaysia, Myanmar, Australia, China, South Korea, Japan, and New Zealand has the potential to radically change world trade.

Table 2: Geographical Signs of Turkey registered in EU

Product Category	Type	Name	Status	Date
Bread, pastry, cakes, confectionery, biscuits and other baker's wares	PGI	Maraş Tarhanası	Registered	04.12.2023
	PGI	Antakya Künefesi	Registered	13.03.2023
	PGI	Antep Baklavası / Gaziantep Baklavası	Registered	21.12.2013
Oils and fats (butter, margarine, oil, etc.)	PDO	Aydın Memecik Zeytinyağı	Registered	05.02.2024
	PDO	Edremit Zeytinyağı	Registered	20.07.2023
	PDO	Milas Zeytinyağı	Registered	23.12.2020
Fruit, vegetables and cereals fresh or processed	PDO	Bursa Şeftalisi	Registered	15.07.2024
	PDO	Bursa Siyah İnciri	Registered	14.10.2021
	PDO	Hüyük Çileği	Registered	03.09.2024
	PDO	Ayaş Domatesi	Registered	29.11.2023
	PDO	Taşköprü Sarımsağı	Registered	16.04.2021
	PDO	Bayramiç Beyazı	Registered	16.04.2021
	PDO	Araban Sarımsağı	Registered	21.03.2024
	PDO	Aydın Kestanesi	Registered	24.09.2020
	PDO	Suruç Narı	Registered	02.06.2023
	PDO	Milas Yağlı Zeytini	Registered	08.09.2023
	PDO	Gemlik Zeytini	Registered	16.06.2023
	PDO	Çağlayancerit Cevizi	Registered	13.06.2023
	PDO	Giresun Tombul Fındığı	Registered	20.06.2022
	PDO	Edremit Körfezi Yeşil Çizik Zeytini	Registered	04.12.2023
	PDO	Osmaniye Yer Fıstığı	Registered	10.07.2024
PDO	Malatya Kayısı	Registered	07.07.2017	
PDO	Aydın İnciri	Registered	17.02.2016	

Product Category	Type	Name	Status	Date
Dairy Products	PDO	Bingöl Balı	Registered	10.07.2024
Cotton	PGI	Söke Pamuğu	Registered	10.09.2024
Cheese	PDO	Ezine Peyniri	Registered	07.12.2023
Other Products	PDO	Safranbolu Safranı	Registered	17.01.2024
	PGI	Manisa Mesir Macunu	Registered	04.11.2024

Kaynak: (EU-3, 2024)

Africa, with its rich reserves of products like tea, coffee, and specific plants, places significant emphasis on regional trade agreements (RTAs) for GIs. The African Regional Intellectual Property Organization (ARIPO) was established in 1976 through the Lusaka Agreement, which aimed to protect these types of products across Africa (ARIPO, 2004). This organization was later restructured and renamed the African Intellectual Property Organization (OAPI), leading to the signing of the Bangui Agreement in 1977 (OAPI, 1999). These agreements, which include all African countries as members, were revised in 1999 and 2004 to expand the scope of protection for GIs.

Discussion and Conclusion

In recent years, geographical indications have gained substantial importance, not only as a tool for protecting local products but also as a strategic resource for promoting economic development. The analysis of international, bilateral, and regional agreements highlights both the strengths and limitations of existing frameworks in supporting GIs. Agreements such as the Paris and Madrid Conventions, the Lisbon Agreement and later TRIPS, established the initial foundations for protecting products with geographical origins, though they often lacked comprehensive mechanisms to address all GI-related challenges. More specialized agreements, like the EU-MERCOSUR and the EU-China bilateral agreements, illustrate the importance of tailored frameworks that protect the unique characteristics and market value of GI products.

Even if regional and bilateral agreements are the solution to international disputes and trade problems of GIs products, differences in countries' domestic regulations on GIs can still cause problems between states that have pledged to each other. Even if the agreement has been accepted in domestic law, it does not prevent the parties from bringing the dispute over GIs before their national courts. For example, the decisions of the English court on Greek Yoghurt, the Italian courts on Bavaria and Budweiser and the French court on Darjeeling products are the clearest examples of the fact that the decisions of national courts should be the remedy in some special cases (Marie Vivien, 2010).

Another negative indicator of bilateral and regional agreements is that they may indirectly affect other countries and trade agreements. For example, a possible transatlantic partnership (TTIP) between the EU and the US would indirectly affect Turkey, which has a customs union agreement with the EU, and it would become inevitable to include Turkey in the agreement.

Moreover, considering that 2.2 billion people live in Asia-Pacific countries and 30% of global trade takes place in this region, it is observed that the RCEP agreement may cause various disputes in terms of world trade as it will indirectly affect the economic welfare of European countries, the US and other countries and the agreements they have established between them (EU, T-TIP, NAFTA, CETA) (Frankel, 2017:151-155). Given the huge increase in population in this region today (nearly 4.3 billion), the impact on trade is likely to be in the same direction. Therefore, the increase in the number of countries that will be positively and negatively affected by Asia-Pacific Traders should also be taken into account.

In conclusion, although bilateral and regional agreements may have negative effects on world trade, they are widely used by countries today. Even though they may cause trade diversion, countries solve their problems related to GIs through these agreements. This situation shows that in the future, countries will put their products with GIs on the agenda through these agreements. As a result of these considerations, it is a strong assumption that countries will tend to gradually expand the list of products with GIs and the scope of protection in their agreements.

Bilateral and regional agreements can facilitate not only the protection of geographical indications but also the expansion of trade in such products. However, while these agreements facilitate reciprocal access to investment, goods and services markets, they may not be sufficient in themselves to ensure effective trade in GI products. In order for these products to be sustainably introduced to the international market, each element within their supply chain must implement a marketing strategy that is different from that of standard commercial products. Therefore, examining the marketing and establishment of an effective supply chain for GI products is of great importance for future research.

However, while these agreements contribute to protecting GIs, ensuring their successful trade and economic impact requires a sustainable marketing strategy and effective supply chain management. Bilateral and regional agreements offer crucial advantages in terms of market access, but GI products necessitate targeted marketing strategies to leverage their distinctiveness in the international market. Future research and policy development should focus on creating robust, globally recognized standards that support the integrity and trade of GIs, emphasizing the need for sustainable practices and strategic marketing to optimize their economic potential. This approach will not only safeguard local heritage and tradition but also ensure that GI products continue to thrive in an increasingly competitive global market.

Ethical Declaration: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Contribution: All authors have equal contributions to the study.

Conflict of Interest Declaration: The author(s) of the article has no personal or financial conflict of interest within the scope of the study.

References

- Acharya, R. (2016). Regional trade agreements: recent developments, Introduction. In *Regional Trade Agreements and the Multilateral Trading System*, Ed.; Acharya, R, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 1-18.
- Amadeo, K. (2021). *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): What Happened to the Big EU-US Trade Deal?*, the balance WEB, <https://www.thebalance.com/transatlantic-trade-and-investment-partnership-ttip-3305582> (11.12.2021).
- ARIPO. (2004). Lusaka Agreement on the Creation of the African Regional Intellectual Property Organization (ARIPO). <https://wipolex.wipo.int/en/text/301376> (20.01.2022).
- Avşar, M. and Eryılmaz, B. (2022). Coğrafi işaretli ürünlerin Amasya turizminin gelişimine katkısının değerlendirilmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 988-1003.
- Bannakorn, J. (2023). Legal Issues relating to Geographical Indications. *The Journal of Pacific Institute of Management Science (Humanities and Social Science)*, 9(2), 315-327.
- Berber, A., Gül Ekşi, G. and Naçar, A. (2024). Coğrafi İşaretin Tüketici Davranışlarına Etkisinin Analizi: Konya İli Selçuklu İlçesi Örneği. *Turkish Journal of Agricultural & Natural Sciences*, 11(3).
- Bidav, Y. and Doğan, M. (2022). Coğrafi İşaretlerin Kırsal Kalkınmadaki Rolü: Ulukale Dutu Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(1), 109-128.
- Bimbo, F., Bonanno, A. and Viscecchia, R. (2023). Geographical indications' prices and marketing margins: the role of group size, longevity and production decisions. *British Food Journal*, 125(1), 286-301.
- Blasetti, R. (2020). Geographical Indications: A Major Challenge for MERCOSUR. *GRUR International*, 69(11), 1113-1122.
- Bozgeyik, H. and Macit, Y. (2024). Türk Marka Hukukunun AB Hukuku ile Olan İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 573-601. <https://doi.org/10.52273/sduhfd..1401385>
- Calabrese, B. (2024). The Evolving Protection of Geographical Indications Against Services: “Brand” New World?. *IIC-International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 55(3), 348-367.

- Cam, O. and Çilginoğlu, H. (2024). Gastronomi Turizmi Kapsamında Coğrafi İşaretli Ürünlerin İncelenmesi: Ağrı Örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 107-128.
- Cebeci, H. and Şen, M. (2020). Coğrafi İşaret Tescilli Soğuk Bir Lezzet: Görele Dondurması. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 4(2), 197-217.
- Cheng, W. (2023). China Engages in International Regulation of Geographical Indications. In: *China in Global Governance of Intellectual Property*. Palgrave Socio-Legal Studies. Palgrave Macmillan, Cham, pp. 39-79, https://doi.org/10.1007/978-3-031-24370-7_2.
- Cremona, M. (2010). The European Union and regional trade agreements, Chapter 11. In *European Yearbook of International Economic Law 2010: European Yearbook of International Economic Law*, Eds.; C, Herrmann ve J, Terhechte, Springer Publishing, Berlin, pp. 245-268
- Crescenzi, R., De Filippis, F., Giua, M. and Vaquero-Piñeiro, C. (2022). Geographical Indications and local development: the strength of territorial embeddedness. *Regional Studies*, 56(3), 381-393.
- Coşkun, C., Bişiren, A. and Gençer, K. (2024). Coğrafi işaretli yiyecek ve içeceklerin gastronomi turizmine etkileri. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 4(1), 203-217.
- Curzi, D. and Huysmans, M. (2022). The impact of protecting EU geographical indications in trade agreements. *American Journal of Agricultural Economics*, 104(1), 364-384.
- Demirarslan, G. (2022). Türkiye'deki coğrafi işaretli ürünlerin uluslararası ticaretteki potansiyeli. *Doktora Tezi (yayımlanmamış)*, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Bartın, 177 p.
- Durmuş, E., Yüceer, S. E. and Tan, S. (2022). Coğrafi işaret tescilinin yaratacağı sosyo-ekonomik etkilerin incelenmesi: Bozcaada Çavuş Üzümü örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 28(1), 21-29.
- Esen, M. K. (2022). Yöresel lezzetlerin gastronomi turizmi açısından önemi: Türkiye'deki helvalar. *Aydın Gastronomy*, 6(2), 283-294.
- EU-1 (2024). AB Marka Mahreç Logoları, *Avrupa Birliği WEB*, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/quality-schemes-explained_en#logos (21.09.2024).

- EU-2 (2024). Son Yıllarda AB'nin Odaklandığı Bölgesel ve İkili Anlaşmalar, *Avrupa Birliği WEB*, https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/#_under-adoption (21.09.2024).
- EU-3 (2024). Türkiye'nin AB'de Yer Alan Cİ'li Ürünleri, *Avrupa Birliği WEB*, <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/> (21.09.2024).
- EU-China Agreement. (2020). Agreement between the European Union and the Government of the People's Republic of China on cooperation on, and protection of, geographical indications. (22020A1204(01)), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.LI.2020.408.01.0003.01>. ENG (21.01.2022). European Union Law.
- EU-MERCOSUR (2019). EU-Mercosur Trade Agreement. European Commission WEB, <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-mercosur-association-agreement/> (10.02.2021).
- European Commission (2020). Geographical Indications – a European treasure worth €75 billion, *Brussels: European Commission.*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_683 (20.01.2022).
- European Commission Regulation. (1992). *Council Regulation (EEC) No 2081/92 of 14 July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32006R0510> (23.09.2019).
- Falasco, S., Caputo, P. and Garrone, P. (2024). Can Geographical Indications promote environmental sustainability in food supply chains? Insights from a systematic literature review. *Journal of Cleaner Production*, 141100.
- Flinzberger, L., Cebrián-Piqueras, M. A., Peppler-Lisbach, C. and Zinngrebe, Y. (2022). Why geographical indications can support sustainable development in European agri-food landscapes. *Frontiers in Conservation Science*, 2(752377).
- Frankel, S. (2017). Geographical Indications and Mega-Regional Trade Agreements and Negotiations, Chapter 6. In *Geographical Indications at the Crossroads of Trade, Development, and Culture: Focus on Asia-Pacific*, Eds.; Calboli, I. ve Loon, Ng-Loy W.; Cambridge University Press, New York, pp. 147-167.
- Gangjee, Dev S., Sui Generis or Independent Geographical Indications Protection (August 20, 2020). Irene Calboli and Jane Ginsburg (eds), *The Cambridge Handbook of International and Comparative, Trademark Law*, (Cambridge University Press) 256, Forthcoming, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3677873> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3677873>

- Goldstein, S.C. ve Pevehouse, J.C. (2016). *Uluslararası İlişkiler, Çev: Haluk Özdemir*, BB101 Yayınları, Ankara, 660 p.
- Heath, C. (2005). Geographical Indications: International, Bilateral and Regional Agreements. *IIC; Studies in Industrial Property and Copyright Law*, (25), 97-132.
- Hari, A. S. and Raju, K. D. (2022). Free trade agreements and geographical indications standards in Asia. In *Geographical Indication Protection in India: The Evolving Paradigm*, Singapore: Springer Nature Singapore, pp. 49-73.
- Henckels, C. (2022). The compatibility of the European Union's geographical indications regulations for wines with the World Trade Organization Agreement on technical barriers to trade. *The Journal of World Investment & Trade*, 23(2), 293-312.
- Huysmans, M. (2022). Exporting protection: EU trade agreements, geographical indications, and gastronationalism. *Review of International Political Economy*, 29(3), 979-1005.
- İçli, G. E. and Anıl, N. K. (2022). Coğrafi İşaretler ve Kırklareli Beyaz Peyniri. *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*, 8(4).
- Kanberoğlu, Z. and Yıldırımçakar, İ. (2022). Coğrafi İşaretlerin Bölgesel Gelişmedeki Rolü: Van Kahvaltısı Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (58), 23-39.
- Kırkıcı, S. and Çetiner, N. (2021). "Coğrafi İşaretli El Sanatlarının Turistik Ürün Bağlamında Değerlendirilmesi: Bartın İşi Telkırma Örneği", *International Academic Social Resources Journal*, (e-ISSN: 2636-7637), 6(27), 1150-1157.
- Kisuule, Y. (2015). Least developed countries and geographical indications: how can Uganda position itself to benefit from geographical indications? *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, University of Cape Town, Faculty of Law, Intellectual Property Research Unit, Cape Town, 68 p.
- Kneller, E. (2020). EU-Australia FTA: Challenges and potential points of convergence for negotiations in geographical indications. *The Journal of World Intellectual Property*, 23(3-4), 546-578.
- Kohsaka, R. and Uchiyama, Y. (2019). Geographical indications and regional trade agreements: Facilitating international partnerships for sustainable development. *Partnerships for the Goals. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals*, Ed.; Leal Filho W, Azul A, Brandli L, Özuyar P ve Wall T; Springer Cham, s. 1-13. DOI:10.1007/978-3-319-71067-9_15-1.
- Lightbourne, M. (2021). What's in a Name? The Journey of Geographical Indications from Paris 1883 to Geneva 2015. *GRUR International*, 70(10), 932-942.

- Lisbon Agreement (1958). *Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration*, <https://wipolex.wipo.int/en/treaties/textdetails/12586> (10.12.2020).
- Madrid Agreement (1981). *Malların Kaynağı ile İlgili Sahte veya Aldatıcı Kaynak İşaretlerinin Önlenmesi Hakkında*, https://www.wipo.int/treaties/en/registration/madrid/summary_madrid_marks.html (10.23.2019).
- Marie Vivien, D. (2010). The role of the state in the protection of geographical indications: from disengagement in France/Europe to significant involvement in India. *The Journal of World Intellectual Property*, 13(2), 121-147.
- Marie-Vivien, D. (2020). Protection of Geographical Indications in ASEAN countries: Convergences and challenges to awakening sleeping Geographical Indications. *The Journal of World Intellectual Property*, 23(3-4), 328-349.
- Mece, M. (2023). Geographical Indications-a marketing strategy tool for small farms in Albania. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 8(2), 133-140.
- MERCOSUR (1999). *European Commission*, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur/> (21.01.2022).
- Mogol, N. (2021). Geographical Indications: Eastern Partnership Countries case. *Eastern European Journal for Regional Studies (EEJRS)*, 7(2), 121-141.
- NAFTA (1994). Text of the North American Free Trade Agreement. <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?x=343> (21.01.2022).
- OAPI (1999). Agreement Revising the Bangui Agreement of March 2, 1977, on the Creation of an African Intellectual Property Organization. *African Intellectual Property Organization (OAPI)*, <https://wipolex.wipo.int/en/text/181151> (20.01.2022).
- O'Connor, B. (2008). *Geographical indications and TRIPs: 10 Years Later... A roadmap for EU GI holders to get protection in other WTO Members*. European Lawyers Insight Consulting, 456 s, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2007/june/tradoc_135088.pdf.
- Oye, K.A. (1993). *Economic Discrimination And Political Exchange: World political economy in the 1930s and 1980s*, Princeton University Press, New Jersey, 236 p.
- Paris Agreement (1883, Mart 20). *Sınai Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Paris Sözleşmesi*. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_201.pdf (20.01.2022)
- Prescott, C., Pilato, M. and Bellia, C. (2020). Geographical indications in the UK after Brexit: An uncertain future?. *Food Policy*, 90, 101808.

- Raimondi, V., Falco, C., Curzi, D. and Olper, A. (2020). Trade effects of geographical indication policy: The EU case. *Journal of Agricultural Economics*, 71(2), 330-356.
- Regulation of EU (2012). Regulation (EU) of the european parliament and of the council on quality schemes for agricultural products and foodstuffs. Regulation No: 1151/2012, <http://data.europa.eu/eli/reg/2012/1151/oj>, (22.01.2022).
- Rodrik, D. (2018). What do trade agreements really do?, *Journal of Economic Perspectives*, 32(2), 72-90.
- RTA-1 (2024). Yürürlükte olan BTAlar, *World Trade Organization WEB*, <https://rtais.wto.org/UI/charts.aspx> (21.09.2024).
- RTA-2 (2024). Türlerine Göre BTA, *World Trade Organization WEB*, <https://rtais.wto.org/UI/publicsummarytable.aspx> (21.09.2024).
- RTA-3 (2019). BTA Fikri Mülkiyet Hakları Dağılımı, *World Trade Organization WEB*, <https://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx> (19.01.2019).
- RTA-4 (2024). Bölgelere Göre BTA, *World Trade Organization WEB*, <https://rtais.wto.org/UI/charts.aspx> (21.09.2024).
- Suluk, C. (2018). 6769 sayılı sınai mülkiyet kanununun getirdiği yenilikler. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 4(1), 91-109.
- Sunner, L. (2021). How the European Union is expanding the protection levels afforded to Geographical Indications as part of its global trade policy. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 16(4-5), 341-347.
- Şentürk, B. (2011). Coğrafi işaretlerin ekonomik etkileri: mikro ve makro açıdan bir değerlendirme. *Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış)*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Muğla, 108 p.
- Tekelioğlu, Y. (2016). Coğrafi işaretleme: yöresel ürünler, coğrafi işaretler ve Türkiye uygulamaları. *Gastro Dergisi*, 59: 118-122.
- TPMK. (2018). *Coğrafi İşaretlerin Uluslararası Tescili Semineri*, <https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/allNews/newsDetail?newsId=935> (10.06.2020).
- TRIPS. (1994, Nisan 15). TRIPS: Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. (*Annex 1C, 1869 U.N.T.S. 299, 33 I.L.M. 1197*). Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization.
- TTIP. (2013). The Transatlantic Trade and Investment Partnership, <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/> (21.01.2022).

Uçuk, C. and Perçin, N. Ş. Sürdürülebilirlik Kapsamında Coğrafi İşaretili Yemekler ve Yerel Yemekler İçin Duyusal Analiz Yöntemi ile Geliştirilmiş Standart Reçete: Deneysel Bir Araştırma. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(4). DOI: 10.33083/joghat.2022.242

URL-1 (2018). Amastris Görseli, *çilginrotalar WEB*, <https://www.cilginrotalar.com/amasra/> (20.01.2022).

URL-2 (2020). Made in Türkiye, *akşam WEB*, <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/ihracatta-made-c2in-turkiye-donemi/haber-1039693> (20.01.2022).

Vecchio, Y., Iddrisu, A. L., Adinolfi, F. and De Rosa, M. (2020). Geographical indication to build up resilient rural economies: A case study from Ghana. *Sustainability*, 12(5), 2052.

Viju, C., Yeung, M.T. ve Kerr, W.A. (2012). Geographical Indications, barriers to market access and preferential trade agreements. *Canadian Agricultural Trade Policy Research Network: CATPRN Commissioned Paper 2012-01 No. 1617-2016-134614*, 1, 1-61.

WIPO (2004). *WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use*. WIPO Publication, 489, Cenevre, 488 p.

WIPO (2020). Paris Sözleşmesine Üye Ülkeler, *World Intellectual Property Organization WEB*, https://wipolex.wipo.int/en/treaties/ShowResults?start_year=ANY&end_year=ANY&search_what=C&code=ALL&treaty_id=2 (23.09.2020).

WIPO (2021). *Lisbon Anlaşmasına Üye Ülkeler*, *World Intellectual Property Organization WEB*, <https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/lisbon.pdf> (04.02.2021).

Wong, C. Y. and Elbegsaikhan, M. (2020). Geographical indications in development contexts: Function, supply chain and pursuit of rural industrial development. *The Journal of World Intellectual Property*, 23(5-6), 712-735.

WTO-1 (2021). Understanding the WTO: The Organisation. Members and Observers, *World Trade Organization WEB*, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm (23.01.2022).

WTO-2 (2021). Member Information: *Turkey and the WTO*, *World Trade Organization WEB*, https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/turkey_e.htm (21.01.2022).

WTO-3 (2021). Intellectual Property: TRIPS - Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, World Trade Organization WEB, https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm (21.01.2022).

WTO-4 (2021). Regional Trade Agreement Database, *World Trade Organization WEB*, <https://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx> (21.01.2022).

Yıldız, B. (2007). Coğrafi işaretlere ve coğrafi köken gösteren diğer işaretlere ilişkin olarak uluslararası sözleşmelerde ve Avrupa Birliği hukukunda kullanılan kavramların kapsamı ile bu kavramların hukukumuza uyarlanması sorunu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, 7(4), 33-95.

Yılmaz, D. H. (2020). Bölgesel ticaret anlaşmaları (BTA)'nin gelişimi ve derin ticaret anlaşmaları: Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmaları (STA) açısından bir analiz. *TESAM Akademi*, 7(1), 39-64.

Derleme Makale, Gönderim Tarihi: 25.08.2024; Kabul Tarihi: 27.11. 2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1538448

Yeniden Refah Partisi'nin Kurumsal Belgelerinde ve Partili Yetkililerin Açıklamalarında Kadına Bakış

Dr. Muhittin IŞIK

Adalet Bakanlığı

muhittin.isik.kou@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0002-8477-4622

Öz

Bu çalışma, 2018 yılında kurulan ve hızla büyüyen Yeniden Refah Partisi'nin kadına yönelik tutumunu ana hatlarıyla ele almayı amaçlamıştır. Literatür taraması sonucunda çok genç bir parti olarak Yeniden Refah Partisi'nin yanı sıra kadın konusunu siyasi partiler özelinde irdeleyen akademik çalışmaların sınırlı olduğu gözlenmiştir. Bu çalışma ise eleştirel bir bakış açısıyla arşiv araştırması tekniği, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri aracılığıyla literatürdeki eksikliği bir ölçüde giderme iddiasını taşımıştır. Araştırmanın temel argümanı, Yeniden Refah Partisi'nin çoğu siyasi partinin aksine kadın konusuna dinsel (İslâmî) açıdan yaklaştığı tezine dayandırılmıştır. Nitekim Milli Görüş hareketini referans alan Yeniden Refah Partisi'nin tüzüğü, parti programı, seçim beyannameleri ve parti yetkililerin açıklamaları incelendiğinde, dinsel içerikleri haiz bir kadın politikasının izlendiği ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Yeniden Refah Partisi, Fatih Erbakan, Milli Görüş, Kadın
JEL Sınıflandırması: J12, J13, J16

A View of Women in the Institutional Documents of the New Welfare Party and the Statements of Party Officials

Abstract

This study aimed to outline the attitude towards of the New Welfare Party which was founded in 2018 and is growing rapidly. As a result of literature review, it has been observed that academic studies examining the woman's issue specifically for political parties and as a very young the New Welfare Party are limited. This study claimed to fill the gap in the literature to some extent through archival research technique, historical and descriptive research methods from a critical perspective. The main argument of the research is based on the thesis that the New Welfare Party, unlike most political parties, approaches the women's issue from a religious (Islamic) perspective. As a matter of fact when the statute, party program, election declarations and statement of party officials of the New Welfare Party which takes the National Outlook Movement as a reference are examined, it can be argued that a women's policy with religious content is followed.

Keywords: The New Welfare Party, Fatih Erbakan, National Outlook, Woman
JEL Classification: J12, J13, J16

Giriş

1961 Anayasası ve 1982 Anayasası'na göre “Siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır” (1961 Anayasası, m. 56; 1982 Anayasası, m. 168). Anayasaların bu maddelerinde siyasal partiler olmaksızın demokrasinin düşünülemeyeceği, demokrasinin siyasal partiler aracılığıyla anlam kazandığı anlaşılmaktadır (Işık, 2024: 136). Diğer taraftan siyasal partiler demokratik sistemin siyasal, ekonomik, kültürel alandaki bütün noksanlık ve hataların sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda toplumsal yaşamı sıkıntıya sürükleyen ve çözüm bekleyen bütün sorunlara çözüm üretil(e)memesinden sorumlu tutulan oluşumlar da yine siyasal partiler olmaktadır. Bu sorumluluk hâli de toplumun gerek demokratik siyasal sistemle ilişkisini gerekse sisteme yaklaşımını etkileyebilmektedir (Altıntaş, 2003: 2).

2024 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam 158 siyasal parti bulunmaktadır (Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2024). Bu siyasal partiler içerisinde Necmettin Erbakan’ın temellerini attığı Milli Görüş Hareketi¹ni temsil eden partiler de mevcuttur. Bu doğrultuda sırasıyla; Milli Nizam Partisi (1970-1971), Milli Selamet Partisi (1972-1980), Refah Partisi (1983-1998), Fazilet Partisi (1997-2001) ve Saadet Partisi (2001-) Milli Görüş’ü temsil eden başlıca siyasal partiler olmuştur (Işık, 2023: 62-72). 2001’de Saadet Partisi’nin kurulmasından çok kısa bir süre sonra “muhafazakâr demokrat”

¹ Necmettin Erbakan’ın mevcut dünyayı algılama şeklini ifade eden Milli Görüş’ün köklerini Kur’an’dan alan Hak-Batıl mücadelesine dayandığı ileri sürülebilir (Arpacı ve Baharçipek, 2017: 117). Bu çerçevede bir siyasi deneyim olarak Milli Görüş’ün merkez sağ siyasetin sınırlı muhalefetine karşı cari rejimin ürettiği Batılılaşma fikrine karşı mesafeli olan ve ilişkili olduğu merkez sağdan kendisini özerkleştirme çabasını taşıdığı ifade edilebilir (Baykal ve Çaha: 2017a: 2). Milli Görüş’ün fikrî temelleri 1960’lı yılların sonlarında atılmıştır. Necmettin Erbakan’ın 1968’de büyük ticaret ve sanayi çevrelerine karşılık küçük ve orta çaptaki iş insanlarının temsilcisi olarak Odalar Birliği başkanlığına seçilmişse de görüşleri büyük ticaret ve sanayi kesiminin etkin olduğu İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları’nın tepkileriyle karşılaşmıştır. Sonrasında ise Necmettin Erbakan’ın başkanlığı Adalet Partisi iktidarının Ticaret Bakanı tarafından tanınmamış ve Erbakan Odalar Birliği yönetiminden hemen uzaklaştırılmıştır. Buna ilave olarak Erbakan’ın Adalet Partisi’nden milletvekili aday adaylığı da veto edilmiştir (Sarıbay, 2018: 576). Bunun üzerine Konya’dan bağımsız milletvekili olacağı ilan eden Erbakan, 1969 genel seçimlerine “Bağımsızlar Hareketi” olarak girme kararı almıştır (Çalmuk, 2001: 2). Necmettin Erbakan ve bazı arkadaşlarının (Faruk Yeğin, Osman Kirişcioğlu, Ömer Lütfi Bozcalı, Rifat Boynukalın, Hulusi Özkul, Süleyman Karagülle, İsmail Müftüoğlu, Ahmet Tevfik Paksu, İsmail Coşar, Celal Kılıç, Hüseyin Dura, Ekrem Ocak, Murat Hinislioğlu, Hüsamettin Fadikoğlu) bağımsız aday olarak girmesiyle Milli Görüş’ün siyasal alanda temelleri atılmıştır. Erbakan, ilk yıllarda bile kendilerinin “millî”, diğer siyasal partilerin tamamının ise “gayrı millî” kanadı temsil ettiğini öne sürmüştür. “gayrı millî” ifadesi ilerleyen süreçte yerini “taklitçi” sıfatına bırakmıştır. Erbakan’ın sıkça kullandığı “millî” kavramı, dünyevî ya da ulusal olmaktan çok dinî ya da ümmetçi bir anlam içermiştir (Çakır, 2018: 544). Böylelikle Necmettin Erbakan’ın temellerini attığı Milli Görüş, yerliliği ve dinliliği barındıran bir söylem üretmiştir (Çalmuk, 2018: 554). Ancak son tahlilde Erbakan öncülüğündeki Milli Görüş Hareketi sembolik düzeyde İslâmî referanslar üzerinden politika yürütmüşse de bu değerlerin entelektüel, ahlaki ve siyasi bir referans ve iş yapma biçimine dönüşmediği, böylelikle Hareket’in sağ siyasetinden farklılaşmasının zorlaştığı savunulabilir (Baykal, 2021: 48).

kimliğiyle Adalet ve Kalkınma Partisi kurulmuş, böylelikle Milli Görüş'te ilk ciddi çözülme baş göstermiştir. İkinci büyük çözülme ise 2010 yılında yaşanmıştır. 2010'da Necmettin Erbakan ile görüş ayrılığına düşerek Halkın Sesi Partisi'ni (HAS Parti) kuran Saadet Partisi Eski Genel Başkanı Numan Kurtulmuş, 2012'de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın teklifiyle AK Parti'yle birleşmiştir. Ancak Coşkun ve Yanar'ın (2020: 267) da işaret ettiği gibi Milli Görüş'ün içinden çıkan ve İslâmcı politikaları terk ettiği iddiasıyla siyaset sahnesindeki yerini alan AK Parti zaman içerisinde İslâmcı söylemin işlevsel yönünü siyaset alanını domine etmek için kullanmaktan imtina etmemiştir. AK Parti, İslâm'ın siyasal anlamda araçsallaştırılması bakımından, tıpkı Milli Görüş partileri gibi, "siyasal İslâmcı" bir karaktere sahip olmuş, Osmanlı geçmişi gönderme yapan, milliyetçi yönü baskın olan bir muhafazakârlık anlayışını benimsemiştir.

Öte yandan yukarıda sıralanan Milli Görüş partilerine 2018'de kurulan Yeniden Refah Partisi'ni de ilave etmek mümkündür. Yeniden Refah Partisi hem genç bir parti oluşu, hem en hızlı yükselen partiler arasında yer alması, hem de mevcut durumda kendisi dışında Milli Görüş Hareketi'ni temsil eden bir partinin olmadığı iddiasıyla öne çıkmaktadır. Literatürde gerek Yeniden Refah Partisi gerekse kadın konusunu siyasal partiler özelinde ele alan akademik çalışmaların yetersiz oluşu bu konunun seçilmesinin temel gerekçesidir. Bu bağlamda tek bir metotla sınırlandırılmayan araştırmada arşiv araştırması tekniği, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak öncelikle Yeniden Refah Partisi'nin kuruluşu ve ideolojisi irdelenmiş, sonrasında ise eleştirel bir yaklaşımla kadına bakışı ele alınmıştır. Literatürde Milli Görüş Hareketi üzerine çok sayıda araştırma olmasına rağmen, Yeniden Refah Partisi'ni spesifik olarak konu alan akademik çalışmaların yok denecek düzeyde sınırlı olması, geçmiş çalışmalarda din-siyaset ilişkisi bağlamında kadın konusunun siyasal partiler özelinde yeterince ele alınmamış olması bu konunun seçilmesinin temel sebebidir. Bu çerçevede Yeniden Refah Partisi'nin kadına bakışını ana hatlarıyla ortaya koyma amacıyla olan bu çalışmada, Parti'nin kuruluş sürecinden 31 Mart 2024 yerel seçimleri sonrasında kadar kadınlarla ilgili yaşanmış olaylar silsilesi eleştirel yaklaşımla ortaya konulmuştur. Eleştirel yaklaşım kapsamında Yeniden Refah Partisi'ne ideolojik açıdan mesafeli olan gazeteler, haber kanalları ve internet kaynakları da göz ardı edilmemiştir. Çalışmada bu kaynaklara fazlaca yer verilmesinin bir diğer önemli nedeni ise, kadın konusunda gündemi meşgul eden haberlere bu kaynakların yoğunlukla yer vermiş olmasıdır. Son tahlilde Yeniden Refah Partisi'nin kadına bakışının net bir şekilde anlaşılması için ilk olarak parti programı, parti tüzüğü ve seçim beyannameleri incelenmiş, seçim süreçlerinde yaşanan olaylara değinilmiş, daha sonra parti yetkililerin açıklamalarına yer verilmiştir.

1. Yeniden Refah Partisi'nin Kuruluşu ve İdeolojisi

Milli Görüş lideri Necmettin Erbakan ileri sürdüğü fikirler, küresel sisteme ilişkin tenkitleri ve nizam koruyucu önerileriyle İslâmcı gelenek nezdinde büyük bir çığır açmıştır. Erbakan'ın 2011'de vefat etmesinin ardından Milli Görüş davası kurucusundan mahrum kalmış ve Milli Görüş içerisinde çözümler baş göstermiştir (Mercan, 2022). Milli Görüş Hareketi içerisinde yaşanan gerilimin ardından Milli Görüş

lideri Necmettin Erbakan'ın çocukları (Fatih Erbakan ve Elif Erbakan) üzerinden 2013'te Erbakan Vakfı kanalıyla bir teşkilatlanmaya gidilmiştir. Bu bağlamda hareketin teşkil ettiği alternatif bir örgütlenme modeli konumundaki Erbakan Vakfı ülke genelinde hızlı bir şekilde teşkilatlanmıştır. Daha önce Necmettin Erbakan'ın yanında yer almış "ak saçlı" isimlerle anlaşmazlık yaşayan aile mensupları Erbakan Vakfı üzerinden yeni bir partinin temellerini atmıştır (Baykal, 2024). Bu doğrultuda Yeniden Refah Partisi, 23 Kasım 2018'de Muhammed Ali Fatih Erbakan genel başkanlığında kurulmuştur. Parti'nin üye sayısı Ocak 2024 itibarıyla 365.767'dir (Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2024). Resmî kısaltması "Yeniden Refah" olan partinin amblemi renkli zemin üzerine beyaz hilal içerisinde beyaz başak ve hilalin altında Yeniden Refah Partisi yazısıdır (Yeniden Refah Partisi, 2022). Kapatılan Refah Partisi'ne oldukça benzer bir amblem kullanan Yeniden Refah'ın amblemindeki beyaz başak kalkınmayı temsil ederken, hilal figürü ise maneviyatı temsil etmektedir (Demir ve Kıvrak, 2024: 469). Yeniden Refah'ın kurucu kadrosunda 99 kişi bulunmaktadır. Partinin ilk genel başkanı Fatih Erbakan, partisinin kuruluş gerekçesi ve siyaset anlayışı hakkında kısaca şu açıklamalarda bulunmuştur:

Bugün milletimize Yeniden Refah Partimizin müjdesini verirken ehvenişerler yerine artık hayrın kendisinin meydana çıktığının müjdesini veriyoruz. Bugün milletimize çaresizlik, umutsuzluk, alternatifsizlik döneminin sona erdiğinin müjdesini veriyoruz. Bugün milletimize asli yuvamıza dönüşün başlangıcının müjdesini veriyoruz ve 'artık umut, çare, alternatif var, artık Yeniden Refah var' diyoruz. Geleceğimiz geçmişimiz gibi tertemiz olacaktır. Bizler bugüne kadar yapılan bütün hayırlı hizmetlere teşekkür etmek, bu hayırlı hizmetleri yapanları tebrik etmek, yapılan hizmetleri görmek ve takdir etmek için geliyoruz. Bununla birlikte eksikleri tamamlamak, eksik yapılanları nihayete erdirmek için geliyoruz. Yine bununla birlikte yanlışları da doğrusunu ortaya koyarak düzeltmek için geliyoruz. Yapılan hizmetlere teşekkür edeceğiz, takdir ve tebrik edeceğiz, eksikleri tamamlayacağız, yanlışları da devamıza, istikametimize uygun doğrularla düzelteceğiz (Anadolu Ajansı, 2018).

Yeniden Refah'ın ideolojisini net bir şekilde anlamak için öncelikle kapatılan Milli Selamet Partisi'nin (MSP) yerine, 1983'te kurulan ve 1998'de laiklik karşıtı faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle kapatılan Refah Partisi'nin (RP) ideolojik duruşuna ve Milli Görüş hareketi içerisindeki önemine değinmek gerekmektedir.

Millî Görüş Hareketi, özellikle MSP'den başlayarak geç Osmanlı döneminde başarısızlığa uğrayan, tek parti döneminde kendisine alan bulamayan İslâmcılığı imanî bir var oluştan siyasi bir temsile taşıyıp ana akım seviyesinde temsil etmeye başlamıştır (Baykal ve Çaha, 2017b: 793). 1990'lara kadar büyük ölçüde selefi MSP'nin çizgisinde ve söyleminde olan RP'yi MSP'den ayıran temel özelliğin RP'nin daha az dinsel içeriklerden oluşan daha demokrat ve daha sivil toplumcu bir söyleme başvurması olduğu söylenebilir. 1990 sonrasında RP açısından söylem değişikliğine gidilmesinde "imkân alanlarının" genişlemesi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) girme konusundaki girişimleri belirleyici olmuştur. RP'nin söylemindeki liberalleşmenin büyük oranda Yeni Sağ siyaset ve tabanındaki sosyal dönüşümle de yakından ilişkisi bulunmaktadır. RP'nin ideolojisinin muhafazakâr milliyetçi söylemi İslâmî referanslarla

kurgulayan bir yönü de söz konusu olmuştur. İdeolojisini “Milli Görüş” olarak ilan eden RP, hem muhafazakâr hem milliyetçi hem de İslâmî bir parti olarak öne çıkmıştır. Muhafazakâr-milliyetçi tarafı ağırlıklı olarak devletçiliğe vurgu yapması ve devlete sempati beslemesiyle yakından ilişkiliyken; en sivil yönünün İslâmîlik ile ilintili olduğu ifade edilebilir. RP, İslâmîliği iç ve dış politikada farklı şekillerde tarif etmiştir. Buna göre dış politikadaki İslâmîliğin hedefi, İslâm dünyasına öncülük edecek “Büyük Türkiye” tasavvuruydu. Ancak RP, zamanla İslâmîliği arka plana iterek muhafazakâr bir milliyetçiliği tasvip etmiş ve iktisadi yönden piyasa kapitalizmiyle eklenmiştir (Yavuz, 2018: 596-600). Parti programında laikliği din düşmanlığı olarak değil, din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak tanımlayan RP, muhafazakâr bir tutumla aileye önem atfetmiş ve aileyi toplumun temeli olarak tarif etmiştir. Diğer Milli görüş partileri gibi kendisini “hakkı üstün tutan Milli Görüş partisi” olarak nitelendiren RP, kendisi dışındaki siyasal partileri “Batı taklitçisi” şeklinde ötekileştirmiştir. Öte yandan RP parti programında Atatürk milliyetçiliğine ve prensiplerine referansla partinin başlıca hedefinin milleti çağdaş uygarlık seviyesine çıkartmak olduğu vurgulanmış, RP'nin gerçek anlamda demokrasinin kurulmasına, milli iradenin tecelli etmesine katkıda bulunacağı, Cumhuriyet'in normal işleyişini tehlikeye düşürecek hiçbir uygulama ya da düşünceye yer verilmeyeceği belirtilmiştir. Son olarak dış politikada bütün ülkelerle iyi ilişkilerin kurulması gerektiği ifade edilmiştir (Refah Partisi, 1986: 6-8, 31).

Günümüzde Milli Görüş'ü temsil eden tek siyasal parti ya da RP'nin mirasçısı iddiasındaki Yeniden Refah ise “Yeniden Büyük Türkiye ve Yeni Bir Dünya İçin” başlıklı parti programında öncelikle millet tarafından asırlardır özümsemiş olan Milli Görüş düşüncesinin temel alınacağı belirtilmiştir. Sonrasında ise partinin hak ve adaleti üstün tutacağı, “önce ahlak ve maneviyat” anlayışını esas alacağı vurgulanmıştır (Yeniden Refah Partisi, 2018). Yeniden Refah Parti Programı'nda adalet, ahlak, maneviyat, milli irade, refah, huzur, barış, hak, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı vb. prensiplerin altı çizilmişse de RP'den farklı olarak laiklik ilkesinden hiç söz edilmemiş, demokrasi ise siyasal partilere indirgenmiştir. Bu çerçevede din ve devlet işlerinin birbirinden soyutlanması açısından hayati önem arz eden laiklik kavramı göz ardı edilmişken; Anayasaya referansla siyasal partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsurları olduğu ileri sürülmüş ve farklı fikirleri haiz partilerin parlamentoda faaliyet yürütmesinin demokrasinin bir lüzumu olduğu ifade edilmiştir. Milli Görüş hareketini referans alan partinin temel hedefi maddi ve manevi kalkınmayı gerçekleştirerek milletin huzur ve refaha kavuşmasını sağlamak, Türkiye öncülüğünde bütün insanlığın kurtuluşa erişmesi yolunda ilmi, iktisadi, politik ve ahlaki alanlarda gerekli adımları atmaktır. Yeniden Refah'ın maddi kalkınma açısından temel hedefi, ülkeyi uluslararası alanda en müreffeh ve gelişmiş bir düzeye çıkararak “Yeniden Büyük Türkiye” idealine ulaşmaktır. Manevi kalkınmanın gerçekleşmesi için; milletin milli ve manevi değerler etrafında toplanması, bütün vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinin tam anlamıyla güvenceye alınması, toplumsal huzur ve barış ortamının mutlak surette tesis edilmesi, milli ve manevi değerlerin muhafazası ve gelecek nesillere devredilmesinde kilit önemi haiz ailenin korunup konsolide edilmesi, devlet-millet kaynaşması şart koşulmuştur. Yeniden Refah dış politikada da hakkın ve haklılığın üstün tutulması prensibini esas almış olmakla beraber D-8 Organizasyonu'nun kuruluş amacına uygun hareket

edeceğini, bu organizasyonun bir sonraki aşaması olan D-60 hedefine bir an önce ulaşılması için gerekli adımların atılacağını ifade etmiştir. NATO, AB, İslâm İşbirliği Teşkilatı ve Karadeniz İşbirliği Teşkilatı başta olmak üzere uluslararası antlaşmalara karşılıklılık esas çerçevesinde bağlı kalmakla birlikte milli menfaat ve değerlere aykırı hususların tekrar gözden geçirileceğini belirten Yeniden Refah, dış politikada muhatap ülkelerle ilişkilerin karşılıklı saygı, ekonomik ve siyasi çıkarlar doğrultusunda sürmesi için çaba göstereceğini dile getirmiştir (Yeniden Refah Partisi, 2018). Yeniden Refah'ın ideolojisinin net bir şekilde anlaşılması yolunda parti tüzüğü de önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Parti tüzüğünde de, parti programına benzer şekilde, maddi ve manevi kalkınma, adalet, huzur, barış, ahlak, millet iradesi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı vb. ilkelere önem atfedilmişse de demokrasi ve laiklikten hiçbir şekilde bahsedilmemiştir (Yeniden Refah Partisi, 2022). Öte yandan Yeniden Refah kendisini sağ ya da sol yelpazede de tanımlamamış, 1983'te kurulan ve 1998'e kadar faaliyette bulunan Refah Partisi gibi Milli Görüş Hareketi'nin savunuculuğunu yapmıştır. Buna ilaveten Yeniden Refah, muhafazakâr değerlere (din, aile, tarih, ahlak, toplum vb.) önem atfetmişse de hiçbir zaman kimliğini muhafazakârlık üzerinden tarif etmemiştir.

Yeniden Refah kurulduktan sonra ikisi yerel, biri genel olmak üzere toplam üç seçim gerçekleşmiştir. Tablo 1'de Yeniden Refah Partisi'nin seçim karnesi gösterilmiştir.

Tablo 1: Yeniden Refah Partisi Seçim İstatistikleri

Seçimler	Alınan Toplam Oy	Oy Yüzdesi	Belediye/Milletvekili Sayısı
31 Mart 2019 Yerel Seçimleri	-	-	-
14 Mayıs 2023 Genel Seçimleri	1.505.736	2,80	5
31 Mart 2024 Yerel Seçimleri	2.922.024	6,79	62

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yeniden Refah Partisi kurulduktan sonra gerçekleşen 31 Mart 2019 yerel seçimlerine katılmamıştır. 14 Mayıs 2023 genel seçimleriyle ilk kez seçim tecrübesi yaşayan Yeniden Refah Partisi Cumhuriyet İttifakı çatısı altında kendi adaylarıyla seçime girerek dikkate değer bir oy alabilmişse de hazineden yardım almayı hak edecek ve seçim barajını aşacak düzeyde oy alamamıştır. Gerçekleşen 31 Mart 2024 mahalli idare seçimlerinde ise Yeniden Refah, oy oranını ciddi oranda artırarak ülke genelinde biri büyükşehir (Şanlıurfa), biri il belediyesi (Yozgat) olmak üzere çok sayıda ilçe, belde belediyesi kazanmıştır. Bu seçimlerde Yeniden Refah, CHP ve AK Parti'nin ardından seçimde en çok oy alan 3. parti olmuştur.

2. Yeniden Refah Partisi'nin Kadın Politikası

Son zamanlarda çok tartışılan Yeniden Refah'ın kadın politikasını Parti'nin kurumsal belgelerine (tüzük, program, seçim beyannameleri) ve Parti yönetici ve temsilcilerinin söylemlerine dayanarak iki müstakil başlık altında ele almak konu bütünlüğünü sağlama yönünden kilit öneme sahiptir.

2.1. Parti'nin Kurumsal Belgelerinde ve Seçim Hazırlık Süreçlerinde Kadın

Yeniden Refah'ın kadına yaklaşımını anlamanın en etkili yolunun parti tüzüğünü, parti programını seçim beyannamelerini irdelemekten geçtiği ileri sürülebilir. Parti tüzüğünde (2022) kadın vurgusu yapılmamış olmakla birlikte aile kurumunun önemine işaret edilmiş; ailenin sosyal ve ahlaki düzenin teminatı olduğu, aile ve neslin muhafazası için gerekli tüm tedbirlerin alınması gerektiği, aile huzuruna ve mutluluğuna zarar verecek dış faktörlerin üzerine gidileceği, yasalar aracılığıyla anne-babalara sağlanan çocuklarına ahlaki ve dinî eğitim yaptırma hakkının en etkili biçimde kullanılmasına katkı sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Yine parti tüzüğünde “Zorunlu Teşkilatlar” içerisinde kadın kollarına yer verilmemiş olmakla birlikte “İhtiyari Teşkilatlar” başlığı altında ilk olarak “kadın kolları” ele alınmıştır. Bunun yanında parti tüzüğünün 24. maddesinde “Genel Merkez Kadın Kolları”nın çalışmalarına ilişkin tüm usul ve esaslara değinilmiştir. Önemle belirtmek gerekir ki Yeniden Refah kadın teşkilatları 81 ilde faaliyet göstermektedir.

Yeniden Refah Parti Programında (2018) ise parti tüzüğünün aksine kadınlarla ilgili çok sayıda ibareye yer verilmiştir. Bu çerçevede öncelikle toplumsal huzuru zedeleyen kadın cinayetlerin eğitim sayesinde asgari düzeye indirileceği, kadın çalışanlara uluslararası standartlarda tanınan tüm hakların verileceği ifade edilmiştir. Sonrasında ise “kadın” konusu müstakil bir başlık altında maddeler halinde ele alınmıştır. Buna göre;

▪ “Cennet anaların ayakları altındadır” hadisine göndermede bulunularak milletin en büyük kuvveti ve serveti olan imanlı ve inançlı kuşakların yetişmesinde hayati rolü haiz kadınların Parti'nin birincil konuları arasında yer aldığı ileri sürülmüştür.

▪ Kadının Allah tarafından yaratılan bir varlık olduğu ve insan olması hasebiyle tüm hak ve özgürlükleri doğuştan kazandığı ve sahip olunan bu hak ve hürriyetlerin hiçbir surette ihlal edilemeyeceği belirtilmiştir.

▪ Kadının yalnızca çocuk doğuran ve çocuğun bakımını üstlenen bir birey olmadığı aynı zamanda fitratına uygun her alanda sorumluluk alan bir birey olduğu ifade edilmiştir.

▪ “Yeniden Büyük Türkiye” idealinin gerçekleşmesinin kadınların etkin rolüyle mümkün olabileceği öne sürülmüş, bu bilincin pekişmesi için gerekli adımların atılacağı vurgulanmıştır.

▪ Yeniden Refah iktidarında kadınların iktisadi ve toplumsal alanda hayat koşullarının iyileştirilmesi, her alanda ülke politikalarının şekillenmesinde kadın

perspektifinin yansıtılması sağlamak için “Kadın ve Aile Bakanlığı”nın kurulacağı açıklanmıştır.

▪ Kadınların kamuoyu araştırmalarıyla beliren gereksinim ve taleplerinin, maddi ve manevi sorunlarının bölgesel etkenler de dikkate alınarak çözümlenebilmesi, tüm alanlarda çözüm üretilebilmesi, gerekli yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için ülke içindeki ve dışındaki kadın örgütleri, STK’lar ve akademisyenlerle gerekli iş birliği zemini tesis edilecektir.

▪ Kadınların temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması, kadına yönelik şiddet, taciz, negatif ayrımcılık, maddi ve manevi istismarın engellenmesi, töre cinayetleri ve arzu etmedikleri evliliklere zorlanması vb. konularda “Önce ahlak ve maneviyat” ilkesine ve bilimsel datalarla desteklenen politikalar oluşturulacak, başta eğitim ve medya alanında olmak üzere gerekli mevzuat değişiklikleri konusunda gereken adımlar atılacaktır.

▪ Yeniden Refah, kadına yönelik şiddetin bertaraf edilmesinin yolunun cezai yaptırımların artırılmasından değil, aile içi eğitim ve toplumsal bilinçlenmeyle mümkün olacağı görüşündedir. Bu çerçevede kadına yönelik şiddeti meydana getiren koşulların bertaraf edilmesinin yolu ahlak, maneviyat ve adalet duygusu yüksek bir toplumdan geçmektedir. Kurulacak Kadın ve Aile Bakanlığı aile içi eğitim ve toplumsal bilinçlenme hususunda Diyanet İşleri Başkanlığı ile eş güdümlü faaliyet yürütecektir.

▪ Kadınlara yönelik her türlü şiddet, taciz ve ayrımcılığın önlenmesi için Kadın ve Aile Bakanlığı içerisinde şikâyet ve takip merkezleri oluşturulacaktır. Bu merkezler kamu kurumları, yerel yönetimler ve kadın STK’larla koordinasyon içerisinde olacaktır.

▪ Kültür emperyalizminin doğurduğu bilhassa kadın istismarına ilişkin davranışların başta medya olmak üzere iş hayatı, eğitim hayatı vb. alanlarda tasfiye edilmesi için gerekli yasal düzenlemelere gidilecektir.

▪ Müspet kadın rol modeller medyanın yanı sıra sanatsal, kültürel ve sosyal faaliyetlerde öne çıkarılacaktır. Bunlar vasıtasıyla ahlak, namus, merhamet, fedakârlık, şefkat, asalet, üretkenlik vb. değerler kadınlar arasında yaygınlaştırılıp pekiştirilecektir.

▪ Toplumsal yaşamın tüm alanlarında kadın ve erkeğin birbiriyle çatışma ya da üstünlük mücadelesi içerisinde değil, çıkar paralelliğine odaklı iş birliği ve dayanışma içinde sorumluluklarını ifa etmeleri için gerekli zihinsel dönüşüm eğitim ve medya aracılığıyla sağlanacaktır. Kadın ve erkek arasında “tamamlayıcılık” kavramı öncelenecektir.

▪ Kadın sorunlarının çözümünde nesnellikten uzak, çatışmacı üsluplara başvuran ataerkil ya da feminist perspektiflerin değerlendirmeleri değil, kadın üyelerin de yer alacağı konunun uzmanı bireylerden oluşan komisyonların değerlendirmeleri teşvik edilecektir.

▪ Kadınlara yönelik bütün yasal düzenlemeler yapılırken kadın STK’lerin tavsiye ve teklifleri azami düzeyde göz önünde bulundurulacaktır.

▪ Kız çocukların eğitimi önündeki tüm engeller lağvedilecektir. Kız çocukların eğitim yaşamlarına temel ve orta eğitimden sonra devam etmelerine destek olunacak ve ebeveynler bu hususta bilgilendirilecektir. Ekonomik yönden sıkıntı çeken kız çocuklarının eğitim harcamaları devlet tarafından temin edilecektir. Son tahlilde kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesi için gerekli bütün adımlar atılacaktır.

İŞİK

- Kadınların sosyo-ekonomik yapısının konsolide edilmesi için gerekli politikalar belirlenecektir. Bu doğrultuda kadınların çetin koşullarda, istemedikleri işlerde sigortasız olarak istihdam edilmesine müsaade edilmeyecek, onlara erken emekliliğe ayrılma ve yarı zamanlı çalışma olanakları sunulacaktır.
- Kendini işini kurarak üretime katkıda bulunmak isteyen kadınlara uygun şartlı, faizsiz krediler, vergi indirimleri vb. teşvik ve destekler azami düzeyde sağlanacaktır.
- Eşinden boşanma yoluyla ayrılan kadınların, boşadığı eşin olanakları elverişli değil ise, nafakaları insan onuruna yarışır ölçüde olmak kaydıyla devletçe oluşturulacak bir fon aracılığıyla temin edilecektir.
- Engelli ya da dul olup çetin şartlarda yaşamını idame ettiren kadınların sorunlarının çözülmesi için mahalli idarelerin, STK'ların ve üniversitelerin bu hususta katkı sunması sağlanacaktır.
- Ekonomik açıdan zor durumda olan, bakıma muhtaç ve kimsesiz kadınlara yönelik barınma, gıda ve sağlık hizmetlerinin parasız olduğu "Sıcak Yuva Merkezleri" tesis edilecektir.
- Türkiye ve İslâm dünyasının yanı sıra küresel çapta kadın ve aileyle ilişkili sorunlara çözüm üretilebilmesi amacıyla D-8 ve D-60 örgütleri bünyesinde "Kadın ve Aileyi Koruma Teşkilatı" oluşturulacaktır.

Yeniden Refah 2023 Seçim Beyannamesi'nde kadınlara yönelik parti programında yer alan tüm maddelere yer verilmiş olmakla beraber parti programında yer almayan, doğrudan kadınları ilgilendiren meselelerin de altı çizilmiştir. Bu kapsamda süresiz nafaka uygulamasından doğan mağduriyetlerin giderilmesi, İstanbul Sözleşmesinin devamı niteliğinde olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun aile bütünlüğünü bozucu maddelerinin ayıklanması, toplumun genel ahlak yapısını bozan LGBT derneklerinin kapatılması gerektiği ileri sürülmüştür (Yeniden Refah Partisi, 2023). Kadın Partisi, kadınlarla ilişkili olarak Yeniden Refah'ın LGBT derneklerinin kapatılması, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un kaldırılması, süresiz nafaka uygulamasına son verilmesi, ahlak-maneviyat odaklı eğitim sistemine geçilmesi gerektiği yönündeki talepleri hakkında suç duyurunda bulunmuştur (Kadın Partisi, 2023: 2).

2023 genel seçimleri öncesinde Yeniden Refah'ın Cumhur İttifakına şartlı katılımında talep ettiği 30 maddelik listede doğrudan kadınları ilgilendiren hususlar da yer almıştır. Bu hususlar arasında İstanbul Sözleşmesi'nin iptalinin TBMM'de oylanması, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düzenlemelerden vazgeçilmesi, 6284 sayılı kanunun aile bütünlüğünü bozucu hükümlerinin ayıklanması, 6251 sayılı kanunun gözden geçirilmesi, sapkınlıkların engellenmesi, süresiz nafaka konusundaki mağduriyetlerin giderilmesi ve zinanın suç sayılması da bulunmaktadır (Çelik, 2023).

Öte yandan 14 Mayıs 2023 seçimlerine hazırlık sürecinde Aydın İl Başkanlığında il yönetim kurulu ve milletvekillerinin katılımıyla düzenlenen toplantı sonrasında çekilen fotoğraflar krize yol açmıştır. Bu çerçevede 2. sıra milletvekili adayı Bülent Ay'ın Ar-Ge ekibinden olan bir partili, Aydın 5. sıra adayı Havva Türk'e "Kadın

ile erkek yan yana fotoğraf çekilemez” diyerek tepki göstermiştir. Havva Türk’ün yerinin değişmesini isteyen partili, aynı zamanda Havva Türk’ün sandalyesinin 1 metre uzağa alınmasını da istemiştir. Bu isteğe tepki gösteren İl Başkanı Osman Çağrı Çerçi, Türk’ün yerinde kalmasını istemiştir. İl Başkanına sesini yükselten partili İslâmiyet’te kadın ile erkeğin yan yana fotoğraf çekemeyeceğini belirtmiştir. Büyüyen tartışma sonucunda İl Başkanı Bülent Ay’dan ekibindeki partiliyi dışarı çıkarmasını talep etmişse de Bülent Ay da kadın ve erkeğin yan ayan fotoğraf çekilemeyeceğini ileri sürmüştür. Havva Türk’ün oturacağı yerin belirlenmesinin ardından İl Başkanı tartışma çıkaran partiliye “Oldu mu şimdi? Kurtardık mı İslâmiyet’i? demesi üzerine partili “Sen şuan İslâmiyet’e hakaret ediyorsun” diyerek İl Başkanının üzerine yürümüştür. Tartışma parti üyelerinin araya girmesiyle sonlanmıştır (Cumhuriyet, 2023a; Evrensel Haber, 2023; Nazilli Anlık Haber, 2023; 10 Haber, 2023). Yaşanan bu olaydan bir hafta sonra Düzce ilinde milletvekili adaylarının tanıtımını yapan Yeniden Refah’ta kadın aday krizi söz konusu olmuştur. Bu seçimlerde 3 milletvekili çıkaracak Düzce’de Yeniden Refah sırasıyla Nezir Merttürk, Çiğdem Kulalı Seçkin ve Mithat Kütükoğlu’nu aday olarak göstermiştir. Ancak Yeniden Refah’ın Düzce’de seçimlerde kullandığı bir minibüsün üzerinde Fatih Erbakan ve 1. ve 3. sıradaki adayların isimleriyle beraber fotoğraflarına yer verilmişken, 2. sıradaki kadın adayının sadece ismine yer verilmiş, fotoğrafı ise karartılmıştır (Gazete Duvar, 2023; Polemik Haber, 2023; Sol Haber, 2023). Yaşanan bu olay üzerine Düzce Eski İl Başkanı ve 1. sıra milletvekili adayı Nezir Merttürk, hadisenin reklamcı arkadaşlarının hatasından kaynaklandığını, bunu da düzelttiklerini açıklamıştır. Kadınların kendileri açısından bir değer, bir müstesna olduğunu, inanç gereği cennetin ayakları altına serildiğini, herkesin bir anneye sahip olduğunun, annesini sevmeyenin mutlak surette vatanına ya da kimseye huzur, barış getiremeyeceğini öne sürmüştür. Son olarak Merttürk, yanlış anlaşılardan dolayı kadınlardan özür dilemiştir (Sözcü, 2023). Yaşanan bu olay sonrası Yeniden Refah Düzce İl Başkanı değiştirilmiştir.

Yeniden Refah 2024 Seçim Beyannamesi’nde (2024: 18-21) kadınlara da yer ayrılmıştır. Burada Hz. Muhammed’e referansla kadınları Allah’ın yeryüzündeki emaneti olarak gören Yeniden Refah, kuracağı “Kadın Meclisi” sayesinde belediyelerin yönetim birimlerinde ve karar alma mekanizmalarında kadın temsilini artıracığını, “Ahlaklı Belediyecilik” ilkesiyle kadına şiddet sorununun önüne geçeceğini, aile dostu politikalar aracılığıyla toplumda artan boşanmalar ve bu boşanmalardan kaynaklanan haksızlıkların giderilmesi için arabuluculuk sistemini uygulamaya geçireceğini, fırsat eşitliği yolunda Kadın Meslek Edindirme Kursları aracılığıyla kadın istihdamı ve kadın girişimciliğin teşvik edeceğini, yoksul kadınlara yardımda bulunacağını, Çalışan kadınların çocukları için “Refah Çocuk Kreşi” ve kadınların psikolojik ve fiziksel destek alacağı “Kadın Refahı Sağlık Birimi”ni kuracağını, pozitif ayrımcılık çerçevesinde kız çocukları için “Kız Çocukları Eğitim Fonu”nu oluşturacağını vadedmiştir.

31 Mart 2024 yerel seçimlerinde Yeniden Refah’ta başı açık kadın aday krizine tanık olunmuştur. Bir önceki seçimde AK Parti’den aday adayı olan, fakat listelere giremeyen başörtülü olmayan Durdu Elif Çelikleş’in 2024 yerel seçimlerinde Yeniden

Refah'ın Karaman ili belediye başkan adayı olması partililerin tepkisine neden olmuştur. Bu kapsamda Çelikleş'in başörtülü olmayışı sebebiyle Parti'nin sosyal medya hesabındaki paylaşımlarda "Nerede Türbanı?", "Milli Görüş'e pek yakıştıramadım, çizgimizden sapmayın", "İşlerini bir kadına teslim eden millet huzur bulamaz" (Sol Haber, 2024) gibi partinin kurumsal kimliğiyle örtüşmeyen ifadelere yer verilmiştir.

2.2. Parti Yetkili ve Temsilcilerin Söylemlerinde Kadın

Yeniden Refah'ın kadın politikasını anlamının yollarından biri de parti yetkililerin söylemlerini irdelemekten geçmektedir. Bu çerçevede partinin kurucusu Fatih Erbakan, Genel Başkan Yardımcısı Doğan Aydal, Yüksek Disiplin Kurulu Üyesi Abdulkadir Yılmaz, Genel Başkan Yardımcısı ve İstanbul Milletvekilleri Suat Pamukçu ve Doğan Bekin, Konya Milletvekili Ali Yüksel, Genel Başkan Yardımcısı ve Kocaeli Milletvekili Mehmet Aşıl'nın kadınlara yönelik açıklamaları konu bütünlüğünü sağlama yönünde kilit önem arz etmektedir.

Yeniden Refah Genel Başkanı Fatih Erbakan 16 Şubat 2022'de parti genel merkezinde düzenlediği basın toplantısında iptal edilen İstanbul Sözleşmesi'nden kalan ve çok sayıda ailenin yıkılmasına yol açan "cinsiyetçi, faşist, feminist" 6284 sayılı kanunun derhal yürürlükten kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Türk ve İslâm dünyasının tarih boyunca kadına büyük önem atfettiğini belirten Erbakan, partisinin her zaman kadına yönelik şiddetle mücadele ettiğini ifade etmiştir. Erbakan, kadına şiddetin ve yaşanan mağduriyetlerin önlenmesi için toplumun kültürü ve gelenekleriyle örtüşen yerli ve milli kanunların yapılmasının şart olduğunu iddia etmiştir (Erbakan, 2022). TBMM Genel Kurulu'nda kadına bakış açılarının milletimizin bin senelik kadına bakış açısı, başka bir ifadeyle Hz. Muhammed'in bakış açısı olduğunu dile getiren Erbakan, baş tacı olarak gördükleri kadınlara bakış açılarının nasıl olmalarını gerektiğini CHP'den öğrenecek olmadıklarını ifade etmiştir (Yurttaş TV, 2023).

Cumhuriyet karşıtı, kadın düşmanı olmakla itham edilen Yeniden Refah lideri Fatih Erbakan (Cumhuriyet, 2023b) katıldığı televizyon programında kadın konusunda kendisine yöneltilen eleştirilere cevap vermiştir. Kadınları partinin "kardelenleri" olarak gören Yeniden Refah'ta kadına düşmanlık diye bir şey söz konusu olmadığını ifade eden Erbakan, partisinin ilk resmi belediye başkanının kadın bir aday olduğunu, çok sayıda kadın milletvekili adaylarının bulunduğunu, bütün illerde kadın ve gençlik teşkilatlarının mevcut olduğunu, kadınların partinin bütün çalışmalarında en önde yer aldığını, kadınların eve kapanmalarını doğru bulmadıklarını, ilimin kadın-erkek ayrımı yapmaksızın herkese farz olduğunu ifade etmiştir (Beyaz TV, 2023).

Yeniden Refah Yüksek Disiplin Kurulu Üyesi Abdulkadir Yılmaz, 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzalanan İstanbul Sözleşmesi ve bu sözleşmenin kanuni dayanağı olan, 20 Mart 2012'de yürürlüğe giren 6284 sayılı kanunun sosyal ve toplumsal hayata, en önemlisi aile hayatına ciddi olumsuzluklar getirdiğini belirtmiştir. Yılmaz, söz konusu sözleşme ve kanunun kadınları yaşatmadığını, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerin önüne geçemediğini, boşanmaların arttığını, temel hak ve hürriyetlerin bu sözleşmeyle değil, Anayasa ile düzenlediğini ileri sürmüştür. Dahası aile hukukundan

kaynaklı olarak eşlerin birbirlerine karşı yükümlülüklerinin bulunduğunu ve eşlerin haklarının 4721 sayılı Medeni Kanunla düzenlendiğini ifade eden Yılmaz, yuvaların yıkılmasına yol açan, toplum yapımız, örf, adet ve inancım ile örtüşmeyen kanuni düzenlemelerin sorunları her geçen gün artırdığını iddia etmiştir. Son olarak Yılmaz, erkeğin delil veya belge aranmaksızın tamamen beyanla evden uzaklaştırılmasına karşı çıkmıştır (Yılmaz, 2023).

Yeniden Refah Genel Başkan Yardımcısı Doğan Aydal katıldığı TELE 1 kanalında yayınlanan “Fikirler Kulübü” programında 6284 sayılı kanunda bazı eksiklerin olduğunu, söz konusu kanunun bazı maddelerinin ayıklanması gerektiğini öne sürmüştür. Aydal, kadının beyanının esas alınarak erkeğin evden uzaklaştırılmasının ve ömür boyu nafakanın hukuki eksiklik örneğini teşkil ettiğini ifade etmiş, 6284 sayılı kanunun 8. maddesinin 3. Fıkrası ile Medeni Kanunun 6. maddesinin taban tabana zıt olduğunu belirtmiştir. Ona göre hukuk devletinde iki tane taban tabana zıt bir kanunun olması eksikliklerdir, bunun düzenlenmesi gerekir ve kanunun tek başına kadın cinayetlerini önlemesi son derece güçtür (TELE 1, 2023).

Yeniden Refah Genel Başkan Yardımcısı ve Kocaeli Milletvekili Mehmet Aşila, parlamentoda yaptığı açıklamada kadına karşı şiddetin önlenmesini içeren 6284 sayılı kanunu hedef almıştır. Kadına karşı şiddetin önlenmesinde yasalara ihtiyaç olmadığını altını çizen Aşila, ilgili yasanın içerisindeki aileyi parçalayan, sosyal dokuyu bozan maddelerin derhal değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Dahası Aşila, “Bir kişiyi haksız yere öldüren tüm insanlığı öldürmüş gibidir”, “Cennet annelerin ayakları altındadır”, “Kadınlar size Allah’ın emanetidir” şeklindeki İslâm anlayışını referans aldıklarını belirtmiştir (Gardıyanoğlu, 2023).

Yeniden Refah Genel Başkan Yardımcısı ve İstanbul Milletvekili Suat Pamukçu TBMM Genel Kurulu’nda yapmış olduğu konuşmada kadınları baş tacı olarak kabul ettiklerini, kadına bakış açılarının peygamber efendimizin bakışı gibi olduğunu ve bunun üstünde bir değer söz konusu olamayacağını iddia etmiştir (<https://www.instagram.com>, 2023).

Yeniden Refah Genel Başkan Yardımcısı ve İstanbul Milletvekili Doğan Bekin, her yıl Haziran ayında düzenlenen LGBT Onur Ayı başlangıcı sebebiyle Batı’da insan hakları ve temel hürriyetlere dayandırılmaya çalışılan sözde “eşit hak arayışı” kisvesi ismi altında ABD Ankara Büyükelçilik binasına LGBT sapkınlığı bayrağının asılması; yabancı misyon görev anlayışıyla çeliştiği, milletin aile yapısına, inanç, manevi değerler ve insanlık onuru bakımından olumsuz örnek teşkil ettiği gerekçesiyle kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır. Konu hakkında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) büyükelçisinin görev alanının dışına çıktığını iddia eden Bekin, toplumun ahlaki yapısına bozmaya dönük bu girişimin T.C. Dışişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından re’sen incelenmesi ve bunun neticesinde ABD büyükelçisinin derhal bakanlığa çağrılıp nota verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Bekin, 2023).

Yeniden Refah’tan Konya Milletvekili seçilen MYK üyesi Ali Yüksel’in yıllar önce 3 eşinin olduğunun ortaya çıkması geniş tartışmalara yol açmıştır. Kadın hakları

savunucuları Yüksel'in parlamentoda yer almasının suç olduğunu öne sürmüştür (Kam, 2023). Bu tepkiler üzerine Yüksel, sosyal medyada yaptığı açıklamalarla iddiaları yalanlamıştır. Bu çerçevede Yüksel ilk eşinin vefat ettiğini, ikinci eşinden boşandığını ifade etmiştir (Rûdaw, 2023). İlerleyen süreçte verdiği röportajda bir dönem üç eşi olduğunu itiraf eden Yüksel, ilk eşinin ölümünden sonra iki eş ile kaldığını, niyetinin dörde kadar gitmek olduğunu, bu hususun ise Allah'ın kanunlarıyla çelişmediğini, yaşamını Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerine göre değil, Allah'ın kanunlarına göre tanzim ettiğini belirtmiştir. Üç eşten toplamda sekiz tane çocuğunun olduğunu ileri süren Yüksel, tek eşlilik ve kadın özgürlüğünün erkeklerin bir oyununu olduğunu iddia etmiş, evlenmenin yalnızca cinsel haz için olmadığını ifade etmiştir. Yine Yüksel açıklamalarında şeri hukuktan yana olduğunu, kadınların esas görevinin kocasına hizmet etmek olduğunu ve kadının çalışmasına sıcak bakmadığını öne sürmüştür (Cumhuriyet, 2023c). Son olarak milletvekili olduktan sonra çok eşli olmasıyla gündeme gelen Ali Yüksel, kadın ve erkeğin asla eşit olamayacağını; kadının asli görevinin çocuk doğurmak ve çocuğu terbiye etmek iken erkeğin asıl vazifesi ise kadına ve çocuklarına bakmak, onları beslemek olduğunu ifade etmiştir. Yüksel'e göre kadın ve erkeği eşitlemeye çalışmak en büyük adaletsizliktir (Bursalı, 2023).

Sonuç

Bu araştırmada Necmettin Erbakan'ın temellerini attığı Milli Görüş Hareketi'ni baz alan ve hızla yükselen Yeniden Refah'ın kadına bakışı ya da kadına biçtiği rol partinin birincil kaynakları ve parti yetkililerin söylem ve eylemleri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda maddi ve manevi kalkınmayı esas alan Yeniden Refah'ın parti tüzüğü, parti programı, seçim beyannameleri ve parti ileri gelenlerinin açıklamaları analiz edildiğinde kısmen din (İslâmiyet) odaklı bir kadın politikasının izlendiği ve özellikle partililerin İslâm'ı anlayış sınırlılığında bir dini yaklaşımı benimsediği ileri sürülebilir. Yoğunlukla Hz. Muhammed'in sözlerine göndermede bulunmuş olması bu gerçeği kanıtlar niteliktedir. Ayrıca kadının genellikle aile üzerinden anlam kazandığı Yeniden Refah'ta bariz bir şekilde aileye yapılan vurgunun temelinde de dinsel anlayışın yattığı ileri sürülebilir. Toplumsal hayatın devamlılığı için aileyi bir zaruret olarak gören Yeniden Refah, ailenin yıkımına yol açacak her türlü düzenlemeye karşı çıkmıştır. "Cinsiyetçi, faşist, feminist" olduğu iddiasıyla İstanbul Sözleşmesi'nin ve 6284 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılması ve LGBT derneklerinin kapatılmasının hararetle savunulmuş olması bunun kanıtıdır.

Öte yandan Yeniden Refah'ın kadını konumlandığı yerin aile hayatıyla sınırlı olmadığını belirtmek gerekir. Bu konuda kadının tek görevini çocuk doğurmak ve yetiştirmek olmadığı ve toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel hayatın her alanlarında aktif bir şekilde yer alması gerektiği de açıkça ifade edilmiştir. Ancak özellikle kadınlara yönelik seçim hazırlık dönemlerinde yaşanmış -çok sınırlı da olsa- olumsuzluklar (başı açık kadın adaya parti tabanının karşı çıkması, partinin kadın ve erkeğin yan yana oturmasını yadırgaması, seçim arabasının üzerinde erkek adayların adlarına ve fotoğraflarına yer verilmişken kadın adayın sadece ismine yer verilmiş olması vb.) kadın-erkek eşitliği noktasında kamuoyunun tepkisine yol açmıştır. Bu

doğrultuda Yeniden Refah'ın kadın-erkek eşitliğini benimsediğine dair bir veriye ulaşılmamıştır. Dahası partinin üst yetkili bir isminin çok eşli olması ve çok eşliliği İslâm'a referansla savunması kadın-erkek eşitliğine ilişkin olumsuz algıları beraberinde getirmiştir. Genel bir çerçeve olarak Yeniden Refah, kadınların temel hak ve hürriyetlerinin güvenceye alınmasını tasvip etmişse de gerek partinin birincil kaynaklarında gerekse parti yetkililerin söylemlerinde başta LGBT'liler olmak üzere kadının hak ve hürriyetlerini garantiye almaya dönük bir ifadeye rastlanılmamıştır. Son tahlilde Yeniden Refah'ın tasavvur ettiği kadın profilinin İslâmî değerleri özümsemiş kadın olduğu öne sürülebilir.

Etik Beyanı: Çalışma için etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışma tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makale yazarının çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması söz konusu olmamıştır.

Kaynakça

- 10 Haber (2023, Nisan 12). Yeniden Refah Partisi'nde Bu Kez 'Kadınla Erkek Yan Yana Fotoğraf Çekilmez' Kavgası. Erişim adresi <https://10haber.net/siyaset/yeniden-refah-partisi-yine-kadina-bakis-acisiyla-gundemde-aydinda-oturma-kavgasi-168024/> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- 1961 Anayasası (1961, Temmuz 09). Erişim adresi <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/> (Erişim tarihi: 09.03.2024)
- Altıntaş, H. (2003). Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler Ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 5, 1-31.
- Anadolu Ajansı (2018, Kasım 23). Fatih Erbakan 'Yeniden Refah Partisi'ni kurdu. Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/politika/fatih-erbakan-yeniden-refah-partisini-kurdu/1319439> (Erişim tarihi: 25.06.2024).
- Arpacı, I. ve Baharççek, A. (2017). Milli Görüş Partilerinin Programlarının Dış Politika Analizi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(İktisat Özel Sayısı), 115-126.
- Baykal, Ö. (2021). Sağ Bir Siyaset Olarak Milli Görüş Hareketi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 17(60), 34-58.
- Baykal, Ö. (2024, Mart 28). "Yükselen" Yeniden Refah "Diğerlerinin" Yap(A)Madığı Neyi Yaptı? *Perspektif*. Erişim adresi <https://www.perspektif.online/yukselen-yeniden-refah-digerlerinin-yapamadigi-neyi-yapti/> (Erişim tarihi: 25.06.2024)

- Baykal, Ö. ve Çaha, Ö. (2017a). Politik Aktör Olarak Necmettin Erbakan'ın Türk Siyasetindeki Yeri. *Akademik Hassasiyetler*, 4(8), 1-18.
- Bekin, D. (2023, Haziran 02). ABD Büyükelçilik Binasına LGBTI Paçavrasının Asılması Kabul Edilemez. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/abd-buyukelcilik-binasina-lgbti-pacavrasinin-asilmasi-kabul-edilemez-/2568> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- Beyaz TV (Eylül, 17). Fatih Erbakan Neden Kadın Düşmanı İlan Edildi [Video]. Youtube. Erişim adresi <https://www.youtube.com/watch?v=McJ1iyqj3Ww> (Erişim tarihi: 26.06.2024)
- Bursalı, C. (2023, Ağustos 19). Yeniden Refahlı Ali Yüksel: Tek Eşlilik Erkeklerin Kadınlara Tuzağıdır. Erişim adresi <https://www.gazeteduvar.com.tr/yeniden-refahlı-ali-yuksel-tek-eslilik-erkeklerin-kadinlara-tuzagidir-haber-1633345> (Erişim tarihi: 01.07.2024)
- Coşkun, C. ve Yanar, E. (2020). Milli Görüş ve Adalet ve Kalkınma Partisi: Süreklilikler ve Kopuşlar. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 5(2), 266-280.
- Cumhuriyet (2023a, Nisan 11). Yeniden Refah Partisi'nde "Kadın-Erkek Yan Yana Oturamaz" Kavgası. Erişim adresi <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/yeniden-refah-partisinde-kadin-erkek-yan-yana-oturamaz-kavgasi-2070315> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- Cumhuriyet (2023b, Mayıs 15). Fatih Erbakan TBMM'de. Erişim adresi <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/fatih-erbakan-tbmmde-2081521> (Erişim tarihi: 26.06.2024)
- Cumhuriyet (2023c, Ağustos 19). 'Üç Eşli' Vekil Ali Yüksel'den Skandal Sözler: 'Evlenmek Sadece Cinsel Zevk İçin Değildir, Piyasayı Piçlerle Mi Dolduralım?' Erişim adresi <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/uc-esli-vekil-ali-yukselden-skandal-ifadeler-evlenmek-sadece-cinsel-zevk-icin-degildir-piyasayi-piclerle-mi-2110296> (Erişim tarihi: 30.06.2024)
- Çaha, Ö. ve Baykal, Ö. (2017b). Milli Görüş Hareketinin Kuruluşu: Türk Siyasetinde Milli Nizam Partisi Deneyimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 788-806.
- Çakır, R. (2018). Milli Görüş Hareketi. . Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslâmcılık* (ss. 544-575). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çalmuk, F. (2001). *Erbakan'ın Kürtleri: Milli Görüş'ün Güneydoğu Politikası*. İstanbul: Siyahbeyaz Yayınları.

- Çalmuk, F. (2018). Necmettin Erbakan. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslâmcılık* (ss. 550-567). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, E. (2023, Mart 13). Yeniden Refah’ın 30 talebi ve Fatih Erbakan’ın ‘hesapsız’ tavrı. *Yeni Şafak*. Erişim adresi <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ersin-celik/yeniden-refahin-30-talebi-ve-fatih-erbakanin-hesapsiz-tavri-4514884> (Erişim tarihi: 01.07.2024)
- Demir, O. & Kıvrak, E. (2024). Yeniden Refah Partisi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Temmuz 2024(2)*, 468-481. DOI: 10.17494/ogusbd.1475914
- Erbakan, F. (2022, Şubat 16). Milyonlarca Yuvayı Yıkan 6284’ü Kaldırın! Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/milyonlarca-yuvayi-yikan-6284-39-u-kaldirin-/2116> (Erişim tarihi: 27.06.2024)
- Evrensel Haber (2023, Nisan 11). Yeniden Refah Partisi’nde “Kadın-Erkek Yan Yana Fotoğraf Çekilemez” Tartışması Çıktı. Erişim adresi <https://www.evrensel.net/haber/487258/yeniden-refah-partisinde-kadin-erkek-yan-yan-fotograf-cekilemez-tartismasi-cikti> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- Gardiyanoğlu, S. (2023, Ekim 04). YRP’li Aşıla 6284’ü Hedef Aldı. Erişim adresi <https://www.cagdaskocaeli.com.tr/haber/16826066/yrpli-asila-6284u-hedef-aldi> (Erişim tarihi: 01.07.2024)
- Gazete Duvar (2023, Mayıs 01). Yeniden Refah Kendi Kadın Adayını Sansürledi: Adı Var, Fotoğrafları Yok. Erişim adresi <https://www.gazeteduvar.com.tr/yeniden-refahta-kadının-adi-var-fotograf-yok-golge-aday-haber-1616054> (Erişim tarihi: 02.07.2024)
- <https://www.instagram.com/rprefahpartisi/reel/C0M2cjVog6P/?ref=app.socxo.com&hl=bg> (Erişim tarihi: 03.07.2024).
- Işık, M. (2023). Milli Görüş Partilerinin Muhafazakârlık Anlayışı. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 13(2)*, 55-77.
- Işık, M. (2024). 28 Şubat Postmodern Darbesinin Aktörleri Üzerine Bir Analiz. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(17)*, 126-148.
- Kadın Partisi (2023, Mart 28). Hüda Par Ve Yeniden Refah Partisi İçin Suç Duyurusu. Erişim adresi <https://www.kadinpartisi.org.tr/huda-par-yeniden-refah-partisi-icin-suc-duyurusu> (Erişim tarihi: 26.06.2024)
- Kam, G. (2023, Haziran 01). YRP’li Ali Yüksel’in 3 Eşinin Olduğu Ortaya Çıktı: ‘TBMM’de Olması Suç’. *Cumhuriyet*. Erişim adresi

<https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/yrpli-ali-yukselin-3-esinin-oldugu-ortaya-cikti-tbmmde-olmasi-suc-2086588> (Erişim tarihi: 30.06.2024)

Mercan, M. H. (2022, Ekim 01). Seçim Sürecine Doğru İlerlerken Milli Görüş Partileri: Saadet Ve Yeniden Refah. *Kriter*, 7(72). Erişim adresi <https://kriterdergi.com/dosya-siyasi-partiler/secim-surecine-dogru-ilerlerken-milli-gorus-partileri-saadet-ve-yeniden-refah> (Erişim tarihi: 25.06.2024)

Nazilli Anlık Haber (2023, Nisan 12). Aydın Yeniden Refah Partisi'nde Parti Üyesinin Yobazlığı Kavga Çıkardı. Erişim adresi <https://nazillianlik.com/2023/04/12/aydin-yeniden-refah-partisinde-parti-uyesinin-yobazligi-kavga-cikardi/> (Erişim tarihi: 03.07.2024)

Polemik Haber (Mayıs 01). Yeniden Refah Partisi Düzce'de Kadın Adayını Sansürledi. Erişim adresi <https://www.polemikhaber.com/yeniden-refah-partisi-duzcede-kadin-milletvekili-adayini-sansurledi> (Erişim tarihi: 02.07.2024)

Refah Partisi (1986). Parti Programı. Erişim adresi <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/5decff2d-7528-4f94-b1fc-fd02aed0aefe/content> (Erişim tarihi: 21.11.2024).

Rûdaw (2023, Haziran 03). 3 Eşli Denilen Yeni Milletvekilinden İddialara Yanıt. Erişim adresi <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/0306202334> (Erişim tarihi: 30.06.2024)

Sarıbay, A. Y. (2018). Milli Nizam Partisi'nin Kuruluşu ve Programının İçeriği. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslâmcılık* (ss. 576-590). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sol Haber (2023, Mayıs 01). Yeniden Refah Partisi Kadın Milletvekili Adayının Fotoğrafını Kararttı. Erişim adresi <https://haber.sol.org.tr/haber/yeniden-refah-partisi-kadin-milletvekili-adayinin-fotografini-karartti-373205> (Erişim tarihi: 02.07.2024)

Sol Haber (2024, Ocak 09). Yeniden Refah Partisi'nin Başlı Açık Kadın Adayı Partide Tartışma Yarattı. Erişim adresi <https://haber.sol.org.tr/haber/yeniden-refah-partisinin-basi-acik-kadin-adayi-partide-tartisma-yaratti-388926> (Erişim tarihi: 02.07.2024)

Sözcü (2023, Mayıs 01). Kadın Adayın Adı Var, Yüzü Yok! Yeniden Refah Partisi'nden Akılalmaz Sansür. Erişim adresi <https://www.sozcü.com.tr/kadin-adayin-adi-var-yuzu-yok-yeniden-refah-partisinden-akilalmaz-sansur-wp7670904> (Erişim tarihi: 02.07.2024)

- TELE 1 (2023, Mart 25). Yeniden Refah Partisi Gnl. Bşk. Yrd. Doğan Aydal, 6284 Sayılı Kanun İçin “Eksikler Var” Dedi [Video]. Youtube. Erişim adresi https://www.youtube.com/watch?v=Emyj5n0S_PU (Erişim tarihi: 02.07.2024)
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, Kasım 09). Erişim adresi <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> (Erişim tarihi: 09.03.2024)
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı (2024). Siyasi Parti Genel Bilgileri. Erişim adresi <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1481> (Erişim tarihi: 24.06.2024)
- Yavuz, M. H. (2018). Milli Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslâmcılık* (ss. 591-603). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeniden Refah Partisi (2018). Parti Programı. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/parti-programi/14> (Erişim tarihi: 24.06.2024)
- Yeniden Refah Partisi (2022, Kasım 06). Parti Tüzüğü. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/parti-tuzugu/12> (Erişim tarihi: 24.06.2024)
- Yeniden Refah Partisi (2023). 2023 Seçim Beyannamesi. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/2023-genel-secimleri-beyannamemiz/2501> (Erişim tarihi: 24.06.2024)
- Yeniden Refah Partisi (2024). 2024 Seçim Beyannamesi. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/yeniden-refah-partisi-2024-secim-beyannamesi/2760> (Erişim tarihi: 24.06.2024)
- Yılmaz, A. (2023, Mart 13). 6284 Sayılı Kanun İle İlgili Görüşlerimiz. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/6284-sayili-kanun-ile-ilgili-goruslerimiz/2464> (Erişim tarihi: 27.06.2024)
- Yurttaş TV (2023, Kasım 28). TBMM Fena Karıştı! CHP Ve Yeniden Refah Partisi Arasında ‘Kadın’ Tartışması! [Video]. Youtube. Erişim adresi <https://www.youtube.com/watch?v=ba3aje6XoYw> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- Yüksek Seçim Kurulu (2024). Seçim İstatistikleri. Erişim adresi <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i-%CC%87statistikleri/78318> (Erişim tarihi: 24.06.2024)

Araştırma makalesi, Gönderim Tarihi: 20.09.2024; Kabul Tarihi: 24.11.2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1553241

Tarımsal İşgücünün Yükseköğretim ile İlişkisi ve Ekonomik Etkileri: Karadeniz Bölgesi Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif PEÇE

Bartın Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
apece@bartin.edu.tr, Orcid ID: 0000-00012-2870-5008

Doç. Dr. Ahmet KAMACI

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, UBF, Finans ve Bankacılık Bölümü
ahmetkamaci@subu.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-7858-6131

Yüksek Lisans Öğrencisi Nergis DEMİRDÖVEN

Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kalkınma İktisadi ABD
nrgsdmrdvn@hotmail.com, Orcid ID: 0009-0005-6033-2431

Öz

Bu çalışmanın amacı, Karadeniz Bölgesi'nde (TR42, TR81 ve TR90 bölgelerinde) tarımsal işgücünün yükseköğretime olan etkisini 2009-2021 dönemine ait yıllık veriler yardımıyla incelemektir. Araştırma, tarımsal işgücü ve yükseköğretim arasındaki ilişkinin yönünü panel veri analizi kullanarak değerlendirmeyi hedeflemektedir. Çalışmada, Karadeniz Bölgesi'nde tarımın yoğun olduğu TR42, TR81 ve TR90 bölgeleri ele alınmış ve bu bölgeler ayrı olarak analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan veri seti, 2009-2021 dönemine ait yıllık verilerdir. Panel veri analizi yöntemi kullanılarak, tarımsal işgücünün yükseköğretim üzerindeki etkileri hem kısa hem de uzun dönem tahmin sonuçları ile değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, kısa dönem tahmin sonuçlarının anlamsız olduğu tespit edilmiştir. Ancak, uzun dönem tahmin sonuçları anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tarımsal işgücünde 1 birimlik artış, uzun dönemde fakülte mezunlarını 1.435311 birim azaltmaktadır. Bu durum, tarımsal işgücünün yükseköğretim üzerindeki etkisini uzun vadede belirgin hale getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal işgücü, Yükseköğretim, Panel ARDL, Karadeniz Bölgesi

JEL Sınıflandırması: Q11, Q18, J21, I25

The Relationship of Agricultural Labor with Higher Education and Its Economic Effects: The Black Sea Region Example

Abstract

The aim of this study is to examine the impact of agricultural labor force on higher education in the Black Sea Region (TR42, TR81 and TR90 regions) with the help of annual data for the period 2009-2021. The research aims to assess the direction of the relationship between agricultural labor force and higher education using panel data analysis. In the study, TR42, TR81 and TR90 regions in the Black Sea Region, where agriculture is intensive, are considered and these regions are analyzed separately. The data set used in the study is annual data for the period 2009-2021. Using the panel data analysis method, the effects of agricultural labor force on higher education are evaluated with both short-run and long-run estimation results. As a result of the study, the short-run estimation results were found to be insignificant. However, the long-run estimation results are significant. Accordingly, a 1-unit increase in agricultural labor force decreases faculty graduates by 1.435311 units in the long run. This makes the effect of agricultural labor force on higher education significant in the long run.

Keywords: Agricultural Labor Force, Higher Education, Panel ARDL, Black Sea Region

JEL Classification: Q11, Q18, J21, I25

Giriş

Tarım sektörü insanların koloniler halinde yaşamaya başlamasından beri oldukça önemli bir sektördür. Tarihte tarımla uğraşan ilk insanlar, bu faaliyeti kendi besin kaynaklarını oluşturmak için yaparken ilerleyen yıllarda ticaretin gelişmesiyle birlikte ekonomik kaygılarla da tarım yapılmaya başlanmıştır. Tarım, toplumu oluşturan bireylerin sağlıklı besin ihtiyacı için önemli olduğu gibi; ekonomik gelir oluşturması ve istihdama katkısı, diğer sektörlere hammadde oluşturması ve biyolojik çeşitlilik sağlayarak ekolojiye yaptığı katkılarla çok boyutlu bir şekilde toplumun bütün kesimlerini ilgilendirmektedir (Doğan vd., 2015:30). Tarım sektörünün istihdam oluşturma potansiyeli, sektöre ayrılan bütçe ve yatırımlarla doğru orantılıdır. Sektörün çok yönlü oluşu, diğer sektörlere olan katkısı ve dış ticaret üzerindeki etkisi bakımından önemlidir. Tarım sektöründe çalışanların niteliği de bu oranda önemlidir. Tarımsal işgücü, tarım sektörünün herhangi bir kolunda çalışan kimseleri ifade eder. Tarımsal işgücünün niteliğinin artırılması demek ise tarım sektöründeki verimliliği arttırmak için gerekli yollardan biri olarak ifade edilebilir. Ancak tarımsal işgücü günümüz Türkiye'sinde oldukça azalmış durumdadır. Sanayi ve hizmet gibi tarım dışı sektörlere yapılan yatırımların artmasıyla birlikte kentlerin cazibe merkezi haline gelmesi kentleşmeyi arttırmıştır. Kentleşmenin hızla artması ve tarım sektörüne yatırımların azalması sebebiyle kırsalda tarımla uğraşan kesimin ekonomik kaygılarla kentlere yerleşmesi ve tarımı bırakmaları söz konusu olmuştur. Bu durumda tarımsal işgücü giderek azalmıştır (Koca, 2020:72). Aynı zamanda kırsal kesimdeki tarım işletmelerinin

%80'den fazlasının küçük aile işletmesi şeklinde oluşması da bu durumu tetikler niteliktedir. Aile çiftliği niteliğindeki tarımsal oluşumlar, sermayenin az olması, uzman bilgi yerine genel bilgi kullanılması ve miras ve arazi meselelerindeki güçlükler sebebiyle de ticari boyutta yeterli büyümeyi gerçekleştirememektedir (Yavuz, 2005:11-12; Keskin vd., 2017:212).

Kentlerin sunduğu sağlık, eğitim, ulaşım gibi hizmetler kentleri cazip hale getirmiştir. Bunlardan eğitim ise oldukça önemlidir. Cumhuriyetin ilanından itibaren artan okullaşma oranı insanların eğitime daha kolay ulaşabilmelerini sağlamıştır. İlköğretim ve lisenin zorunlu hale getirilmesi toplumun eğitim seviyesinin artmasını doğrudan etkilerken üniversitelerin sayısının artırılması da dolaylı olarak eğitimi teşvik eder niteliktedir. Üniversitelerin artması ve bölümlerin çeşitlenmesi yükseköğretim gören insan sayısının yükselmesinde önemlidir. Sanayi ve hizmet sektörlerindeki büyüme, bu kollarla istihdam edilecek işgücüne yönelik bir eğitimin oluşmasına sebep olmuştur (Baskan, 2001:26-28). Ağırlıklı olarak tarım dışı sektörlerle yönelik eğitimin verilmesi tarım sektöründe nitelikli işgücü oluşmasını engellemiştir. Tarımsal işgücünün giderek azalması ve niteliksiz hale gelmesi ekonominin önemli alanlarından olan tarım sektöründe yeterli gelir elde edilememesine neden olmaktadır. İnsanların köyden kente göç etmesi ve tarım dışı alanlarda iş aramaları tarım dışı işsizliği arttırmıştır. Buna bağlı olarak üretim azalmakta, arz-talep dengesi değişmekte ve bu durumun satın alma gücünü etkilemesiyle enflasyon ortaya çıkmaktadır. Enflasyon, mal ve hizmetlerin fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak artması olarak ifade edilebilir. Yüksek enflasyon ve artan işsizlik, gelişmişlik düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir (Eygü, 2018:97-98). Enflasyonun yüksek seyretmesi büyümeyi etkiler ve tarımsal üretim açısından bu sakıncalı bir durumdur (Türkekul, 2007:168). Bu bağlamda, enflasyon ve işsizliğin önüne geçilmesi ve ayrıca ülke ekonomisinde sektörler arası bir dengenin sağlanması ve gelişmişliğin artırılması bakımından tarım sektöründe nitelikli işgücünün sağlanması oldukça önemlidir. Yükseköğretim gören kişi sayısının giderek artması ve tarım dışı alanlarda istihdam arayışları, tarımsal işgücünün potansiyeline ulaşmasında dolaylı olarak etkilidir.

Gelişmiş ülkelerde tarımsal işgücü oranları düşmektedir. Bunun nedenlerinden biri, yükseköğrenim olanaklarının artması ve tarım sektöründeki istihdam olanaklarının azalmasıdır. Bu bağlamda, Türkiye'de de tarım sektörü hala önemli bir istihdam kaynağıdır. Ancak, yükseköğretim olanakları ülke genelinde artmaya devam etmektedir ve öğrencilerin birçoğu tarım sektöründe çalışmak yerine diğer sektörlerde istihdam edilmeyi tercih etmektedir. Bu eğilim, ele alınan bölgelerde de gözlemlenmektedir.

TR81, TR42 ve TR90 bölgeleri, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illeri kapsayan bölgelerdir. Bölgede yetişen ürünler arasında fındık, mısır, buğday ve sebzeler yer almaktadır. Ancak, son yıllarda tarım sektöründeki istihdam oranlarının düştüğü ve gençlerin yükseköğretim olanaklarına daha fazla ilgi gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu durumda, Karadeniz bölgesinde tarımsal işgücünün yükseköğretim ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada, tarım sektöründeki eğilimlerin incelenmesi ve tarım sektöründeki istihdam oranlarının azalmasının nedenleri ele alınmıştır. Ayrıca, gençlerin

yükseköğretimi tercih etme nedenleri ve tarımsal işgücünün azalmasının bölge ekonomisine etkisi de incelenmiştir.

Bu çalışma gençlerin tarım sektöründe kariyer yapma tercihleri üzerinde durması açısından önemlidir. Gençlerin yükseköğretim olanaklarının artması ve diğer sektörlerdeki istihdam fırsatlarının daha çekici hale gelmesi, tarım sektöründeki işgücü oranlarının azalmasına yol açmaktadır. Ayrıca, çalışmanın bir diğer önemi, tarım sektöründeki istihdamın bölge ekonomisi üzerindeki etkilerinin ele alınmasıdır. Analiz sonuçlarından elde edilecek bulgular doğrultusunda tarımsal işgücünü bekleyen tehditler açısından bölge ekonomisi için değerlendirmeler yapılacaktır. Bu değerlendirmeler, bölgede tarım sektörüne yatırım yapılması gerektiğini ve bu sektörün gençlerin ilgi alanlarına yönelik kariyer fırsatları sunabileceğini ortaya koyması açısından önemlidir. Yine elde edilecek bulgular hem tarım sektörüne hem de yükseköğretim politikalarına katkı sağlayabilecek öneriler sunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de tarımın yoğun olduğu Karadeniz Bölgesinde (TR42, TR81 ve TR90 bölgelerinde) 2009-2021 dönemine ait yıllık veriler yardımıyla tarımsal işgücünün yükseköğretime etkisini panel veri yardımıyla test etmektir. Bu kapsamda literatür taramasına yer verilmiş ve sonrasında tarımsal işgücünün ekonomi ve yükseköğretimle olan ilişkisine ait teorik çerçeve çizilerek, TR42, TR81 ve TR90 bölgelerindeki istatistiklere yer verilmiştir. Sonrasında ise ekonometrik analiz yapılarak tarımsal işgücünün yükseköğretime etkisi test edilmiştir.

1. Literatür Taraması

Tarımla alakalı birçok çalışma yapılmıştır. Ancak mevcut çalışmalarda tarımsal işgücünün yükseköğretim ile ilişkisi ele alınmamıştır. Yapılan çalışmalarda daha çok, tarım sektörü ile eğitim arasındaki ilişki çalışılmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar kısaca aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Türkecul (2007), çalışmasında enflasyon ve büyüme ilişkisini tarım sektörü kapsamında incelemiş ve çalışmanın sonucunda enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği bulgusunu elde etmiştir.

Kılıç ve Kıymaz (2014) çalışmalarında, 2004-2011 yılları için tarım sektöründe beşeri sermayenin eğitimdeki değişiminin bölgelerdeki işgücü verimliliğine etkisini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, tarımsal işgücü verimliliğindeki değişimin tarım istihdamının ortalama eğitim süresindeki değişimi pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Keskin vd. (2017) birlikte hazırladığı çalışmada Türkiye’de aile çiftliği yapısı incelenmiştir. Aile çiftliklerinin güçlü ve zayıf yönlerini anlatarak tarımdaki sorunların çözülmesinde ve aile çiftliklerinin zayıf yönlerinin giderilmesinde önerilerde bulunulmuştur.

Şahin (2017), dış ticaretin bölgesel kalkınmadaki rolünü incelediği çalışmasında TR81 bölgesini incelemiştir. İlk önce bölgenin ekonomik görünümü ortaya konulmuş ve dış ticaret yapısı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, TR81 Bölgesinde düşük bir endüstri içi ticaret olduğu tespit edilmiş ve ihracatta ilk sırada ana metal sanayi grubunun yer aldığı belirlenmiştir.

Eygü ise (2018) yaptığı çalışmada Türkiye’de 1990-2017 yılları arasındaki verilerle enflasyon, dış ticaret ve işsizlik arasındaki dengesizliklerin ekonomik politikalarla ilişkisini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda enflasyon ve dış ticaret verileri ile işsizlik oranları arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu anlaşılmıştır.

Kabiru (2020) Nijerya’da tarımsal işgücü verimliliği ile eğitim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, eğitim ile tarımsal üretkenlik arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda kırsal kalkınma için hükümetlerle diğer sektörlerin eş zamanlı olarak ortak hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Şahin (2023) Türkiye’de ve seçilen bazı ülkelerde tarımsal istihdamın durumunu ele almıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye’de tarımsal istihdamın payının azaldığı, genç işgücünün tarım sektörüne yönelmediği ve kayıt dışı kadın istihdamının çok fazla olduğu belirlenmiştir.

2. Tarımsal İşgücü ve Ekonomi

İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar tarım sektörü gerek üretim faaliyetleri gerekse toprak mülkiyeti açısından farklı dönemler geçirmiştir. Avcılık ve toplayıcılık dönemiyle başlayan tarım dönemi, insanların etraflarında bulunan çevrenin sunduğu besinleri tüketmesiyle hayatta kaldığı bir tarım dönemidir. Bu dönemde çevrede bulunan besinler tükendiğinde besin içeren yeni çevre arayışları ortaya çıkmakta ve insanlar bu durumdan kaynaklı belirli sürelerle yer değiştirmektedir. Birtakım av gereçlerinin icat edilmesiyle insanlar ve hayvanların etkileşimi artmıştır. Avlanmak için olan hayvanları keşfederken bir yandan da hayatta kalma becerilerini arttıracak olan hayvanları keşfetmişlerdir. Koyun, keçi, at gibi hayvanları evcilleştirerek göçebe yaşam tarzını terk etmek için adımlar atmışlardır. İlkel ziraat dönemi olarak adlandırılan bir dönemde, toprağa şans eseri düşen tohumların filizlendiğini ve yetiştiğini keşfeden insan, bu işlemi elle ve sopalarla gerçekleştirerek ilk dikim faaliyetlerine başlamıştır. İlerleyen dönemlerde insanlar geçinmek için yeterli miktarda tarımsal faaliyette bulunduğu gibi, kışlık erzak depolama ve artan ürünü takas ederek ilkel ticari faaliyetleri başlatmak becerisi göstermişlerdir. Tarımın uzmanlaşmasıyla birçok türde ürün yetiştirilmeye başlanmış ve tarımsal faaliyetler kollara ayrılarak kollar içinde uzmanlaşma sağlanmıştır. Günümüzün gelişen koşullarına ayak uyduran tarım artık modernleşerek mühendislik, teknoloji ve biyoloji gibi bilim dalları ile birlikte faaliyet göstermektedir. Sulama, gübreleme, tohum ıslahı ve makine kullanımı gibi modern yöntemlerle birim alanda en yüksek verim elde etmek amaç haline gelmiştir (Direk, 2010:18-20).

Tarım sektörü tarih içinde birçok değişim ve etkileşim yaşamıştır. İnsan faaliyetlerinin gelişmesi tarımda da ilerlemeyi beraberinde getirmiştir. İnsanın

becerilerini geliştirmesi ve kolonileşmesi toplumlar arası bilgi akışı sayesinde edinilen bilgilerin paylaşılması gelişimi desteklemiştir. İnsanın kendini geliştirmesi daha verimli işler başarmasına yardımcı olmuş ve faaliyette bulunduğu alanları da geliştirmiştir. Tarımın gelişim sürecinde de bunu görmekteyiz. İlkel faaliyetlerde ilkel işgücü sağlayan insanoğlu, ilerleyen yıllarda bilginin gücüyle birlikte modern faaliyetler göstermeye başlamıştır. Bu işgücünün nitelikli hale gelmesi anlamına gelmektedir. İnsanoğlunun gelişmesi, eğitimi hale gelmesi ve topluluklar arası iletişim kanallarının da gelişmesiyle yeni gelişmelerden haberdar olması kendini geliştirmesi için destekleyici niteliktedir.

Tarım, ekonomiyi ilgilendiren diğer sistemlerden ayrılamaz. Tarım sektörünün ülke ekonomisindeki yeri, tarımın ekonomi içerisinde yarattığı katma değer ile ölçülür. Bu katma değer, tarımsal faaliyetlerden ortaya çıkan hasıla, tarımsal çıktı değeri, dış ticaret ilişkisi, istihdam gücü ve diğer sektörlere katkısı olarak değerlendirilebilir. Tarım sektörleri diğer sektörlerle kıyaslandığında daha çok emek yoğun üretim içerdiği söylenebilir. Ancak günümüzde gelişen teknolojilerle bu durumda değişiklikler gözlenmiştir. Üretimde kullanılan toprak ve işgücünün payının azalmakta olduğu, sermayenin payınınsa artmakta olduğu gözlenmiştir. Türkiye ekonomisinde de tarım sektörü istihdam bakımından büyük bir öneme sahiptir. Bunun sebeplerinden biri Türkiye'deki kırsalda yaşayan insanların yaşamlarına tarımsal faaliyetleri doğrudan dahil etmeleridir. Bu bağlamda kırsalda yaşayan insan sayısının azalması yıllar içinde tarımla ilgilenen insan sayısında bir azalmaya neden olsa da Türkiye ekonomisinde tarımın ve tarımsal işgücünün önemini değiştirmez (Doğan vd., 2015:34-38). Tarım sektörünün ekonomik kalkınmaya olan katkısının etkin değerlendirilmesi ve tekrar tarımsal yatırım araçlarına yönlendirilmesi aynı zamanda kırsal alanda yaşayan işgücünün de tarımda etkin rol oynayacak şekilde istihdam edilmesi tarımın ekonomiye katkısının süreklilik kazanması açısından önemlidir. Çünkü tarım sektörü birçok sektörle iç içedir. Sektörler arası etkileşim, sektörlerdeki gelişmelerden de etkilenmekte, aynı oranda gelişmekte ve çeşitlenmektedir (Kıral ve Akder, 2000: 9). Her bir birimin kendi istihdam olanakları olduğunu düşündüğümüzde tarımsal işgücüne dahil olma potansiyelini de görmekteyiz. Bu bağlamda tarımsal işgücü yaratma potansiyeli ve alanı düşük değildir. Ancak günümüzde tarımsal işgücüne katılım azalmıştır. Tarımsal işgücüne katılım oranlarının nitelikli işgücü ile artırılması sağlandığında ekonominin ana kollarından olan tarım sektörünün ve etkileşimde olduğu diğer sektörlerin ekonomik kalkınmada etkisinin büyük olacağı düşünülmektedir. İşgücünün nitelikli hale getirilmesine yönelik eğitimlerin verilmesi ve işletmelerin pazara yönelik gelişiminin sağlanması ve üretim düzeylerinin piyasaya uygunluğunun sağlanması gerekmektedir. Bu sayede tarımsal üretimde katma değeri arttıracak ve GSYH'da tarımın payı artacaktır. Tarımsal büyümenin istikrarlı hale gelmesi özellikle gıda enflasyonu gibi ekonomik problemlerin önüne geçilmesinde önemli katkı sunacaktır (Türkecul, 2007:173).

Teknoloji sayesinde tarımsal işgücünün verimliliği artmakta ve daha fazla üretim sağlanmaktadır. Dolayısıyla aynı iş, daha az sayıda işçi tarafından yapıldığından dolayı tarım sektöründe işsizlik oluşmaktadır. Aynı zamanda tarımda görülen otomasyon ve mekanizasyon tarımda işgücü ihtiyacını azaltmaktadır. Gelişmiş ülkelerde verilen desteklerle (özellikle AB Ortak Tarım Politikası çerçevesinde FEOGA destekleri)

sürdürülebilir bir tarım gerçekleşmekte ve yenilikçi tarım teknolojileri ile organik tarım yapılmaktadır. Ancak Türkiye’de tarım sektöründen elde edilen getiri nispeten daha az olduğundan kırsaldan kente göç fazlaşmakta ve tarımda uzmanlaşmış işgücü çok olmadığından tarımsal istihdam Avrupa’dan daha çok olmasına rağmen yeterli getiri sağlanamamaktadır.

3. Yükseköğretim ve Tarımsal İşgücü İlişkisi

Yükseköğretim kurumları, üniversiteler ve enstitüler birtakım eğitim öğretim çalışmaları yapmak, bilimsel araştırma yapmak ve yayımlamak amacıyla kurulmuş kuruluşlardır. Cumhuriyet döneminde yükseköğretim sisteminde yapılan ilk köklü değişimlerden sonra çıkarılan yasalarla beraber 1981’deki kanunla beraber bütünlük bir sisteme geçilmiştir (Baskan, 2001). Yükseköğretim kurumlarında çeşitli reformların gerçekleştirilmesiyle beraber yükseköğretim okumak daha çok tercih edilebilir olmuştur. Bu durum yükseköğretimde okullaşma oranını artırdığı gibi yükseköğretime hazırlık açısından da eğitimi şekillendirmiştir. Trow (1974)’a göre; eğer yükseköğretimde brüt okullaşma oranı %15’ten az ise elit yükseköğretim, %15 ve %50 arasında ise kitlesel yükseköğretim ve eğer yükseköğretim brüt okullaşma oranı %50’den fazla ise universal yükseköğretim vardır. Trow bu kavramları şu şekilde tanımlar: elit yükseköğretimin bulunduğu elit formlar, “egemen sınıfın zihin ve karakterini şekillendirmeyi”, kitlesel formlar, “becerilerin aktarılmasını ve elitlerin rollerinin genişlemesini sağlayacak bir hazırlığı” ve universal formlar, “bütün nüfusun hızlı bir şekilde sosyal ve teknolojik değişimlere adaptasyonunu” ifade eder. Bu formlar, birbirini kapsayarak büyürler. Şöyle ki, kitlesel formların bir kısmı elit kısmı kapsar ve aynı şekilde universal formların bir kısmı da kitlesel formları ve dolayısıyla elit formları da kapsar (Günay ve Günay, 2016).

Tablo 1: TR42, TR81 ve TR90 Bölgelerinde Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Sayıları (2013-2023)

YIL	BÖLGE KODU			YENİ KAYITLI/TOPLAM		OKUYAN/TOPLAM			MEZUN/TOPLAM			
	TR42	TR81	TR90	(BİN)	(BİN)	(BİN)	(BİN)	(BİN)	(BİN)	(BİN)		
2013	TR42	TR81	TR90	44,5	20	30,8	177	62,1	117	29,5	6,4	20
2014	TR42	TR81	TR90	39,9	22,4	34,9	188	72,6	124	31,8	7,8	23,1
2015	TR42	TR81	TR90	50,1	21,9	36,7	202	82,8	134	32,9	9,7	24,3
2016	TR42	TR81	TR90	48,9	22,5	37,9	215	90,6	145	33,9	12,5	23,5
2017	TR42	TR81	TR90	41,3	20,3	30,2	220	94,1	147	33,5	15,3	24,9
2018	TR42	TR81	TR90	45,7	22,1	32,7	199	94,8	139	34,2	16,5	24,8
2019	TR42	TR81	TR90	47	23,3	31,8	203	91,8	133	33,1	18,9	25,3
2020	TR42	TR81	TR90	49,7	23,9	33,5	201	90,3	128	38,9	18	27,8
2021	TR42	TR81	TR90	51	21,8	30	196	85,9	120	41,5	17,4	28,4
2022	TR42	TR81	TR90	55	24,7	36,4	205	86,8	126	34,8	16,2	23,3
2023	TR42	TR81	TR90	54,4	23,2	37,9	211	86,9	130	31,6	14,4	22,8

Kaynak: TÜİK, 2024

Yukarıdaki tabloda TR42, TR81 ve TR90 bölgelerinde yıllar içerisinde yükseköğretime yeni kayıtlı olan, okuyan ve mezun olan kişiler listelenmiştir. 2013 yılından itibaren elde edilen verilere göre yeni kayıtlı olan kişi sayısı yıllar içerisinde

dalgalanmalar göstermekle birlikte artan bir oranda ilerlemiştir. Yükseköğretim okuyan kişi sayısı da yine yıllar içinde artmaya devam etmiş ancak 2018 yılından sonra azalmaya başlamıştır. Mezun olan kişi sayısına bakıldığında ise yıllar içerisinde yüksek bir artış yakaladığı ancak dalgalanmaların da yaşandığı gözlemlenmektedir. 2023 ve 2013 verileri karşılaştırıldığında yükseköğretime yeni kayıtlı olanların sayısında ve yükseköğretim okuyanların ve yükseköğretimden mezun olanların sayısında yaklaşık %20'lik artış görülmüştür.

Bireylerin eğitimi ve işgücüne katılma oranları arasında bir bağ vardır. Bu bağ aynı zamanda ekonomik faaliyetleri de etkiler. Eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılım oranları da yükselmektedir. Eğitimin işsizlik riskini azaltan bir araç olduğu aşikardır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde eğitime katılım oranları yüksekken de işsizlik oranları yüksek olabilmektedir. Bu durumda eğitimin işsizlikle savaşmadaki rolünün belirlenmesinde önem vardır (Kavak, 1997:25). Bu rolün belirlenmesi aynı zamanda işsizlik durumunda oluşan eksik istihdamın yani kaynakların etkin kullanılamamasının ekonomide oluşabilecek kısıtların önüne geçilmesi bakımından da önemlidir. Schultz, 1961'deki bir çalışmasında insan sermayesini incelerken bir grup insanın bir diğer grup insandan daha az gelir elde etmesini insan sermayesindeki yetersizliklere bağlamıştır. İnsan sermayesinin unsurlarından biri olan eğitimin yetersizliği durumunda sektör ayırt etmeksizin insanların yeterli gelir elde edemeyeceğini vurgulamıştır. Bu durumda eğitim bir yatırım malı haline gelecektir (Kılıç ve Kıymaz, 2014). Daha yüksek ücret almak amacıyla eğitim alan bir işgücü söz konusu olmuştur. Ancak burada eğitimin niteliği önemlidir. Nitelikli bir işgücünün sağlanması amacıyla nitelikli de eğitim sağlanmalıdır.

Tablo 2: TR42, TR81 ve TR90 Bölgelerinde
İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler- Tarım (2013-2023)

YIL	BÖLGE KODU			NACE REV.2 (15 YAŞ VE ÜZERİ) (TARIM 1000)			NACE REV.2 (15 YAŞ VE ÜZERİ) (TARIM %)		
	TR42	TR81	TR90						
2013	TR42	TR81	TR90	296	155	451	22,1	37,3	47,1
2014	TR42	TR81	TR90	238	152	437	18,3	38,5	44,7
2015	TR42	TR81	TR90	243	136	446	18,1	35,7	43,8
2016	TR42	TR81	TR90	185	118	439	14,2	32,2	42,2
2017	TR42	TR81	TR90	207	125	463	14,9	33	43,2
2018	TR42	TR81	TR90	214	120	424	15	32	40,6
2019	TR42	TR81	TR90	185	116	484	13,3	30,5	45,5
2020	TR42	TR81	TR90	173	93	415	12,8	26,4	41,3
2021	TR42	TR81	TR90	197	89	427	13,4	24,6	40,7
2022	TR42	TR81	TR90	195	79	422	12,1	21,6	39,6
2023	TR42	TR81	TR90	185	85	399	10,7	21,9	35,9

Kaynak: TÜİK, 2024

TÜİK verilerine göre TR42, TR81 ve TR90 bölgelerinde yıllar içerisinde tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayıları yukarıdaki gibi verilmiştir. Bu verilere göre 2013-2023 yılları içerisinde tarım sektöründe istihdam edilme oranı %47'1'den %35,9'a

gerilemiştir. Yıllar incelendiğinde azalış ve artış şeklinde dalgalanmaların olduğu gözlemlenmiştir. Bu bakımdan yıllar içerisinde istikrarlı bir azalmanın varlığı yorumlanabilir.

Tarım sektörü Türkiye'deki toplam istihdamın sağlanması açısından oldukça önemlidir. Ancak tarım sektörünün toplam istihdamdaki payı giderek azalmaktadır. İşgücünün birçoğu kayıt dışı ve düşük gelirlerle çalışmaktadırlar. Türkiye, Avrupa'nın en genç nüfuslu ülkesidir ve Türkiye'nin bunu bir avantaja dönüştürmesi için genç nüfusu istihdam etmesi gerekmektedir (Altunöz, 2020:1). İşgücünün kullanılması bakımından tarım sektörü en önemli alanlardan biridir. Ekonomideki eksik istihdam problemiyle başa çıkmak amacıyla da akılcı bir yaklaşımdır.

4. Veri, Model, Metodoloji ve Ampirik Sonuçlar

4.1. Veri ve Model

Yukarıda teorik argümanlara dayanılarak test edilen tarımsal işgücünün yükseköğretime etkisi için aşağıdaki (1) no'lu model kullanılmıştır.

$$YFMO_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 TIO_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Burada i , bölgeleri; t , zamanı; YFMO, fakülte mezun oranını; TIO, tarım sektöründe çalışan oranını göstermektedir.

Bu çalışmada TR42, TR81 ve TR90 bölgelerinde 2009-2021 dönemine ait yıllık veriler yardımıyla tarımsal işgücünün yükseköğretime etkisi test edilmiştir. Çalışmaya ait veriler TÜİK'den temin edilmiştir.

4.2. Tanımlayıcı İstatistikler

YFMO ve TIO değişkenleri için bazı tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te verilmiştir (Gözlem sayısı, mod, medyan, max. ve min.).

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler

	YFMO	TIO
MOD	11.77095	32.62381
MEDYAN	12.03000	34.35000
MAX.	18.33000	55.20000
MİN.	5.780000	12.10000
STAND.HATA	3.414641	13.48334
JARQUE-BERA	1.926065	2.827065
GÖZLEM SAYISI	39	39

Tablo 3'e göre, gözlem sayısı 39 olarak belirlenmiştir. Jarque-Bera değerleri de serilerin normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

4.3. Metodoloji ve Ampirik Sonuçlar

Çalışmada birim kök testlerine geçilmeden önce, serilerin yatay kesit bağımlılığına sahip olup olmadığı incelenmelidir. Bu çalışmada da Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD testlerine başvurulmuştur. 1980’de Breusch-Pagan tarafından geliştirilen CDLM testi, yatay kesit bağımlılığı için yapılan ilk testtir. Daha sonra Pesaran (2004) CD testiyle ve Pesaran vd. (2008) düzeltilmiş LM testiyle bu testleri geliştirmiştir. T, yatay kesit boyutundan büyük olduğunda Breusch-Pagan (1980) LM testi; ikisi de büyükse Pesaran (2004) CD testi kullanılırken; Pesaran vd. (2008) oluşacak sapmaları önlemek için, test istatistiğine varyansı ve ortalamayı dâhil etmiş ve düzeltilmiş CDLM (CDLM_{adj}) testini elde etmiştir (Bayar ve Şaşmaz, 2017:92-93). Hesaplanan olasılık değerleri %5’ten küçükse birimler arasında yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Pesaran ve Yamagata, 2008:17).

N>T olduğu durumlarda, Pesaran (2004) yeni bir CD testi önermektedir. Bu test (2) no’lu eşitlikte gösterilmiştir.

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (\hat{\rho}_{ij}) \quad (2)$$

Oluşacak sapmaları düzeltmek için ise Pesaran vd. (2008) düzeltilmiş CDLM (CDLM_{adj}) testini geliştirmiş ve (3) no’lu eşitlikte gösterilmiştir.

$$CD_{adj} = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \left(\hat{\rho}_{ij} \frac{(T-k)\hat{\rho}_{ij}^2 - u_{Tij}}{\sqrt{v_{Tij}^2}} \right) \quad (3)$$

Modele eklenen u_{Tij} and v_{Tij}^2 yeni eklenen ortalamaları, $(T - k)\hat{\rho}_{ij}^2$ ise varyansı göstermektedir.

Bu doğrultuda Tablo 4’te değişkenlere ait yatay kesit bağımlılığı sonuçları verilmiştir.

Tablo 4: Değişkenlerin Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

	CD TEST	TEST İS.	OLAS.
YFMO	CD _{LM1} (B-P LM)	41.97869	0.0000
YFMO	CD _{LM2} (Pesaran LM)	15.91298	0.0000
YFMO	CD _{LM3} (Pesaran CD)	15.79760	0.0000
YFMO	Bias corr. scaled LM	6.479096	0.0000
TIO	CD _{LM1} (B-P LM)	30.50646	0.0000
TIO	CD _{LM2} (Pesaran LM)	11.22947	0.0000
TIO	CD _{LM3} (Pesaran CD)	11.11408	0.0000
TIO	Bias corr. scaled LM	5.521990	0.0000

Tablo 4'e göre bütün CDLM testlerinin olasılık değeri %5 değerinden küçüktür. Dolayısıyla fakülte mezunu oranı ile tarım sektöründe çalışan oranı değişkenleri için paneli oluşturan birimler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır. Yatay kesit bağımlılığı olduğu için de serilerde ikinci nesil birim kök testi uygulanacaktır.

Serilerde yatay kesit bağımlılığı varsa ikincil nesil panel birim kök testleri kullanılmalıdır. N>T ve T>N gibi durumlarda CADF testi uygulanabilmektedir (Pesaran, 2007:269). Bu çalışmada da yatay kesit bağımlılığı bulunduğu için, ikincil nesil panel birim kök testi kullanılmıştır. Ayrıca, CADF testi analizdeki gözlem sayısının tartışılan zaman boyutundan daha düşük veya yüksek olup olmadığı konusunda da tutarlı sonuçlar verir. CADF testlerinin t-istatistik değerlerinin ortalaması, CIPS testini vermektedir (Çiftçi vd., 2018:378; Sağlam vd., 2017:156-157). CADF testi, ayrı t istatistiği değeriyle ülkelerin her biri için birim kök testi yaparken; CIPS testi ise, panelin tümüne birim kök yaparak CADF'in ortalamasını verir (Yıldırım vd., 2013:89; Yalçınkaya ve Kaya, 2017:7).

Pesaran (2007), CADF testlerinin ortalamasını alarak CIPS testini (4) no'lu denklemdeki gibi göstermiştir.

$$CIPS = \frac{\sum_{i=1}^n CADF_i}{N} \quad (4)$$

Tablo 5'te ise CIPS birim kök testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5: CADF Birim Kök Testi Sonuçları

DEĞİŞKEN	CIPS	CIPS (1.FARK)
YFMO	-3.73223	-
TIO	-1.60059	-5.36176
%5 KRİTİK DEĞER: -2.43		

Tablo 5'te CIPS testi sonuçları verilmiştir. Tüm değişkenlerin CIPS test istatistikleri değerlendirildiğinde, YFMO değişkeninin seviyesinde durağan olduğu; TIO değişkeninin ise 1.farkı alındıktan sonra durağan hale geldiği görülmüştür.

Değişkenler farklı derecede durağan olduğu için katsayılar Panel ARDL modeliyle tahmin edilmiştir ve sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: ARDL Kısa ve Uzun Dönem Sonuçları

BAĞIMLI DEĞİŞKEN: TIO			
DEĞİŞKEN	Kats.	t-ist.	Ol. Değ.
UZUN DÖNEM			
YFMO	-1.435311	-6.463457	0.0000
KISA DÖNEM			
COINTEQ (-1)	-0.512584	-4.644024	0.0001
D (YFMO)	-0.714151	-0.617911	0.5410

Tablo 6'daki katsayılar kısa ve uzun dönem katsayı tahminlerini göstermektedir. Kısa dönem tahmin sonuçları anlamsızken; uzun dönem tahmin sonuçları anlamlıdır. Bu sonuçlara göre, tarımsal işgücündeki 1 birimlik artış uzun dönem fakülte mezunlarını 1.435311 birim azaltmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Tarım sektörü, Cumhuriyetin kurulmasından itibaren Türkiye'deki en önemli sektörlerden biridir. Ancak tarım sektörünün önemi, elde ettiği katma değer ile ölçülmektedir ve son yıllarda bu katma değer azalmaktadır. Özellikle tarımsal çıktı düzeyi, sanayi ve hizmetler sektörünün gerisinde kalmaktadır. Buna rağmen, Türkiye, Avrupa'da tarımın GSYİH'ya oranı açısından ilk sırada yer almaktadır ve bu açıdan tarım sektörü halen önemini sürdürmektedir. Çünkü Türkiye'nin büyük bir genç nüfusu vardır ve bu nüfusun istihdam edilmesi gerekmektedir. Bu noktada, eksik istihdamla başa çıkılmak için, tarım sektörü kilit sektörlerden biridir. Bu çalışmada TR42, TR81 ve TR90 bölgelerinde 2009-2021 dönemine ait yıllık veriler yardımıyla tarımsal işgücünün yükseköğretime etkisi incelenmiştir ve görülmüştür ki; bu bölgelerde yıllar içerisinde tarım sektöründe istihdam edilme oranı sürekli azalmaktadır. Aynı zamanda bu bölgelerde fakülte mezunu sayısında sürekli artış vardır. Bu nedenle tarımsal işgücünün yükseköğretimle olan ilişkisinin yönü oldukça önemlidir.

Bu çalışmada TR42, TR81 ve TR90 bölgelerinde 2009-2021 dönemine ait yıllık veriler yardımıyla tarımsal işgücünün yükseköğretime etkisi panel veri yardımıyla test edilmiştir. Çalışmada öncelikle serilerde yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı sınanmış ve seriler arasında yatay kesit bağımlılığı bulunmuştur. Daha sonra, yatay kesit bağımlılığı bulunan serilere 2.nesil panel birim kök testlerinden CADF birim kök testi yapılmış ve serilerin farklı derecede durağan olduğu belirlenmiştir. Seriler farklı derecede durağan olduğu için panel ARDL modeliyle değişkenler arasında kısa ve uzun dönemli ilişki tahmin edilmiştir.

Çalışmanın sonucuna göre, kısa dönem tahmin sonuçları anlamsızken; uzun dönem tahmin sonuçları anlamlıdır. Bu sonuçlara göre, tarımsal işgücündeki 1 birimlik artış uzun dönem fakülte mezunlarını 1.435311 birim azaltmaktadır.

Çalışmanın sonuçları göstermiştir ki; ele alınan bölgelerde tarımsal işgücü arttıkça, fakülte mezunları azalmaktadır. Bu sonuçlar, tarımsal işgücünün daha çok ilköğretim ve lise düzeyinde olduğunu ve böylece fakülte mezunu olmayanların da istihdam edilebildiğini göstermektedir. Aynı zamanda eğitilmiş işgücünün tarım sektöründen uzaklaştığını ve daha nitelikli işleri tercih ettiği söylenebilmektedir. Araştırmacılar için Türkiye'deki farklı bölgeler, farklı değişkenlerle bundan sonraki çalışmalarda sınanabilir.

Etik Beyanı: Çalışma için etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmada tüm yazarların katkısı eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makalenin yazar/yazarlarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Altunöz, U. (2020). Türkiye’de İşgücü Piyasasında Eğitim Seviyesi Genç İşsizlik Üzerindeki Etkili Mi? Ekonometrik Analiz. *Journal of Ekonomi Türkiye Ekonomisi Özel Sayısı*, 1-4.
- Baskan, G. A. (2001). Türkiye’de Yükseköğretimin Gelişimi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 21-32.
- Bayar Y. ve Şaşmaz, M. U. (2017). Impact of Foreign Direct Investments on Unemployment in emerging Market Economies: A Co-Integration Analysis. *International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research*, 10(3): 90-96.
- Breusch, T.S. ve Pagan, A.R. (1980). The Lagrange Multiplier Test And Its Applications To Model Specification Tests In Econometrics. *Review of Economic Studies*, 47(1), 239–53.
- Çiftçi, İ., Özbek, R.İ. ve Uzgören, E. (2018). Feldstein-Horioka Bulmacasının OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analiziyle Sınanması. *Yönetim ve Ekonomi*, 25(2):369-390.
- Direk, M., (2010). Tarım Tarihi ve Deontoloji. *Eğitim Akademi Yayınları*, Konya.
- Doğan, Z., Arslan, S. ve Bekman, A. N. (2015). Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi Ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 29-41.
- Eygü, H. (2018). Enflasyon, İşsizlik ve Dış Ticaret Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği (1990-2017). *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 96-112.
- Günay, D. ve Günay, A. (2016). Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim Okullaşma Oranları ve Gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6 (1), 13-30.
- Kabiru, S.A. (2020). The Relationship Between Education And Agricultural Productivity: The Moderating Effect of NGO. *Universal Journal of Educational Research*, 8(3): 866-871.
- Kavak, Y. (1997). Eğitim, İstihdam Ve İşsizlik İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13: 21-26.

- Keskin, G. Kaplan, G. Başaran, H. (2017). Türkiye’de Aile Çiftçiliği, İşgücü Produktivitesi ve Sürdürülebilirlik. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 21 (2), 209-218.
- Kılıç, Y. ve Kıymaz, T. (2014). Tarımda Eğitim ve İşgücü Verimliliği İlişkisi: Bölgesel Farklılıklar. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 20 (1): 53-64.
- Kıral, T. ve Akder, H. (2000). Makro Ekonomik Göstergelerle Tarım Sektörü. *Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi*, 17-21 Ocak, Milli Kütüphane, Ankara.
- Koca, D. (2020). Türkiye’de işgücü Piyasasının Boyutları ve Covid-19 Döneminin İşgücü Piyasasına Etkileri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4 (2), 69-83.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. *IZA Discussion Paper No:1240*, Institute of the Study of Labor, August 2004, Bonn, Germany.
- Pesaran, M.H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22:265-312.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008). A Bias-Adjusted LM Test Of Error Cross Section Independence. *Econometrics Journal*, 11(1), 105-127.
- Sağlam, Y., Egeli, H.A. ve Egeli, P. (2017). Gelişmiş ve gelişmekte Olan Ülkelerde Ar&Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi. *Sosyoekonomi*, 25 (31),149-165.
- Şahin, D. (2017). Bölgesel Kalkınmada Dış Ticaretin Rolü: TR81 Bölgesi Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 13 (13), 55-67.
- Şahin, G. (2023). Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Tarımsal İstihdamın Durumu ve Yapılması Gerekenler. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(93): 600-615.
- Türkecul, B. (2007). Türkiye’de Enflasyon- Büyüme İlişkisi: Tarım Sektörü İtibarıyla Ekonometrik Bir Analiz. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 44 (1), 163-175.
- Trow, M. (1974). Problems in the Transition From Elite to Mass Higher Education. *Policies for Higher Education*, 51-101, Paris: OECD.
- Yalçınkaya, Ö. ve Kaya, V. (2017). Doğal İşsizlik Oranı Mı Yoksa; İşsizlik Histerisi Mi: OECD Ülkeleri İçin Yeni Nesil Panel Birim Kök Testlerinden Kanıtlar (1980-

2015). *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33): 1-18.

Yavuz, F. (2005). Türkiye’de Tarım. *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları*, Ankara.

Yıldırım, K., Mercan, M. ve Kostakoğlu, S.F. (2013). Satın Alma Gücü Paritesinin Geçerliliğinin Test Edilmesi: Zaman Serisi ve Panel Veri Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(3): 75-95.

Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi Yazım Kuralları

**Aşağıdaki yazım kurallarına uymayan yazılar değerlendirmeye alınmayacaktır.
Dergiye gönderilecek yazıların;**

Sayfa Sayısı: Ekler ve Kaynakça dâhil **25** sayfayı geçmemesi gerekir.

Yazım kurallarına uygun olan bir Word dosyası ile makalenin kendisi ve ayrı bir Word dosyasında da unvan, isim, çalıştığı (akademik veya özel) kurum, e-posta adresi ve varsa dipnot içeren 2 dosya ekli olacak şekilde **DERGİPARK** sistemi **üzerinden** gönderilmesi gerekmektedir.

Sayfa boyutları: Genişlik: 16,5 cm. ve Yükseklik: 24,2 cm. (Özel).

Sayfa yapısı kenar boşlukları:

Üst boşluk: 3,25 cm. Sol boşluk: 2 cm, Cilt payı:0

Alt boşluk: 2,5 cm. Sağ boşluk: 2 cm Cilt payı:0

Makale Adı: İlk harfler büyük diğerleri küçük Times New Roman 13 punto bold

Yazar adı: İlk harfler büyük diğerleri küçük; Soyadlar: Tümü büyük harf, Times New Roman 10 punto, bold

Yazarın çalıştığı (akademik veya özel) kurum: İlk harfler büyük, diğerleri küçük Times New Roman 9,5 punto

E-posta adresi: Tüm harfler küçük Times New Roman 9 punto

Yazar Orcid No: Tüm rakamlar Times New Roman 9 punto

Makalenin bölümleri arasına sayfa boşluğu ve kesme boşluğu konulmayacak, sadece en sona (Kaynakça'dan da sonra), sayfa düzeninden (Kesmeler altındaki) "Sonraki Sayfa" kesme aralığı eklenecektir.

Sayfalara numara verilmeyecektir.

Öz, anahtar kelimeler, abstract ve keywords, Jel Sınıflandırması ve Jel Classification : 90-120 kelime arasında olmalıdır. Yazı tipi: Times New Roman,10 punto, italik. “Öz”, “Anahtar Kelimeler”, “Abstract” ve “Keywords”, “Jel Sınıflandırması” ve “Jel Classification” ara başlıkları: Bold.

Ana yazıdaki Yazı tipi: Times New Roman,10 punto. Paragraf girintileri ve aralıkları:

Paragraf aralığı en az ve 12 nk. Önce: 0 ve Sonra 10 nk.

Hizalama: İki yana yasla. Ana hat düzeyi: Gövde metni.

Girintiler: Sağ ve Sol: 0, sadece ilk satır: 1 cm.

“Karşılıklı girintiler” ve “Aynı stildeki paragrafların arasına boşluk ekleme” kısımları işaretlenmeyecektir.

Dipnot Yazı Tipi: Times New Roman, 9 punto

Tablo, şekil, grafik vb. adları: Times New Roman 10 punto bold ve ana yazı paragraf girintileri ile yazılmalı, görüntüyü bozması durumunda sayfaya ortalı şekilde ayarlanmalıdır.

Tablo, şekil, grafik vb. altındaki kaynak: “Kaynak” başlığı bold, kaynak bilgisi normal, tümü: Times New Roman 9 punto.

Tablolar ve şekiller A4 vb. sayfa formatına göre değil, dergimiz sayfa boyutlarına göre hazırlanacak, gerekirse en az 8 punto olacak şekilde yazı tipi boyutu küçültülecektir.

Resim formatındaki şekiller okuma güçlüğü doğurmayacak kadar yüksek, dosyanın boyutunu 2 MB’tan daha fazla arttırmayacak kadar düşük çözünürlükte (veya dpi değerinde) olmalıdır.

Makaleler, burada belirtilmeyen özel bir durumu yoksa, şu bölümleri içermelidir:

► Başlık sayfası: Yazar/ların ünvanları, tam adları ve çalıştıkları kurumlar, iletişim bilgileri, makale üst başlığı. 90-120 kelime arası Türkçe özet ve 3-5 arası anahtar kelime. 90-120 kelime arası İngilizce özet ve 3-5 kelime arası anahtar kelime.

► Ana makale metni

► Kaynaklar

► Ekler, tablolar, şekiller

Atıflar: APA 6 usulü kaynak göstermenin benimsendiği dergimizde atıflar metinde parantez içerisinde yazar soyadı, yayın yılı ve (:) işaretinden sonra sayfa numarası verilmelidir. Örneğin: (Taşdelen, 2001: 42) şeklinde verilmelidir. Atıflarda noktalama işaretlerine ve alfabetik sıraya dikkat edilmelidir. Eğer atıfta bulunulacak kaynak birden daha fazla yazarlı ise birinci yazarın soyadı ve diğerlerini ise diğerleri anlamına gelen “ve diğ.” şeklinde verilmelidir. Örnek: (Altunışık ve diğ., 2001). Ancak, söz konusu kaynak kaynakça bölümünde tüm yazarların isimleri verilerek yazılmalıdır.

Metnin içinde atıfta bulunulan kaynaklar, makalenin sonunda **Kaynakça** başlığı altında toplanır. Kaynakçadaki kaynaklar, yazarın (ya da derleyenin) soyadı, çok yazarlıysa ilk yazarın soyadı, kaynak bir kuruma (örneğin, Merkez Bankası) ya da süreli yayına aitse (örneğin, Business Week), kurum ya da süreli yayının adının baş harfi dikkate alınarak alfabetik sıraya göre düzenlenir. Bir yazarın ya da yazar grubunun birden fazla yayınına atıfta bulunulmuşsa, bu kaynaklar yayım tarihi temel alınarak sırayla verilir (yayım yılı önce olan önce verilir). Bu kaynaklar aynı yılda yayımlanmışsa, yayım yılının yanına a, b, c gibi harfler konarak sıralanır.

Yazım Biçimleri:

Kitaplar için:

Tek Yazarlı Kitaplar

Ataöv, T. (1989). *Bilimsel Araştırma El Kitabı*. 2. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları.

İki Yazarlı Kitaplar

Tuna, O. ve Yalçıntaş, N. (1976). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

İkiden Fazla Yazarlı Kitaplar

Altunışık, R., Coşkun, R. ve Yıldırım, E. (2002). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

Çeviri Kitap

Durkheim, E. (1985). *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları*. Çev., Celal Baki Akal, İstanbul: Bilim-Felsefe-Sanat Yayınları.

Editörlü Kitap

Demirkol, Ş. (2002). Değişim Mühendisliği, Editörler: Coşkun, R., ve R. Altunışık, *Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları*, (ss. 163-176), İstanbul: Beta. Yay.

Yazar Adı Olmayan Kitaplar

Devlet Planlama Teşkilatı (1984). *Türkiye'de Sanayileşme Sorunları*, Ankara: DPT Yayınları, 102.

Encyclopedia Britannica, Turkey, 22, 125-140.

Sarç, Ö. C. (1973). Milli Gelir. İktisat Ansiklopedisi, 2, İstanbul: Ak Yayınları.

Sürelî Yayınlar (bilimsel dergilerdeki makaleler)

Ahıska, Y. (1990). Ticaret Bankalarının İşlevleri. *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, 27(12), 37-44.

Neilson, G., Pasternack, P.A. ve Mendes, D. (2000). The Four Faces of Organizational DNAs. *Management*, 45(3), 45-53.

Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi Yayın Politikası

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, yılda iki defa yayımlanan uluslararası hakemli açık erişimli bir dergidir. Dergimiz hiçbir aşamada ücret talep etmemektedir.

Amaç, İçerik ve Yazım Dili

Dergide genel anlamda sosyal bilimler, özelde işletme, iktisat ve yönetim bilimleri alanında, özgün araştırmaya dayanan makaleler başta olmak üzere, rapor, derleme ve benzeri bilimsel nitelikteki yazılar, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı, ilginç olgu bildirimleri, editöre mektuplar, toplantı, haber ve duyuru vb. makale dışı yazılara da yer verilir. Dergi; iktisat, işletme, kamu yönetimi, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, maliye ve yönetim bilişim sistemleri bilim alanlarından ve konuları, bu alanlarla ilgili olmak kaydıyla; felsefe, psikoloji, sosyoloji, hukuk, iletişim başta olmak üzere çeşitli disiplinlerden yazılara açıktır. Yazarlar, yayın kurulunun belirlediği yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmış, Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerindeki çalışmalarını dergiye katkıda bulunabilirler. Dergi, Yayın Kurulu'nun karar ve uygulamasıyla, aynı zamanda elektronik ortamda da yayımlanabilir.

Makalelerin Değerlendirilmesi

Yayımlanan makalelerin her türlü ortamdaki yayın hakları Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisine aittir. Değerlendirme için makale gönderen yazarlar bu kuralı peşinen kabul etmiş sayılır. Makaleler, aşağıda "Yazım Kuralları" başlığı altında belirtilmiş şartlara uygun şekilde ve adetteki nüshalar halinde gönderilmelidir.

Yayımlanmak üzere gönderilen bir makale, daha önce başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır. Dergiye gönderilen çalışmaların öncelikle Dergi Editörlüğü tarafından dergi yayın ilkelerine uygunluğu değerlendirilir. Bu aşamaya ilişkin değerlendirme sonuçları yazarlara çalışmanın dergi editörlüğünün eline

geçmesini izleyen süreç içerisinde bildirilir. Dergiye gönderilen ve editör tarafından hakemlere gönderilmeye değer bulunan makale türündeki yazılar, ilgili alanda uzmanlaşmış en az iki hakeme gönderilir. Bu süreçte hakem ve yazar kimlikleri gizli tutulur. Dergi editörlüğü hakemlerden gelen bilgiler doğrultusunda son değerlendirmeyi yapar ve hakem raporlarını yazarlara gönderir. Son değerlendirme aşamasında düzeltme isteminde bulunulan çalışmalar için değerlendirme süreci yeniden başlar.

Editör, hakemlerden gelen nihai raporları dikkate alarak, son değerlendirmeyi yapar. Dergiye gönderilen bir çalışmanın yayımlanması, hakem değerlendirme sonuçları ve dergi editörlüğünün görüşleri doğrultusunda gerçekleşir. Hakemler açısından yayımlanabilir aşamasına gelen tüm yazılar için son değerlendirme, Yayın Kurulu tarafından yapılır. “Yayımlanabilir” kararı verildikten sonra yazı yayım sırasına alınır ve nihai aşama yazar(lar)a bildirilir. Yazısı yayım sırasına alındığı bilgisini alan yazar(lar)ın, Telif Formu'nu doldurup Dergi Editörlüğü'ne ulaştırması gereklidir. Aksi durumda ilgili yazı yayımlanamaz. (Telif Formu, yazısını yayımlamak isteyen yazarların talebi doğrultusunda e-posta yoluyla gönderilecektir). Değerlendirme süreci için hedeflenen toplam süre 45 gündür. Yayımlanan her sayının hakem kurulu o sayı içerisinde yer almaktadır.

Makale Değerlendirme Kriterleri

- a) Çalışmanın ilgili bilim alanına özgün katkısı, çalışmada bu katkının ne ölçüde ifade edildiği ve gerekçelendirildiği
- b) Sorunun ve çalışma amacının ortaya konuluşu, nasıl gerekçelendirildiği, çalışmanın bu amaç doğrultusunda bir bütünlük oluşturup oluşturmadığı
- c) Çalışmanın kuramsal çerçevesinin bilimsel çalışma sistematğine uygunluğu, çalışmanın amaçlarına ne derecede odaklandığı, temel kavram, değişken, süreç ve nedensel ilişkilerin ne ölçüde açıklandığı, çalışmanın temel

varsayımlarını, varsa hipotezlerini ne ölçüde desteklediği

d) Çalışmanın varsayımlarının, varsa hipotezlerinin ne şekilde ortaya konduğu, açık bir şekilde ifade edilip edilmedikleri, çalışmanın amaçlarına uygunlukları, yeterince ve güçlü argümanlarla desteklenip desteklenmedikleri

e) Çalışmanın ilgili literatürden yararlanma, konu ile ilgili birincil kaynaklar olarak tanımlanabilecek kaynakları uygun ve yerinde kullanma derecesi, gerekli tartışmaları yeterince içerip, içermediği

f) Çalışmanın temel varsayım/hipotezlerinin desteklenmesi amacıyla herhangi bir araştırma gerçekleştiriliyorsa bu araştırmanın yeterince açıklanıp, açıklanmadığı, kullanılan metodolojinin amaçları, temel varsayım ve varsa hipotezlerinin sınanması açısından uygunluğu

g) Çalışma bulgularının yeterince açıklanıp açıklanmadığı, elde edilen bulguların ve yansımalarının ne ölçüde tartışıldığı, çalışmanın temel kısıtlarına ne ölçüde değinildiği, çalışma sonucunda bilimsel/uygulamaya yönelik çıkarımlarda bulunup bulunulmadığı

h) Çalışmanın bilimsel çalışma sistematığına uygun bir sistematik ile hazırlanıp hazırlanmadığı

i) Çalışmanın özetinin yeterliliği, amaç, temel varsayım, yöntem, bulgu, sonuç vb. öğeleri ne ölçüde içerdiği, çalışmanın bütünü hakkında yeterince bilgi verip vermediği, kullanılan dilin açıklığı

j) Çalışmanın bilimsel yazım kurallarına uygunluğu

k) Yazının başlığı ile içeriğinin tutarlılığı

l) Yazıda kullanılan dilin anlaşılabilirliği, yazım kurallarına uygunluğu

m) Kullanılan tablo ve şekillerin anlaşılabilirliği, çalışmanın amaçları açısından uygunluğu

Dergide, kitap tanıtım ve eleştirileri, yayın duyuru ve özetleri, önceden

yazılmış bir makaleye getirilen ekler, eleştiri ve yorumlar, yanıtlar ve yanıtla yanıtlar da yer alabilir. Ayrıca konferans, kongre gibi toplantılar ve diğer bilimsel etkinlikler hakkında haberlerin yanı sıra, örnek olay incelemeleri ve raporlar da yayımlanabilir. Bu tür yazıların dergide yayımlanması ile ilgili karar, editörün önerisi ile Yayın Kurulu tarafından verilir. Dergiye gönderilen tüm yazılar önce editör tarafından ön değerlendirmeye alınır. Dergi kapsamında yer alması öngörölmüş konular ile doğrudan ilişkili olmayan ya da bilimsel bir yazı formatına içerik ve şekil şartları açısından uymayan yazılar, editör veya Yayın Kurulu tarafından hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilebilir veya yazılarla ilgili değişiklik önerileri yapılabilir.

Dergi Yayın Kurulu, peşinen; TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun *“Bir çalışmanın hazırlanma ve yayımlanma aşamasında etiğe aykırı kabul edilecek”* aşğıdaki davranış tanımlarını aynen benimsemiştir. Bu tanımlara uyan davranışları reddeder, bu özelliklere sahip yazı ve çalışmaları yayımlamayı kabul etmez.

- Uydurma (Fabrication): Araştırmada bulunmayan verileri üretmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak,

- Çarpıtma (Falsification): Değişik sonuç verebilecek şekilde araştırma materyalleri, cihazlar, işlemler ve araştırma kayıtlarında değişiklik yapmak veya sonuçlarını değiştirmek,

- Aşırma (intihal) (Plagiarism): Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, yazılarını ve şekillerini sahiplerine atfı yapmadan kullanmak,

- Duplikasyon (Duplication): Aynı araştırma sonuçlarını, birden fazla dergiye yayım için göndermek veya yayımlamak,

- Dilimleme (Least Publishable Units): Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak çok sayıda yayım yapmak,

- Desteklenerek yürütölen çalışmaların sonuçlarını içeren sunum ve yayınlarda

destek veren kurum veya kuruluş desteğini belirtmemek,

- Araştırma ve makalede ortak araştırmacı ve yazarların yazılı görüş birliği olmadan, araştırmada ve makalede aktif katkısı bulunanların isimlerini çıkartmak veya yazarlıkla bağdaşmayacak katkı nedeniyle yeni yazar(lar) eklemek veya yazar sıralamasını değiştirmek.

Dergideki yazılar resmi değildir, makale sahibinin adıyla yayımlanır ve sahibinin düşüncelerini yansıtır. Fakültenin düşüncelerini yansıtmaz. İncelemede, imkân haricinde gözden kaçmış şekilde yukarıdaki özelliklere uyan (yani yayın etiğine uymayan) çalışmalar dergide yer alırsa, bundan da çalışmanın sahibi sorumludur.

Dergide yer alan yazılardan kaynak gösterilerek aktarma ve alıntı yapılabilir. Yazının içeriğinde olabilecek çarpıtmalardan alıntı yapan ve yayımlayan kişi ya da kuruluşlar yasalar karşısında sorumludur. Yayın Kurulu, yazıda gerekli gördüğü sözcükleri değiştirebilir.

Dergide yayımlanan yazılar için herhangi bir ücret (telif) ödenmez. Dergiye gönderilen yazılar yayımlansın ya da yayımlanmasın geri gönderilmez. Yayımlanan makale ve çalışmaların telif hakkı Dergi'ye, hukuki ve bilimsel sorumlulukları yazarlarına aittir.

E – ISSN: 2148-2497
Yıl/Year: 2024
Cilt/Volume: 15
Sayı/Issue: 30

libf.bartın.edu.tr